

ตัวตนคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา
Identities of Melayu Muslims in Urban Yala

นियามาล อาเย

Nikjamal Ayae

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Master of Arts in Human and Social Development
Prince of Songkla University

2552

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์ ตัวตนคนมลายุมุสลิมในเขตเมืองยะลา
ผู้เขียน นายนิยามาล อาแย
สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....
(ดร.สุรพงษ์ ยิ้มละมัย)

.....ประธานกรรมการ
(ดร.ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

.....กรรมการ
(ดร.สุรพงษ์ ยิ้มละมัย)

.....
(ดร.บุญยศฤกษ์ อเนกสุข)

.....กรรมการ
(ดร.บุญยศฤกษ์ อเนกสุข)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วันชัย ธรรมสังการ)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.เกริกชัย ทองหนู)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อวิทยานิพนธ์	ตัวตนคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา
ผู้เขียน	นายนิยามาล อาแย
สาขาวิชา	พัฒนามนุษย์และสังคม
ปีการศึกษา	2552

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องตัวตนคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา ได้เลือกพื้นที่ศึกษาที่จังหวัดยะลา ในเขตเทศบาลนครยะลา โดยเลือกชุมชนตลาดเก่า และย่านสายกลาง ใช้วิธีการศึกษาโดยการวิจัยข้อมูลภาคสนาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การปฏิสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลโดยตรง ซึ่งได้กระทำผ่านวิธีการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ การพูดคุยสนทนาและการใช้ประสบการณ์ร่วมในบางกิจกรรมตามที่เห็นสมควรและเหมาะสมกับกาลเทศะและนำมาจัดประมวลผลข้อมูล สุดท้ายจึงได้จัดทำรายงานผลวิจัย โดยพรรณนาวิเคราะห์

จากการศึกษาพบว่า ความเป็นตัวตนและพื้นที่ทางสังคมคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลานั้น ในประเด็นเกี่ยวกับการสร้างตัวตนของคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา คนมลายูมุสลิมมีการสร้างตัวตนที่หลากหลายและแตกต่างกัน ภายใต้พื้นที่เมืองยะลาที่มีความเป็นเมืองและความหลากหลายของผู้คนกับบริบทความเป็นเมืองยะลา ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับคนต่างชาติพันธุ์ ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับเพื่อนบ้าน ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับการทำงาน และความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับพื้นที่เมือง

ส่วนในประเด็นเกี่ยวกับการสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลานั้น พบว่าคนมลายูมุสลิมก็อาจจะมีการเลือกรับกับที่จะไม่รับในการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับบริบทของพื้นที่และความเป็นลักษณะเฉพาะของผู้คนในพื้นที่ ซึ่งบางสถานการณ์ก็ต้องมีการช่วงชิง ต่อรอง อีกทั้งการอยู่ร่วมกับคนมลายูมุสลิมเองและคนอื่นในพื้นที่ การแสดงความเป็นตัวตนก็มีลักษณะที่ต้องสร้างและยอมรับความหมาย การนิยามในรหัสพื้นที่ที่มีต่อสิ่งที่ได้พบเห็นและมีความสัมพันธ์ด้วย ซึ่งอัตลักษณ์ดังกล่าวอาจเป็นสิ่งที่หยุดนิ่งในขณะที่บางอย่างก็เป็นสิ่งที่มีการปรับเปลี่ยนขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและบริบทของการปรับเปลี่ยนตามช่วงเวลา

Thesis Title	Identities of Melayu Muslims in Urban Yala
Author	Mr. Nikjamal Ayae
Major Program	Human and Social Development
Academic Year	2009

Abstract

This thesis aims to study Identities of Melayu Muslims in Urban Yala , Talad Kouw and Sai Klang of Yala municipality, Yala Province was chosen as a case study. The research was conducted by a participatory action research observation and non structure interview This study was a basic research in accordance with research method of field work involving participatory observation and interaction with key informants via non structure interview, conservation, and the application of joint experience as deemed appropriate to the circumstance concerned. The data were then compiled into findings, and finally a report was undertaken on the findings in the form of analytical descriptive.

The findings reveal that the identity and social space construction of Melayu Muslims in Yala urban, in term of identity formation, the Melayu Muslims have variety of ways to form their identity. This identity formation process was developed under its urban environment of Yala and the ethnic diversity of its population within its urban context and interaction of Melayu Muslims with other ethnic groups, interaction of Melayu Muslims with their neighbors as well as the relationship of Melayu Muslims with heir works and urban space.

In term of social space construction, the study reveals that Melayu Muslims both decided to face and avoid the social interaction of the people, in some circumstances, the reaction goes through contest and negotiation. Moreover, the co-existing of Melalyu Muslims themselves and the others in the identity construction spaces is the process of creating and accept the definition, coding what they experience and interact with that can be static and dynamic.

กิตติกรรมประกาศ

ด้วยความเมตตาและปรานีจากเอกองค์อัลลอฮฺพระผู้เป็นเจ้าที่ทรงทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ รวมถึงได้รับความกรุณา และความช่วยเหลือจากคณาจารย์ หน่วยงาน และบุคคลต่างๆ โดยเฉพาะผู้คนที่ในพื้นที่เมืองยะลาที่ได้หยิบยื่นมิตรแก่ผู้วิจัย ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตา และน้ำใจที่ได้รับ กล่าวได้ว่าหากปราศจากความเมตตาปรานี ความกรุณาช่วยเหลือ และการสนับสนุนเหล่านั้น วิทยานิพนธ์เล่มนี้คงไม่อาจสำเร็จลงได้ ผู้วิจัยจึงขอจารึกคำขอบคุณทุกหน่วยงาน และทุกท่านให้ปรากฏไว้ ณ ที่นี้ ถึงแม้ไม่อาจจะกล่าวนามได้ทั้งหมด

ขอขอบพระคุณ ดร.สุรพงษ์ ยิ้มละมัย อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ที่มีความกรุณาถ่ายทอดความรู้ ทั้งในแง่วิชาการและศิลปะการใช้ชีวิต คอยเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิด ติดตามให้กำลังใจ และคอยผลักดันให้ผู้วิจัยมีกำลังใจ กำลังใจในการทำงานชิ้นนี้จนสำเร็จ ตลอดเวลาที่เรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ร่วมกัน ผู้วิจัยสัมผัสได้ถึงความห่วงใยที่อาจารย์มีให้ ความสัมพันธ์ที่มีต่อกันมากกว่าเพียงแค่ “ครู” และ “ศิษย์” อาจารย์เป็นผู้ที่ทำให้ผู้วิจัย ได้ซาบซึ้งว่าช่วงเวลาที่ได้มาพบเจอและรู้จักกันนั้นความเป็น “ครู” และ “ศิษย์” เป็นเพียงเครื่องมือเล็กๆ ที่นำไปสู่การเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่กว่า

ขอขอบพระคุณ ดร.บุญยศฤกษ์ อเนกสุข อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ให้คำแนะนำอย่างดียิ่งต่อการเขียนงานวิทยานิพนธ์ และเสริมสร้างแรงใจให้กับผู้วิจัยได้อย่างมากซึ่งผู้วิจัยไม่เคยลืมเลือน

ขอขอบพระคุณ ดร.ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ เป็นอย่างสูง ที่เสียสละเวลาอันมีค่า ตรวจสอบแก้ไข และให้คำแนะนำต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการเขียนงานวิทยานิพนธ์เป็นอย่างดี

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ดร.วันชัย ชรรณศักดิ์ ผู้ที่บ่มเพาะเมล็ดพันธุ์แห่งความรู้ การวิจัยตั้งแต่ต้น รวมถึงรองศาสตราจารย์ดร.สุจิตรา จรจิตร และ ดร.อุมารินทร์ ตูลารักษ์ ที่ขัดเกลาโครงร่างวิทยานิพนธ์ เป็นไปพลายส่งทางไปรษณีย์ต่อไปได้

ขอขอบคุณคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ที่เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้มาเรียนรู้ และเปิดโลกทัศน์ของตนเองเพื่อนำความรู้ไปเพื่อแผ่ต่อเพื่อนร่วมอุดมการณ์และยังประโยชน์ต่อสังคม รวมทั้งสนับสนุนทุนอุดหนุนในการทำวิจัยจากกองทุนวิจัยคณะศิลปศาสตร์

ขอขอบคุณ มิตรภาพของ “เพื่อน” จาก ออย จำ กุ้งนาง เอ็ม นื่องตาล แบดี และเพื่อนร่วมรุ่น ผู้วิจัยขอขอบคุณ “มา” แม่ผู้ให้ทุกสิ่งทุกอย่าง และกำลังใจแก่ลูก รวมทั้งบ่มเพาะเลี้ยงดูให้ผู้วิจัยเดินอยู่บนหนทางที่ถูกต้องและดีงาม ขอขอบคุณพี่น้องและญาติที่ให้กำลังใจด้วยเช่นกัน สุดท้าย “โหม” ผู้ซึ่งควรได้รับคำขอบคุณเป็นพิเศษ สำหรับกำลังใจที่มีค่ายิ่ง และความอดทนในการทำให้ผู้วิจัยได้ทำงานชิ้นนี้อย่างเต็มที่ โดยไม่มีเรื่องราวที่ต้องกังวลใจใดๆ

นियามาล อาเย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(3)
Abstract.....	(4)
กิตติกรรมประกาศ.....	(5)
สารบัญ.....	(6)
รายการตาราง.....	(8)
รายการภาพประกอบ.....	(9)
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
วัตถุประสงค์.....	7
คำถามการวิจัย.....	7
ประโยชน์ที่จะได้รับ.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
กรอบแนวคิดทฤษฎี.....	8
2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	13
แนวคิดอัตลักษณ์.....	13
แนวคิดพื้นที่ทางสังคม.....	21
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	27
วิธีการศึกษา.....	27
การเลือกพื้นที่ศึกษา.....	28
การเลือกกลุ่มคนที่ศึกษา.....	30
การเข้าสู่พื้นที่ศึกษา.....	32
หน่วยการวิเคราะห์.....	33
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	34
4 เปิดพื้นที่เมืองยะลา.....	35
สภาพพื้นที่ทั่วไปของเมืองยะลา.....	35

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ยะลาในอดีต.....	40
บริบทความเป็นเมืองยะลา	46
พื้นที่ย่อยในเขตเมืองยะลา.....	65
5 ความเป็นตัวตนและพื้นที่ทางสังคมของคนมลายูสลิม.....	96
ภูมิหลังของคนมลายูสลิมที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	96
ผู้คน กลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทเมืองยะลา.....	113
ตัวตนคนมลายูสลิมภายใต้บริบทเมืองยะลา.....	122
พื้นที่ทางสังคมของคนมลายูสลิมในเขตเมืองยะลา.....	132
6 อภิปราย สรุปผล และข้อเสนอแนะ.....	148
บรรณานุกรม.....	151
ประวัติผู้เขียน.....	156

รายการตาราง

ตารางที่	หน้า
1 ตารางการเลือกกลุ่มคนที่ศึกษา.....	31
2 ตารางข้อมูลประวัติศาสตร์จังหวัดยะลาในสมัยต่างๆ.....	45
3 ตารางวัฒนธรรมต่างๆ ในบริบทเมืองยะลา.....	61
4 ตารางภูมิหลังของคนมลายูมุสลิมที่เป็นผู้ให้ข้อมูล.....	97
5 ตารางเรื่องเล่า แก่นเรื่อง และลักษณะส่วนตัวของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแต่ละคน.....	112
6 ตารางมุมมองของคนมลายูมุสลิมต่อความเป็นตัวตนในเขตเมืองยะลา.....	132
7 ตารางมุมมองของคนมลายูมุสลิมที่มีต่อการสร้างพื้นที่ทางสังคม.....	145

รายการภาพประกอบ

ภาพประกอบที่	หน้า
1 แสดงภาพกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา.....	11
2 แสดงภาพแผนที่พื้นที่ศึกษา.....	29
3 แสดงภาพอำเภอต่างๆ ในจังหวัดยะลา.....	36
4 แสดงภาพพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีพรมแดนติดกับรัฐต่างๆ ของประเทศ มาเลเซีย.....	37
5 แสดงภาพผังเมืองในเขตเมืองยะลา.....	38
6 แสดงป้ายบอกชื่อชุมชนมุสลิมสัมพันธ์.....	49
7 แสดงป้ายบอกชื่อชุมชนจารูพัฒนา.....	49
8 แสดงภาพมัสยิด.....	50
9 แสดงภาพวัด.....	50
10 แสดงภาพศาลเจ้า.....	50
11 แสดงภาพป้ายของทางราชการขอต้อนรับเดือนรอมฎอน.....	51
12 แสดงป้ายขอเชิญร่วมงานฉลอง ครบ 49 ปี มุสลิญ์ศูยบาย์เต็งเนียง.....	51
13 แสดงภาพป้ายร้านอาหาร.....	52
14 แสดงภาพชื่อโรงแรมฮั่วอัน.....	52
15 แสดงภาพป้ายโรงเรียนที่มีภาษาไทยและภาษาอังกฤษ.....	53
16 แสดงภาพป้ายโรงเรียนที่มีภาษาอาหรับและภาษามลายูอักษรโรมัน.....	53
17 แสดงภาพการค้าขายในชุมชนตลาดเก่า.....	54
18 แสดงภาพตลาดนัดบริเวณมัสยิดกลาง.....	55
19 แสดงภาพตลาดเสรี.....	55
20 แสดงภาพ ตลาดเสรีใหม่เปิด เมื่อพ.ศ. 2540.....	55
21 แสดงภาพห้าง โคลีเซียมยะลา.....	56
22 แสดงภาพตลาดจตุจักร.....	57
23 แสดงภาพตลาดนัดต้นมะพร้าว	57
24 แสดงภาพตลาดเปิดท้าย	57
25 แสดงภาพนกเขาในกรงเลี้ยง.....	58

รายการภาพประกอบ(ต่อ)

	หน้า
26 แสดงภาพนกกรงหัวจุกในกรงเลี้ยง.....	58
27 แสดงภาพโปสเตอร์มหกรรมนกเขาชวาเสียงอาเซียน.....	59
28 แสดงนามบัตรเจ้าของร้านบังรันยะลา.....	60
29 แสดงกรงนกที่ขายอยู่หน้าร้าน.....	60
30 แสดงกรงนกที่มีการแกะสลักที่สวยงามและมีราคาแพง.....	60
31 แสดงอาหารนกที่ผู้ผลิตเป็นคนในท้องถิ่น.....	60
32 แสดงภาพป้ายประกาศรณณาเปิดเพาะเมื่อจอดรด(จักรยานยนต์).....	64
33 แสดงภาพรดจักรยานยนต์ที่จอดและเปิดเพาะตามมาตรการของทางราชการ.....	64
34 แสดงการเฝ้าระวังของทหารและตำรวจในเขตเมืองยะลา.....	64
35 แสดงการเฝ้าระวังของทหารและตำรวจในเขตเมืองยะลา.....	64
36 แสดงภาพแผนที่ชุมชนของชุมชนตลาดเก่า.....	66
37 แสดงภาพที่ตั้งชุมชนตลาดเก่าและชุมชนใกล้เคียง.....	68
38 แสดงภาพร้านนิงบงคัลเลอร์แล็ป.....	69
39 แสดงภาพสถานพยาบาลปฐมภูมิตลาดเก่า(เครือข่ายโรงพยาบาลยะลา).....	71
40 แสดงภาพป้ายประกาศเรื่อง โครงการถนนปลอดสัตว์เลี้ยง.....	74
41 แสดงภาพสภาพร้านค้าบริเวณหลังสถานีรถไฟ.....	78
42 แสดงภาพคิวรถโดยสารหลังสถานีรถไฟและบริเวณใกล้เคียง.....	78
43 แสดงภาพคิวรถโดยสารหลังสถานีรถไฟและบริเวณใกล้เคียง.....	78
44 แสดงภาพมัสดินรุอลอิสลามปาเกีสถาน.....	79
45 แสดงภาพตลาดนัดต้นมะพร้าว.....	81
46 แสดงภาพมัสดิกลางประจำจังหวัดยะลา.....	82
47 แสดงภาพที่อยู่อาศัยที่อยู่ใกล้กับมัสดิกลางฯ.....	83
48 แสดงภาพป้ายบอกชื่อชุมชนเมืองในพื้นที่ชุมชนตลาดเก่า.....	84
49 แสดงภาพสภาพทั่วไปของบริเวณย่านหอนาฬิกาตลาดเก่า.....	85
50 แสดงภาพนักเรียนของ โรงเรียนธรรมวิทยามูลนิธิ.....	86
51 แสดงภาพแผนที่ชุมชนของย่านสายกลาง.....	88
52 แสดงภาพพื้นที่ศึกษาในย่านสายกลาง.....	89

รายการภาพประกอบ(ต่อ)

	หน้า
53 แสดงภาพสภาพร้านเครื่องชุปเครื่องในวัวที่แทรกตัวอยู่ท่ามกลางอาคารพาณิชย์.....	90
54 แสดงภาพสภาพร้านเครื่องชุปเครื่องในวัวที่แทรกตัวอยู่ท่ามกลางอาคารพาณิชย์.....	90
55 แสดงภาพมัศยิดอัลฮามาดีย์ (กาโบ) อยู่ใกล้กับร้านชุปเครื่องในวัว.....	92
56 แสดงภาพมัศยิดอัลฮามาดีย์ (กาโบ) อยู่ใกล้กับร้านชุปเครื่องในวัว.....	92
57 แสดงภาพรถแท็กซี่โดยสารยี่ห้อเบนซ์.....	93
58 แสดงภาพเรื่องเปิดเมืองยะลา.....	95
59 แสดงภาพ รถยนต์โบราณจำลองขนาดเล็ก.....	98
60 แสดงภาพคุณหามะ สาเยะนั่งอยู่หน้าบ้านของตัวเอง.....	100
61 แสดงภาพรถสองแถวตามที่แบมะเล่า(แกตอयाลอลิมอ).....	101
62 แสดงภาพคุณมุสตอปา อีเฮงกำลังทำงาน.....	102
63 แสดงภาพคุณสะปีห๊ะ กาเจ(กะห๊ะ).....	104
64 แสดงภาพคุณเส๊ะ อุเซ็ง(แบเส๊ะ)เจ้าของร้านชุปฯ มัศยิดกาโบ.....	107
65 แสดงภาพคุณอิมรอน ยีแสม นักธุรกิจหนุ่มเจ้าของร้านคลังโทรศัพท์.....	109
66 แสดงภาพร้านอุไร โดยคุณฟาตีมาะ บือราเฮง(กะมาะ)เป็นเจ้าของร้าน.....	110
67 แสดงภาพร้านโกเจ็งร้านน้ำชากาแฟของคนไทยเชื้อสายจีนในชุมชนตลาดเก่า.....	116
68 แสดงภาพร้านโกเจ็งร้านน้ำชากาแฟของคนไทยเชื้อสายจีนในชุมชนตลาดเก่า.....	116
69 แสดงภาพความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในเมืองยะลา	121
70 แสดงภาพการใช้ชีวิตและความเป็นตัวตนของคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา.....	146

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنٰكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ وَّاُنْثٰى وَجَعَلْنٰكُمْ شُعُوْبًا وَّقَبَاۤىِٕلٍ لِتَعَارَفُوْا ﴿١٣﴾

ความว่า “โอ้มนุษย์ทั้งหลาย แท้จริงเราได้บังเกิดพวกเจ้ามาจากเพศชาย และเพศหญิง และเราได้ทำให้พวกเจ้าแยกเป็นเผ่าและตระกูลเพื่อจะได้รู้จักกัน” บทอัลหุญรูด โองการที่ 13

หลักคำสอนในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน บทอัลหุญรูด โองการที่ 13 ซึ่งสุพล บุญมาเลิศ (2549) ได้อธิบายไว้ในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมความหมายภาษาไทยว่า อัลลอฮ์ ชุบฮานาสุ วาตาอาลา ทรงสร้างมนุษย์ให้มีความแตกต่างระหว่างเผ่า ตระกูล และประชาชาติ หรือความแตกต่างทางด้านภาษา คำพูด ผิวพรรณ และขนบธรรมเนียมประเพณี มิได้เป็นสาเหตุให้มีการแตกแยกเป็นศัตรูกัน แต่เพื่อให้มีการรู้จักกัน ปรีกษาหารือกัน และร่วมมือกันทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม (สุพล บุญมาเลิศ, 2549: 1044) ซึ่งผู้นับถือศาสนาอิสลามหรือคนมุสลิมมีความเชื่อว่า มนุษย์ถูกสร้างขึ้นด้วยพระประสงค์ของอัลลอฮ์ ชุบฮานาสุวาตาอาลา (พระผู้เป็นเจ้าของ) และได้ชี้ให้มนุษย์รับรู้ว่ามนุษย์มีความแตกต่างในหลายลักษณะ ซึ่งอาศัยกระจายอยู่ทั่วโลก

“คนมลายู” เป็นกลุ่มคนส่วนหนึ่งในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ของคนที่อยู่ในโลกนี้ ซึ่งนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2550) กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์มลายูว่า เป็นกลุ่มใหญ่ของประชากร โพลินีเซียน ซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่เกาะและคาบสมุทรทางตอนใต้ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2550: 18) ซึ่งปัจจุบันส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในประเทศไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย บรูไน และสิงคโปร์ ในด้านของการใช้ภาษา นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2550) กล่าวถึงการใช้ภาษาว่า คนมลายูจะใช้ภาษาที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกันเพราะอยู่ในตระกูลภาษาเดียวกัน และเป็นกลุ่มที่พูดภาษาซึ่งเรียกว่าภาษามลายู (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2550: 18-19)

คนมลายูส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาอิสลาม ใช้ภาษามลายู และมีการใช้ชีวิตที่ผูกโยงอยู่กับวัฒนธรรมมลายูผสมกับคำสอนทางศาสนาอิสลาม ถือเป็นวัตรปฏิบัติที่มีอยู่ในชีวิตประจำวันตั้งแต่เกิดจนเสียชีวิต ยกตัวอย่างเรื่องอาหารการกิน ก็ต้องเป็นอาหารที่อนุมัติตามหลักศาสนาอิสลามหรือที่เรียกว่าอาหาร “ฮาลาล” (HALAL/حلال) อย่างไรก็ตามก็อาจมีความเหมือน และแตกต่างกันโดย

ขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละพื้นที่ ชุมชน และรัฐชาติ โดยเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “คนมลายูมุสลิมหรือคนมาเลย์มุสลิม”

สำหรับคนมลายูมุสลิมในประเทศไทย ส่วนใหญ่จะอาศัยในบริเวณจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ยะลา ปัตตานี นราธิวาส สงขลา และสตูล) และมีการเรียกกลุ่มคนดังกล่าวนี้ในหลากหลายลักษณะ เช่นเรียกว่า “คนไทยมุสลิม” เป็นการเรียกที่ไม่พิจารณาว่ามีชาติพันธุ์ใด แต่ถือเป็นคนไทยที่มีสัญชาติไทย หรืออาศัยอยู่ในประเทศไทย หรือเรียกว่า “คนไทยเชื้อสายมลายู” เป็นคนไทยที่ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในภาคใต้ตอนล่าง และมีเชื้อสายมลายู รวมถึงการเรียกว่า “คนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู” เป็นการเน้นถึงความเป็นคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม และเป็นคนเชื้อสายมลายูด้วยนั่นเอง

การเรียกขานดังกล่าวเป็นการแสดงตัวตนทั้งทางสัญชาติกับศาสนา หรือแสดงตัวตนทางสัญชาติกับชาติพันธุ์ หรือทั้งสองแบบรวมกันก็ได้ หากแต่ในด้านนิติศาสตร์ที่ปรากฏในทะเบียนราษฎร ซึ่ง นูริยัน สาและ (2549: 120) กล่าวถึงคนมลายูมุสลิมในประเทศไทยว่า เป็นคนไทยถือสัญชาติไทย และสืบเชื้อสายไทย แต่ในความเป็นจริงแล้วพวกเขาเป็นคนไทยที่สืบเชื้อสายมลายู และยังคงมีจิตสำนึกทางชาติพันธุ์ของความเป็นมลายู เพราะความเป็นมลายูของพวกเขานั้นผูกโยงอยู่กับศาสนาอิสลาม ภาษามลายู และวัฒนธรรมมลายู

อย่างไรก็ตาม ความเป็นคนมลายูบางครั้งก็ไม่อาจแยกจากความเป็นมุสลิมได้อย่างเด็ดขาด เนื่องจากคนมลายูหรือชาติพันธุ์มลายู แม้ไม่ได้เป็นคนมุสลิมทั้งหมด แต่การกล่าวถึงคนมลายูก็จะเข้าใจได้ว่าส่วนใหญ่เป็นคนที่นับถือศาสนาอิสลาม ทำให้ความเป็นคนมลายูและความเป็นคนมุสลิมไม่สามารถแยกออกได้อย่างชัดเจน เช่นเดียวกันกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยก็จะเข้าใจได้ว่าส่วนใหญ่ก็นับถือศรัทธาในศาสนาพุทธนั่นเอง

คนมลายูมุสลิมจะเรียกตัวเองว่า ออแหมนayu ออแหมแปลว่าคน นายหมายถึงมลายู ออแหมนayu จึงหมายถึงคนมลายูมุสลิม และจะเรียกคนมุสลิมที่มาจากจังหวัดอื่นของประเทศไทย เช่น สงขลา นครศรีธรรมราช กรุงเทพฯ ว่า ออแหมอิสแล (คนอิสลาม) ไม่เรียกรวมว่าออแหมนayu เพราะไม่ใช่คนมุสลิมที่มีเชื้อสายมลายู (ครองชัย หัตถา, 2541: 94)

ทว่าการกล่าวถึงคนไทยมุสลิมในบริบทของความเป็นคนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มักจะหมายถึงคนมุสลิมที่มาจากถิ่นอื่นที่ไม่ได้อยู่ในบริบทของความเป็นจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนั้น การให้คำจำกัดความต่อคนมุสลิมที่มีชาติพันธุ์และเชื้อสายมลายู จึงมักเรียกอย่างสั้นๆ ว่า คนมลายูมุสลิม ดังที่ จรัส มะลูลีม กิติมา อมรทัต และพรพิมล ตรีโชติ (2538:14) ได้กล่าวถึง คนมุสลิมเชื้อสายมลายูว่า เนื่องจากเป็นชนพื้นเมืองเดิม แต่มารับศาสนาอิสลาม ส่วนใหญ่อยู่ชายแดนภาคใต้ และเป็นกลุ่มใหญ่ในอาณาบริเวณดังกล่าว นิยมเรียกตัวเองว่ามาเลย์มุสลิม (มลายูมุสลิม)

การที่ผู้วิจัยศึกษาตัวตนของกลุ่มคนมลายูมุสลิมนั้น จึงเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับคำสอนใน
โองการของคัมภีร์อัลกุรอานที่ได้กล่าวมาที่ว่า **“เพื่อจะได้รู้จักกัน”** และทำความเข้าใจกลุ่มคนมุสลิม
ในฐานะมนุษย์นี้ ก็จะนำไปสู่การทำความเข้าใจในความหลากหลายภายใต้ความสัมพันธ์กับบริบท
และคนอื่นๆ หรือแม้กระทั่งภายในกลุ่มคนมลายูมุสลิมเอง โดยที่การทำความเข้าใจในตัวคนของ
กลุ่มคนมลายูมุสลิมนี้มีความเกี่ยวข้องกับอำนาจในการนิยามความหมาย ทั้งที่เกิดขึ้นจากคนมลายู
มุสลิมและคนอื่น เพื่อที่จะบอกว่าเขาเป็นใครมีความเหมือนหรือแตกต่างกับคนอื่นอย่างไร ประเด็น
สำคัญของการศึกษาจึงอยู่ที่ว่าเขาคาดหวังที่จะเป็นไปอย่างไร สิ่งที่เขาเป็นได้นั้น เป็นอย่างไร
และคนอื่นกำหนดให้เขาเป็นอย่างไร

ดังนั้นการศึกษาตัวตนหรืออัตลักษณ์ของคนที่จะนำไปสู่ความเข้าใจต่อความซับซ้อนในวิถี
ชีวิตของคนที่ถูกแสดงออกมาภายใต้ความสัมพันธ์กับคนในสังคม และการปะทะประสานไปมา
ระหว่างกันนั้น จึงทำให้อัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตนของมนุษย์จะถูกแสดงออกมดั่งที่ แคนเธอริน
วูดเวิร์ด (Woodward) (1997) กล่าวถึงอัตลักษณ์ว่าเป็นสิ่งที่บ่งบอกให้เรารู้ว่าเราเป็นใครบนพื้นฐาน
ของความสัมพันธ์กับคนรอบข้าง ซึ่งความเป็นตัวตนหรือความ “เหมือนกัน” ของเรานั้นย่อมมีนัย
ของความ “แตกต่าง” จากคนอื่นที่เราปฏิสัมพันธ์ด้วย อันเป็นพื้นฐานของการขีดเส้นแบ่งความ
เป็นคนในกับคนนอกและความเป็น “เรา” กับความเป็น “เขา” ในสังคม (Woodward, 1997: 2)
ความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ จึงเป็นกระบวนการในการสร้างความแตกต่างระหว่างกันของผู้คนที่
เต็มไปด้วยการนิยามความหมายแก่ตนเอง ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนตามบริบทและช่วงเวลามากกว่า
ลักษณะที่ถาวรและหยุดนิ่ง

ด้วยบริบทของความเป็นเมืองจึงเป็นพื้นที่ที่น่าสนใจศึกษาแม้ว่าลักษณะของความเป็นเมือง
ไม่ว่าจะเป็นเมืองใดก็จะมีลักษณะของความเป็นเมืองที่คล้ายกัน ดังที่ วิล วังส์ลีบาติ (2535: 6) ให้
ความหมายของคำว่า “เมือง” หมายถึง การตั้งถิ่นฐานถาวรขนาดใหญ่ ที่ประกอบด้วย อาคาร
บ้านเรือน และสิ่งปลูกสร้างถาวร มีสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภค เช่น ประปา ไฟฟ้า
และถนนเป็นต้น เมืองจะเป็นที่อยู่อาศัยของพลเมืองจำนวนมาก มีความหนาแน่นของประชากรใน
ระดับสูงประชากรของเมืองประกอบด้วย คนต่างเพศ ต่างวัย ต่างสถานภาพ อาชีพพื้นฐานของ
ประชากรเมืองไม่ใช่อาชีพเกษตรกรรม เมืองจะมีระบบการบริหารและการปกครองเป็นของตนเอง
และลักษณะเด่นที่เห็นได้ชัดของเมืองอีกประการหนึ่ง คือ เมืองจะประกอบด้วยองค์กรทางสังคม
มากมาย นอกจากนั้นเมืองยังเป็นศูนย์รวมของขนบธรรมเนียมประเพณีอีกด้วย (วิล วังส์ลีบาติ
อ้างใน สุริย์ บุญญาอนุพงศ์ อากร บัณฑิต และ อัยกานต์ โปราณานนท์, 2547)

ทว่าลักษณะความเป็นเมืองก็ไม่อาจจะเปรียบเทียบความเป็นเมืองกับเมืองอื่นได้ แต่ละเมือง
ก็มีความเป็นเมืองแตกต่างกัน เช่นเดียวกันกับความเป็นเมืองที่อยู่ในบริบทของความเป็นชายแดน

ภาคใต้ ก็ไม่อาจจะมีความเหมือนกันได้โดยตรง ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับ ขนาดพื้นที่ สภาพของผู้คนในด้าน ความเชื่อ การใช้ภาษา และการเปิดรับวัฒนธรรมของแต่ละเมือง ดังที่ ชาย โปธิสิตา (2550: 174) ได้ กล่าวไว้ว่านักวิจัยคตินิยมแนวหลังสมัยใหม่ (Postmodernists) วิพากษ์แนวความคิด เรื่องความเป็น ตัวแทนในสังคมศาสตร์โดยมองว่าความเป็นตัวแทนนั้นในทางปฏิบัติแล้วเป็นไปได้ไม่ได้ในโลกของ นักคิดคตินิยมหลังแนวสมัยใหม่แบบสุดขั้วเนื่องจากไม่มีอะไรเป็นตัวแทนของอะไรได้อย่างแท้จริง เพราะไม่มีคนหรือสถานการณ์ทางสังคม สองคนหรือสองสถานการณ์ที่เหมือนกันอย่างสมบูรณ์

ดังนั้นความสนใจพื้นที่ในเขตเมืองยะลานั้นนำไปสู่การเลือกชุมชนตลาดเก่า และย่านสายกลาง เป็นพื้นที่ศึกษา สำหรับชุมชนตลาดเก่าเป็นชุมชนดั้งเดิมที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครยะลา คนมลายู มุสลิมส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนตลาดเก่า ซึ่งสามารถเห็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทั้งทาง วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ เป็นที่ตั้งของมัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลา ซึ่งสามารถเห็นการใช้ชีวิต ของคนมุสลิมมาทำกิจกรรมทางศาสนา ณ สถานที่แห่งนี้ มีการทำการค้าหลากหลายรูปแบบ มีผู้คน ตั้งบ้านเรือนเป็นแถวตามแนวถนนทุกสาย เกิดเป็นชุมชนเมืองย่อยตามถนนต่างๆ มีสถานศึกษาทั้ง ของรัฐบาลและเอกชน อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งของสถานีรถไฟโดยสารในหลายเส้นทาง ซึ่งผู้คนสามารถ เดินทางเชื่อมต่อระหว่างจังหวัด เช่น ไปยังอำเภอต่างๆ ของจังหวัดปัตตานี และนราธิวาส และยังมี พื้นที่ติดกับสถานีรถไฟอีกด้วย จึงเป็นจุดนัดพบ และการเดินทางระหว่างพื้นที่ของผู้คนทั้งจาก จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส และจากจังหวัดอื่นๆ

ส่วนย่านสายกลาง เป็นย่านเศรษฐกิจย่านหนึ่งของจังหวัดยะลา ที่มีผู้คนอาศัยอยู่อย่างน้อย สองกลุ่มชาติพันธุ์ คือคนมลายูมุสลิม และคนไทยเชื้อสายจีน โดยทั้งสองกลุ่มนี้ได้ประกอบ ธุรกิจการค้าในหลากหลายลักษณะ เช่น ร้านทอง ร้านเสื้อผ้า ร้านเครื่องใช้ไฟฟ้า ร้านเครื่องสำอาง ร้านของที่ระลึก ร้านถ่ายรูป ร้านหนังสือ ร้านโทรศัพท์มือถือ และร้านนาฬิกา เป็นต้น ในขณะที่ บริเวณโดยรอบของย่านนี้ก็ยังมีธนาคาร ห้างร้าน ตลาดสด สถานีรถไฟยะลา และสถานีรถไฟโดยสาร ประเภทต่างๆ เช่น รถเมล์ รถแท็กซี่ และรถสองแถว เป็นต้น ที่รับโดยสารผู้คนระหว่างจังหวัดยะลา กับพื้นที่อื่นๆ ด้วยลักษณะของย่านสายกลางและพื้นที่บริเวณโดยรอบดังกล่าวนี้ ผู้คนที่เข้าสู่เมือง ยะลานั้นนอกจากจะไปยังสถานที่อื่นๆ แล้ว ก็มีไม่น้อยที่เข้ามาปฏิสัมพันธ์กับผู้ที่อยู่อาศัยหรือผู้ค้าขาย ในย่านสายกลางนี้

พื้นที่ศึกษาทั้งสองแห่ง แม้จะมีความเป็นเมืองที่มีลักษณะต่างกัน แต่ทั้งสองพื้นที่ก็สามารถ เชื่อมโยงผู้คนทั้งจากในพื้นที่ ซึ่งจะไปมาระหว่างพื้นที่ ในลักษณะของการพักอาศัย หรือการพบปะ ญาติพี่น้อง เพื่อนพ้อง และกลุ่มสมาคม ส่วนผู้คนที่อยู่ภายนอกพื้นที่ทั้งสองดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่ จะเข้ามาในเขตเมืองยะลาก็มักจะต้องผ่านบริเวณพื้นที่ทั้งสอง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งรวมของสิ่ง อำนาจความสะดวกในด้านต่างๆ เช่น มีแหล่งจับจ่ายสินค้า เป็นแหล่งของการคมนาคมขนส่งที่

หลากหลาย เช่น สถานีรถไฟ สถานีขนส่งโดยสาร ที่สามารถเชื่อมต่อผู้คนจากพื้นที่อื่นกับพื้นที่ทั้งสองได้ และในระดับของพื้นที่ทางสังคมนั้นก็จะเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีการจัดแสดงทางวัฒนธรรม เช่นเทศกาล การเดินขบวนในวาระต่างๆ ของหน่วยงานทั้งของทางราชการและเอกชน เป็นต้น

วิถีชีวิต สภาพสังคม ทั้งวัฒนธรรมมลายูและอิสลาม และวัฒนธรรมอื่นๆ เช่น วัฒนธรรมไทย จีน ที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ที่สามารถมองเห็น โดยผ่านการดำเนินชีวิตของคนมลายูมุสลิมและคนอื่นๆ ทั้งในระดับปัจเจกและในระดับสังคมโดยภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนมลายูมุสลิมและคนอื่นๆ ต่างก็มีวิถีชีวิตเป็นของกลุ่มตนเอง อาจเหมือน แตกต่าง หรือผสมผสานกันก็ได้ และยังสามารถเห็นถึงการแสดงตัวตน การช่วงชิง และเลือกที่จะปฏิบัติในกิจกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ ตลอดจนการจัดวางตนเองให้เหมาะสมตามพื้นที่ทางสังคมที่ตนเองเลือกและยอมรับ จะเห็นได้ว่าบริบทความเป็นเมืองดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความเชื่อมโยง และความซับซ้อนของคนกลุ่มต่างๆ และไม่สามารถแยกกลุ่มคนขาดจากกันได้อย่างสิ้นเชิง ดังเช่นการใช้ภาษาในการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน คนมลายูมุสลิมก็มักจะเลือกที่จะใช้ภาษามลายูกับคนมลายูด้วยกัน ขณะเดียวกันหากพบเจอคนอื่น ก็เลือกพูดในภาษาที่เข้าใจกันทั้งสองฝ่าย จึงนำไปสู่ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงผู้คนในพื้นที่ในการทำกิจกรรมต่างๆ ได้ เช่น การจับจ่ายซื้อของในตลาด ห้างร้าน การเล่นกีฬาาร่วมกัน หรือมีการจัดงาน เช่นการแต่งงาน การทำบุญในวาระต่างๆ เป็นต้น

นอกจากความสัมพันธ์ระหว่างคนมลายูมุสลิมกับคนอื่นที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังปรากฏให้เห็นว่าในบริบทเมืองยะลา มีพื้นที่ทางสังคมที่ถูกจัดแสดงในโอกาสต่างๆ ทั้งที่จัดโดยรัฐหรือทางราชการ เช่นงานมหกรรมนกเขาชวาเสียงอาเซียน เป็นต้น หรือพื้นที่จัดแสดงตามย่านและชุมชนที่เป็นที่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ เช่น บริเวณย่านตลาดเก่า ที่มีคนมลายูมุสลิมอาศัยอยู่ก็จะมีการจัดงานบรรยายธรรมทางศาสนาอิสลามทุกวันเสาร์ ณ มัสยิดกลางประจำจังหวัด ในขณะที่คนไทยเชื้อสายจีนก็จะจัดงานพิธีแห่พระลุยไฟประจำปี เป็นต้น ก็จะจัดในย่านแหล่งที่อยู่อาศัยของคนไทยเชื้อสายจีนเช่นเดียวกัน ขณะที่บริเวณโดยรอบของพื้นที่ที่จะถูกจัดให้เป็นพื้นที่แสดงทางวัฒนธรรมและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ มีการขายสินค้าที่หลากหลาย จึงเป็นพื้นที่ที่ดึงดูดผู้คนต่างชาติพันธุ์ มาเที่ยวชม พักผ่อน หรือมาจับจ่ายซื้อของ ปรากฏการณ์ในพื้นที่จึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกันของกลุ่มคนมลายูมุสลิม คนไทย และคนไทยเชื้อสายจีนที่เห็นได้ตามวาระ

แม้ว่าคนมลายูมุสลิมจะแสดงตัวตนหรือปรากฏตัว ณ ที่ใดก็ตามนั้น สิ่งที่แสดงถึงความแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ส่วนหนึ่งคือการปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนาอิสลามที่ติดตัวไปด้วย ทำให้คนในสังคมได้รับรู้ว่ากลุ่มคนดังกล่าวเป็นคนมลายูมุสลิม ผ่านการแต่งกาย อาหารการกิน เป็นต้น อย่างไรก็ตามในการแสดงตัวตนก็ยังคงมีความหลากหลายในการเลือกจะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามหลักคำสอนอิสลาม แสดงถึงความซับซ้อนในการแสดงตัวตนของคนมลายูมุสลิม ที่ต้อง

จับแน่น ตามการแสดงตัวตนของกลุ่มตนเอง กลุ่มคนอื่น และบริบททางสังคม ดังนั้นจึงเป็นภาพสะท้อนแก่สังคมที่ทำให้คนมลายูมุสลิมต้องจัดวางหรือเลือกหาพื้นที่ทางสังคมที่ตนเองจะสามารถเลือกรับได้ ดังนั้นปรากฏการณ์ในสังคมคนมลายูมุสลิมจึงมีความซับซ้อนและมีความหลากหลาย ดังที่สุเทพ สุนทรเกสัช (2548) ได้กล่าวถึงคำพูดของนักมานุษยวิทยา ชาวปาเกีสถานไว้ว่า ศาสนาอิสลามมีเพียงหนึ่ง แต่ความเป็นมุสลิมนั้นมีหลากหลาย (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2548: 99) ซึ่งขึ้นอยู่กับ การเลือกจะปฏิบัติตามบริบทใดในการแสดงตัวตน เช่น ในด้านหลักธรรมคำสอนอิสลาม การแสดงออกในทางภาษา วัฒนธรรม ประเพณี หรือการปฏิสัมพันธ์กับคนในสังคมที่แตกต่างกัน เป็นต้น ถึงแม้ว่าจะนับถือและศรัทธาในศาสนาอิสลามเหมือนกันก็ตาม

นอกจากลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าวแล้ว ในพื้นที่ซึ่งมีปรากฏการณ์ที่เป็นเหตุการณ์ความขัดแย้งที่ถูกเรียกว่าเป็นเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ความรุนแรงดังกล่าวเพิ่มมากขึ้นตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2547 เมื่อเกิดเหตุการณ์การสังหารเจ้าหน้าที่และประชาชนรวมทั้งการทำลายทรัพย์สินของรัฐอย่างต่อเนื่อง (กฤษฎาวรรณ หงส์ลดารมภ์และโสรัจจ์ หงส์ลดารมภ์, 2549: 103) เริ่มต้นตั้งแต่ต้นปีพ.ศ. 2547 ซึ่งไม่อาจกล่าวได้ว่าแท้จริงแล้วมีสาเหตุมาจากอะไร นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2548) กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ดูประหนึ่งว่ามุสลิมหรือศาสนาอิสลาม จะเป็นหนึ่งในหลายๆ สาเหตุของความรุนแรงต่างๆ รวมทั้งที่เห็นกันเกือบทุกวันบนจอโทรทัศน์วันนี้ ทำให้ก่อเกิดคำเรียกขาน อิสลาม หรือมุสลิมแบบแยกแยะเป็นประเภทได้อีกหลายคำหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็น มุสลิมหัวรุนแรง มุสลิมสายกลาง หรือมุสลิมสุดโต่ง และที่น่าเข้าไปกว่านั้นสำหรับผู้เขียนคือความพยายามจะอธิบายการเคร่งครัดในศาสนาของมุสลิม กลายเป็นความเคร่งดิ่งทางศาสนา และพลอยจะทำให้ชนต่างศาสนิกรู้สึกอึดอัดที่จะคบหาสมาคมด้วย” ซึ่งเป็นปรากฏการณ์หนึ่งในพื้นที่ที่ทำให้ผู้คนต้องปรับตัวและแสดงตัวตนต่อบริบททางสังคมที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นฐานคิดที่มีต่อคน สังคม หรือกลุ่มชาติพันธุ์ภายใต้บริบททางสังคมที่ได้เบียดขับฐานคิดและมิตินิยามมองสังคมในลักษณะของความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ดังที่ อรรถ นันทจักร์ (2546: 57) ได้กล่าวถึงความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ว่าคนส่วนใหญ่ในสังคมไทยมักที่จะมีฐานคิดต่อเรื่องดังกล่าวไม่ค่อยจะมีความแตกต่าง แยกแยะ และเฉยชา ทั้งนี้เพราะสังคมไทยเราสอนให้เราเป็นเอกภาพที่ตั้งอยู่บนเอกภาพของความเป็นชาติไทยมากกว่าที่จะสอนให้สังคมเป็นเอกภาพบนความหลากหลายทางสังคม เชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ เนื่องจากแต่ละกลุ่มคนหรือกลุ่มชาติพันธุ์จะมีลักษณะเฉพาะทางสังคมและวัฒนธรรมแบบของตนเองแม้ว่ากลุ่มคนที่แตกต่างกันนั้นบางโอกาสก็จะแสดงตัวตนตามบริบททางสังคมก็ตาม

ด้วยพลวัตของสังคมที่มีอยู่ แต่ละสังคมก็มีการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะในพื้นที่ถิ่นอาศัยที่คนมลายูมุสลิมอาศัยอยู่ได้ทำกิจกรรม ได้มีการแสดงออกเพื่อจะแสดงตัวตนให้ผู้คน

และบริบทแวดล้อมได้ทำความเข้าใจความเป็นตัวตนของคนมลายูมุสลิม ได้รับรู้ ทำความเข้าใจและ ปฏิสัมพันธ์กันด้วยดี จากความสำคัญที่กล่าวมาผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงตัวตนของคน มลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลาผ่านมุมมองการสร้างตัวตนในมิติของอัตลักษณ์ และมิติพื้นที่ทาง สังคมที่แสดงออกถึงความเป็นคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลาโดยมีความมุ่งหวังว่า ผลการวิจัย ดังกล่าวสามารถก่อให้เกิดความเข้าใจความซับซ้อนที่มีต่อคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาตัวตนของคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา
2. เพื่อศึกษาพื้นที่ทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง ที่มีผลต่อการสร้างตัวตน ของคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา

คำถามการวิจัย

1. คนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา มีการสร้างตัวตนภายใต้บริบททางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างไร
2. ภายใต้บริบทสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง คนมลายูมุสลิมในเขตเมือง ยะลา มีการสร้างพื้นที่ทางสังคมอย่างไร

ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. เข้าใจความซับซ้อน และความเคลื่อนไหวที่มีอยู่ในตัวตนของคนมลายูมุสลิมที่ ดำรงชีวิตในเขตเมืองยะลา
2. เข้าใจเหตุผลการสร้างพื้นที่ทางสังคมของมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา
3. เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างคนมลายูมุสลิมกับคนอื่นๆ ในบริบทของเมืองยะลา

นิยามศัพท์เฉพาะ

ตัวตนคนมลายูมุสลิม หมายถึง การที่คนหรือกลุ่มคนมลายูมุสลิมพยายามบ่งชี้ว่าตนเองเป็น ใครภายใต้ความสัมพันธ์กับคนอื่นและบริบททางสังคม

คนมลายูมุสลิม หมายถึง คนไทยที่มีเชื้อสายมลายูที่นับถือศาสนาอิสลามที่อยู่อาศัยในเขตเมืองยะลา

เมืองยะลา หมายถึง พื้นที่ในเขตเทศบาลนครยะลาที่เป็นแหล่งรวมของกลุ่มคนที่หลากหลาย และก่อรูปด้วยกระแสวัฒนธรรมต่างๆ ที่ปะทะประสานอยู่ในพื้นที่เมืองยะลา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การให้ความสนใจในความซับซ้อน และพลวัตของผู้คน เป็นสิ่งที่จะช่วยในการทำความเข้าใจต่อวิถีชีวิตของคน ที่อยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคน พื้นที่ และบริบท ในสถานการณ์ที่แตกต่าง หลากหลาย แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ และแนวคิดเรื่องพื้นที่ทางสังคม สามารถเป็นกรอบแนวคิดที่จะช่วยในการทำความเข้าใจและตอบคำถามเกี่ยวกับเรื่องตัวตนคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลาได้ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. แนวคิดอัตลักษณ์

ผู้วิจัยนำแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ตามแนวคิดของแควเซอร์ลิน วูดเวิร์ด (Woodward, 1997) มาอธิบาย ความเป็นตัวตนของคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา โดยมองอัตลักษณ์นั้นเป็นที่มาของความแตกต่างของบุคคลที่มีความแตกต่างในหลายลักษณะ เช่น ชาติพันธุ์ สัญชาติ ชนชั้นทางสังคม ชุมชน และเพศ เป็นต้น หากแต่สิ่งเหล่านี้สามารถปรับเปลี่ยนได้ขึ้นอยู่กับบริบทขณะเดียวกันในแต่ละด้านก็มีความขัดแย้งในระหว่างการสร้างตำแหน่งแห่งที่ และนำไปสู่ความขัดแย้ง ปะทะประสาน และพลวัตระหว่างอัตลักษณ์ในแต่ละลักษณะ และสามารถบ่งชี้ ขับเน้นความแตกต่างของตำแหน่ง แห่งที่ของบุคคลที่มาจากความเป็นสมาชิกหรือการมีส่วนร่วมกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนา เครือญาติ และกลุ่มองค์กร เป็นต้น การศึกษาอัตลักษณ์จึงทำให้บุคคลได้รู้ตำแหน่งแห่งที่ และสามารถเชื่อมโยงความเป็นตัวตนกับคนอื่นๆ ได้ และสามารถสร้างความเข้าใจและการรับรู้ ที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยน ต่อรอง ชว่งชิง และแสดงตนให้สัมพันธ์กับสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง เป็นต้น

ดังนั้นในการทำความเข้าใจในแนวคิดอัตลักษณ์นี้ จึงเป็นความพยายามที่จะมองสภาพความเป็นจริงของบุคคลในพื้นที่และช่วงเวลาที่ศึกษามาเกี่ยวโยงกันกับแนวความคิดเพื่อมองหาประเด็นและสามารถอธิบายความเป็นตัวตนของบุคคล อัตลักษณ์ของบุคคลจึงเป็นการแสดงตัวตนตามการสร้างตำแหน่ง แห่งที่ ให้แก่ตนเอง และไม่สามารถตีตราการแสดงตัวตนของบุคคลว่าเป็น

สิ่งที่ถาวร ดายตัว ไม่สามารถปรับเปลี่ยนในลักษณะที่ติดยึดกับแบบแผน วิธีปฏิบัติ ทางวัฒนธรรม สังคม เครือญาติ บรรพบุรุษ หากแต่สิ่งที่พยายามมองหานั้น เป็นกระบวนการสร้างอัตลักษณ์นั่นเอง งานศึกษานี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดดังกล่าวเพื่อเป็นแนวการอธิบายความซับซ้อน ในการแสดงตัวตนของคนมลายูมุสลิมที่อยู่ท่ามกลางลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม ที่ผูกโยงอยู่กับการใช้ภาษามลายู ศิลปะ วัฒนธรรมการเล่น การแต่งกาย อาหารการกิน การนับถือศาสนาอิสลามและความเป็นมุสลิม ในบริบทของความเป็นพื้นที่เมือง ดังที่กล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าคนมลายูมุสลิม จะมีการแสดงตัวตนแบบหนึ่ง ทั้งนี้ตามแนวคิดของ แคนเธอริน วูดเวิร์ด (Woodward) เมื่อพิจารณาแล้วความเป็นมลายูมุสลิมก็สามารถปรับเปลี่ยนไปตามบริบทที่หลากหลายได้ขึ้นอยู่กับว่ากลุ่มชาติพันธุ์มลายูมุสลิมมีตำแหน่ง แห่งที่ใด ตามบริบท และช่วงเวลาในขณะนั้น

2. แนวคิดพื้นที่ทางสังคม

การศึกษาเรื่องตัวตนคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลาเป็นการศึกษาพื้นที่เมืองในลักษณะต่างๆ ในฐานะพื้นที่ที่มีความหมายอย่างหลากหลาย ซึ่งได้แก่การมีความหมายในแง่ของความทันสมัย พื้นที่ทางความเชื่อ พื้นที่ทางเศรษฐกิจ พื้นที่ทางการเมือง และสถานศึกษา เป็นต้น

การมีมุมมองต่อพื้นที่เมืองอันเป็นพื้นที่ที่มีความหมายและการนิยามอย่างหลากหลาย ช่วยให้ผู้วิจัยเห็นถึงการใช้ชีวิตของคนในพื้นที่เมืองด้วยปฏิบัติการหรือความสัมพันธ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองได้

อย่างไรก็ดี สภาพในพื้นที่เมืองแต่ละแห่งก็อยู่ภายใต้บริบทเช่นในทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่แตกต่างกัน ทำให้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องพื้นที่ทางสังคมตามแนวคิดขององรี เลอเฟบ (Lefebvre) เพื่อมาอธิบายการสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนมลายูมุสลิมภายใต้บริบทวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองในเขตเมืองยะลา ซึ่งเป็นแนวคิดที่แสดงความหมายในแง่ของพื้นที่ทางกายภาพและความสัมพันธ์ทางสังคม ขณะเดียวกันก็มีความหมายที่เน้นว่าในพื้นที่แต่ละแห่งก็มีการแสดงถึงความสัมพันธ์ทางสังคมอยู่เสมอ และมีความแตกต่างหลากหลายตามบริบทและช่วงเวลา

โดยมองว่าพื้นที่ทางสังคมเป็นอาณาบริเวณที่รวมเอาสิ่งที่ถูกสร้างและความสัมพันธ์ต่างๆ มาไว้ด้วยกัน พื้นที่ทางสังคมเป็นที่ที่เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างการผลิตทางสังคม (social production) และการสืบทอดทางสังคม (social reproduction) กระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมมี 3 กระบวนการที่เสริมหรือขัดแย้งกันคือ (นลินี, 2545 อ้างใน ยงยุทธ บุรณเจริญกิจ, 2545: 31-32)

1. การสร้างขอบเขตสถานที่(place)เช่น โรงเรียน คูค โรงพยาบาล บาร์และช่อง เป็นต้น
2. กระบวนการสร้างความหมายหรือรหัสหมายของพื้นที่ (spatial code) เช่น ที่

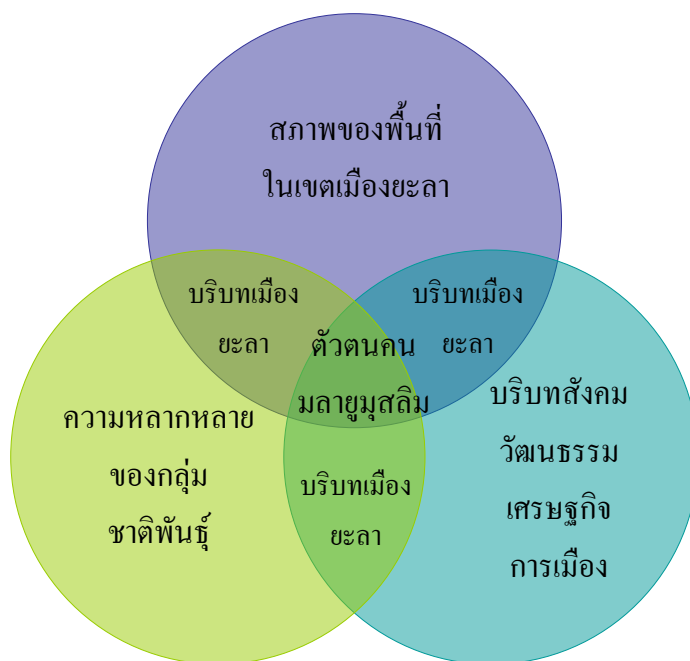
ศักดิ์สิทธิ์ ที่พักผ่อน ที่ควบคุมเข้ม ที่อันตราย เป็นต้น กระบวนการนี้มีความหมายมากกว่าการสร้างสถานที่ ความหมายหรือรหัสหมายนี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อกำหนดรูปแบบการใช้พื้นที่ (จะใช้พื้นที่นี้ทำอะไรได้บ้าง)กฎระเบียบในพื้นที่ (ใครจะสามารถใช้พื้นที่นี้ได้ ใช้เมื่อไร และใช้อย่างไร)

3. ปฏิบัติการเชิงพื้นที่ (spatial practices) เป็นปฏิบัติการที่สร้าง (produce) และสืบทอด (reproduce) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของความหมาย/รหัสหมายของพื้นที่

การศึกษาแนวคิดเรื่องพื้นที่ทางสังคม จึงทำให้บุคคลได้รู้และเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นในพื้นที่ ชุมชน ขอบเขต และอาณาบริเวณที่มีต่อบุคคล ผ่านปฏิบัติการที่แตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน โรงพยาบาล สถานีรถโดยสาร และตลาด เป็นต้น ขึ้นอยู่กับเหตุผลของความสัมพันธ์นั้น และขึ้นอยู่กับบริบทและช่วงเวลาด้วย ภาคปฏิบัติการดังกล่าวยังสามารถเห็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมที่ต้องการจะเชื่อมโยงผู้คนให้มีความสัมพันธ์ร่วมกันทั้งระหว่างผู้คนและพื้นที่ ผ่านการใช้ความหมายและรหัสของพื้นที่ กระทั่งนำไปสู่ความเข้าใจและสืบทอดความหมายต่างๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่นั้นได้

การทำความเข้าใจในเรื่องพื้นที่ทางสังคม จึงเป็นการมองสภาพของพื้นที่ที่ผู้คนได้มีปฏิบัติการต่อกัน แม้ว่าพื้นที่จะถูกมองว่ามีหลากหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สภาพของเมือง แหล่งที่อยู่อาศัย หรือที่ว่างเปล่า กล่าวคือ พื้นที่ไม่ได้เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ก่อนอย่างถาวรตายตัว แต่เป็นสิ่งที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงได้ หรือถูกผลิตขึ้นในลักษณะใหม่ๆ อยู่เสมอ ขึ้นอยู่กับบริบท และช่วงเวลา อีกทั้งมีการกำหนดรหัส และความหมายไว้เพื่อให้ผู้คนได้เข้าใจและสามารถใช้พื้นที่ได้ แนวคิดดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า หากผู้คนมองพื้นที่หรือมีปฏิบัติการต่อกันด้วยแล้ว ผู้คนก็ต้องรับรู้และทำความเข้าใจว่า พื้นที่ที่เป็นที่รวมของสิ่งที่ถูกสร้างที่มีความแตกต่างและหลากหลายเป็นพื้นที่ทางสังคมที่ได้สร้างรหัสและความหมายที่มีผลต่อภาคปฏิบัติของผู้คน

จากแนวคิดทั้งสองที่ได้กล่าวถึงในการศึกษาครั้งนี้สามารถแสดงกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 1 แสดงภาพกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

จากภาพประกอบที่ 1 แสดงภาพกรอบแนวคิดในงานศึกษาเรื่องตัวตนคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา ได้แสดงถึงตัวตนคนมลายูมุสลิมที่มี 3 ส่วนประกอบกันดังนี้ ในส่วนแรกการแสดงตัวตนผ่านสภาพของพื้นที่ในเขตเมืองยะลา ส่วนที่สอง คือการแสดงตัวตนผ่านความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ส่วนสุดท้ายการแสดงตัวตนผ่านบริบททางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งทั้งสามส่วนได้แสดงถึงความเชื่อมโยงต่อกัน และมีอำนาจของความสัมพันธ์ที่แสดงถึงความเป็นตัวตนของคนมลายูมุสลิมที่อยู่ในเขตเมืองยะลา

คนมลายูมุสลิมเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีอยู่อย่างหลากหลายในจังหวัดยะลา ซึ่งได้ดำรงชีวิต ทำมาหากิน และอยู่อาศัย ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นเช่น คนไทย คนจีน และคนปาเกีสถาน เป็นต้น โดยเป็นคนดั้งเดิมในท้องถิ่นสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม สามารถพบเห็นและรับรู้ลักษณะที่บ่งชี้เช่น การแต่งกาย ภาษาพูด และอาหารการกิน เป็นต้น นอกจากนี้ก็จะมีลักษณะอื่นๆ ที่จะสามารถรับรู้ได้อีกจากการดำรงชีวิตในชีวิตประจำวัน เช่น การ

ประกอบศาสนกิจในศาสนาอิสลาม การไปทำกิจกรรมที่มีสยิด การมีส่วนร่วมกับวัฒนธรรมมลายู เช่น การละเล่น และการแสดง เป็นต้น

ในการศึกษาเรื่องตัวคนคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา ที่ได้นำแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ และพื้นที่ทางสังคม เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา เพื่อค้นหาลักษณะของคนมลายูมุสลิมดังกล่าว หากแต่การนิยามความหมายในทางทฤษฎีหลังสมัยใหม่ เป็นเรื่องที่สามารถเห็นและรับรู้ว่าการนิยามความหมายนั้นมีความซับซ้อน และปรับเปลี่ยนไปตามบริบทและช่วงเวลา ดังนั้นกรอบแนวคิดที่ได้นำเสนอจึงทำให้เห็นว่าคนมลายูมุสลิมจะมีการแสดงตัวตนที่เลื่อนไหล ซับซ้อน และปรับเปลี่ยนไปตามสภาพพื้นที่ในเขตเมืองยะลา ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ และบริบททางสังคมอย่างไร

คนมลายูมุสลิมที่มีการดำรงชีวิตภายใต้สภาพพื้นที่ที่เป็นแบบเมือง ที่มีวัฒนธรรมสมัยใหม่ และมีการเปิดรับความทันสมัยอยู่เสมอ ประกอบกับพื้นที่ที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ จึงเกิดประเด็นขึ้นมาว่า การดำรงชีวิตย่อมต้องมีการปะทะประสานระหว่างกันหรือมีการข้ามไปข้ามมาระหว่างพื้นที่ คนมลายูมุสลิมย่อมต้องมีการปรับเปลี่ยนตัวเองต่อกลุ่มคนมลายูมุสลิมและคนอื่นๆ ด้วยนั้นให้เป็นไปตามบริบทสังคมในช่วงเวลานั้นอย่างไร

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการอธิบายตัวตนคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา โดยมีแนวคิดในการศึกษาดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์
2. แนวคิดเรื่องพื้นที่ทางสังคม

1. แนวคิดอัตลักษณ์

สิ่งที่เป็นคุณสมบัติ ลักษณะเฉพาะของคน หรือของสิ่งใด มักจะถูกกล่าวถึงในลักษณะของการให้คำนิยาม หรือให้ความหมายอยู่เสมอ เราสามารถพบเห็น และรับรู้อยู่เสมอจากประสบการณ์ของตนเอง และภายใต้การรับรู้จากการอยู่ในสังคม พร้อมกันกับการเข้าใจในคำหนึ่งที่เป็นคำจำกัดความดังกล่าว ที่เรียกว่า “อัตลักษณ์” การให้คำนิยาม และให้ความหมายต่อคำว่า “อัตลักษณ์” จึงมิได้หลายลักษณะขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ และบริบทที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงได้แบ่งการนิยามความหมายของคำว่าอัตลักษณ์ไว้ดังนี้

1.1 พลวัตของแนวคิดอัตลักษณ์

เรารู้สึกว่าอัตลักษณ์ของใครหรืออะไรบางอย่างน่าจะหมายถึงคุณสมบัติที่เป็นลักษณะเฉพาะของบุคคลหรือสิ่งนั้น รวมไปถึงสิ่งที่เป็นคุณสมบัติของคนหรือสิ่งหนึ่ง และมีนัยขยายต่อไปว่าเป็นคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งนั้น ที่ทำให้สิ่งนั้นโดดเด่นขึ้นมาหรือแตกต่างจากสิ่งอื่น ทว่าในแวดวงสังคมศาสตร์ปัจจุบัน ความหมายนี้แปรเปลี่ยนไปแล้ว แนวโน้มทางแนวคิดหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) ทำให้เกิดการตั้งคำถามอย่างมากกับวิธีการมองโลก การเข้าถึง “ความจริง” ของสิ่งต่างๆ รวมทั้งสิ่งที่เชื่อกันว่าเป็นความจริงที่เป็น “แก่นแกน” ของปัจเจกบุคคล วิธีคิดในกระแสนี้รื้อถอนความเชื่อเกี่ยวกับคุณสมบัติแก่นแกนของปัจเจกภาพ ความเป็นปัจเจกกลายเป็นเรื่องของการนิยามความหมายซึ่งสามารถเลื่อนไหล เปลี่ยนแปรไปได้ตามบริบท มันมิได้หมายถึงคุณสมบัติเฉพาะอีกต่อไป (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2546: 1) ดังงานศึกษาเรื่อง การสร้างอัตลักษณ์ของชาวมุสลิมแออัดในจังหวัดขอนแก่น โดย นิลวดี พรหมพักพิง (2547) ได้กล่าวถึง ชาวมุสลิมรักษ์รถไฟว่า มีการนิยามความหมายอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของชาวมุสลิมรักษ์รถไฟ ชาวมุสลิมรักษ์

รถไฟมีการนิยามความหมายความเป็นตัวตนแตกต่างกันไป ซึ่งมักจะอิงอยู่กับเงื่อนไขการได้รับการปฏิบัติ และการยอมรับจากผู้ที่เกี่ยวข้องด้วย ตลอดจนความแตกต่างทางอาชีพ และฐานะทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามเมื่ออยู่ภายนอกชุมชน หรือในภาวะบีบคั้นเรื่องที่อยู่อาศัย พวกเขากลับนิยามว่าเป็นพวกเดียวกัน อัตลักษณ์ของชาวชุมชนรักษารถไฟ จึงมีการเคลื่อนไหวไปมาและซ้อนทับกันอยู่อย่างหลากหลาย

ด้วยการนิยามความหมายคำว่าอัตลักษณ์ที่สามารถเลื่อนไหล เปลี่ยนแปรไปได้ตามบริบท และไม่ได้มีความหมายถึงคุณสมบัติเฉพาะอีกต่อไป จึงมีการนิยามความหมายที่เป็นคำที่ได้รับความสนใจมากคำหนึ่งในวงการวิชาการทางสังคมศาสตร์ต่อการมองปรากฏการณ์ที่มีต่อคน กลุ่มคนในลักษณะต่างๆ เช่น การมองวิถีชีวิตของคนในแต่ละรัฐชาติ เช่น คนมลายู คนไทย และคนจีน เป็นต้น จึงเรียกได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติ หรือการมองวิถีชีวิตของกลุ่มชน กลุ่มวัฒนธรรมของชนชาติ หรือเชื้อสาย ก็สามารถเรียกได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ แม้แต่ความเป็นเพศ ทั้งชายและหญิงก็สามารถเรียกได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ทางเพศ เป็นต้น เป็นลักษณะที่เกิดจากการปฏิบัติตนของผู้ชายและผู้หญิงในการกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง รวมไปถึงการนิยามความหมายอัตลักษณ์ในลักษณะต่างๆ เช่น อัตลักษณ์ที่เป็นไปตามกระบวนการทางสังคม หรือเกิดจากจิตสำนึกของบุคคล เป็นต้น

การศึกษาเรื่องอัตลักษณ์เพื่อให้เข้าใจในส่วนที่เกี่ยวข้องกับที่มาของความหมาย ริชาร์ด เจนกินส์ (Richard Jenkins) (1966) ได้กล่าวถึงคำว่า อัตลักษณ์ (Identity) ว่ามีรากศัพท์มาจากภาษาละติน เดิมใช้คำว่า idem ซึ่งมีความหมายว่าเหมือนกัน (The same) อย่างไรก็ตามโดยพื้นฐานทางภาษาอังกฤษแล้ว อัตลักษณ์มีความหมาย 2 นัยยะด้วยกัน คือความเหมือน และความเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันออกไป นั่นคือการตีความความหมายเหมือนกัน บนพื้นฐานของความสัมพันธ์และการเปรียบเทียบกันระหว่างคน หรือสิ่งของในสองแง่มุมมอง คือความคล้ายคลึงและความแตกต่าง และชี้ให้เห็นอีกว่า อัตลักษณ์มิใช่เป็นสิ่งที่มียู่แล้วในตัวของมันเอง หรือกำเนิดขึ้นมาพร้อมกับคน หรือสิ่งของแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น และมีลักษณะของความเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา (อ้างใน ประสิทธิ์ ลิปรีชา, 2547: 32-33) จะเห็นได้ว่าที่มาและความหมายของคำว่าอัตลักษณ์เพื่อจะหาความเหมือน และความต่างของลักษณะของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจเป็นคนหรือสิ่งของเพื่อที่จะบอกได้ว่าคนหรือสิ่งของนั้นเป็นอย่างไรภายใต้บริบทที่ปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ

ความหมายคำว่าอัตลักษณ์ดังกล่าว สอดคล้องกับความหมายที่เบอร์เจอร์และลักแมน (Peter Berger and Thomas Luckmann) (1967) ที่ให้ความหมายคำว่าอัตลักษณ์ว่า อัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นโดยกระบวนการทางสังคม ครั้นเมื่อตกผลึกแล้วอาจจะมี ความคงที่ ปรับเปลี่ยน หรือแม้กระทั่งเปลี่ยนแปลงรูปแบบไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นหลัก กล่าวโดยอีกนัยหนึ่ง อัตลักษณ์เป็นเรื่องของความเข้าใจและการรับรู้ว่าเราเป็นใครและคนอื่นเป็นใคร นั่นคือเป็นการ

กอปรับขึ้นและดำรงอยู่ว่าเรารับรู้เกี่ยวกับตัวเองอย่างไร และคนอื่นรับรู้เราอย่างไร โดยมีกระบวนการทางสังคมในการสร้าง และ สืบทอดอัตลักษณ์ ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับบริบทของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อคนหรือกลุ่มอื่นๆ ด้วย (อ้างใน ประสิทธิ์ ลิปรีชา, 2547: 33) โดยภาพของการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมในการทำกิจกรรมต่างๆ ก็สามารถเห็นอัตลักษณ์ที่มีต่อคนที่กำลังดำเนินชีวิตในสังคมเช่น การมองภาคปฏิบัติการของคนในกลุ่มอาชีพ หรือกลุ่มคนที่ให้ความสนใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น การรวมกลุ่มเป็นสมาคม ชมรม และกลุ่มเล่นกีฬา เป็นต้น จึงเข้าใจได้ว่าในสังคมที่มีคนที่หลากหลาย และมีความซับซ้อนในลักษณะต่างๆ เช่น มีการประกอบอาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ และการศึกษาที่แตกต่างกัน เมื่อมีการพบเจอ รวมตัว หรือทำกิจกรรมร่วมกัน ต่างก็จะรับรู้ และปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของตนเองให้เข้ากับกลุ่มที่ได้พบเจอในสังคม

หากแต่ยังมีคำอธิบายคำว่าอัตลักษณ์ในแง่ที่มีมุมมองว่าคนหนึ่งคนสามารถมีอัตลักษณ์ได้หลากหลายขึ้นอยู่กับว่าอยู่สถานะใด โดยประสิทธิ์ ลิปรีชา (2547: 33) ได้อธิบายว่า อัตลักษณ์มีทั้งที่เป็นระดับปัจเจก (Individual) และอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม (Collective) ในระดับปัจเจกบุคคลคนหนึ่งอาจจะมีหลายอัตลักษณ์อยู่ในตัวเอง เช่น เพศสภาพ กลุ่มชาติพันธุ์ ชาติ ช่วงชั้นทางสังคม อาชีพ และศาสนา เป็นต้น ในขณะที่อัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มนั้น ความเป็นอัตลักษณ์ร่วมถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกันของสมาชิกในกลุ่ม อย่างไรก็ตามบนพื้นฐานของความเหมือนกันของกลุ่มนั้น ย่อมมีความแตกต่างกับกลุ่มอื่นมาเป็นตัวกำหนดความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มตนด้วย เราจึงสามารถมองว่าอัตลักษณ์นั้นเกิดขึ้นในทุกหนทุกแห่ง ขึ้นอยู่กับว่าเราได้แสดงตัวเราเองในสถานการณ์ใด

ขณะเดียวกันการให้ความหมายของคำว่าอัตลักษณ์ที่แสดงถึงการปรับเปลี่ยนตัวตนของคนเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทสังคมจะให้ความหมาย โดยที่สมหมาย ชินนาค (2547: 150-151) กล่าวถึงคำอธิบายความหมายของคำว่าอัตลักษณ์ของ ฉลาดชาย รมิตานนท์ว่า อัตลักษณ์หมายถึงสิ่งที่เรารู้สึกว่าเป็นเราหรือพวกเรา แตกต่างจากเขา พวกเขา หรือคนอื่น อัตลักษณ์ไม่จำเป็นต้องมีหนึ่งเดียว แต่อาจมีหลายอัตลักษณ์ที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นตัวเรา พวกเรา อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม (social construct) อัตลักษณ์จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการสร้างความเหมือนระหว่าง “พวกเรา” หรือ “คนอื่น” หรือ “กระบวนการสร้างอัตลักษณ์” เกิดควบคู่กันไป เช่น อัตลักษณ์ของวัยรุ่นปัจจุบันกับวัยรุ่นในอดีตจะมีความแตกต่างกันไป เนื่องจากกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน อัตลักษณ์ในลักษณะดังกล่าวเราจะเห็นความสลับไหลของคนในการดำรงชีวิต แม้ว่าคนหรือกลุ่มคนจะมีความเหมือนกันก็ตาม กลุ่มความชอบเดียวกัน หากสถานการณ์เปลี่ยนไปก็จะทำให้อัตลักษณ์ของคนกลุ่มนั้นเปลี่ยนไปด้วย

ด้านความหมายของอัตลักษณ์ที่ถูกมองว่าคนหรือสิ่งของมีอัตลักษณ์ที่มีลักษณะที่เลื่อนไหล ไม่ตายตัว ดังที่พัฒนา กิติอาษา (2546) มองว่าอัตลักษณ์ไม่ใช่ความหมายที่มีอยู่แล้ว โดยอัตโนมัติในตัวมันเอง หรือกำเนิดขึ้นพร้อมๆ กับคนหรือสิ่งของ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและมีลักษณะเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา สาเหตุสำคัญของความหมายของอัตลักษณ์ จึงเป็นทั้งจิตสำนึกส่วนตัวและจิตสำนึกส่วนรวมในระดับสังคมที่เกิดจากการนิยามว่าตัวเองคือใคร มีความหมายอย่างไรแตกต่างจากคนอื่น กลุ่มอื่นในสังคมอย่างไร และใช้อะไรเป็นเครื่องหมายในการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ ดังกล่าว (อ้างใน ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์, 2548: 31) ซึ่งจะเห็นได้ว่าอัตลักษณ์ในความหมายนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ไม่ได้มีอยู่แล้วแต่เกิดจากจิตสำนึกในการนิยามแก่ตัวเองที่สร้างขึ้นอยู่ตลอดเวลา ดังงานศึกษาเรื่องการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์และวิธีการดำรงรักษาอัตลักษณ์สำคัญของชาวมอญ อำเภอพระประแดง โดย เกศสิรินทร์ แพทอง (2546) ได้กล่าวถึงอัตลักษณ์ของชาวมอญ โดยสรุปคือ อัตลักษณ์สามารถแบ่งออกได้เป็นอัตลักษณ์ทางสังคม และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยสิ่งที่บ่งชี้ความเป็นมอญคือ ประเพณี ภาษาและการแต่งกาย ลักษณะนิสัยเด่นของชาวมอญ คือชอบทำบุญ ยึดหลักศาสนาเป็นแกนของชีวิต รักสงบ มีน้ำใจ และยังพบว่า อัตลักษณ์สำคัญของชาวมอญพระประแดง คืออัตลักษณ์ทางประเพณี อัตลักษณ์ด้านนิตยการทำบุญ ยึดหลักศาสนา นิยมการเข้าวัด และอัตลักษณ์ทางภาษา รวมถึงมีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ พบว่า อัตลักษณ์ที่ปรับเปลี่ยน คือ การแต่งกาย อาหาร ที่อยู่อาศัย พิธีกรรมต่างๆ ความเชื่อค่านิยม การละเล่น ดนตรี ศิลปะ อัตลักษณ์ที่เปลี่ยนไปเกือบหมดคือ ภาษา ภูมิปัญญาด้านรักษาโรค และภูมิปัญญาด้านอาชีพ และการนับถือผี จะเห็นว่าอัตลักษณ์ของชาวมอญเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น และมีความเป็นพลวัตจากความเป็นมอญ เช่น ประเพณี วัฒนธรรมมอญ ความเชื่อทางศาสนา และอัตลักษณ์บางอย่างก็มีการปรับเปลี่ยนไป

อย่างไรก็ตามในการศึกษาในประเด็นเรื่องอัตลักษณ์นั้น สิ่งที่ต้องนำมาพิจารณานั้นคือการไม่ได้เพื่อจะค้นหาคุณสมบัติ ลักษณะ หรือแบบแผนของคนหรือสิ่งใด หรือที่เรียกกันว่าเอกลักษณ์ ดังที่ อุมารินทร์ ตูลารักษ์ (2550) ได้ชี้ให้เห็นความแตกต่างของอัตลักษณ์กับเอกลักษณ์ว่า อัตลักษณ์แตกต่างจากคำว่า เอกลักษณ์ตรงที่ว่า เอกลักษณ์คือสิ่งที่เป็คุณสมบัติเฉพาะของคน หรือสิ่งหนึ่งที่ทำให้สิ่งนั้นหรือคนนั้น โดดเด่นขึ้นมาหรือต่างจากสิ่งอื่น ส่วนอัตลักษณ์นั้นแม้ว่าจะเป็นคุณสมบัติที่แสดงให้เห็นความเป็นสิ่งต่างๆ หากแต่ก็ขึ้นอยู่กับลักษณะที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามบริบทแวดล้อม เนื่องจากอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นตามสถานการณ์ จึงสามารถเลื่อนไหลปรับเปลี่ยนได้ไม่คงที่ หากบริบทและสถานการณ์นั้นๆ เปลี่ยนแปลงไปความแตกต่างในเรื่องมโนทัศน์ของการให้นิยามความหมาย และคุณสมบัติเฉพาะของทั้งคำว่า อัตลักษณ์และเอกลักษณ์ ผนวกกับแนวโน้มของทฤษฎีหลังสมัยใหม่ในปัจจุบัน ทำให้เกิดการตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องคุณสมบัติเฉพาะตัวของสิ่งต่างๆว่า ความเป็นคุณสมบัติเฉพาะตนนั้น เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้เงื่อนไขต่างๆ ที่สามารถ

แปรเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมวัฒนธรรม ดังนั้นคำว่าอัตลักษณ์จึงเป็นคำที่สามารถแสดงให้เห็นคุณสมบัติเฉพาะซึ่งแปรเปลี่ยนไปตามบริบทต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

จากคำนิยามของอัตลักษณ์ที่กล่าวมา ในขั้นต่อมาก็คือ การศึกษาว่ากระบวนการก่อตัวของอัตลักษณ์นั้นเป็นอย่างไร แบเกอร์ (Barker) (2000) กล่าวว่า อัตลักษณ์ไม่ใช่เรื่องที่ติดตัวมากับธรรมชาติ (Anti-Essentialism) หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้น (Socially Construction) และอัตลักษณ์เกิดขึ้นได้จากปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น เวลาที่มีใคร “บอก” ว่าเราเป็นอย่างไร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า อัตลักษณ์เกิดมาจากการสังสมผลผลิตของวาทกรรม (Product of Discourse) เช่นเรารับรู้ว่าอัตลักษณ์ของเรา ในฐานะผู้หญิงต้องเป็นอย่างไร เพราะเราได้ยินคนพูดถึงเราว่า “เป็นลูกผู้หญิงเขาไม่กระโดดกระเดกเขาต้องเรียบร้อยเขาต้องรู้จักการบ้านการเรือน” (กาญจนา แก้วเทพ, 2549: 132)

ส่วนความหมายอัตลักษณ์ของ แคเธอริน วูดเวิร์ด (Woodward) (1997) ได้กล่าวว่า อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ชี้ว่าเราเป็นใคร และสัมพันธ์กับคนอื่นอย่างไร และสัมพันธ์กับโลกที่เราอยู่อย่างไร อัตลักษณ์บ่งบอกหนทางในการที่เรามีความเหมือนหรืออยู่ในสถานะร่วมกันกับคนอื่นหรือหนทางที่บอกว่าเราแตกต่างจากคนอื่นอย่างไร ซึ่งเป็นการแบ่งแยกโดยการใช้ความแตกต่าง (Woodward 1997: 1-2) ในส่วนของความหมายนี้ มองอัตลักษณ์ว่าเป็นผลที่ดูมองไปยังปรากฏการณ์ที่มีต่อบุคคลว่ามีอัตลักษณ์อย่างไร

จะเห็นได้ว่า การศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในอดีต เป็นการมองแต่เพียงลักษณะทางกายภาพเท่านั้น อีกทั้งเป็นการมองแบบหยุดนิ่ง ไม่มีการเคลื่อนไหว และไม่ปรับเปลี่ยนต่อการแสดงตัวตนในด้านต่างๆ ในสังคม หากแต่ในการศึกษาอัตลักษณ์ของกลุ่มคนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มใดในมโนทัศน์หลังสมัยใหม่ จะมีลักษณะที่ไม่ตายตัว และไม่แบบเดียว ขึ้นอยู่กับว่าภายใต้การที่คนได้ปะทะประสานกับคนอื่นและบริบท จะมีการขบขันและแสดงออกอัตลักษณ์อย่างไร

1.2 ความแตกต่างระหว่างเชื้อชาติกับชาติพันธุ์

คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” (ethnic) มีที่มาจากคำในภาษากรีก ethnos ซึ่งหมายถึงพวกคนที่ไม่มีความศานาหรืออารยธรรม (heathen or pagan) นัยความหมายดังกล่าวใช้กันมาในภาษาอังกฤษ จากกลางศตวรรษที่ 14 ถึงกลางศตวรรษที่ 19 และค่อยๆ กลายความหมายสู่มโนทัศน์ race (Eriksen, 1999: 33 อ้างใน อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2546: 69) มโนทัศน์ race เป็นมโนทัศน์ที่แบ่งกลุ่มคนเป็นเผ่าพันธุ์ต่างๆ ด้วยหลักเกณฑ์ของลักษณะทางกายภาพซึ่งสิ่งที่เด่นชัดมากที่สุดก็คือสีผิว เป็นการใช้คำอธิบายเชิงกายภาพมากำหนดลักษณะเหนือกว่าทางสังคมวัฒนธรรม คำว่า race มีบทบาทมากกับ

การให้ความชอบธรรมแก่การแผ่ขยายของจักรวรรดินิยม และการล่าอาณานิคมของมหาอำนาจคนผิวขาวในศตวรรษที่ 19 (อภิญญา เฟื่องฟูสกุล, 2546: 69)

แนวคิดเรื่องเชื้อชาติ (Race) นำไปสู่ความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์ ที่ปรากฏอย่างเด่นชัดคือการที่ชาวตะวันตก (ผิวขาว) เข้าไปเป็นเจ้าของอาณานิคมในภูมิภาคต่างๆ โดยชาวผิวขาวจะเป็นผู้นำและเจ้านาย ส่วนชนพื้นเมืองหรือเจ้าของดินแดนเดิมนั้นจะเป็นลูกจ้างและทาส ทำให้เกิดลักษณะทางสังคมที่ถูกแบ่งเป็นชนชั้น ก่อให้เกิดการเหยียดสีผิวขึ้นมาโดยปริยาย โดยมีความเชื่อที่ว่าคนผิวขาวฉลาดกว่าคนผิวสีนั่นเอง แนวคิดการแบ่งกลุ่มคนตามลักษณะทางเชื้อชาติได้นำไปสู่นโยบายการรักษาความบริสุทธิ์ทางเชื้อชาติ

ต่อมาช่วงทศวรรษที่ 30-40 นักมานุษยวิทยาในอเมริกาบางกลุ่มก็ออกมาปฏิเสธและต่อต้านความคิดเรื่องเชื้อชาติว่าไม่มีจริง มีแต่ความคิดเรื่องการจัดประเภทตามความดี ความชั่วของมนุษย์เท่านั้น ทั้งนี้ ก็มาจากปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมอเมริกาในขณะนั้น นั่นคือการที่ชาวผิวขาวทำการกดขี่ชาวผิวดำ จนกระทั่งถึงช่วงทศวรรษที่ 60 แนวคิดเรื่องเชื้อชาติค่อยเลือนสลายไป

ส่วน "ชาติพันธุ์" เป็นคำที่นักมานุษยวิทยาตะวันตกใช้กันอย่างแพร่หลาย แนวคิดนี้เกิดขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นยุคปลดปล่อยอาณานิคม ส่งผลให้เกิดประเทศหรือรัฐชาติใหม่มากมาย แต่ละรัฐชาติได้รวมเอากลุ่มคนที่มีความหลากหลายเข้าด้วยกัน และต่างก็ต้องการความเป็นเชื้อชาติเดียวกันเพื่อความเป็นปึกแผ่นของรัฐชาตินั้นๆ

อย่างไรก็ตาม ความเป็นชาตินั้นกลับมีการแบ่งชนชั้นที่ไม่เท่าเทียมกัน และยังเน้นถึงเรื่องความสัมพันธ์ทางสายเลือด แนวคิดเรื่องเชื้อชาติจึงเปลี่ยนเป็นแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์เพราะไม่มีการแบ่งชนชั้นและยึดเอาความสัมพันธ์กับดินแดนมากกว่าทางสายเลือด ดังนั้นนักมานุษยวิทยาจึงนำคำว่าชาติพันธุ์ เข้ามาใช้แทนที่คำว่าเชื้อชาติ เพื่อใช้ในการศึกษากลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมความเป็นมาร่วมกัน และมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ชาติพันธุ์จึงเป็นหน่วยทางสังคมที่เป็นแก่นแท้อยู่บนลักษณะดั้งเดิมเช่น ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และการสืบเชื้อสายตามระบบเครือญาติ โดยกลุ่มที่มีความเชื่อของรากเหง้าดั้งเดิมคือกลุ่มที่เชื่อว่าสามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแต่ก็คงดำรงอัตลักษณ์ดั้งเดิมเอาไว้ โดยไม่เปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมด้วย (ภัทรมน กาเหรัมย์, 2550)

1.3 อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

ด้วยความเป็นมาของคำว่าชาติพันธุ์ ที่ใช้ศึกษากลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมความเป็นมาร่วมกัน ที่มาแทนคำว่าเชื้อชาติซึ่งศึกษากลุ่มคนด้านชนชั้นที่ไม่เท่าเทียมกัน และความสัมพันธ์ทางสายเลือด จึงเป็นที่มาของการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และมานุษยศาสตร์ ในเรื่องอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่

มีอยู่ทั่วไปในโลกนี้ และเป็นที่มาของการศึกษาอัตลักษณ์ด้านหนึ่งที่เรียกว่า “อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์” (Ethnic Identity)

แม้ว่าในอดีตมีการศึกษาเรื่องอัตลักษณ์และเรื่องอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ด้วยนั้น ความหมายของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงมีลักษณะที่เป็นแบบดั้งเดิม เช่น ศึกษาภาษา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และการสืบเชื้อสายตามระบบเครือญาติของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นอย่างไร ซึ่งมีลักษณะที่หยุดนิ่ง และผูกติดกับความหมายเดิม แต่เมื่อแนวคิดหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) เข้ามามีบทบาทในการศึกษาวิจัย จึงมีการนิยามความหมายอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ในลักษณะที่มีความเคลื่อนไหว ไม่หยุดนิ่งกับความหมายเดิม มีกระบวนการสร้างความหมายใหม่เสมอ จึงสามารถเห็นถึงความสิ้นไปไหลของคนที่สามารถปรับเปลี่ยนไปตามช่วงเวลา บริบททางสังคม ได้ ดังที่ สมหมาย ชินนาค (2547: 150-151) ได้อธิบายว่า สิ่งที่ทำให้สมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ รู้สึกร่วมกันว่าเป็นพวกเดียวกัน และรู้สึกแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ในแง่การศึกษากระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ จึงหมายถึงการศึกษากระบวนการสร้าง “ความเหมือน” และ “ความต่าง” ดังกล่าว

เช่นเดียวกันกับ วันดี สันติวชิเมธี (2545: 219-21) ที่กล่าวถึงกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่สลับซับซ้อน หลากหลาย ไม่หยุดนิ่ง มาตั้งแต่อดีต สันนิษฐานกันว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ณ ช่วงเวลาเดียวกัน มีการติดต่อสัมพันธ์ทั้งในเชิงซื้อขายแลกเปลี่ยนสิ่งของ จนถึงการรบราฆ่าฟันกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการหยิบยืม และผสมปนเปทางวัฒนธรรมระหว่างกัน ดังนั้นเมื่อกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มต้องรักษาความเป็นหนึ่งเดียว หรือความเป็นปึกแผ่นในพวกเดียวกัน กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เพื่อสร้าง “ความเหมือน” ใน “พวกเรา” และ “ความต่าง” ใน “พวกเขา” จึงเกิดขึ้น ในกระบวนการนี้ อาจมีทั้งการสร้างขึ้นมาใหม่อย่างสิ้นเชิง และการหยิบยืมบางส่วนทางวัฒนธรรมของคนอื่นมาทำให้เป็นของเรา อัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นในยุคหนึ่ง อาจนำมาใช้จำแนกความแตกต่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ ได้ดีในยุคหนึ่ง แต่เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไป อัตลักษณ์ดังกล่าวอาจใช้ไม่ได้ผล เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มมีการปรับตัว และหยิบยืมวัฒนธรรมระหว่างกัน ด้วยเหตุนี้เมื่ออัตลักษณ์เก่ามีพลังน้อยลงอัตลักษณ์ใหม่จึงถูกสร้างขึ้นมาทดแทน อัตลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนตายตัวและไม่หยุดนิ่ง การสืบทอดและผลิตอัตลักษณ์ใหม่จึงเกิดขึ้นได้เสมอภายใต้กาลเวลา และบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป (อ้างใน สมหมาย ชินนาค, 2547: 151-152)

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มิใช่ผลผลิตของเชื้อชาติ ชนชาติ และวัฒนธรรม หากแต่อัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นและสร้างใหม่เป็นกระบวนการอย่างสัมพันธ์กับบริบท และสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และการเคลื่อนไหวของเครือข่ายแห่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ประเด็นสำคัญในการ

ทำความเข้าใจกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในลักษณะสัมพัทธ์จึงอยู่ที่ว่าอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไม่อาจดำรงอยู่อย่างโดดๆ แยกออกจากความสัมพันธ์กับชนกลุ่มอื่นๆ กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ในบริบทของ “ความเป็นชาติพันธุ์” (Ethnicity) จึงไม่อาจแยกออกได้จากความสัมพันธ์เชิงอำนาจและโครงสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง และสัญลักษณ์ (สมหมาย ชินนาค, 2547: 153-154) สอดคล้องกับงานศึกษา เรื่องปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวมลายูมุสลิมและชาวจีนในย่านสายกลางจังหวัดยะลาโดย แพร ศิริศักดิ์คำเกิง (2546) ได้ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์สองกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในบริเวณเดียวกัน นั่นคือชาติพันธุ์มลายูมุสลิมและกลุ่มชาติพันธุ์จีน กล่าวถึงอัตลักษณ์ของคนสองชาติพันธุ์ที่ดำรงอาศัยอยู่ในย่านสายกลาง นั่นคือ คนไทยมลายูมุสลิมและคนไทยจีน ซึ่งต่างก็แสดงอัตลักษณ์ของตนเองออกมาในบริบทที่สามารถกระทำ ได้ ภายใต้ความสัมพันธ์ในลักษณะของการทำธุรกิจการค้า เนื่องจากทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์นั้นดำรงอาศัยอยู่ในย่านการค้า ขณะเดียวกันก็สามารถดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเองได้ ทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณี การนับถือศาสนา เป็นต้น ที่ผูกโยงอยู่กับความสัมพันธ์เชิงอำนาจจะระหว่างกันและมีการปรับเปลี่ยน เลือกรับ เลือกใช้อัตลักษณ์ระหว่างกัน

สำหรับการนิยามความหมายสู่การศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ โดยที่ มิเชล เมอร์มอน (Michael Moermon) (1965) พบว่าการที่สมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งๆ จะบอกว่าตัวเองเป็นใครนั้นต้องขึ้นอยู่กับบริบทของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่พวกเขามีกับกลุ่มอื่นๆ ด้วย (อ้างใน ประสิทธิ์ ลิปริษา , 2547: 35) ดังงานศึกษาเรื่อง ผืนกับม้ง:พลวัตความหลากหลายและความซับซ้อนแห่งอัตลักษณ์ของคนชายขอบ โดย อรัญญา ศิริผล (2544) ได้ศึกษาอัตลักษณ์คนม้ง ทำให้ค้นพบปัจจัยสำคัญในประเด็น “อัตลักษณ์” ทางชาติพันธุ์สองประการคือ ประการแรก อัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ไม่ได้ถูกผูกขาดโดยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเสมอไป ไม่ว่า ชาวม้งกลุ่มใด หรือแม้แต่รัฐให้มีนิยามความหมายอย่างหยุดนิ่งตายตัวเป็นแบบเดียวเสมอไป แต่ “อัตลักษณ์” ความเป็นชาติพันธุ์กลับเป็นการสร้างขึ้น และสามารถถูกสร้างขึ้นมาใหม่ให้มีความหลากหลาย และซับซ้อน มีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลง เพื่อใช้เป็นยุทธวิธีในการต่อรอง และนำเสนอตัวเองที่ลิ้นไหวไปตามเงื่อนไขสถานการณ์ และผลประโยชน์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง และประการที่สอง อัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ไม่อาจถูกมองเป็นหนึ่งเดียวแบบ “ชนเผ่า” ดั้งเดิมที่มีรูปแบบเฉพาะเจาะจง แต่อัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ของม้ง กลับมีความหลากหลายซับซ้อนที่ขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ระหว่างอำนาจเชิงสัญลักษณ์ ในฐานะโครงสร้างที่รัฐกระทำการครอบงำกับผู้ที่กระทำที่มีชีวิตอันแตกต่างหลากหลายซับซ้อนมากขึ้นจากประสบการณ์ การเรียนรู้ ในฐานะชนชั้น และรุ่นวัย ทำให้การเลือกยอมรับและแสดงอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มแตกต่างกันหลากหลายและซับซ้อนมากขึ้นด้วย

ดังนั้นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ จึงเป็นกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ ที่พยายามทำให้เกิดความรู้สึกร่วมหรือแตกต่างไปจากคนกลุ่มอื่น ซึ่งในแง่หนึ่งจะเห็นว่าอัตลักษณ์ของความเป็นชาติพันธุ์ไม่ใช่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นให้มีอุดมการณ์ หรือมีจิตสำนึก ร่วมในความเป็นชาติพันธุ์นั้น ขณะเดียวกันภายใต้การเป็นชาติพันธุ์ก็ไม่ได้มีลักษณะที่คงที่ เพราะอุดมการณ์หรือจิตสำนึกร่วมในความเป็นชาติพันธุ์นั้นก็มีการปรับเปลี่ยนตามเวลา และสถานการณ์ที่ชาติพันธุ์นั้นเผชิญอยู่ การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าอัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตนของบุคคลถูกให้ความสำคัญมากขึ้นภายใต้วิกฤตการณ์ที่สำคัญ ที่นำไปสู่การแบ่งแยกว่าใครเป็นพวกเดียวกับเรา หรือใครเป็นคนอื่น ซึ่งในแง่นี้อัตลักษณ์ย่อมเกี่ยวข้องกับอำนาจของการนิยามความหมาย ทั้งที่เกิดขึ้นจากอำนาจในการนิยามจากคนส่วนใหญ่และอำนาจในการนิยามในฐานะที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลพยายามจะบ่งบอกว่าตนเองเป็นใคร มีความเหมือนหรือแตกต่างจากคนอื่นอย่างไร ทั้งนี้ก็เพื่อการจัดรูปแบบความสัมพันธ์กับคนอื่นและระบบในสังคม

2. แนวคิดพื้นที่ทางสังคม

พื้นที่ไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นดังเช่นลักษณะการเกิดขึ้นของสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างให้เกิดขึ้น และมีความเคลื่อนไหวอยู่เสมอ ซึ่งแต่ละสังคม วัฒนธรรมก็จะมี ความแตกต่างกัน ดังนั้นการเกิดขึ้นของพื้นที่ จึงทำให้มีการศึกษาและให้ความหมายหลายลักษณะขึ้นอยู่ กับลักษณะของพื้นที่นั้น

2.1 ความหมายของพื้นที่ในทางสังคมศาสตร์

แนวคิดเกี่ยวกับพื้นที่ อองรี เลอเฟบ (Henri Lefebvre) (1991) กล่าวว่า พื้นที่มิได้เป็นแค่เพียงอาณาบริเวณอันว่างเปล่าแต่เป็นสิ่งที่ถูกผลิตขึ้นมาโดยสังคม ทั้งยังเป็นสิ่งที่มีมิติของความคิด และจิตใจ (mental thing) ประปรนอยู่ในตัว (อ้างใน ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, 2548: 77) อย่างไรก็ตามก็ตีที่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ในพื้นที่แต่ละแห่งนั้น ย่อมต้องมีความสัมพันธ์ของกลุ่มคนที่กระทำอยู่ในพื้นที่ ซึ่ง สุรพงษ์ ยิมละมัย (2550) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับ “พื้นที่” ว่าเป็นสิ่งที่มีอาจแยกขาดจากกันเนื่องจากบุคคลย่อมปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในพื้นที่ลักษณะหนึ่งเพื่อสื่อความหมาย วิชิต หรือประสบการณ์โดยการสร้างความหมายผ่านภาษาหรือความหมายโดยรหัส (Signifiers) พื้นที่ในแต่ละแบบหรือแต่ละแห่งก็จะมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน ทั้งในแง่ของท่าทีที่เผยตัว ช่วงชิงการสร้างกฎเกณฑ์ หรือให้ความสำคัญกับพื้นที่ที่แตกต่างกัน (สุรพงษ์ ยิมละมัย, 2550: 10-11)

ในการอธิบายปรากฏการณ์ในพื้นที่ สุริยา สมุทคุปต์ และพัฒนา กิติอาษา (2543) ได้กล่าวว่าในปัจจุบันมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ก็เป็นมโนทัศน์ที่สำคัญและกำลังได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในวงวิชาการทางมานุษยวิทยายุคเปลี่ยนศตวรรษ ที่จัดอยู่ในทฤษฎีสังคมศาสตร์ยุคหลังสมัยใหม่ (postmodernism) (อ้างใน สมหมาย ชินนาค, 2547: 156) ซึ่งในอดีตการศึกษาเรื่องพื้นที่ยังไม่ได้รับความสนใจมากนัก ซึ่งก่อนหน้าที่มีมโนทัศน์เกี่ยวกับพื้นที่ (space) จะเข้ามามีครองพื้นที่ในทฤษฎีสังคมศาสตร์นั้น พื้นที่ถูกมองในเชิงความเป็นจริงทางเรขาคณิต คือมองว่าพื้นที่ประกอบขึ้นและวัดได้ด้วยมิติความกว้าง ความยาว และความลึก ศึกษาได้เชิงกายภาพในฐานะเป็นความจริงเชิงประจักษ์ ภาษาที่ใช้ในการบรรยายเกี่ยวกับพื้นที่จึงเป็นภาษาเชิงปริมาตร (volumetric language) ความเป็นจริงเชิงกายภาพนี้ เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดให้ในฐานะเป็นมิติของการอยู่ในโลกของสิ่งต่างๆ สสารทุกชนิดดำรงในพื้นที่ ดังนั้นพื้นที่จึงเป็นความเป็นจริงและเงื่อนไขถูกกำหนดมาให้ ในแง่นี้พื้นที่จึงมีความ “ว่างเปล่า” คือปลอดพ้นจากการให้คุณค่า ไม่ได้ขึ้นอยู่กับหรือรับใช้ผลประโยชน์ของใคร จึงปลอดจากอำนาจและการเมือง คู่มือความเป็นกลางโดยธรรมชาติในสามัญสำนึกของคนทั่วไป (สมหมาย ชินนาค, 2547 :156-57)

อย่างไรก็ตามเมื่อมีการให้ความสนใจเรื่องพื้นที่มากขึ้น แนวคิดเรื่องพื้นที่จึงได้รับการนิยามความหมายดังเช่น อภิญญา เฟื่องฟูสกุล นักสังคมศาสตร์สายทฤษฎีหลังสมัยใหม่กลับมอง “พื้นที่” ในฐานะ “สิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมที่ประจุไว้ด้วยความหมาย” (coded space) พื้นที่ทางกายภาพต่างๆ เช่น เกาะ ป่า สวนสาธารณะในเมือง หรือพื้นที่ในบ้านเรือนมิได้เป็นเพียงวัตถุหรือที่ว่างหรือสภาพแวดล้อมข้างนอกตัวเราที่มีไว้เพื่อให้คนใช้ประโยชน์เท่านั้น วิธีการจัดการพื้นที่เหล่านั้นสะท้อนวิถีคิดที่เรามีต่อพื้นที่ ลักษณะที่ชาวบ้านใช้สอยพื้นที่ในป่าทำให้เราทราบว่าพวกเขามีภาพของป่าในฐานะพื้นที่ที่ศักดิ์สิทธิ์ มีจารีตข้อห้ามและพิธีกรรมที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างคนในหมู่บ้านที่ใช้พื้นที่ป่านั้น ทั้งหมดนี้ทำให้เห็นภาพว่าการนิยามและจัดการพื้นที่เกี่ยวข้องกับภารกิจนิยามตำแหน่งของตัวเขาในสังคมและในจักรวาลวิทยาอย่างไร (สมหมาย ชินนาค, 2547: 157) จะเห็นได้ว่าพื้นที่เป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจต่อผู้ที่เกี่ยวข้องและให้ความสนใจ เนื่องจากมีปรากฏการณ์ในแง่ต่างๆ ที่ส่งผลต่อตัวมนุษย์ เช่นด้านความเชื่อ ความเชื่อที่ถูกนิยามผ่านพื้นที่นั้น

ในอีกแง่หนึ่งพื้นที่เป็นที่สำหรับช่วงชิงกันของคนหลายกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมบางอย่าง ดังที่ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร มองว่า พื้นที่ต่างๆ ที่ห้อมล้อมเราอยู่ในสังคม จึงเป็นพื้นที่ทางการเมือง (political space) แบบหนึ่งด้วย เป็นการเมืองของพื้นที่ (the political of space) และเป็นพื้นที่ของการเมือง (the space of political) ที่สังคมแต่ละแบบแต่ละยุคสมัยผลิตหรือกำหนดขึ้น พื้นที่แต่ละแบบแต่ละยุคสมัยก็จะมีภาคปฏิบัติหรือจารีตปฏิบัติว่าด้วยพื้นที่ (spatial practical/the practices

of space) แตกต่างกันไป ฉะนั้น พื้นที่จึงมิใช่เรื่องของธรรมชาติล้วนๆ แต่พื้นที่เป็นเรื่องของการช่วงชิงการนำในการกำหนดกฎเกณฑ์ กติกา ในการสร้าง ควบคุม ตรวจสอบ การระบุ การให้คุณค่า ความหมาย และการกำหนดความสูงต่ำของพื้นที่/สถานที่แบบต่างๆ ในสังคมมากกว่า เช่น บ้าน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค ประเทศ โลก จักรวาล เมืองกับชนบท หรือประเทศ ศูนย์กลาง กึ่งบริวาร/ชายขอบนอก และประเทศบริวาร/ชายขอบนอก เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ชีวิตประจำวันของคนในสังคม จึงเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเรื่องพื้นที่อย่างมาก เป็นชีวิตที่เต็มไปด้วยการต่อสู้เพื่อช่วงชิงการนำในการนิยาม/ให้ความหมายกับพื้นที่/สถานที่รอบตัว และเมื่อพื้นที่เป็นเรื่องของการผลิต/สร้าง ดังนั้นบรรดาองค์ความรู้ต่างๆ ที่ดำรงอยู่เกี่ยวกับพื้นที่ (space) ความรู้ (knowledge) และอำนาจ (power) จึงแยกกันไม่ออก และถือเป็นสารัตถะของสิ่งที่เรียกว่า “การเมือง (เรื่อง) ของพื้นที่/พื้นที่ (เรื่อง) ของการเมือง” (สมหมาย ชินนาค, 2547: 157-58)

ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่กับการเมืองและพื้นที่กับรัฐดังกล่าว จึงสอดคล้องกับงานศึกษาเรื่อง ความเป็นชายขอบและการสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนพลัดถิ่น: กรณีศึกษาชาวคาระอั้งใน อำเภอเชียงดาว โดย วาสนา ละอองปลิว (2546) มองว่าเนื่องจากเป็นคนพลัดถิ่นที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยและถูกเบียดขับให้เป็นคนชายขอบทั้งๆ ที่เป็นคนชายขอบอยู่แล้ว จึงกล่าวได้ว่าเป็นคนชายขอบของชายขอบซึ่งถูกทำให้ไร้พื้นที่ ชาวคาระอั้งก็ไม่ได้จ้านต่อภาวะดังกล่าวอย่างเฉื่อยชา แต่ได้ทำการต่อรองเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมของตน แต่สถานภาพที่ประบางทำให้กระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวคาระอั้งไม่ได้ปรากฏผ่านการต่อต้าน การเผชิญหน้ากับอำนาจโดยตรง แต่พื้นที่ทางสังคมถูกสร้างขึ้น ผ่านการนำเสนออัตลักษณ์ของชาวคาระอั้งต่อกลุ่มอำนาจต่างๆ เป็นการปฏิเสธอัตลักษณ์ที่ถูกนิยามอย่างตายตัวจากกลุ่มอำนาจที่แวดล้อม

จะเห็นได้ว่าพื้นที่แต่ละแห่งจะไม่มี ความหยุดนิ่ง แต่จะมีผลประโยชน์ ความขัดแย้ง หรือ การถ้อยทีถ้อยอาศัย การประนีประนอมระหว่างกลุ่มคนที่มาใช้พื้นที่แห่งเดียวกัน จึงทำให้พื้นที่เป็นสิ่งที่ให้ความหมายมากกว่าการเป็นพื้นที่ทางกายภาพเท่านั้น อีกทั้งพื้นที่ยังเป็นแหล่งที่จัดแสดงกิจกรรมต่างๆ ที่สามารถเห็นถึงการช่วงชิงทางความหมายระหว่างกลุ่มคนด้วยกัน เพื่อหวังและหาความได้เปรียบในแง่ใดแง่หนึ่ง หรือเพื่อให้เห็นความสำคัญของความหมายที่จะแสดงออกแก่กลุ่มคนตามวาระ และโอกาสได้ด้วยเช่นกัน

2.2 พื้นที่ทางสังคม

องรี เลอเฟบ (Henri Lefebvre) (1991) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศสได้นิยามความหมายของพื้นที่ทางสังคมไว้ว่า พื้นที่ทางสังคมนั้นเป็นที่ซึ่งบรรจุไปด้วยความแตกต่างหลากหลายทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และที่เป็นผลผลิตทางสังคมนวมถึงเครือข่าย (ในที่นี้หมายถึงการติดต่อสื่อสาร)

และเส้นทางที่ซึ่งเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการแลกเปลี่ยนสรรพสิ่ง และข้อมูล ข่าวสาร การแลกเปลี่ยนดังกล่าวไม่ได้เป็นการแลกเปลี่ยนแต่เพียงสิ่งของเท่านั้น แต่ยังเป็นเรื่องของการแลกเปลี่ยนเชิงความสัมพันธ์ทางสังคมด้วย (อ้างใน ฌูริทต์ ไชยเศรษฐ์, 2547: 11) อองรี เลอเฟบ (Henri Lefebvre) (1991) ยังกล่าวอีกว่าพื้นที่ทางสังคมไม่ใช่ “สิ่ง” (Things) แต่พื้นที่ทางสังคมคือชุดของความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่ง สิ่งในที่นี้ไม่ได้เป็นสิ่งสมบูรณ์โดยตัวของมันเอง “สิ่ง” ไม่สามารถเป็นอิสระจากกิจกรรม จากการใช้งาน จากความต้องการ และจากความเป็นไป/เป็นอยู่ของสังคมได้ พื้นที่ทางสังคมเกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ของสิ่งต่อไปนี้

1. ธรรมชาติ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ
2. พลังการผลิต ได้แก่ ความรู้ ความสามารถในการใช้เครื่องมือ เทคโนโลยี
3. ความสัมพันธ์ทางการผลิต เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ซึ่ง

กำหนดโครงสร้างของสังคม-การเมือง ที่จะบอกว่าใครเป็นผู้ผลิตพื้นที่และผลิตพื้นที่ให้เป็นแบบใด (อ้างใน ฌูริทต์ ไชยเศรษฐ์, 2547: 12)

อองรี เลอเฟบ (Henri Lefebvre) (1991) กล่าวว่า พื้นที่ทางสังคม หมายถึง พื้นที่ของสังคม พื้นที่ของชีวิตทางสังคมทุกๆ สังคมล้วนผลิตสร้างพื้นที่ซึ่งก็คือพื้นที่ของตัวเอง (อ้างใน ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์, 2548: 77) กล่าวได้ว่า พื้นที่ทางสังคมเป็นพื้นที่ที่คนในสังคมมีความสัมพันธ์ต่อกัน และในความสัมพันธ์ต่อกันนั้นก็ถือเป็นพื้นที่ทางสังคมแบบหนึ่งด้วยซึ่งอยู่ภายใต้พื้นที่ที่กายภาพ

อองรี เลอเฟบ (Henri Lefebvre) (1991) กล่าวถึงเมืองในฐานะที่เป็นพื้นที่ทางสังคม อันเป็นที่เกิดของความแตกต่างหลากหลาย เป็นโครงสร้างของความแตกแยกขัดแย้ง มากกว่าการเป็นแค่ความเหมือนกัน เห็นพ้องต้องกันขององค์ประกอบต่างๆ ที่ดำรงอยู่ในเมือง เมืองเป็นที่บรรจุและแสดงตัวของภาพลักษณ์ (Image) ของความหยุดนิ่ง เช่นความมั่นคงแข็งแรงของกำแพง ถนน อาคาร แต่ในจินตภาพแล้ว เมืองเป็นที่ที่ดำเนินไปด้วยเส้นทางของพลังงาน เช่น น้ำ แก๊ส ไฟฟ้า สายโทรศัพท์ วิทยุ โทรทัศน์ ภายใต้ภาพลักษณ์ของความนิ่งนี้ เมืองยังถูกแทนที่ด้วยภาพลักษณ์ของความซับซ้อนของการเคลื่อนไหวที่ซับซ้อนไปด้วย อย่างไรก็ตามภายใต้ภาพฉายของเมืองที่มีลักษณะซ้อนทับเช่นนี้อาจทำให้เราหลงลืมโดยสิ้นเชิงว่า ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่มีบทบาทในการรักษาดูแล และผลิตซ้ำเงื่อนไขหรือสภาวะการณ์เพื่อการดำรงอยู่ของตนเองสิ่งนั้นคือ รัฐ สิ่งนี้ดำรงอยู่โดยพื้นฐานของชนชั้นทางสังคม และการแตกแยกของชนชั้นทางสังคม ด้วยลักษณะที่เป็นส่วนต่างๆ เช่นนี้ของพื้นที่ พื้นที่จึงเป็นสิ่งที่เหนือความคาดหมายของเรา เพราะพื้นที่เป็นทั้งความเหมือนกัน สอดคล้องกัน ความมีเหตุมีผล และความขัดแย้ง การกดทับ/ปิดกั้น โดยมีอำนาจทางการเมืองเป็นเครื่องมือสำคัญ (อ้างใน ฌูริทต์ ไชยเศรษฐ์, 2547: 12-13)

พื้นที่ทางสังคมเป็นแหล่งรวมของความแตกต่างที่เกิดขึ้นได้ทั้งจากรัฐกระทำ และคนในพื้นที่เองกระทำหรือทั้งสองกลุ่มเป็นผู้กระทำก็ได้ ดังงานศึกษาเรื่อง ชุมชนป้อมมหากาฬ : การสร้างและต่อรองความหมายในพื้นที่ทางสังคม โดย ภูริทัต ไชยเศรษฐ์ (2547) ที่มองว่า พื้นที่ชุมชนป้อมมหากาฬนั้น ไม่ได้มีเพียงความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านและรัฐเท่านั้น แต่หากยังความขัดแย้ง/แตกต่างกันภายในชุมชนดำรงอยู่พร้อมๆ กันด้วย อย่างไรก็ตาม การผลิต/สร้างความหมายของพื้นที่โดยรัฐนั้น เป็นความหมายที่เกิดขึ้นภายใต้แบบแผนทางอำนาจในการกำหนดสร้างพื้นที่ โดยไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนที่เป็นสลัมเข้าร่วมในการกำหนด หรือให้มีการสร้างพื้นที่ที่สามารถต่อรองกันได้แต่อย่างใด รัฐได้ลดทอนปัญหาความขัดแย้งความแตกต่าง ที่มีอยู่มากมายที่ดำรงอยู่ในพื้นที่ ให้เหลือเพียงส่วนประกอบที่สามารถจัดการได้ด้วยกลไกทางกฎหมาย ในขณะที่การผลิต/สร้างและต่อรองความหมายของชาวบ้าน ชุมชนป้อมมหากาฬ นั้นเป็นไปอย่างมีพัฒนาการ ที่คำนึงถึงความแตกต่างที่ดำรงอยู่ในชุมชน ความขัดแย้ง ระหว่างชาวบ้าน เป็นความขัดแย้งที่มีเวทีในการหาข้อตกลงร่วม และเป็นการผลิต/สร้างพื้นที่ที่มีการแสดงออกถึงทั้งการดิ้นรนขัดแย้งกับอำนาจรัฐ ในขณะที่เดียวกันกับการแสวงหาช่องทางในการประนีประนอมกับโครงการพัฒนาของรัฐ ซึ่งการประกอบกันอยู่ของสิ่งเหล่านี้ นำพื้นที่ของชุมชนป้อมมหากาฬไปสู่พื้นที่แห่งความพรวมว/ไม่ชัดเจน อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีความสอดคล้องกัน ขัดแย้งกัน จากองค์ประกอบทางสังคม แผนพัฒนาเมืองจึงต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม เคารพความเป็นมนุษย์ สิทธิชุมชน

รวมถึงงานศึกษาเรื่อง กระบวนการสร้าง ต่รองความหมายของวัดในฐานะที่เป็นพื้นที่ทางสังคม กรณีศึกษาวัดปทุมคงคาและวัดไตรมิตรวิทยาราม โดย ยงยุทธ บุรณเจริญกิจ (2545) กล่าวว่า การใช้พื้นที่วัดในเชิงเศรษฐกิจที่เป็นการสร้าง และต่อรองความหมายของวัดระหว่างเจ้า อาวาส พระสงฆ์ และคนในย่านวัด พบว่าความหมายที่กลุ่มคนเหล่านี้สร้างขึ้นมีส่วนที่หนุนเสริมกันคือ การจัดหารายได้เพื่อนำเงินมาบำรุงวัด โดยสร้างพื้นที่ทางเศรษฐกิจบนพื้นที่ “สาธารณะ” ได้แก่ลานวัด ส่วนที่ขัดแย้งกันคือ การพยายามสร้างพื้นที่ทางเศรษฐกิจบนพื้นที่ที่มีนัยของ “ความศักดิ์สิทธิ์” จนทำให้พื้นที่ทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นไม่ได้ ได้แก่ที่พักสงฆ์ และ ฌาปนสถานของวัดปทุมคงคา พื้นที่วัดจึงมีความหมายที่หลากหลาย ผ่านการสร้างและต่อรองของกลุ่มต่างๆ ที่เข้ามาใช้พื้นที่วัด ความหมายบางด้านอาจถูกเน้นย้ำให้เด่นชัดขึ้นมา ผ่านภาคปฏิบัติการที่เป็นการสืบทอดความหมาย แต่ไม่มีความหมายใดที่มีอำนาจเบ็ดเสร็จเหนือความหมายอื่นๆ การต่อรองจะยังคงดำเนินต่อไปไม่สิ้นสุด

พื้นที่ทางสังคม (social space) ไม่ได้หมายถึงพื้นที่ทางกายภาพ แต่ในด้านหนึ่งหมายถึงพื้นที่ทางความคิด อุดมการณ์ และวัฒนธรรม ที่มีนัยต่อการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจในสังคม ส่วนอีกด้านหนึ่งหมายถึงเวทีของการต่อสู้ ได้เถียง ต่รอง และช่วงชิงความหมายต่างๆ ใน

กระบวนการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ใหม่ให้เกิดขึ้นในสังคม พื้นที่ในแง่หลังนี้จะเห็นได้ว่าเป็น
รูปธรรม โดยผ่านกระบวนการของภาคประชาสังคม ในพื้นที่ทางสังคมจึงเต็มไปด้วยคดีและ
อุดมการณ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมต่างๆ เช่น ความคิดเกี่ยวกับสิทธิ ซึ่งเกี่ยวข้องไปถึง
โครงสร้าง กฎหมาย ระบบ กลไก และสถาบันทางสังคม ที่ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างหลากหลายและ
สลับซับซ้อนในด้านหนึ่งอาจเป็นมายาคติ อคติ และวาทกรรมที่ครอบงำ แต่ในอีกด้านหนึ่งก็อาจ
เป็นสติปัญญาและความรู้เพื่อการปลดปล่อยด้วย ดังนั้นพื้นที่ทางสังคมจึงมีการเคลื่อนไหวเพื่อช่วง
ชิงและต่อรองในลักษณะต่างๆ ที่จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่ดำรงอยู่
ตลอดเวลา (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2548: 241-242)

ดังนั้นการมีพื้นที่ทางสังคมอยู่ตรงจุดไหนในทางสังคมนั้นจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการสร้าง
และการต่อรองความหมาย เพื่อให้กลุ่มคนหรือบุคคลได้รับการยอมรับในบางกรณีเขาอาจจะทำใน
สิ่งที่เหมือนหรือแตกต่างไปจากข้อกำหนดของสังคมนั้นถึงมีความพยายามในการนิยามความหมาย
หรือมีการหยิบใช้ความหมายที่มีอยู่แล้วในสังคม ให้เป็นประโยชน์กับตนเอง ตามช่วงเวลาและ
สถานการณ์ การเผชิญหน้ากับคนอื่นและบริบททางสังคม ในการสร้างพื้นที่ทางสังคมให้กับตนเอง
จึงเป็นกระบวนการที่มีการผลิตซ้ำ สร้างใหม่ และส่งผ่านความหมายเหล่านั้นเพื่อให้คนอื่นได้รับรู้
ภายใต้เวทีในอำนาจของความสัมพันธ์เหล่านี้ จึงเป็นสิ่งที่ไม่ได้มีความหยุดนิ่งตายตัว หากแต่มี
ลักษณะที่เคลื่อนไหวไปตามบริบทและสถานการณ์ อันนำไปสู่การหลุดพ้นจากการถูกเบียดขับจาก
สังคม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “ตัวตนคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา” ในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวทางการศึกษาโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และให้ความสำคัญกับข้อมูลภาคสนาม ดังรายละเอียดดังนี้

1. วิธีการศึกษา
2. การเลือกพื้นที่ศึกษา
3. การเลือกกลุ่มคนที่ศึกษา
4. การเข้าสู่พื้นที่ศึกษา
5. หน่วยการวิเคราะห์
6. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิธีการศึกษา

ในการศึกษาความซับซ้อนและพลวัตในวิถีชีวิต วิธีคิด มุมมองของคน รวมถึงการมองเห็นและการสังเกตการกระทำของผู้คนและปรากฏการณ์ที่มีอยู่ในสังคม ในแง่ต่างๆ ควบคู่กับบริบททางสังคม วัฒนธรรม จนบางครั้งจะตีความสิ่งที่เห็นเป็นลักษณะของผู้คนและปรากฏการณ์ของคนในสังคมนั้น จนเข้าใจว่าเป็นวิถีคิดหรือเป็นตัวตนของคนในสังคม ดังที่เห็นนั้น ยังไม่อาจจะเป็นคำตอบได้เสมอไป หากจะกล่าวถึงวิธีการศึกษาที่ให้คำตอบได้วิธีหนึ่งนั่นคือ การศึกษาคนและศึกษาปรากฏการณ์ผ่านการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษานั้นยังต้องให้ความสำคัญกับข้อมูลในภาคสนาม (Field Research) ซึ่งผู้วิจัยต้องลงภาคสนามด้วย

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากสองวิธีด้วยกัน วิธีแรกผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากสนาม วิธีที่สองคือศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ในส่วนของข้อมูลจากภาคสนาม ผู้วิจัยศึกษาความซับซ้อนในการใช้ชีวิตของคนมลายูมุสลิมผ่านปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสนาม ซึ่งสามารถมองเห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการนิยามตัวตนของคนมลายูมุสลิม ในการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยใช้วิธีการพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลที่ประสบพบเจอโดยไม่ได้เลือกไว้ล่วงหน้าในปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสนาม การได้ข้อมูลมานั้น ผู้วิจัยไม่ได้ค้นหาความจริงจากคนที่เราพบปะสนทนาด้วย หากแต่ข้อมูลที่ได้นั้น ผู้วิจัยจะนำไปวิเคราะห์เพื่อให้เห็นวิถีคิดของคนที่ถูกศึกษา เนื่องจากความคิดหรือคำพูดที่เก็บข้อมูลมาได้จากแต่

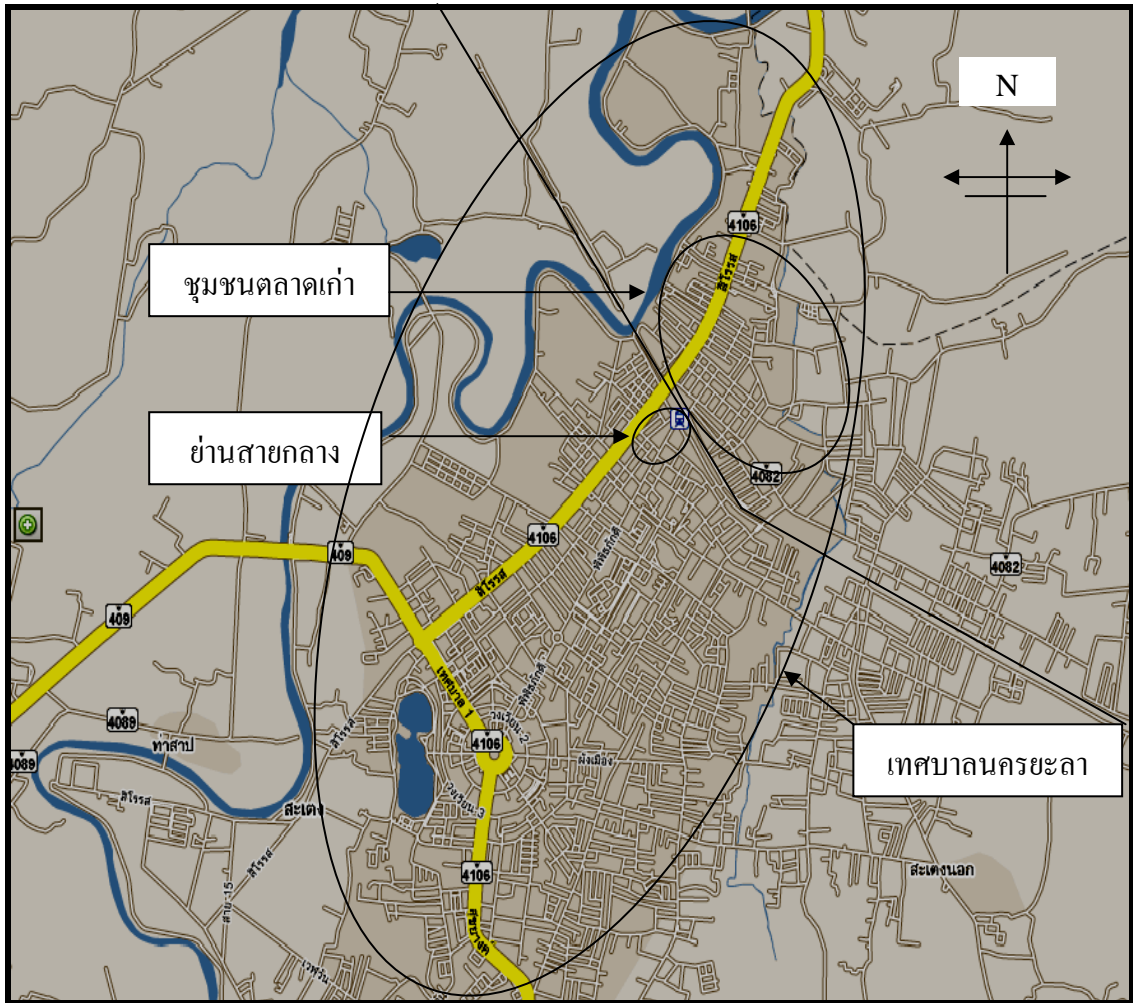
ละคนนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเป็นความจริงของผู้ให้ข้อมูลที่ได้พบเจอที่อาจมีประสบการณ์ตามช่วงเวลาที่ผ่านมาซึ่งมีความแตกต่างกัน จึงไม่สามารถค้นหาความจริงได้อย่างสิ้นสุดได้ และเป็นความจริงที่เกิดขึ้นในสนาม ซึ่งไม่มีอะไรเป็นจริงไปกว่ากัน นอกจากนั้นผู้วิจัยได้ลงสนามโดยใช้วิธีการสังเกตพื้นที่ที่ศึกษาด้วย เพื่อให้เห็นปรากฏการณ์ในบริบทของการต่อรอง ช่วงชิง และการนิยามความหมายภายใต้ปรากฏการณ์ทางสังคมในพื้นที่ รวมถึงบริบทต่างๆ เช่น สังคม วัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งมีผลต่อวิถีคิดและการกระทำของคนในพื้นที่ศึกษา เพื่อนำไปสู่ประเด็นการวิเคราะห์งานศึกษานี้ต่อไป

ส่วนข้อมูลจากเอกสารประกอบด้วยข้อมูลในสามลักษณะดังนี้ ข้อมูลในลักษณะแรกเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ เช่น ประวัติของชุมชน เพื่อให้เห็นสภาพโดยทั่วไปของพื้นที่ ข้อมูลในลักษณะที่สองที่ผู้ศึกษาได้ศึกษาเป็นข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ บทความ บทวิเคราะห์วิจารณ์ งานวิจัย งานวิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวข้องกับคนมลายูมุสลิม เพื่อทบทวนและวิเคราะห์งานศึกษาที่ผ่านมา และทำการจัดหมวดหมู่เป็นประเด็นเพื่อให้เห็นวิถีคิดที่มีอยู่ในงานที่ศึกษานั้น ลักษณะสุดท้ายเป็นข้อมูลด้านแนวคิด ทฤษฎี เพื่อให้ผู้ศึกษาได้กำหนดแนวทางการศึกษาในภาคสนาม และเป็นแนวทางในแง่ของวิถีคิดที่จะนำไปสู่การค้นหาคำตอบของการศึกษารั้งนี้

จะอย่างไรก็ตามเพื่อการเข้าถึงข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกต และพูดคุยสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลร่วมกันด้วย โดยเข้าไปร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น กิจกรรมทางความเชื่อ กิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีที่มีอยู่ในสนามโดยเข้าไปร่วมกิจกรรมให้ได้มากที่สุด ทั้งในเวลางานหรือแม้แต่วเวลาส่วนตัวของกลุ่มคนที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยไม่ได้ศึกษาเพื่อมุ่งค้นหาแบบแผนทางวัฒนธรรมหรือหลักทางจารีต ประเพณี ให้เป็นไปตามการกำหนดของโครงสร้างของแบบแผนนั้น แต่เน้นในเรื่องของการทำความเข้าใจต่อวิถีคิดในการกระทำของคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา

2. การเลือกพื้นที่ศึกษา

การเลือกเขตเมืองยะลาเป็นพื้นที่ศึกษานี้ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ประกอบไปด้วยผู้คนที่มีความหลากหลาย เช่น ในด้านชาติพันธุ์ วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของผู้คน เป็นต้น มีการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน เป็นพื้นที่ที่มีการปะทะประสาน มีการช่วงชิง ต่อรอง นิยามความหมายระหว่างกลุ่มคนกันอย่างเข้มข้น ซับซ้อน และหลากหลาย ในบริบทที่แตกต่างกันและยังเป็นพื้นที่ที่สามารถเห็นการพบปะสังสรรค์ของผู้คนที่มีความหลากหลายดังกล่าว ในพื้นที่ที่แตกต่างกัน เช่น ที่อยู่อาศัย ร้านค้า และศาสนสถาน เป็นต้น ผู้วิจัยได้เลือกชุมชนตลาดเก่าและย่านถนนสายกลางในเทศบาลนครยะลาเป็นพื้นที่ศึกษาดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 2 แสดงภาพแผนที่พื้นที่ศึกษา(ที่มา : ปรับปรุงจากเว็บไซต์www.maps.google.com)

จากภาพประกอบที่ 2 ที่แสดงแผนที่พื้นที่ศึกษา 2 พื้นที่ คือ ชุมชนตลาดเก่าและย่านสายกลางซึ่งตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครยะลา ซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตเมือง โดยชุมชนตลาดเก่าเป็นชุมชนที่อยู่บริเวณหลังสถานีรถไฟยะลาไปจนถึงทางออกเมืองยะลา ไปสู่เขตอำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของเทศบาลนครยะลา ส่วนย่านสายกลางอยู่ทางตอนล่างของชุมชนตลาดเก่า โดยมีทางรถไฟเป็นเสมือนเส้นแบ่งที่กั้นพื้นที่ทั้งสองไว้ โดยสายกลางเป็นย่านเศรษฐกิจย่านหนึ่งที่มีการทำธุรกิจการค้าที่อยู่บริเวณหน้าสถานีรถไฟยะลา

การเลือกพื้นที่ศึกษาให้มีความแตกต่างกันของตำแหน่งที่ตั้งนั้น เพื่อให้เห็นความแตกต่างและความซับซ้อนที่มีอยู่ในพื้นที่ และให้เห็นปรากฏการณ์ที่ได้เปลี่ยนผ่านความเป็นชุมชนและย่านที่นำไปสู่ความเป็นตัวตนของคนมลายูมุสลิมแต่ก็ไม่ได้เลือกพื้นที่ศึกษามาเปรียบเทียบความเหมือนหรือความแตกต่าง เนื่องจากแต่ละพื้นที่จะมีที่มา การก่อเกิด และประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกันอยู่แล้ว

3. การเลือกกลุ่มคนที่ศึกษา

การเลือกกลุ่มคนที่ศึกษา ที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยคนมลายูมุสลิมที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ขณะที่คนมลายูมุสลิมอื่นๆ และคนอื่นๆ เป็นผู้ให้ข้อมูลรอง รวมถึงได้มุ่งพิจารณาบริบททางสังคมของพื้นที่ในเขตเมืองยะลาด้วย ที่จะนำไปสู่การตีความผลการวิจัยที่สอดคล้องกันระหว่างกลุ่มคนที่ศึกษาและบริบทของพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยจึงไม่ได้อธิบายหรือเน้นไปที่กลุ่มคนที่ศึกษาเพียงอย่างเดียว การเลือกกลุ่มคนที่ศึกษาในงานวิจัยนี้จะเป็นไปในลักษณะที่ไม่มีโครงสร้าง หรือมีวิธีการและขั้นตอนที่ซับซ้อน แต่การเลือกกลุ่มคนนั้นไม่ได้ต้องการใครมาเป็นตัวแทนของกลุ่ม แต่เพื่อให้มีความเหมาะสมกับแนวคิด และให้ได้ข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ในการวิจัย ดังนั้นสำหรับการได้มาซึ่งข้อมูลหรือวิธีการศึกษาจึงมีความแตกต่าง หลากหลายขึ้นอยู่กับลักษณะข้อมูลในแต่ละลักษณะด้วย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึง ได้แบ่งลักษณะข้อมูลออกเป็นสามลักษณะ ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ผู้ให้ข้อมูลรอง และบริบททางสังคม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เหมาะสมกับวิธีการศึกษา เพื่อหาความเป็นตัวตนของคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา โดยการเลือกกลุ่มคนที่ศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แสดงลักษณะข้อมูล แหล่งข้อมูล ลักษณะของแหล่งข้อมูลและวิธีการศึกษา โดยมีรายละเอียดตามตารางที่ 1 ดังนี้

ลักษณะข้อมูล	แหล่งข้อมูล	ลักษณะของแหล่งข้อมูล	วิธีการศึกษา
1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)	คนมลายูมุสลิมใน เขตเมืองยะลา	คนไทยเชื้อสายมลายู ที่นับถือศาสนาอิสลาม ที่อาศัยอยู่ใน เขตเมืองยะลา	สัมภาษณ์อย่างไม่เป็น ทางการ ด้วยการพูดคุย สนทนา พร้อมกับการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ทั้งในเวลาส่วนตัวและเวลา งาน
2. ผู้ให้ข้อมูลรอง	คนมลายูมุสลิมอื่นๆ	คนไทยเชื้อสายมลายูที่นับถือ ศาสนาอิสลามที่อาศัยอยู่ในเขต เมืองยะลาที่ไม่ใช่ผู้ให้ข้อมูลหลัก แต่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการให้ ข้อมูลเชิงบริบท	สัมภาษณ์อย่างไม่เป็น ทางการด้วยการพูดคุย สนทนา และ ใช้สังเกตอย่างมีส่วนร่วม ตามโอกาสที่พบเจอใน ขณะที่ผู้วิจัยลงพื้นที่ศึกษา เพื่อเก็บข้อมูล
	กลุ่มคนอื่นๆ	คนไทยเชื้อสายไทย คนไทยเชื้อสายจีน คนมุสลิมเชื้อสายปากีสถาน คนมุสลิมเชื้อสายพม่า ฯลฯ	
3. บริบทของพื้นที่ ศึกษา	สภาพพื้นที่ โดยทั่วไปและ สภาพทางสังคม วัฒนธรรม	สภาพของเมือง สภาพของ สถานที่ต่างๆ การกล่าวถึง เรื่องเล่า การแสดงพฤติกรรม ประสบการณ์ การนำเสนอสื่อ ป้ายประชาสัมพันธ์ โปสเตอร์	สังเกตปรากฏการณ์ ความเคลื่อนไหวและ ความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆที่ เกิดขึ้นภายใต้ บริบททางสังคม

ตารางที่ 1 แสดงการเลือกกลุ่มคนที่ศึกษา

จากตารางที่ 1 การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยคนมลายูมุสลิมที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีอยู่ในพื้นที่ศึกษาคือ คนไทยเชื้อสายมลายูที่นับถือศาสนาอิสลามที่มีความแตกต่างหลากหลายในความเป็นตัวตนและการแสดงออกตามบริบทและช่วงเวลา ที่ผู้วิจัยสนใจและมุ่งหาความเป็นตัวตนจากคนมลายูมุสลิมที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักนั้น โดยที่ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการสังเกต พูดคุย สนทนา ในเวลาส่วนตัวและเวลางาน ในขณะที่ผู้วิจัยได้เข้าหาคนมลายูมุสลิมที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักนั้น ในช่วงที่ได้ลงสนามเก็บข้อมูล ก็อาจจะพบเจอกับคนมลายูมุสลิมอื่นๆ ที่ไม่ใช่ผู้ให้ข้อมูลหลัก แต่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเชิงบริบทและคนกลุ่มอื่นๆ อาจจะเป็นคนไทยเชื้อสายต่างๆ เช่น ไทย จีน ปากีสถานและ พม่า เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยสามารถพบเห็น

และรับรู้ได้จากการปรากฏตัวของกลุ่มคนดังกล่าวด้วยความสัมพันธ์ รูปร่าง การแต่งตัว และการใช้ภาษา เป็นต้น ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลรองที่ดำรงชีวิต ปะทะประสานกับคนมลายูมุสลิมที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยก็สามารถสังเกตพฤติกรรม การดำเนินชีวิต หรือเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ด้วยการพูดคุยสนทนาด้วย เพื่อที่ผู้วิจัยสามารถเห็นความคิดที่ได้แสดงออกมาจากตัวคนมลายูมุสลิมในพื้นที่ที่ศึกษานอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้มองบริบททางสังคมเพื่อดูความเคลื่อนไหวในแง่ต่างๆ ในพื้นที่จากสภาพของเมือง สภาพของสถานที่ต่างๆ ในเขตเมืองยะลาที่เกิดขึ้นโดยพิจารณาผ่านสื่อ โปสเตอร์ เป็นต้น การมองดูบริบททางสังคมว่าในพื้นที่ศึกษามีปรากฏการณ์ที่สื่อให้เห็นความซับซ้อนและพลวัตที่มีต่อคนมลายูมุสลิมที่อาจแสดงออกในรูปของ เรื่องเล่า และพฤติกรรม เป็นต้น

การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยไม่ได้เจาะจงว่าคนเหล่านั้นจะมีคุณสมบัติส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ หรือคุณสมบัติอื่นๆ ซึ่งแต่ละคนอาจมีสถานภาพที่เหมือนหรือต่างกันได้ก็เพราะผู้วิจัยมองว่าไม่ว่าคนมลายูมุสลิมหรือคนอื่นที่แวดล้อมคนมลายูมุสลิมจะอยู่ในฐานะใดก็ตาม ย่อมต้องเผชิญกับความซับซ้อนในสังคมได้เสมอ และในขณะเดียวกันก็ไม่ได้ต้องการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของคนมลายูมุสลิมในการศึกษานี้ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพยายามศึกษาผู้ให้ข้อมูลและบริบทให้มีความหลากหลาย เนื่องจากการเข้าถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแต่ละกลุ่มต้องใช้วิธีการต่างกันเพื่อให้เห็นถึงความซับซ้อนจากความหลากหลายที่เกิดขึ้น จากทั้งการดำเนินชีวิต และวิถีชีวิตตามช่วงเวลา และโอกาสที่พบเจอ อีกทั้งไม่ได้หมายความว่าผู้ให้ข้อมูลที่พบเจอนั้นสามารถเป็นตัวแทนของทุกคนได้ทั้งหมด แต่เป็นส่วนหนึ่งที่มีโอกาสพบเจอขณะที่ได้ลงภาคสนามเท่านั้น

4. การเข้าสู่พื้นที่ศึกษา

ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ศึกษา โดยเข้าไปมีส่วนร่วมกับบรรยากาศ และสถานการณ์ต่างๆ รวมทั้งสถานที่ที่คนมลายูมุสลิมให้ความสนใจ ซึ่งเป็นความเคลื่อนไหวของกลุ่มคนมลายูมุสลิม และกลุ่มคนมลายูมุสลิมอื่นๆ ในพื้นที่ที่ศึกษาโดยเข้าไปในฐานะเป็นคนในพื้นที่เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโอกาสต่างๆ ของคนมลายูมุสลิม หรือเข้าไปปฏิสัมพันธ์ทางธุรกิจการค้าในฐานะผู้ซื้อ ได้แก่การร่วมรับประทานอาหาร ร้านน้ำชา ร่วมวงสนทนากับผู้คนเหล่านั้น

นอกจากการเข้าพื้นที่ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยได้จัดทำแผนที่ โดยผู้วิจัยลงพื้นที่ค้นหาข้อมูลในพื้นที่ศึกษา และร่วมสำรวจพื้นที่ไปด้วยคือ การทำแผนที่ทางกายภาพ (Physical map) เนื่องจากจะช่วยให้ผู้วิจัยรู้จักพื้นที่ศึกษาดีขึ้น ในเบื้องต้นอาจจะเข้าไปสัมภาษณ์พูดคุยเรื่องราวการใช้ชีวิตประจำวัน และสังเกตความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน หลังจากที่ได้เข้าสู่สนามและเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ข้อมูลที่ได้จากการพูดคุยจะถูกนำมาสรุปและวิเคราะห์ต่อไป

การได้รับข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษา อยู่บนฐานของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มผู้ให้ข้อมูลกับผู้วิจัย การมีท่าทีของความสัมพันธ์ต่อกัน ภายใต้ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา โดยผู้วิจัยพยายามปรับเปลี่ยนจากการเป็นคนแปลกหน้าที่ไม่เคยพบเจอก่อนหรือคุ้นเคยกัน สู่การมาเป็นคนรู้จักกัน คนคุ้นเคย หรือคนที่สนิทสนมกัน ซึ่งในช่วงระยะเวลาของการศึกษา ผู้วิจัยก็จะเข้าพบปะพูดคุยและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางศาสนา อิสลาม กิจกรรมหลังทำการละหมาดที่มัสยิด หรือการเข้าไปอยู่ตามร้านค้า ร้านอาหาร เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยและกลุ่มผู้ให้ข้อมูล และทราบวิถีชีวิตและวิถีคิดของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในช่วงเวลาที่ผู้วิจัยเข้าไปเกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้รับดังกล่าวจึงเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตและวิถีคิดที่ผ่านคำบอกเล่าของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก และคนอื่นในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นข้อเท็จจริงที่ถูกเลือกขึ้นเพื่อนำเสนอ หรือถูกสร้างขึ้น เพื่อจุดมุ่งหมายบางประการก็ตาม แต่สิ่งที่ผู้วิจัยเชื่อมั่นก็คือเรื่องราวเหล่านั้นเป็นรูปแบบของการดำเนินชีวิตที่มีอยู่จริง และเป็นข้อมูลของการศึกษาคั้งนี้

5. หน่วยการวิเคราะห์

หน่วยการวิเคราะห์ในการศึกษาคั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งหน่วยการวิเคราะห์เป็นดังนี้

5.1 ระดับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

การพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างคนมลายูมุสลิมกับคนอื่นๆหรือคนในสังคม ที่จะนำไปสู่การแสดงตัวตนที่หลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนมลายูเป็น 2 ลักษณะดังนี้

5.1.1 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบคนใน (Inside Relationship)

ลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนมลายูมุสลิมแบบคนในนี้ เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมที่มีต่อคนมลายูมุสลิมด้วยกันเอง

5.1.2 ความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบคนนอก (Outside Relationship)

ลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจของคนมลายูมุสลิมแบบคนนอกนี้ เป็นการพิจารณาความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมที่มีต่อคนอื่นๆ เช่น คนไทยเชื้อสายไทย คนไทยเชื้อสายจีน คนมุสลิมเชื้อสายปากีสถาน และคนมุสลิมเชื้อสายพม่า เป็นต้น

ขณะเดียวกันระดับความสัมพันธ์เชิงอำนาจทั้ง 2 ลักษณะทั้งแบบคนในและแบบคนนอกนี้ จะทำให้เห็นและรับรู้ถึงการแสดงตัวตนของคนมลายูมุสลิม เช่น มีการปะทะประสาน มีการต่อสู้ต่อรอง การเลือกรับหรือไม่รับกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีอยู่ในบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมซึ่งจะทำให้เห็นตำแหน่ง แห่งที่ของคนมลายูมุสลิม

5.2 ระดับพื้นที่ทางกายภาพ

ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมที่มีต่อพื้นที่ชุมชนตลาดเก่าและย่านสายกลาง ที่มีต่อเรื่องราว เหตุการณ์ รวมถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทำให้คนมลายูมุสลิมมีการปรับเปลี่ยนและเลื่อนไหลกับความสัมพันธ์ดังกล่าว จึงอาจมีปรับเปลี่ยนวิถีคิด การแสดงตัวตนกับความสัมพันธ์เหล่านั้น ไปในมุมมองของตนเอง

ดังนั้นการพิจารณาหน่วยการวิเคราะห์ทั้งสองระดับ ทำให้เห็นความสัมพันธ์ทั้งจากคนและพื้นที่ทางกายภาพ โดยไม่สามารถพิจารณาหรือมีมุมมองในด้านใดด้านหนึ่งอย่างเดียวได้ แต่การมองสองระดับไปด้วยกันนั้น เป็นการไม่จำกัดขอบเขตของการได้ข้อมูล การตีความข้อมูล เพราะคนไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับพื้นที่ คนมีการข้ามไปข้ามมาระหว่างพื้นที่อยู่เสมอ ดังนั้นการพิจารณาหน่วยการวิเคราะห์ในงานศึกษานี้จะนำไปสู่ความเข้าใจความซับซ้อนที่มีต่อตัวตนคนมลายูมุสลิม

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) คือ การวิเคราะห์ที่เกิดจากการนิยามความหมาย และการปฏิบัติการระหว่างกลุ่มคนมลายูมุสลิมกับคนอื่นคนมลายูมุสลิมด้วยกันเอง และบริบททางสังคม โดยการวิเคราะห์ผ่านเรื่องเล่า คำพูด การแสดงออกต่างๆ ทั้งที่มาจากคนมลายูมุสลิมและบริบททางสังคม โดยที่การวิเคราะห์ข้อมูลได้ดำเนินการไปพร้อมๆ กับการเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อทำให้เห็นความเชื่อมโยงในแต่ละประเด็น ดังนั้นจึงจัดระบบของข้อมูลการวิเคราะห์ ตลอดจนนำเสนอข้อมูลด้วยการตีความให้เห็นความเป็นตัวตนของคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา

บทที่ 4

เปิดพื้นที่เมืองยะลา

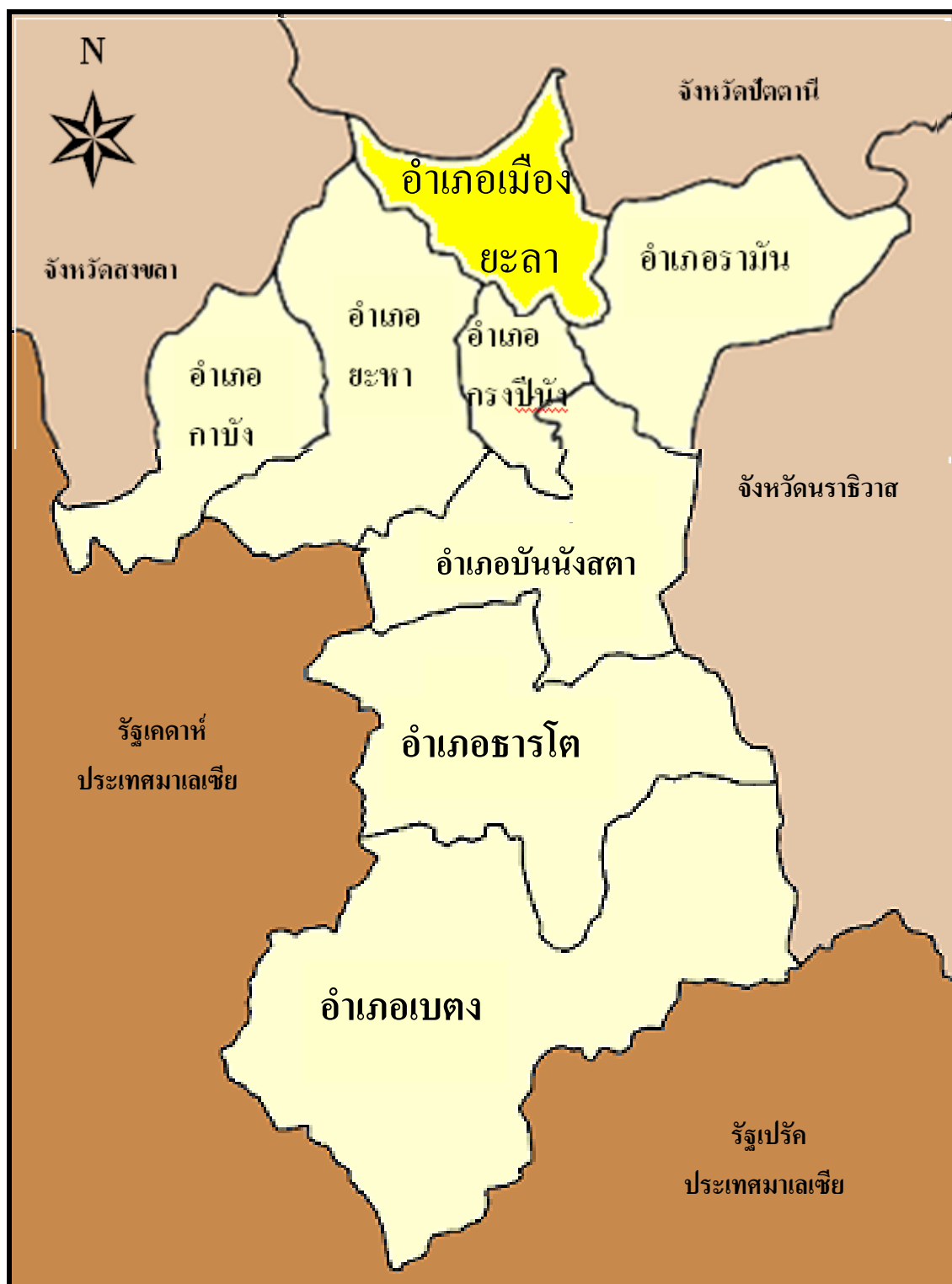
การศึกษาเรื่องตัวคนคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลาในบทนี้ ประกอบด้วยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพพื้นที่ของทั่วไป ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่ และข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษาโดยให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างคนมลายูมุสลิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองยะลา กับสภาพพื้นที่ของเมืองยะลา และโดยมีประเด็นนำเสนอเป็นดังนี้

1. สภาพพื้นที่ทั่วไปของเมืองยะลา
2. ยะลาในอดีต
3. บริบทความเป็นเมืองยะลา
4. พื้นที่ย่อยในเขตเมืองยะลา

1. สภาพพื้นที่ทั่วไปของเมืองยะลา

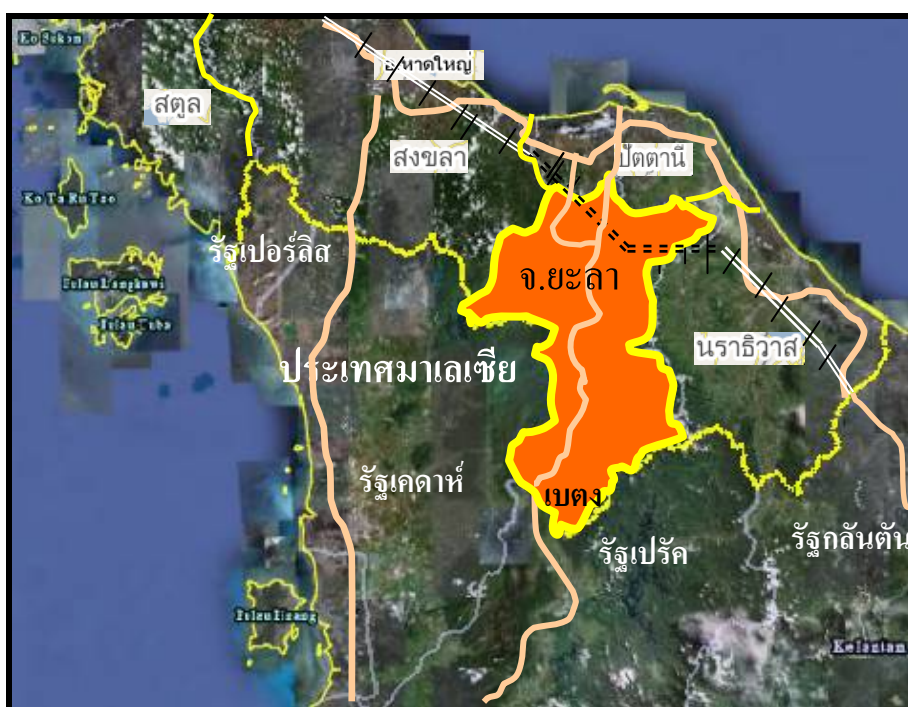
จังหวัดยะลา เป็นจังหวัดหนึ่งที่ตั้งอยู่ในภาคใต้ของประเทศไทย โดยมีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียงคือ ทางทิศเหนือติดต่อกับกับจังหวัดปัตตานี ทางทิศตะวันตกติดต่อกับจังหวัดสงขลา และรัฐเคดาห์ (Kedah) ประเทศมาเลเซีย ทางทิศตะวันออกติดต่อกับจังหวัดนราธิวาส และทางทิศใต้ติดต่อกับรัฐเปรัก (Perak) ประเทศมาเลเซีย

โครงสร้างการบริหารและปกครองของจังหวัดยะลา ซึ่งประกอบไปด้วย 8 อำเภอได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอรามัน อำเภอกาบัง อำเภอยะหา อำเภอกรงปินัง อำเภอบันนังสตา อำเภอธารโต และอำเภอเบตง ส่วนระดับการปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วยเทศบาล 9 แห่ง (แยกเป็นเทศบาลนคร 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง และเทศบาลตำบล 7 แห่ง) องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 53 แห่ง (จังหวัดยะลา: 2552) ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 3 แสดงภาพอำเภอต่างๆ ในจังหวัดยะลา
(ที่มา: ผู้วิจัยออกแบบจากเว็บไซต์ www.wikipedia.com)

ในขณะที่เดียวกันยะลาก็เป็นจังหวัดหนึ่งในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยอันประกอบด้วย จังหวัดสตูล สงขลา ยะลา และนราธิวาสซึ่งมีพรมแดนจรดประเทศมาเลเซียอยู่ทางตอนเหนือ โดยมีรัฐเปอร์ลิส (Perlis) รัฐเคดาห์ (Kedah) รัฐเปรัก (Perak) และรัฐกลันตัน (Klantan) ซึ่งเป็นรัฐที่ติดกับพรมแดนของประเทศไทย และมีด่านข้ามชายแดนไทย-มาเลเซียตั้งอยู่ที่อำเภอเบตงติดกับรัฐเปรัก (Perak) และเป็นจังหวัดเดียวในภาคใต้ที่ไม่มีพื้นที่ติดทะเลดังกล่าวประกอบ

ภาพประกอบที่ 4 แสดงภาพพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีพรมแดนติดกับรัฐต่างๆ ของประเทศมาเลเซีย (ที่มา: ผู้วิจัยออกแบบจากเว็บไซต์ www.earth.google.com)

ถึงแม้ว่าจังหวัดยะลาเป็นจังหวัดหนึ่งในสี่จังหวัดที่มีพรมแดนติดกับทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย เช่นเดียวกับจังหวัดสตูล สงขลา และนราธิวาส แต่อย่างไรก็ตามแม้จะมีพรมแดนแบ่งแยกพื้นที่ และผู้คนของสองประเทศไว้ บรรยากาศของการใช้ชีวิตของผู้คนต่างก็ยังคงมีความสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกัน มีเครือญาติที่ยังติดต่อเยี่ยมเยียนกัน มีการทำธุรกิจแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกัน และมีระบบความเชื่อการนับถือศาสนาของตนเองที่เหมือนกัน (อาจแตกต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อยของหลักความเชื่อ) สิ่งที่เราจะสัมผัสได้เกี่ยวกับพื้นที่นี้ นั่นคือลักษณะเฉพาะและความแตกต่างของพื้นที่นี้กับพื้นที่ส่วนอื่นๆ ของประเทศไทย กับการที่เราจะได้

สัมผัสกับผู้คนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ที่แสดงออกจากลักษณะของการแต่งกาย การใช้ภาษา ปรากฏการณ์ทางสังคม และอื่นๆ อีกในพื้นที่นี้

การเดินทางไปยังจังหวัดยะลา สามารถเดินทางได้โดยทางรถยนต์ตามถนนเพชรเกษมซึ่งเป็นทางหลวงแผ่นดินสายหลักรวมไปถึงเส้นทางสายรองอื่นๆ ที่เชื่อมระหว่างอำเภอ หรือจะเดินทางด้วยรถไฟที่เชื่อมต่อมาจากกรุงเทพฯ ก็สามารถ เข้าถึงจังหวัดยะลาได้เช่นกัน โดยจังหวัดยะลา มีระยะทางห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 1,057 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาประมาณ 135 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดปัตตานีประมาณ 38 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส ประมาณ 145 กิโลเมตร และห่างจากอำเภอเบตง จังหวัดยะลา ประมาณ 125 กิโลเมตร (กรมทางหลวง, 2552)

จังหวัดยะลามีปรากฏการณ์ในส่วนของความเป็นเมือง การเปิดรับการเข้ามาของผู้คน และวัฒนธรรมของผู้คนที่แตกต่างกัน ในส่วนอื่นๆ นั้นยะลายังเป็นพื้นที่ที่มีประชาชนในท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม รวมถึงยังมีแหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติและทิวทัศน์ที่งดงามทั้งในเขตเมืองและในอำเภอต่างๆ ของยะลา ในขณะที่ตัวเมืองยะลายังเป็นเมืองที่ได้รับคำยกย่องว่ามีผังเมืองดีเยี่ยมและสวยงามเมืองหนึ่งของประเทศไทย ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 5 แสดงภาพผังเมืองในเขตเมืองยะลา (ที่มาเว็บไซต์ www.yala.go.th)

จังหวัดยะลา เป็นจังหวัดต้นแบบในด้านผังเมือง เนื่องจากมีการวางผังเมือง แบบไขว้แมงมุม ที่นับได้ว่ามีความสวยงามที่สุด ของประเทศไทย โดยอำมาตย์โทพระรัฐกิจวิจารณ์ (สวาสดี ฒ นคร) ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา คนที่ 10 (พ.ศ.2456-2458) ร่วมกับเพื่อนข้าราชการในสมัยนั้น ได้วางผังเมืองยะลาเริ่มด้วยการหาศูนย์กลางใจเมือง โดยปักตำแหน่ง และเอาก้อนหินใหญ่วางไว้เป็น

เครื่องหมายเรียกว่า กิโกลุณย์ แล้วลากเส้นเป็นชั้นๆ มีถนนรองรับเป็นตาข่ายลักษณะเป็นใยแมงมุม (212 ปีเมืองยะลา, ม.ป.ป.: 54) และยังได้รับรางวัลชนะเลิศ การประกวดความสะอาด 3 ปีซ้อนในปี พุทธศักราช 2528 – 2530 ที่สำคัญ องค์การอนามัยโลกจัดอันดับให้เป็น 1 ใน 5 เมืองของประเทศไทย ว่าเป็นเมืองที่น่าอยู่ที่สุด ในโครงการเมืองน่าอยู่ทั่วโลก (ข้อมูลจังหวัดยะลา, 2552)

องค์กรและหน่วยงานในเมืองยะลา เป็นสิ่งหนึ่งที่อยู่ในความเป็นเมืองยะลา เนื่องจากผู้คนต้องติดต่อทำธุระอยู่เสมอในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาหรือการติดต่อกับหน่วยราชการ ซึ่งหน่วยงานในเมืองยะลา ได้แก่ สถาบันการศึกษาในจังหวัดยะลาถือเป็นจังหวัดมีสถานศึกษาจำนวนมาก และมีหลายระดับ ตั้งแต่อนุบาล ถึงอุดมศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา สถาบันการพลศึกษา โรงเรียนตำรวจภูธร 9 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี วิทยาลัยสาธารณสุขยะลา และสำหรับการศึกษาในทางศาสนาอิสลามก็มีโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่มีนักเรียนนิยมมาเรียนมาก เช่น โรงเรียนพัฒนาวิทยา โรงเรียนธรรมวิทยามูลนิธิ โรงเรียนสตรีอิสลามวิทยามูลนิธิ และมหาวิทยาลัยอิสลามยะลา วิทยาเขตยะลา เป็นต้น สำหรับหน่วยงานราชการจะอยู่บริเวณถนนวงเวียน และบริเวณใกล้เคียง ซึ่งเป็นที่ตั้งของหน่วยราชการมากมาย เช่น ศาลากลาง สำนักงานงานเทศบาลนครยะลา โรงพยาบาลศูนย์ยะลา ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือ สอ.บต. สถานีตำรวจภูธรยะลา สถานีวิทยุโทรทัศน์ สำนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดยะลา และที่ว่าการอำเภอเมืองยะลา เป็นต้น กล่าวได้ว่า สถาบันการศึกษาต่างๆ และหน่วยงานทางราชการที่อยู่ในเมืองยะลา ถือเป็นหน่วยของความเป็นเมือง เพราะสิ่งเหล่านี้ตั้งขึ้นมาในพื้นที่เพื่อเป็นศูนย์กลางการบริหารจัดการวางแผนนโยบายการพัฒนาเมืองและสร้างทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ความสามารถ

กล่าวได้ว่า เมืองยะลาได้มีการขยายเมืองในหลายๆ ส่วน ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของการศึกษาที่มีสถานศึกษาในหลายระดับมากมายตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษา มีการคมนาคมที่สะดวกสบายที่เชื่อมต่อกันอำเภอต่างๆ ภายในจังหวัดยะลา และจังหวัดใกล้เคียงไม่ว่าจะเป็นเส้นทางเข้าออกสู่จังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส รวมถึงการเดินทางไปประเทศมาเลเซียที่ผ่านด่านอำเภอเบตง ขณะเดียวกันก็มีรถโดยสาร รถรับจ้างตามเส้นทางดังกล่าวที่เกิดขึ้นมาพร้อมกันไปด้วย ไม่ว่าจะเป็นรถตู้ รถสองแถว และรถแท็กซี่ เป็นต้น อีกทั้งด้วยสภาพความเป็นเมืองทำให้ยะลาได้เปิดรับผู้คนจากที่ต่างๆ เข้าสู่เมืองยะลาในกิจกรรมที่แตกต่างกันไม่ว่าจะเป็น การประกอบอาชีพ การมาจับจ่ายซื้อหาสินค้า การพบปะเยี่ยมเยียน การมาท่องเที่ยว หรือการเข้ามาศึกษาต่อ เป็นต้น ซึ่งเกิดการสร้างพื้นที่ แหล่ง ย่าน และชุมชนที่แตกต่างกันออกไป

2. ยะลาในอดีต

พื้นที่มีเรื่องราวที่ผ่านช่วงเวลา ยุคสมัย และการปรับเปลี่ยนทางสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ และระบบการปกครองเป็นต้น สำหรับพื้นที่จังหวัดยะลามีเรื่องราวเป็นประวัติศาสตร์ที่ถูกผลิตและบรรจุอยู่ในพื้นที่ผ่านการสร้างพื้นที่ตามบริบทและช่วงเวลาที่แตกต่างกัน

ดินแดนที่เป็นจังหวัดยะลาที่มีความทับซ้อนคาบเกี่ยวกับความเป็นมาและประวัติศาสตร์ของพื้นที่แตกต่างกัน ซึ่งการจะกล่าวถึงจังหวัดยะลานั้นต้องทำความเข้าใจบริบทของพื้นที่ในช่วงยุคอดีตไปด้วย ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งความเป็นมาของจังหวัดยะลาเป็น 4 สมัยดังนี้

- 2.1 ยะลาในสมัยอาณาจักรลังกาสุกะ (พุทธศตวรรษที่ 7 - พ.ศ.2043)
- 2.2 ยะลาในสมัยอาณาจักรปาตานี (พ.ศ. 2043-2351)
- 2.3 ยะลาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ช่วงที่ 1 (พ.ศ. 2351-2475)
- 2.4 ยะลาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ช่วงที่ 2 (พ.ศ. 2475-ปัจจุบัน)

2.1 ยะลาในสมัยอาณาจักรลังกาสุกะ (พุทธศตวรรษที่ 7 - พ.ศ.2043)

พอล เวตเลย์ (Paul Wheatley) (1961) ได้กล่าวถึงลังกาสุกะไว้ว่า ลังกาสุกะ ตั้งขึ้นตั้งแต่เมื่อไหร่ และใครเป็นผู้สร้างเมืองนี้ไม่มีหลักฐานยืนยันชัดเจนเท่าที่ปรากฏในบันทึกของนักเดินทางชาวจีนที่มีความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในสมัยหนึ่งทราบว่ามีคริสต์ศตวรรษที่ 2 เมืองหลังกยาซู (Lang-ya-shiu) หรือลังกาสุกะมีแล้ว (รัตติยา สาและ, 2544: 34)

สจวร์ต ร็อบสัน (Stuart Robson) (1988) ได้กล่าวถึงเมืองลังกาสุกะไว้ว่า ลังกาสุกะเป็นราชอาณาจักรมลายูอินดูแห่งแรกของคาบสมุทรมะนิลา ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่ปาตานี (อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานีในปัจจุบัน) การมีลักษณะร่วมทางด้านภูมิฐาน เช่น มีปากอ่าวที่เหมาะสมแก่การเป็นเมืองท่าสำคัญ นับตั้งแต่ครั้งพุทธศตวรรษที่ 8 (รัตติยา สาและ, 2544: 37)

เชค ฟากีฮู อาลี (Sheikh Ali)(1998) ได้กล่าวถึงอาณาจักรลังกาสุกะ ไว้ว่า เจ้าเมืองนับถือศาสนาฮินดูและพราหมณ์ มีการปกครองแบบกษัตริย์อย่างอินเดีย พระราชาเรียกประชาชนว่า ลูกต่อมาชาวอินเดียนำศาสนาพุทธมาเผยแพร่ คนมลายูก็นับถือศาสนาพุทธ (รัตติยา สาและ, 2544: 37)

จากการค้นคว้าของนักโบราณคดี ที่เกี่ยวกับชุมชนโบราณ ซึ่งตั้งอยู่บนคาบสมุทรมะนิลาได้ นักโบราณคดีสันนิษฐานจากการศึกษาสำรวจภาคสนาม ได้พบโบราณวัตถุ โบราณสถานต่างๆ ที่บ่งบอกร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์ในคาบสมุทรมะนิลาได้มาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ตั้งแต่จังหวัดชุมพรเรื่อยลงมาจนถึงจังหวัดยะลา (212 ปีเมืองยะลา, ม.ป.ป.: 32)

จากการศึกษาดังกล่าวนักโบราณคดีจึงเชื่อว่าชุมชนโบราณนั้นคือ “อาณาจักรลังกาสุกะ” ที่อยู่ในพื้นที่ที่เป็นจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งแพร์ ศิริศักดิ์คำเกิง (2546) ได้กล่าวถึงพื้นที่นี้ในอดีตว่ามีการค้นพบชุมชนโบราณที่บริเวณบ้านประเว อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี และที่บริเวณถ้ำคูหาภิมุข จังหวัดยะลา (แพร์ ศิริศักดิ์คำเกิง, 2546: 69) ซึ่งเคยมีความเจริญรุ่งเรืองทั้งในแง่ของอารยธรรมของ ฮินดูและพุทธ อีกทั้งเป็นเมืองท่าทางทะเลทั้งฝั่งทะเลจีนใต้และทะเล อันดามัน

พื้นที่จังหวัดยะลาเองในอดีตก็พบว่ามีอารยธรรมทางพุทธศาสนาในสมัยทวารวดี และศรีวิชัย จากการเข้าไปสำรวจพื้นที่ของอาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม (2522) จากมหาวิทยาลัยศิลปากร และได้กล่าวไว้ว่า “เข้าไปในแผ่นดินจังหวัดยะลาพบร่องรอยของศาสนสถานที่มีความสัมพันธ์กับการกระจายของชุมชนโบราณอีกหลายแห่ง บริเวณที่เป็นเมืองโบราณย่านนี้ ท่านผู้รู้หลายท่านให้ความเห็นว่า คงอยู่ในบริเวณที่เป็นสนามบินของจังหวัดในปัจจุบัน ซึ่งบัดนี้ถูกไถราบไปหมดแล้วเท่าที่สอบถามได้ความว่า พบซากฐานศาสนสถานที่อยู่หลายแห่ง พบเทวรูปสำริดหลายองค์ โบราณสถานอื่นๆ ที่ข้าพเจ้าได้พบเห็นมาส่วนมากอยู่ตามถ้ำ เช่น ถ้ำดิน ถ้ำเสือ ถ้ำจิวัว เป็นต้น พบพระพิมพ์ดินดิบแบบทวารวดี ศรีวิชัย เป็นจำนวนมาก บางถ้ำมีภาพเขียนสี เช่น เขียนเป็นพระพุทธรูป รูปราชรถ มีสัตว์เทียม เป็นต้น ถ้ำที่สำคัญเป็นศาสนสถานทางพระพุทธศาสนาที่มีต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ วัดถ้ำหรือวัดคูหาภิมุข ซึ่งนอกจากจะพบพระพิมพ์ดินดิบแล้วยังเป็นวัดที่ได้รับการเอาใจใส่เรื่อยมา มีการสร้างพระนอนและพระหิน พระปูนทั้งนั่งและยืนสมัยหลังๆ ลงมา” (เมืองยะลา, 2548: 2)

สิ่งที่เป็นร่องรอย และเหลืออยู่มาจนถึงปัจจุบัน นอกจากโบราณวัตถุ และโบราณสถานแล้วจะเป็นวัฒนธรรมที่พบได้ในชีวิตประจำวันของคนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงจังหวัดยะลาด้วย ดังที่ รัตติยา สาและ (2544: 38) ได้ค้นคว้าไว้ เช่น ผ้าจินดาแบบอินเดียและผ้าปาเต๊ะแบบชาวสวญ มีกรีขตระกูลต่างๆ ที่มีหลากหลายลักษณะและความหมาย มีมงกุฎสำหรับกษัตริย์ปัตตานีสวมใส่ มีการให้ความหมายกับสีเหลืองและสีขาว มีการขึ้นบัลลังก์เป็น “เจ้าหนึ่งวัน” (พิธีแต่งงาน) มีหลักหินบนหลุมศพทรงใบเสมา การใช้วิชาไสยศาสตร์แบบอินเดียและชวา มีมหรสพประเภทหนังชวา มีอาหารประเภทท้าว-หวาน เช่น สะเต๊ะและรอมะ (เต้าคั่ว) แบบชวา มีแกงการี (curry) แกงเปรี้ยว (แกงสมรม) แบบอินเดีย มีโรตีสานารส และมีการนำคำชวามาใช้ร่วมกับคำมลายูถิ่นปัตตานี แต่ไม่มีอักษรชวาให้คนปัตตานีในยุคนี้ได้รู้จัก

สังคม การเมืองและการปกครองอาณาจักรในสมัยอดีต บางยุคสมัยก็มีความเจริญรุ่งเรืองและบางช่วงยุคสมัยก็มีความเสื่อมอ่อนแอของอาณาจักร จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่ย่อมมีอารยธรรม ความเชื่อ วัฒนธรรมและอาณาจักรเกิดขึ้นใหม่ทดแทนสลับสับเปลี่ยนอยู่บนพื้นที่ดินแดนเท่านั้น

2.2 ยะลาในสมัยอาณาจักรปัตตานี (พ.ศ. 2043-2351)

การเกิดขึ้นมาของอาณาจักรปัตตานีนั้น พื้นที่จังหวัดยะลาเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนนี้รวมไปถึงพื้นที่จังหวัดนราธิวาสด้วยซึ่งความคาบเกี่ยวระหว่างอาณาจักรลังกาสุกะและอาณาจักรปัตตานี มีขึ้นในลักษณะ เช่น การปรับเปลี่ยนทางความเชื่อ การนับถือศาสนาต่างๆ นับตั้งแต่ลัทธิความเชื่อพื้นเมือง ฮินดู-พุทธ และอิสลาม ทั้งจากผู้ปกครองนครรัฐอาณาจักรและประชาชน หรือการเป็นเมืองท่าและการค้าขายทางทะเล ดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2550) ได้กล่าวว่า ลังกาสุกะถือเป็นต้นกำเนิดของนครรัฐปัตตานี เพราะด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งประชากรที่ลังกาสุกะได้อพยพโยกย้ายไปตั้งเมืองใหม่ในทำเลที่เหมาะสมกับการค้ามากกว่า ในทำเลที่ติดทะเลมากขึ้น เรียกชื่อในตำนานพื้นเมืองว่าโกตามัสลิหม์ในต้นศตวรรษที่ 20 และต่อมาก็ย้ายอีกครั้ง ไปสร้างเมืองปัตตานีที่แถบกรือเซะซึ่งมีเส้นทางน้ำติดต่อทะเลได้สะดวก (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2550: 24)

สำหรับลักษณะของพื้นที่ระหว่างจังหวัดยะลาและจังหวัดปัตตานีในสมัยอาณาจักรปัตตานี เป็นชุมชนหรือเมืองที่มีประวัติร่วม ดังที่วิจิตร ศรีสุวิธานนท์และปองทิพย์ หนูหอม (2539: 12-13) ได้กล่าวไว้ว่า ยะลาเป็นชุมชนเกษตรที่อยู่ลึกเข้าไปภายใน เป็นที่ตั้งหลักแหล่งของกลุ่มคนที่อยู่ประจำที่มีอาชีพหลักเกี่ยวกับการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ส่วนปัตตานีเป็นชุมชนท่าเรือที่มีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ และชุมชนใกล้เคียงมีอาชีพทางการประมง และการค้าเป็นสำคัญ จะมีการเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์บ้าง ก็ทำกันเฉพาะชาวชนบทไม่ใช่ชาวเมือง ด้วยเหตุนี้เองปัตตานีจึงกลายเป็นชุมชนที่เจริญมากกว่า เป็นศูนย์กลางการปกครองท้องถิ่น บริเวณลุ่มน้ำปัตตานีตลอดมา รวมทั้งเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะผสมปนเปกันจากหลายภาษามีทั้งวัฒนธรรมดั้งเดิม วัฒนธรรมอินเดีย จีน ชาว และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธ ยะลาจึงมีฐานะเป็นชุมชนบริวารของปัตตานีตลอดมา

การปกครองในอดีตจะมีลักษณะเป็นอาณาจักร ยังไม่มีพรมแดนกั้นระหว่างอาณาจักรอย่างชัดเจน ต่างกับปัจจุบันที่มีการแบ่งเขตการปกครองเป็นรัฐชาติ ที่มีพรมแดนระหว่างกันชัดเจน ผู้ปกครองในอดีตจึงต้องใช้อำนาจ เพื่อรักษาสิทธิสภาพของอาณาจักรของตนเองให้ได้ยาวนานที่สุด ขณะเดียวกันอาณาจักรใดที่มีความเข้มแข็งก็จะขยายดินแดน เพื่อช่วงชิงหรือแสดงอำนาจเหนืออาณาจักรที่อยู่ใกล้เคียง ดังนั้นปรากฏการณ์ในอดีตถือเป็นเรื่องปกติธรรมดาอยู่เอง ที่ทำให้แต่ละอาณาจักรมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งอาจเกิดขึ้นตามคู่อำนาจ ที่ต้องการช่วงชิง หรือขยายดินแดนอยู่ตลอดเวลา และอาจจะต้องปรับเปลี่ยนสถานะ เช่น อาจเป็นเมืองขึ้น หรือเป็นประเทศราช ขณะเดียวกันหากคู่อำนาจมีความสัมพันธ์ที่ติดต่อกันก็จะมีสถานะการปกครองบ้านเมืองที่เป็นปกติ

2.3 ยะลาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ช่วงที่ 1 (พ.ศ. 2351-2475)

สำหรับช่วงระยะเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการปกครองที่สำคัญเป็น 2 ช่วง ได้แก่

1. ช่วงอาณาจักรปัตตานีถูกแบ่งแยกออกเป็น 7 หัวเมือง (พ.ศ.2351-2449)
2. ช่วงการเปลี่ยน 7 หัวเมืองเป็นมณฑลปัตตานี (พ.ศ.2449-2475)

1. ช่วงอาณาจักรปัตตานีถูกแบ่งแยกออกเป็น 7 หัวเมือง (พ.ศ.2351-2449)

สำหรับอาณาจักรปัตตานี ก็เป็นอาณาจักรหนึ่งที่ถูกปรับเปลี่ยนสถานะตามคู่อำนาจ ในช่วงยุคสมัยที่แตกต่างกัน เช่น เป็นประเทศราช หรือเป็นอาณาจักรอิสระ

ในรัชกาลสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกรัชกาลที่ 1 ในปีพ.ศ.2351 เกิดสงครามระหว่างสยามประเทศกับอาณาจักรปัตตานีสงครามครั้งนี้อาณาจักรปัตตานีแพ้พ่ายซึ่งรัตนดิยาสาและ (2544) ได้กล่าวถึงสถานการณ์หลังสงครามครั้งนี้ว่า ได้มีการแบ่งแยกหัวเมืองมลายูอย่างปัตตานีเป็น 7 หัวเมือง ได้แก่ ปัตตานี (ปัตตานี/Pattani) ยะลา (ฉะลา/Jalor) ยะหริ่ง (ฉะริง/Jering หรือ ฉะมบู/Jambu) ระแงะ (Rengeh หรือ ฉะแม้อ/Legeh) รามัน (Raman หรืออราห์มัน Rahman) สายบุรี (Saiburi หรือตะลูปัน/Taluban) และหนองจิก (Nongchik หรือ เตาะฉง/Tok Jong)

เมื่อปัตตานีถูกแบ่งการปกครองออกเป็น 7 หัวเมือง นั้นหมายถึงอำนาจจากส่วนกลางได้มีผลต่อการปกครองปัตตานีโดยสมบูรณ์ ผู้ปกครองเมืองทั้ง 7 เป็นผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งและถอดถอนได้จากกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี (แพรว ศิริศักดิ์คำกิ่ง, 2546: 73) ขณะเดียวกันนโยบายแบ่งอำนาจการปกครองของอาณาจักรปัตตานีให้เป็นหัวเมือง ทำให้ง่ายต่อการปกครองดินแดนส่วนนี้

เมืองฉะลา (ยะลา) หลังจากที่ถูกแยกเป็นหัวเมืองหนึ่งจากทั้งหมด 7 หัวเมืองของอาณาจักรปัตตานีเดิม ซึ่งเจ้าเมืองคนแรกที่ปกครองเมืองว่าราชการคือ ต่วนฉะลา (พระยาชะลา) โดยตั้งเมืองอยู่บ้านฉะลา (ปัจจุบันที่ตั้งของหัวเมืองฉะลา ตั้งอยู่ที่บ้านชะลา ต.ชะลา อ.เมืองชะลา จ.ยะลา) (เมืองชะลา, 2548: 7) ในช่วงนี้ มีเจ้าเมืองปกครองต่อจากต่วนฉะลา (พระยาชะลา) 5 ท่าน

2. ช่วงการเปลี่ยน 7 หัวเมืองเป็นมณฑลปัตตานี (พ.ศ.2449-2475)

ยะลาเป็นหนึ่งในเมืองที่อยู่เป็นส่วนหนึ่งของมณฑลปัตตานีซึ่งถูกยุบเหลือ 4 เมือง ได้แก่

1. เมืองปัตตานี ประกอบด้วย หัวเมืองปัตตานี หัวเมืองหนองจิก และหัวเมืองยะหริ่ง
2. เมืองสายบุรี
3. เมืองรามัน
4. เมืองชะลา ประกอบด้วย หัวเมืองชะลา และหัวเมืองรามัน

สำหรับในช่วงระยะเวลานี้เจ้าเมืองชะลาที่ปกครองว่าราชการเมืองชะลาคนแรกคือ พระยาณรงค์ฤทธิ์ศรีประเทศวิเศษวังษา หรือ ท่านต่วนสุไลมาน

2.4 ยะลาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ช่วงที่ 2 (พ.ศ. 2475-ปัจจุบัน)

สำหรับในช่วงนี้สามารถแบ่งการเปลี่ยนแปลงออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่

1. ช่วงการยุบมณฑลปัตตานี(พ.ศ.2476)
2. ช่วงการย้ายที่ตั้งเมืองยะลา

1. ช่วงการยุบมณฑลปัตตานี(พ.ศ.2476)

ในช่วงนี้เริ่มตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงและยุบเลิกมณฑลปัตตานีเป็นจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส ตามประกาศการใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2476 แต่ละจังหวัดเหล่านี้อยู่ภายใต้การดูแลของผู้ว่าราชการจังหวัด (รัตติยา ตาและ, 2544: 58)

2. ช่วงการย้ายที่ตั้งเมือง (นับในปีพ.ศ. 2485-ปัจจุบัน)

ก่อนช่วงย้ายที่ตั้งเมืองยะลามาสู่ตำบลบ้านนิบง เมืองยะลามีที่ตั้งของเมืองมาแล้ว 3 แห่ง ได้แก่ ที่จวนของพระยายะลา (ต่วนยาลอ) ปัจจุบันอยู่ที่บ้านยะลา ตำบลยะลา อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา แห่งที่สองตั้งที่ตำบลท่าสาป ฝั่งซ้ายของแม่น้ำปัตตานี และแห่งที่สามคือที่ตำบลสะเตงทางฝั่งขวาของแม่น้ำปัตตานี ตรงข้ามตำบลท่าสาป

สำหรับการย้ายที่ตั้งเมืองยะลามายังที่บ้านนิบงในปีพ.ศ. 2485 ทางกรมได้ตัดสินใจย้ายเมืองยะลาจากบ้านสะเตงมาตั้งที่บ้านนิบง ด้วยเหตุผลว่าเมืองเก่าที่สะเตงอยู่ไกลทางคมนาคม และเป็นพื้นที่คับแคบขยายเมืองไม่ได้และอยู่ติดกับแม่น้ำปัตตานีเกินไป ภูน้ำกัดเซาะตลิ่งทุกปี สำหรับบ้านนิบงนั้นมีบริเวณกว้างขวาง อยู่ใกล้ทางรถไฟ สามารถขยายเมืองออกไปได้ทุกด้าน ทั้งยังมีถนนรถยนต์สามารถเดินทางไปจังหวัดปัตตานีได้โดยสะดวก

การย้ายเมืองยะลามายังที่บ้านนิบงทำให้บริเวณป่าไผ่และป่าหวายชะโอน (บ้านนิบง) ได้กลายเป็นเมืองที่มีผู้คนเข้ามาอาศัยอย่างคึกคัก มีตลาดร้านค้า ย่านธุรกิจมากมาย ส่วนราชการทั้งหมดก็ถูกย้ายมาและจัดให้เป็นระเบียบที่สุด เว้นแต่เรือนจำจังหวัดยะลาเท่านั้นที่ยังตั้งอยู่ที่สะเตงตามเดิม

เมื่อมีการย้ายตัวเมืองจากสะเตงมาอยู่ที่นิบง บริเวณนี้จึงเริ่มคึกคักเนื่องจากมีผู้คนเริ่มเข้ามาจับจองที่ดินและสร้างบ้านเรือนกันมากขึ้นประกอบกับการสร้างทางรถไฟในปี 2464 ตัดผ่านไปยังสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส บริเวณนิบงก็เริ่มมีความคึกคักขึ้นมาบ้าง ในฐานะที่เป็นบริเวณสถานีรถไฟ (ยะลา) ซึ่งเป็นสถานีเล็กๆ มีผู้โดยสารมาใช้ไม่มากนัก ต่อมาบริเวณใกล้ๆ สถานีรถไฟได้เกิดมีตลาดนัดขึ้น คือ ตลาดรัฐกิจซึ่งเป็นตลาดเอกชนของพระราชกิจวิจารณ์ และตลาดนัดอีกแห่งข้าง

ทางรถไฟ รู้จักกันในชื่อของตลาดเสรีหรือตลาดเก่า (เมืองยะลา, 2548) จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดยะลาในอดีตผู้วิจัยได้สรุปเป็นช่วงตามตารางดังนี้

สมัย	ช่วงเวลา(ปีพ.ศ.)	เหตุการณ์	หัวเมือง/เมือง/จังหวัด
อาณาจักรลังกาสุกะ	พุทธศตวรรษที่ 7 – พ.ศ.2043	ผู้คนนับถือศาสนาฮินดู และพุทธ	พบชุมชนโบราณที่ถ้ำคูหาภิมุข ศิลปวัตถุทวารวดีและศรีวิชัย
อาณาจักรปัตตานี	พ.ศ. 2043-2351	ผู้คนนับถือศ.อิสลาม	เป็นชุมชนบริวารของอ.ปัตตานี
กรุงรัตนโกสินทร์	พ.ศ. 2351-2475		
	พ.ศ. 2351-2449	อาณาจักรปัตตานี ถูกแบ่งแยกออกเป็น 7 หัวเมือง	1. ปัตตานี(ปัตตานี/Pattani) 2. ยะลา(ฉะลา/Jalor) 3. ยะหริ่ง(ฉะริง/Jering หรือ ฉะมบู/Jambu) 4. ระแงะ(Rengehลีแม่ฮ์/Legeh) 5. รามัน(Raman หรือราห์มัน Rahman) 6. สายบุรี(Saiburi หรือตะลุบัน/Taluban) 7. หนองจิก(Nongchik หรือ เตาะฉง/Tok Jong)
	พ.ศ.2449-2475	เปลี่ยน 7 หัวเมืองเป็น มณฑลปัตตานี	1. เมืองปัตตานี (หัวเมือง ปัตตานี หัวเมืองหนองจิก และหัวเมืองยะหริ่ง) 2. เมืองสายบุรี 3. เมืองรามัน 4. เมืองยะลา (หัวเมืองยะลา และหัว เมืองรามัน)
	พ.ศ.2476-ปัจจุบัน		
	พ.ศ. 2476	ยุบมณฑลปัตตานี	จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส
	พ.ศ.2485-ปัจจุบัน	ตั้งเมืองยะลาที่บ้านนิบง	พื้นที่ในเขตเทศบาลนครยะลา

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลประวัติศาสตร์จังหวัดยะลาในสมัยต่างๆ

กล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของจังหวัดในแต่ละยุคสมัยจะเห็นได้ว่ายะลามีความเป็นพื้นที่ที่มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และการก่อเกิดที่มีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์หลายยุคสมัยผ่านการปกครองของอาณาจักรต่างๆ สลับกันไป และมีรูปแบบการปกครองในรูปแบบที่แตกต่างกัน พร้อมกับมีเรื่องราวของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ ยะลายังเป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับปัตตานี ซึ่งเคยเป็นพื้นที่เดียวกันมาตั้งแต่ยุคอดีตนั้นคือสมัยอาณาจักรลังกาสุกะและอาณาจักรปัตตานี ก่อนที่จะมาแบ่งแยกการปกครองในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นคนละจังหวัดอย่างชัดเจนแต่เขตจังหวัดก็ไม่ได้ตัดขาดผู้คนที่พื้นที่ซึ่งผู้คนจากหลายพื้นที่ก็ได้เดินทางมาใช้ชีวิตที่จังหวัดยะลา และตลอดระยะเวลาที่ผ่านมายะลาได้มีการพัฒนาในหลายส่วนทั้งในส่วนของรัฐเช่น การย้ายเมือง การวางผังเมือง และความเคลื่อนไหวของผู้คนในกิจกรรมต่างๆ พร้อมกันไป โดยเฉพาะในเขตเมืองหรือที่บ้านนิบงมีการทำมาค้าขายและตั้งบ้านเรือนเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้บ้านนิบงขยายตัวอย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน จนกลายเป็นพื้นที่เมืองที่มีบริบทของความเมืองซึ่งมีความหลากหลายซับซ้อนทั้งในแง่ของการเป็นแหล่งรวมของผู้คน ความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ การกลายเป็นเมืองที่มีย่านการค้าและการเดินทางผู้คนตลอดจนสถานภาพทางสังคมที่มีการปรับเปลี่ยนตามบริบทและเวลา

3. บริบทความเป็นเมืองยะลา

ความเป็นเมืองเป็นที่รวมตัวของความหลากหลายของสิ่งต่างๆ ทางกายภาพ ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ อาคาร บ้านเรือน และตลาด พร้อมด้วยสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และอินเทอร์เน็ต ขณะเดียวกันความเป็นเมืองก็จะมีแหล่งรวมของกลุ่มคนและกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างหลากหลายซึ่งอาจมาพร้อมกับการนำพาวัฒนธรรมติดตัวมาด้วย และภาคปฏิบัติการในเมืองด้วยการทำการค้า และการศึกษาเป็นต้น ทั้งหมดเป็นลักษณะของเมืองอันจะทำให้เมืองมีการขยายตัวทางกายภาพและสามารถรองรับการเข้ามาของผู้คนทั้งในพื้นที่และจากที่อื่นๆ แต่อย่างไรก็ดีความเป็นเมืองก็ยังเป็นพื้นที่ที่ระบบกฎเกณฑ์และเงื่อนไขจากระบบโครงสร้างทางสังคมผ่านการใช้รหัสและการสื่อสารความหมายอยู่ตลอดเวลา และสิ่งหนึ่งที่พบได้ในเมืองคือพื้นที่ในบริบทของรัฐที่คอยควบคุมความหลากหลายต่างๆ ให้อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐ

กล่าวได้ว่าความเป็นเมืองเป็นแหล่งรวมของสิ่งต่างๆ ทางกายภาพและความหลากหลายของผู้คน ซึ่งกฤษ เพิ่มทันจิตต์ (2536) กล่าวว่าความเป็นเมืองเป็นแหล่งรวมของสิ่งต่างๆ ทางกายภาพและความหลากหลายของผู้คน ขณะเดียวกันบริบทความเป็นเมืองยะลาที่ต้องกล่าวถึงกระบวนการการเกิดเป็น “เมือง” จะเป็นขั้นตอนที่มีประชากรเพิ่มขึ้นในชุมชน ทั้งในด้านจำนวนและสัดส่วนเมื่อเปรียบเทียบกับเขตชนบท ซึ่งอาจจะเป็นการขยายตัวของเมืองเดิม หรือการเกิดขึ้น

ของเมืองใหม่ ตลอดจนการที่ชาวชนบท เริ่มมีวิถีชีวิต ในด้านระบบความคิดแบบชุมชนเมืองและการเกิดขึ้นของสถาบันแบบเมือง และการให้บริการปัจจัยที่จำเป็นอย่างเมือง (กฤษ เพิ่มทันจิตต์, 2536: 11) และนับตั้งแต่การย้ายที่ตั้งเมืองยะลาจากบ้านสะเตงมาที่บ้านนิบงในปีพ.ศ. 2485 จนถึงปัจจุบันนี้ทำให้เมืองยะลา มีความเจริญอย่างมาก เนื่องจากเมืองเก่าที่สะเตงอยู่ไกลทางคมนาคม และเป็นพื้นที่ที่คับแคบขยายเมืองไม่ได้และอยู่ติดกับแม่น้ำปัตตานีเกินไป ถูกน้ำกัดเซาะตลิ่งทุกปี สำหรับบ้านนิบงนั้นมีบริเวณกว้างขวาง อยู่ใกล้ทางรถไฟ สามารถขยายเมืองออกไปได้ทุกด้าน ทั้งยังมีถนนรถยนต์สามารถเดินทางไปจังหวัดปัตตานีได้โดยสะดวก (เมืองยะลา, 2548) ส่วนหนึ่งทางราชการได้วางแผนผังเมืองในการออกแบบพื้นที่ของเมืองเป็นศูนย์ราชการ ย่านธุรกิจ และย่านที่อยู่อาศัย เป็นต้น

ผังเมืองยะลาประกอบด้วยพื้นที่สองส่วน ส่วนหนึ่งตัดถนนเป็นไฮแมงมุม 3 ชั้น ชั้นในสุดเรียกว่าวงเวียน 1 เป็นถนนโดยรอบศาลหลักเมืองยะลาเป็นที่ตั้งสถานที่สำคัญของทางราชการ ชั้นถัดมาหรือวงเวียน 2 เป็นที่ตั้งของบ้านพักข้าราชการ วงเวียน 3 เป็นโรงเรียน โรงงานอุตสาหกรรม และโรงพยาบาล ส่วนที่สองตัดถนนเป็นตารางหมากรุก ด้านหนึ่งของตารางหมากรุกจะเป็นที่ตั้งของโรงเรียนปะปนกับที่อยู่อาศัย อีกด้านเป็นพื้นที่อยู่อาศัยของประชาชนและในส่วนนี้ใกล้กับสถานีรถไฟถูกจัดให้เป็นย่านธุรกิจการค้า (แพร ศิริศักดิ์คำเกิง, 2546: 25)

การวางแผนผังที่ดีของทางราชการในอดีตก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ตัวเมืองยะลา มีการขยายตัวและมีความเจริญในหลายๆ ด้าน ทำให้เมืองยะลาในปัจจุบันมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างบ้านเรือนตั้งถิ่นฐานจากคนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่

จากข้อมูลในภาคสนามที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อทำการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเกิดเป็นเมืองยะลา พบว่า ในอดีตพื้นที่บริเวณบ้านนิบง ตั้งแต่หน้าสถานีรถไฟยะลาลงไปทางทิศใต้ และพื้นที่บางส่วนของที่อยู่หลังสถานีรถไฟหรือบางส่วนในชุมชนตลาดเก่า นั้นส่วนมากจะเป็นที่ดินว่างเปล่า มีต้นนิบงหรือต้นหลาวชะโอนและต้นไม้ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก หลังจากที่มีการสร้างทางรถไฟและมีสถานีรถไฟอยู่ที่บ้านนิบง ประกอบกับมีการย้ายเมืองยะลาจากบ้านสะเตงมาตั้งใหม่ที่บ้านนิบงทำให้ผู้คนได้มาจับจองที่ดินเพื่อทำเป็นที่อยู่อาศัยและทำการค้า ด้วยมองว่ามีทำเลที่เหมาะสม นอกจากจะเป็นเมืองใหม่แล้วยังมีทางรถไฟตัดผ่านตัวเมืองด้วย เกี่ยวกับการจับจองที่ดินผู้วิจัยได้พบกับเปาะจีแม บ้านอยู่ที่ชุมชนบาโระ เล่าว่า

" سبب كراجان نا مماجو بندر مك بري فلواغ كفد رعية دافة فيليه فوجوق تانه

تتافي دغن بواة جنجي دان باير بوران كفدان بوكن هاڠ فيليه فوجوق ساج "

“เนื่องจากทางการต้องการให้เมืองมีความเจริญก็เลยให้ประชาชน มาจับจองที่ดินทำประโยชน์ แต่ก็ต้องทำสัญญาและจ่ายภาษีให้ทางการด้วย ไม่ได้จับจองเฉยๆ”

(เปาะจิแม, สัมภาษณ์: 2552)(แปลจากภาษามลายูโดยผู้วิจัย)

และผู้ให้ข้อมูลอีกคนหนึ่งชื่อแบเส๊ะ เจ้าของร้านอาหารซูปเครื่องในวัวในย่านสาขกลาง เล่าถึงกลุ่มคนที่มาจับจอง ว่า

“...ลูกค้าแบเส๊ะ ทำงานที่ดิน(เจ้าหน้าที่สำนักงานที่ดินยะลากรรมที่ดิน)บอก ว่าที่ดินในเมืองยะลาโดนคนเป็นซื้อคนมลายูเสียส่วนใหญ่...และส่วนมากจะเป็นคนปัตตานี...”

(เส๊ะ อุเซ็ง, 2552: สัมภาษณ์)

สำหรับที่ดินในชุมชนตลาดเก่าก็มีการจับจองเช่นกัน ซึ่ง หามะ สาเยาะ ชายผู้สูงวัยได้เล่าว่า

.. " تانه دكواسن كدای لام اورغ سوده فوجوق ، تنافي دسان تمفت حق
كوننای یغ باقی اورغ تاي دان سبله جالن رای دكواسن مسجد بسر تانه حق حاج
میء ادا تانه یغ باکی انتوق دجوال دان ادا جوك اورغ بلی .. "

“...ที่ดินฝั่งตลาดเก่าเป็นที่ดินจับจองทั้งนั้นทางนู้นแถวที่มีคนไทยเยอะจะเป็นของคุณนาย(คุณา,คุณนาย:เป็นภรรยาของข้าราชการคนหนึ่งจ.ยะลาในอดีต) แถวถนนใหญ่(ถนนสิโรรส) แถวมัสยิด(มัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลา) จะเป็นของหะยีมิแล้วเค้าก็จะแบ่งที่ดินขายบ้าง คนมาซื้อบ้าง..”

(หามะ สาเยาะ, 2552: สัมภาษณ์) (แปลจากภาษามลายูโดยผู้วิจัย)

การเกิดเมืองยะลาที่บ้านนิงก็ทำให้คนเริ่มปรับตัวเข้ากับพื้นที่ และมีกลุ่มคนต่างๆ เข้ามาอาศัยในเมืองมากขึ้น ขณะเดียวกันการมุ่งสู่ความเป็นเมืองก็เพื่อแสวงหาปัจจัยต่างๆ หาแหล่งที่อยู่อาศัย และการประกอบอาชีพอย่างแตกต่างหลากหลาย อย่างไรก็ตามก็ทำให้ภาครัฐต้องปรับตามไปด้วยในการบริหารจัดการเมือง

สำหรับพื้นที่ในเขตเมืองยะลาในอดีตผู้คนอยู่อาศัยเป็นชุมชนซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิม เช่น ชุมชนตลาดเก่า จารู นิบง และสะเตง และอีกส่วนหนึ่งก็จะอยู่อาศัยจากการเข้ามาจับจองพื้นที่เพื่อทำการค้าและประกอบอาชีพ เมื่อเมืองเริ่มขยายตัวในด้านต่างๆ ผู้คนต่างก็เข้าสู่เมืองยะลา ทำให้ในเมืองมีผู้คนอาศัยมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ทำให้ภาครัฐและทางเทศบาลได้มีการขยายพื้นที่ทางกายภาพของเมืองด้วย มีระบบโครงสร้างพื้นฐาน ระบบไฟฟ้า ประปา และถนน เพื่อรองรับกับความเปลี่ยนแปลงของเมืองยะลา และได้บริหารจัดการพื้นที่เมืองด้วยการแบ่งเป็นชุมชนเมือง จากข้อมูลของเทศบาลนครยะลา (2550) ในเขตเทศบาลมีชุมชนเมืองทั้งหมด 34 ชุมชนดังนี้

ชุมชนหลังวัดเมืองยะลา ชุมชนเวฬุวัน ชุมชนห้าแยกกำแพงบาโจ ชุมชนบ้านร่วมชุมชน หัวสะพานสะเตง ชุมชนคูปตาสา ชุมชนคูหามูข ชุมชนประชานุกูล ชุมชนร่วมใจพัฒนา ชุมชนมุสลิมสัมพันธ์ ชุมชนหลังโรงเรียนเทศบาล 5 ชุมชนตลาดเก่าชอย 8 ชุมชนจารูนอก ชุมชนจารูพัฒนา ชุมชนคารุสตาม ชุมชนสันติสุข ชุมชนสามัคคี ชุมชนหลังโรงเรียนจีน ชุมชนวิฑูรอุทิศ 10 ชุมชนวัดยะลาธรรมาราม ชุมชนธนวิถี ชุมชนธนวิถีพัฒนา ชุมชนมะลิพันธ์ ชุมชนหลังกองร้อย ชุมชนการเคหะ ชุมชนอุตสาหกรรมสามหมอ ชุมชนตลาดเกษตร ชุมชนเบอเส็งนอก ชุมชนพิทย นิโรช ชุมชนมณโฑ12 ชุมชนหน้าศูนย์แม่และเด็ก ชุมชนคนรักถิ่น ชุมชนอยู่ดีมีสุข และชุมชนเมืองทอง (สรุปผลการดำเนินงานตามนโยบายของผู้บริหารเทศบาลนครยะลา, 2550: 13-14) ซึ่งแต่ละชุมชนมีป้ายแสดงชื่อชุมชนเช่นชุมชนมุสลิมสัมพันธ์และชุมชนจารูพัฒนา ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 6 แสดงป้ายบอกชื่อชุมชนมุสลิมสัมพันธ์(ภาพ:ผู้วิจัย)

ภาพประกอบที่ 7 แสดงป้ายบอกชื่อชุมชนจารูพัฒนา(ภาพ:ผู้วิจัย)

กล่าวได้ว่าในปัจจุบันเมืองยะลาเป็นเมืองที่มีความเจริญในหลายด้านทั้งการเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งการค้า ภาคบริการต่างๆ สถาบันการศึกษา และหน่วยงานราชการ เป็นต้น

การเกิดเป็นเมืองยะลา ได้ผ่านการย้ายเมือง การอนุญาตให้จับจองที่ดินผ่านการจ่ายภาษี ภาษีปฏิบัติของผู้นับถือศาสนาที่หลากหลายนในเมือง และภาคปฏิบัติของภาครัฐ/ส่วนราชการ สิ่งเหล่านี้ได้นำพาผู้คนเข้าสู่เมือง และเป็นโอกาสที่คนจะได้ดำรงชีวิต พบเจอผู้คนที่หลากหลาย และมีทางเลือกของตนเองอันนำไปสู่ประสบการณ์ของการใช้ชีวิตในเมือง

ชีวิตผู้นับถือศาสนาในเมืองยะลาพบว่ามีชาติพันธุ์ที่หลากหลาย เช่น มลายู ไทย จีน แต่ละกลุ่มเหล่านี้ก็มีลักษณะทางชาติพันธุ์เป็นของตนเอง แต่ด้วยสังคมที่ไม่ได้มีเพียงผู้นับถือศาสนาเพียงชาติพันธุ์เดียว แต่มีประกอบด้วยผู้นับถือศาสนาที่หลากหลาย ดังนั้นย่อมมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันผ่านการใช้ชีวิตในสังคมเดียวกันตามโอกาสที่ได้พบเจอกัน ทำให้ได้เห็นและรับรู้ว่าคุณลักษณะที่มีอัตลักษณ์และพื้นที่อยู่ภายใต้ความเป็นชาติพันธุ์ของแต่ละกลุ่ม และในขณะที่เดียวกันผู้นับถือศาสนาที่หลากหลายนั้นก็สร้างพื้นที่เพื่อประทะประสาน ปรับตัวและแสดงออกระหว่างกัน โดยมีภาคปฏิบัติของการใช้ชีวิตผ่านความบริบททางสังคม เช่น ระบบความเชื่อ การสื่อสารทางภาษา เศรษฐกิจการค้า วัฒนธรรมของผู้นับถือศาสนาในพื้นที่ และการดำรงอยู่ท่ามกลางบริบทของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่

หากมองผ่านระบบความเชื่อของผู้นับถือศาสนาในเมืองยะลา ปรากฏเห็นในเมืองยะลาคือมีที่ตั้งของศาสนสถานของศาสนาต่างๆ เช่น มัสยิด วัด ศาลเจ้า ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 8 แสดงภาพมัสยิด ภาพประกอบที่ 9 แสดงภาพวัด ภาพประกอบที่ 10 ภาพศาลเจ้า
(ภาพ:ผู้วิจัย) (ภาพ:ผู้วิจัย) (ภาพ:ผู้วิจัย)

จากภาพประกอบทั้ง 3 ภาพได้แสดงให้เห็นว่าศาสนสถานเป็นพื้นที่สำหรับผู้นับถือศาสนาในแต่ละศาสนาแตกต่างกันไป สำหรับมัสยิดเป็นศาสนสถานของผู้นับถือศาสนาอิสลาม ส่วนวัดเป็นศาสนสถานของผู้นับถือศาสนาพุทธ ขณะที่ศาลเจ้าเป็นศาสนสถานของคนไทยเชื้อสายจีน

ศาสนสถานของแต่ละศาสนาและความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในเมืองยะลาจะมีอยู่ทั่วไปในเขตเมืองยะลา แต่ที่สังเกตได้คือศาสนสถานต่างๆ จะตั้งอยู่ใกล้ชุมชนของผู้นับถือศาสนาต่างๆ

ดังเช่นมัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลาที่จะอยู่ในชุมชนตลาดเก่าซึ่งเป็นชุมชนที่คนมุสลิมอาศัยอยู่ เป็นจำนวนมากส่วนวัดยะลาธรรมารามก็จะมีชุมชนที่อยู่บริเวณวัดคือชุมชนหลังวัดยะลาธรรมาราม และชุมชนธนวิถี เช่นเดียวกันกับศาลเจ้าซึ่งบริเวณใกล้เคียงจะเป็นที่อยู่อาศัยของคนไทยเชื้อสายจีน

อย่างไรก็ดีสังคมเมืองยะลาไม่ได้จำกัดเฉพาะผู้นับถือศาสนาและความเชื่อที่กล่าวมาเท่านั้น เพียงแต่เป็นกลุ่มใหญ่ของคนที่อยู่อาศัยในเมืองยะลา สำหรับผู้นับถือศาสนาอื่นๆ ก็ยังมีเช่นผู้ที่นับถือ ศาสนาคริสต์ซึ่งมีโบสถ์ตั้งอยู่ที่หน้าโรงเรียนจีน อีกทั้งในเมืองยะลายังมีผู้นับถือศาสนาซิกข์ด้วย

ขณะเดียวกันระหว่างคนกับระบบความเชื่อและศาสนานั้นไม่ได้เป็นเพียงสิ่งที่คู่กันเพื่อ ปฏิบัติตามหลักความเชื่อเท่านั้น จะเห็นได้ว่าพื้นที่ในระบบความเชื่อเช่น มัสยิด หรือศาลเจ้า ยังเป็น พื้นที่ของการประชาสัมพันธ์ในวาระต่างๆ ที่ผูกโยงอยู่กับภาครัฐ หรือผูกโยงอยู่กับการใช้พื้นที่ทาง ความเชื่อในวาระพิเศษ ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 11 แสดงภาพป้ายของทางราชการ ขอต้อนรับเดือนรอมฎอนอันประเสริฐยิ่งและ อีดิลฟิตรี.ศ.1430ที่ติดหน้ามัสยิดกลาง ประจำจังหวัดยะลา (ภาพ: ผู้วิจัย)

ภาพประกอบที่ 12 แสดงป้ายขอเชิญร่วมงาน ฉลองครบ 49 ปี มุลนิริศูยบายเต็งเนียง (ศาลเจ้าแม่ทับทิม) (ภาพ: ผู้วิจัย)

จากภาพประกอบที่จะเห็นได้ว่าพื้นที่ของมัสยิดกลางยะลาที่ตั้งอยู่ในชุมชนตลาดเก่าและถือเป็นมัสยิดที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดยะลา นอกจากเป็นพื้นที่สำหรับปฏิบัติศาสนกิจ เช่น การละหมาด และการบรรยายธรรมแล้ว มัสยิดยังเป็นสถานที่ที่ทางราชการได้แสดงออกถึงความเข้าใจวัฒนธรรมของคนมุสลิม โดยเขียนที่ป้ายว่า “ขอต้อนรับเดือนรอมฎอนอันประเสริฐยิ่งและอีดิลฟิตรี.ศ. 1430” ที่ติดอยู่หน้ามัสยิด

สำหรับเดือนรอมฎอนเป็นเดือนที่คนมุสลิมได้ถือศีลอด (อดอาหาร เครื่องดื่ม และอื่นๆ ที่ ศาสนากำหนด) และปฏิบัติศาสนกิจที่เป็นหลักปฏิบัติซึ่งจะได้ผลบุญมากและไม่มีในเดือนอื่นๆ

และเมื่อถือศีลอดครบเป็นเวลา 1 เดือนก็จะมีการเฉลิมฉลองการสิ้นสุดการถือศีลอดเรียกว่าวันอีดิลฟิตรีคนมลาญจะเรียกวันนี้ว่า “ฮารีรายอ(รายา) หรือวันรายอ(รายา) ซึ่งในปีพ.ศ. 2552 ตรงกับ ฮ.ศ. 1430 (ฮ.ศ.ย่อมาจากคำว่าฮิจเราะฮ์ศักราชเป็นปีปฏิทินของศาสนาอิสลาม)

ขณะที่ภาพประกอบที่ก็ได้แสดงโปสเตอร์ซึ่งติดที่เสาไฟฟ้าตามถนนสายหลักในตัวเมือง เพื่อให้ผู้ที่ใช้งานได้เห็นการประชาสัมพันธ์โดยเขียนว่า “ขอเชิญร่วมงานฉลองครบ 49 ปี มูลนิธิผู้ช่วยเตี้ยเนียง (ศาลเจ้าแม่ทับทิม)” ก็สะท้อนว่าพื้นที่ทางความเชื่อนี้ไม่ได้เป็นเพียงสถานที่เคารพไหว้บูชาเจ้าแม่ทับทิมเพียงอย่างเดียว แต่ยังพื้นที่ทางความเชื่อที่ผูกติดอยู่กับวาระพิเศษซึ่งมูลนิธิผู้ช่วยเตี้ยเนียงครบ 49 ปี โดยมีการแห่พระ ลุยไฟ และมีการแสดงของอุปรากรจีนไหหน่า คณะหยี่หน่าด้วย

กล่าวได้ว่าระบบความเชื่อและศาสนาของผู้คนได้สะท้อนสภาพสังคมที่มีนัย เช่น ได้รับความเชื่อและการนับถือศาสนาของผู้คน และได้เห็นพื้นที่ทางความเชื่อที่ผูกโยงกับบริบทต่างๆ

อย่างไรก็ดีในแง่ของระบบความเชื่อและศาสนาของผู้คนถือเป็นสิ่งที่ติดตัวเฉพาะกลุ่มคนนั้นๆ แต่เมื่อผู้คนต้องออกมาในพื้นที่อื่นๆ ก็จะมีการปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะการปฏิสัมพันธ์ด้วยการใช้ภาษา ซึ่งพบว่าในเมืองยะลาผู้คนมีการใช้ภาษาที่หลากหลาย และผูกโยงอยู่กับบริบทที่แตกต่างกันเช่นผูกติดกับระบบเศรษฐกิจ ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 13 แสดงภาพป้ายร้านอาหารร้านไทยอิสลาม โกสนาที่มีภาษาไทยและมลายู (ภาพ: ผู้วิจัย)

ภาพประกอบที่ 14 แสดงชื่อโรงแรมฮั่วอันที่มีภาษาไทย ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ ภาษามลายู (ภาพ: ผู้วิจัย)

จากภาพประกอบทั้งสองเห็นได้ว่าในพื้นที่เมืองยะลา มีการใช้ภาษามากกว่า 1 ภาษาทั้งภาษาไทย ภาษามลายู ภาษาจีน และภาษาอังกฤษ ซึ่งผูกโยงอยู่กับการทำธุรกิจการค้าที่ต้องการสื่อสารให้ผู้คนทั่วไปรับรู้และเข้าใจ ขณะเดียวกันก็สะท้อนถึงอัตลักษณ์ร่วมในลักษณะของการใช้

ภาษา นอกจากการใช้ภาษาที่ผูกโยงอยู่กับการทำธุรกิจการค้าแล้ว ยังมีที่ผูกโยงอยู่กับระบบการศึกษาเช่นที่ชุมชนตลาดเก่าซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงเรียนธรรมวิทยามูลนิธิมีป้ายชื่อโรงเรียนที่มีมากกว่าหนึ่งภาษา ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 15 แสดงภาพป้ายโรงเรียนที่มี
ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
(ภาพ: ผู้วิจัย)

ภาพประกอบที่ 16 แสดงภาพป้ายโรงเรียนที่
มีภาษาอาหรับและภาษามลายูอักษรโรมัน
(ภาพ: ผู้วิจัย)

จากภาพประกอบป้ายชื่อโรงเรียนจะเป็นภาษาไทย อังกฤษ อาหรับและมลายูอักษรอังกฤษ (ที่ใช้ในประเทศมาเลเซีย)อีกทั้งโรงเรียนแห่งนี้มีระบบการเรียนการสอน 4 ภาษาดังกล่าวนี้ด้วย
อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะใช้ภาษาใด ก็จะพบว่าในเมืองยะลาผู้คนมีการใช้ภาษาที่หลากหลาย ซึ่งในชีวิตประจำวันผู้คนที่ต้องปะทะประสานกันอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะอยู่ในครอบครัว โรงเรียน ตลาด และในสถานที่ทำงาน ดังที่อิมรอน ยีแสมเจ้าร้านขายโทรศัพท์มือถือในย่านสายกลาง พูดว่า

“...เราพูดได้ 2 ภาษา จะได้เข้าถึงคน 2 ศาสนา จะได้สื่อสารได้เข้าใจง่าย...”

(อิมรอน ยีแสม, 2552: สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่าเมื่อมีการปะทะประสานกันคนก็ต้องปรับตัวให้สามารถสื่อสารทางภาษาให้เข้าใจระหว่างกันเพื่อจุดประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งในกรณีดังกล่าวก็เพื่อให้ได้ประโยชน์ทางการค้าและเข้าถึงลูกค้าที่เข้ามาในร้านซึ่งในแง่ของภาษาก็ได้สะท้อนสภาพสังคมได้เช่นกันเพราะจะเห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจของผู้คนที่หลากหลายและมีภาคปฏิบัติการที่ขึ้นอยู่กับสถานะและเทศะ

บริบทความเป็นเมือง ไม่ได้มีเฉพาะเรื่องราวของสภาพสังคมของผู้คนในแง่การผูกโยงอยู่กับพื้นที่ทางความเชื่อ และการปฏิสัมพันธ์กับผู้คนที่หลากหลายโดยผ่านภาษาในภาคปฏิบัติการในชีวิตประจำวันเพียงเท่านั้น แต่ในการดำรงอยู่ของผู้คนก็ต้องอยู่ภายใต้พื้นที่ทางเศรษฐกิจด้วย

สำหรับในเมืองยะลาผู้คนที่หลากหลายต่างก็อยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจ การทำการค้า และการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันและผูกโยงอยู่กับบริบทของเมืองยะลาอย่างหลากหลาย เช่น ผูกโยงอยู่กับเศรษฐกิจในชุมชน โดยผ่านพื้นที่ทางเศรษฐกิจและรูปแบบการค้าที่หลากหลาย และอาจมีภาครัฐคอยสนับสนุนด้วย สิ่งเหล่านี้จะเห็นได้ในชีวิตประจำวันของผู้คนในเมืองยะลา

ระบบเศรษฐกิจที่ผูกโยงอยู่กับท้องถิ่นและชุมชน จะพบได้ตามย่านชุมชนเมืองโดยทั่วไปในเขตเมืองยะลา และมักจะพบว่ามีการค้าขายในหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นขายริมถนน ใช้รถเข็น หรือตั้งโต๊ะขายหน้าบ้าน หรือเช่าพื้นที่หน้าบ้านของคนอื่น ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 17 แสดงภาพการค้าขายในชุมชนตลาดเก่า (ภาพ: ผู้วิจัย)

ขณะเดียวกันก็จะมีผู้คนมาซื้อหาอาหารไปรับประทานกัน ทั้งเวลากลางวันและกลางคืน ซึ่งลักษณะเช่นนี้พบได้ทั่วไปในเขตเมืองโดยย่านที่มีผู้คนอาศัยอยู่จำนวนมากหรือเป็นพื้นที่ที่ผู้คนมักจะเข้ามาใช้พื้นที่ นอกจากนี้ยังพบว่า ในพื้นที่เศรษฐกิจชุมชนก็ยังผูกติดกับสถานที่หรือพื้นที่อื่นๆ เช่น พบว่ามีตลาดนัดบริเวณมัสยิดกลางฯ ในวันที่มีการบรรยายธรรมทางศาสนาอิสลามทุกวันเสาร์ของมัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลา ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 18 แสดงภาพตลาดนัดบริเวณมัธยมกลาง(ภาพ: ผู้วิจัย)

ซึ่งผู้ค้าจะเป็นคนทั้งในชุมชนตลาดเก่า และคนในชนบทที่นำสินค้าประเภทอาหารแห้ง อาหารทะเล ผลไม้ ขนมห่านบ้าน เสื้อผ้าพื้นถิ่น เช่น ชุดโต้ปยาวแบบอาหรับ ปากี ชุดมลายู ประเภทถุง ตี๋โอ๊ะ บลาจ้อ ผ้าโสร่ง หมวกกะปิเยาะ ผ้าคลุมผมสำหรับสตรี ชุดสำหรับละหมาด และสินค้าอื่นๆ มากมาย

สำหรับพื้นที่ที่อยู่ภายใต้ระบบตลาดซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของภาครัฐหรือทางเทศบาล เช่น ตลาดเสรีและตลาดสดเมืองใหม่ ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 19 แสดงภาพตลาดเสรี
ซึ่งจะเปิดทำการในพ.ศ.2553 (ภาพ: ผู้วิจัย)

ภาพประกอบที่ 20 ตลาดเสรีใหม่เปิด
เมื่อพ.ศ. 2540 (ภาพ: ผู้วิจัย)

จากภาพประกอบที่ 19 แสดงภาพตลาดเสรีเทศบาลนครยะลาตั้งอยู่หลังสถานีรถไฟ เป็นตลาดที่สร้างใหม่หลังจากตลาดเดิมในพื้นที่เดียวกันนี้ถูกรื้อเมื่อปีพ.ศ. 2540 ตามคำบอกเล่าของค้าในย่านหลังสถานีรถไฟ เทศบาลจะเปิดตลาดในปี 2553 และภาพประกอบที่ 20 เป็นภาพตลาดเสรี

ใหม่ซึ่งอยู่ฝั่งตลาดเก่าติดกับทางรถไฟเช่นกัน ทางราชการเปิดให้ผู้ค้าที่เคยขายที่ตลาดเสรีเดิมมาขายที่นี้ ตลาดมีลักษณะเป็นห้องแถวชั้นเดียวเปิดอยู่สองแนวถนนแคบๆ เลียบทางรถไฟยาวเข้าไปเกือบถึงแม่น้ำปัดตานี แต่ก็ไม่คึกคักมากนักทำให้ปัจจุบันนี้ตลาดแห่งนี้เปิดขายเพียงครึ่งหนึ่งของพื้นที่ทั้งหมด สินค้าส่วนใหญ่จะเป็นประเภทเสื้อผ้า นอกจากนี้ยังมีตลาดที่อยู่ในพื้นที่อื่นๆ เช่น ตลาดสด ที่ตั้งอยู่ตรงข้ามกับตลาดเสรีใหม่ตั้งอยู่ริมทางรถไฟเช่นกัน โดยมีลักษณะเป็นตลาดเปิดซึ่งจะมีสินค้าและอาหารที่หลากหลายกว่า ขณะเดียวกันก็มีอาคารพาณิชย์ที่เปิดเป็นร้านค้าแทรกอยู่ในตลาดด้วย เป็นตลาดที่คนทั่วไปจะเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ตลาดเช้า เพราะจะเริ่มเปิดขายช่วงเช้า และจะมีผู้ค้า คนทำงานในตลาดตั้งแต่เช้ามืด และตลาดจะวายประมาณช่วงบ่าย ตลาดอีกแห่งหนึ่งคือตลาดเมืองใหม่ เป็นตลาดที่เปิดพื้นที่ใหม่ของทางเทศบาลนครยะลาอยู่ริมแม่น้ำปัดตานี ในอดีตเป็นป่าและสวนยางพารา เป็นตลาดที่มีการจัดแบ่งพื้นที่ขายสินค้าและอาหารเป็นระเบียบจะเปิดขายประมาณช่วงสายเป็นต้นไป ถึงช่วงค่ำ และมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าตลาดผลไม้ ในช่วงฤดูกาลผลไม้ของจังหวัดยะลา ก็จะมีชาวสวนและพ่อค้าคนกลาง มาติดต่อซื้อขายเป็นจำนวนมาก และยังมีตลาดสดของเทศบาลที่ถนนฝั่งเมือง 4 ซึ่งตลาดที่เปิดใหม่ล่าสุด

นอกจากตลาดที่กล่าวมาแล้ว คนทั่วไปก็มักจะซื้อสินค้าตามห้างสรรพสินค้าที่มีความทันสมัย ที่มีลักษณะเป็นห้างมีแผนกสินค้าที่จัดแบ่งตามประเภทสินค้า และมีพนักงานขายประจำแผนกที่ขาย สินค้าจะติดราคาไว้ ซึ่งห้างฯ ลักษณะนี้ได้แก่ ห้างซูเปอร์ดีพาร์ตเมนต์สโตร์อยู่ใกล้กับย่านสายกลาง ห้างแฟมิลี่ อยู่ที่ถนนพิพิธภักดี เป็นต้น สำหรับห้าง โคลิเซียม ซึ่งตั้งอยู่ที่หัวมุมสี่แยกถนนสิโรตตกับถนนพุทธภูมิวิถิ เป็นห้างใหม่ที่มีความทันสมัยที่สุดในยะลาโดยมีธนาคารร้านไอศกรีมเซเว่นเช่น ร้านเคเอฟซี ร้านหนังสือซีเอ็ดบุ๊ค และโรงภาพยนตร์ ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 21 แสดงภาพห้าง โคลิเซียมยะลา

อย่างไรก็ตาม ผู้คนทั่วไปก็มักมีประสบการณ์ในชีวิตประจำวันที่ซื้อสินค้าตามร้านค้าสะดวกซื้อหรือโชห่วย รวมถึงร้านอีกประเภทหนึ่งคือร้านเซเว่นอีเลเว่น ซึ่งก็มีอยู่ทั่วไปในเมืองยะลา นอกจากนี้มีร้านที่ขายสินค้าเฉพาะ เช่น ร้านอาหาร ร้านเครื่องใช้ไฟฟ้า ร้านขายเสื้อผ้า เป็นต้น ก็จะอยู่ทั่วไปในตัวเมืองและเป็นอาคารพาณิชย์อยู่ริมถนน ซึ่งจะพบร้านลักษณะนี้มากในย่านการค้าหน้าสถานีรถไฟ เช่น ย่านสายกลาง ถนนรถไฟ ถนนพิพิธภักดี และถนนสิทธิโรศ เป็นต้น

ด้วยการขยายตัวของเศรษฐกิจ ผู้คนมีการประกอบอาชีพ มีการทำการค้า ที่หลากหลาย พื้นที่เศรษฐกิจอีกแบบคือ ตลาดนัด และตลาดเปิดท้าย ซึ่งตลาดลักษณะนี้จะมาจากการที่เอกชนเจ้าของที่ดินเปิดให้เช่าที่ หรือเช่าแผง และมีผู้สนใจนำสินค้ามาขาย ในตัวเมืองก็มีตลาดลักษณะนี้ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 22 ภาพตลาด จตุจักร(ภาพ: ผู้วิจัย) ภาพประกอบที่ 23 ภาพตลาดนัด ต้นมะพร้าว (ภาพ: ผู้วิจัย) ภาพประกอบที่ 24 ภาพตลาดเปิดท้าย (ภาพ: ผู้วิจัย)

กล่าวได้ว่า ลักษณะของสภาพและพื้นที่เศรษฐกิจของเมืองยะลามีความหลากหลายซึ่งเป็นหน่วยทางสังคมที่สำคัญที่ส่งผลต่อบริบทความเป็นเมือง เป็นส่วนประกอบที่สร้างความเจริญให้มีการขยายเมือง เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับผู้คนที่ดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่เมือง

บริบทความเป็นเมืองยะลาที่กล่าวมาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นลักษณะทั่วไปของกลุ่มคนในแง่ของระบบความเชื่อและการสื่อสารผ่านภาษาซึ่งเป็นภาคปฏิบัติการเมื่อผู้คนต้องออกมาสู่ความเป็นเมืองในแง่ของระบบและพื้นที่เศรษฐกิจมีอีกสิ่งหนึ่งที่อยู่ควบคู่กับการใช้ชีวิตนั้นวัฒนธรรมของผู้คน ในเมืองยะลาหากจะแบ่งวัฒนธรรมให้มีขอบเขตมองเห็นภาพการใช้ชีวิตของผู้คนแล้วสามารถแบ่งได้เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมที่รัฐกำหนดผ่านวันสำคัญต่างๆ ในรอบปี และวัฒนธรรมที่ถูกซ่อนทับระหว่างวัฒนธรรมที่รัฐได้กำหนดกับของท้องถิ่น

ในเมืองยะลาที่มีวัฒนธรรมลักษณะดังกล่าวที่สามารถนำเสนอให้รับทราบกันยกตัวอย่างเช่น การเลี้ยงนกเขาและนกกรงหัวจุก ซึ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ผู้นิยมเลี้ยงกันมาก ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 25 แสดงภาพ
นกเขาในกรงเลี้ยง (ภาพ: ผู้วิจัย)

ภาพประกอบที่ 26 แสดงภาพ
นกรกรงหัวจุกในกรงเลี้ยง (ภาพ: ผู้วิจัย)

ซึ่งการเลี้ยงนกถือเป็นสิ่งนันทนาการในชีวิตประจำวัน เหมือนการเลี้ยงสุนัข แมว และปลาสวยงาม แต่การเลี้ยงนกสำหรับคนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ถือเป็นสิ่งที่มีมาควบคู่วิถีชีวิตมานานแล้ว เกือบทุกบ้านจะมีการเลี้ยงนกโดยเฉพาะนกเขาและนกรกรงหัวจุก เพราะมีเสียงที่ไพเราะ จาก การสอบถามภรรยาเจ้าของร้านบังรันยะลา ซึ่งเป็นร้านขายปลีค/ส่ง กรงนก อุปกรณ์และอาหารนกทุกชนิด เล่าว่า

“...นกรกรง(นกรกรงหัวจุก)จะบูมมากแถวบ้านเรา ยะลา ปัตตานี นราธิวาส ชาวบ้านเค้าจะเลี้ยงกัน ที่อื่นก็มีนกนี้ แต่เค้าไม่ได้เลี้ยงเป็นนกป่าธรรมดา เดียวนี้ก็เริ่มเลี้ยงเป็นแล้ว บ้านเราเลี้ยงจริงเหมือนคนจะนะ(อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา) เลี้ยงนกเขานั้นแหละ ...บ้านเรานกเสียงดีต้องนกธารโต(อำเภอธารโต จังหวัดยะลา) เดียวนี้หายากมาก...”

(ภรรยาเจ้าของร้านบังรันยะลา , 2552: สัมภาษณ์)

ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีวัฒนธรรมการเลี้ยงนกมานานแล้ว ขณะเดียวกันก็เริ่มมีคนนอกพื้นที่จากจังหวัดอื่นๆ ก็ให้ความสนใจและนิยมชมชอบในการเลี้ยงนกรกรงหัวจุก จึงมีการแพร่หลายมากขึ้น ต่อมาเมื่อมีการเลี้ยงกันอย่างกว้างขวางจึงมีการจัดการแข่งขันเพื่อประชันเสียงนกที่ตนเองเลี้ยงว่านกใครเสียงดีเสียงไพเราะน่าฟัง ในระดับต่างๆ เช่นระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด จนกระทั่งถึงระดับภูมิภาคอาเซียน มีการชิงรางวัลต่างๆ มากมาย ดังเช่นภาพโปสเตอร์ที่ประชาสัมพันธ์การแข่งขันประชันเสียงนกเขาและนกรกรงหัวจุกซึ่งเป็น โปสเตอร์ภาษาอังกฤษที่ติดอยู่ที่ร้านบังรันยะลา ดังภาพประกอบ

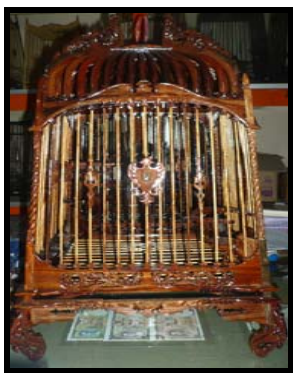
ภาพประกอบที่ 27 แสดงภาพโปสเตอร์มหกรรมนกเขาชวาเสียงอาเซียน(ภาพ: ผู้วิจัย)

จากภาพประกอบที่ 27 แสดงภาพโปสเตอร์มหกรรมนกเขาชวาเสียงอาเซียน ซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี โดยความร่วมมือของเทศบาลนครยะลา กับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นับว่าวัฒนธรรมท้องถิ่นนี้เป็นวัฒนธรรมที่ซอันทบระหว่างรัฐกำหนดกับของท้องถิ่นไปแล้ว

ในอีกแง่หนึ่งจะเห็นได้ว่าการเลี้ยงนกเขาหรือนกกรงหัวจุกก็เป็นงานอดิเรก เป็นเรื่องของ การผ่อนคลาย เป็นความชอบส่วนตัว และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ อีกทั้งยังสามารถเชื่อมต่ ร้อยสายสัมพันธ์กันในระหว่างเพื่อนในวงการนักเลี้ยงนกได้อีกด้วย กระทั่งปัจจุบันการเลี้ยงนกได้ เป็นอาชีพที่สร้างรายได้แก่ผู้ที่อยู่ในวงการนี้ เช่นการผลิตกรงนก และการผลิตอาหารนก ดังเช่นร้าน ของนายอาร์น สมั่น ซึ่งได้เปิดร้านเป็นเวลา 7 ปีกว่าแล้ว ชื่อว่าร้านบังรันยะลา ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 28 แสดงนามบัตร
เจ้าของร้านบึงรันยะลา (ภาพ: ผู้วิจัย)

ภาพประกอบที่ 30 แสดงกรงนกที่มีการแกะสลัก
ที่สวยงามและมีราคาแพง (ภาพ: ผู้วิจัย)

ภาพประกอบที่ 29 แสดงกรงนกที่ขายอยู่หน้าร้าน
(ภาพ: ผู้วิจัย)

ภาพประกอบที่ 31 แสดงอาหารนก
ที่ผู้ผลิตเป็นคนในท้องถิ่น (ภาพ: ผู้วิจัย)

สำหรับวัฒนธรรมในบริบทยะลาแม้ว่ามีความเป็นท้องถิ่นแต่เมื่อภาครัฐให้ความสนใจก็ได้รับการปรับเปลี่ยนให้เป็นนโยบายหรือในการกำหนดของภาครัฐ ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปเป็นดังนี้

วัฒนธรรมท้องถิ่น	วัฒนธรรมที่รัฐกำหนด	วัฒนธรรมที่ซ้อนทับระหว่างท้องถิ่นกับที่รัฐกำหนด
การเลี้ยงนกเขา นกกรงหัวจุก เลี้ยงในบ้าน ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ สร้างความสัมพันธ์ในชุมชน เพื่อนบ้าน		การแข่งขันนกเขาชาวเอเชีย ซึ่งจัดทุกปีโดยเทศบาลนครยะลา โดยมีนักเลี้ยงนกทั้งในประเทศและต่างประเทศส่งนกประชันเสียง มีการชิงรางวัลด้วย
อาหารการกินในชีวิตประจำวัน เช่น โรตีสีมะตะบะ ข้าวนาซิดาแม ข้าวยา สะเต็ก ซาซึก		มหกรรมอาหารจานเด็ด โดยนำอาหารการกินของคนในชีวิตมาแข่งขันใครทำได้อร่อยจัดโดยเทศบาลนครยะลา มีการประกวดการทำอาหารประเภทต่างๆ
การขับร้องดิเกฮูลู		จะมีอยู่ในโครงการต่างๆของภาครัฐ เช่นมีการประกวดวงดิเกฮูลูที่ขับร้องได้ไพเราะหรือเป็นการแสดงในพิธีเปิดงานต่างๆ
	การประกวดนางงามยะลา	
	ประเพณี วันสำคัญทางศาสนาเป็นต้น	

ตารางที่ 3 แสดงวัฒนธรรมต่างๆ ในบริบทเมืองยะลา

กล่าวได้ว่าวัฒนธรรมในบริบทเมืองยะลามีการปรับเปลี่ยนเสริมแต่งจนเป็นที่ยอมรับของผู้คนและจากนั้นก็ทางภาครัฐก็เข้าส่งเสริมให้กิจกรรมของภาครัฐ โดยวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นสิ่งเชื่อมต่อกับนโยบายของตนเองแต่ก็เป็นสิ่งที่ทำให้เห็นว่าการพัฒนาให้วัฒนธรรมนั้นคงอยู่ขณะเดียวกันภาคประชาชนก็ได้คิดสร้างพัฒนาอาชีพ มีการแข่งขันในการทำสิ่งนั้นให้ดีขึ้นเพราะมีการประกวด นอกจากนั้นยังเป็นสิ่งที่เพิ่มรายได้สร้างอาชีพด้วยอีกทางหนึ่ง

และในการทำงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยหลีกเลี่ยงไม่ได้เลยที่จะไม่กล่าวถึงเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากผลกระทบจากเหตุการณ์ดังกล่าวได้ขยายเป็นวงกว้างมีผลต่อการใช้ชีวิตของทุกคนแม้กระทั่งต่อตัวผู้วิจัยเอง ประเด็นนี้จึงนับเป็นความท้าทายอย่างหนึ่งเช่นกันที่จะทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้ว่าจะก้าวผ่านสิ่งท้าทายนี้ไปได้อย่างไรในเบื้องต้นผู้วิจัยจึงขอกล่าวถึงบริบทของเหตุการณ์ความไม่สงบดังนี้

ตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เมื่อต้นปี 2547 เป็นต้นมานั้นจนถึงปัจจุบันเหตุการณ์ก็ไม่ได้มีท่าทีว่าจะคลี่คลายลงได้ และมีการขยายพื้นที่ที่ถูกนิยามว่าเป็น

พื้นที่เหตุการณ์ความไม่สงบมาสู่ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอสะบ้าย้อย อำเภोजะนะ อำเภอเทพา และอำเภอนาทวี และล่าสุดปี 2552 ทางกรได้ประกาศให้อำเภอสะเดาเป็นอำเภอที่ 5 ของจังหวัดสงขลาที่ถูกนิยามความหมายว่าเป็นพื้นที่เสี่ยงภัย จากเรื่องราวดังกล่าวนี้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ทัศนะที่แตกต่างกันออกไปเกี่ยวกับวิธีแก้ปัญหาดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2550: 14) กล่าวว่

“พวกเราพบว่าเหตุการณ์ที่บานปลายขึ้นมานั้นเกิดจากการจัดการที่ไม่ประสิทธิ
ประสาของรัฐบาลซ้ำเป็นความไม่ประสิทธิประสาทที่ไม่ต้องการการเรียนรู้ใดๆ อีกทั้งยัง
ใช้งานเจ้าหน้าที่ที่ไม่มีความสามารถ ด้วยเหตุที่ผู้นำรัฐบาลเต็มไปด้วยความหวาดระแวง
ทุกคนที่ไม่ใช่ “พวก” ของตัวเอง สถานการณ์จึงเลวร้ายลงตลอดมา ผู้คนทุกฝ่ายจึงเสีย
ชีวิตและบาดเจ็บลงโดยไม่จำเป็น ทรัพย์สินถูกทำลายเสียหายอีกมากมาย”

ดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการแก้ปัญหาของรัฐบาลนั้นเป็นการเดินหลงทาง เนื่องจาก
ยังแก้ไขไม่ถูกทิศทางถึงแม้ว่าได้มีการเปลี่ยนรัฐบาลไปแล้วหลายยุคหลายสมัยก็ตาม สอดคล้องกับ
เรื่องจากปก เนชั่นสุดสัปดาห์(เนชั่นสุดสัปดาห์ ปีที่ 17 ฉบับที่ 889:9) ที่นำเสนอว่า

“5 ปี 3000 ศพ กับงบดับไฟได้ 1 แสนล้าน”

ซึ่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี ผู้อำนวยการสถานวิจัยความขัดแย้งและ
ความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ระบรวบรวมความสูญเสียจากสถานการณ์ภาคใต้ว่าระหว่าง
เดือน มกราคม 2547 ถึงเดือนธันวาคม 2551 มีเหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นรวมเป็นจำนวน 8,541
ครั้งมีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บรวม 8,692 ราย ที่สำคัญคือภาครัฐใช้งบประมาณรายจ่ายเพื่อ “ดับไฟ
ได้” ระหว่างปี 2547 ถึงปี 2552 รวมทั้งสิ้น 109,296 ล้านบาท(1.09 แสนล้านบาท)

ในบางทัศนะได้ให้แง่คิดที่น่าสนใจเกี่ยวกับพื้นที่ต่อการแก้ปัญหาเหตุการณ์ความไม่สงบที่
ต่างออกไปดังรายงานพิเศษเนชั่นสุดสัปดาห์(เนชั่นสุดสัปดาห์ ปีที่ 17 ฉบับที่ 890:8)

“เขตปกครองพิเศษ ที่ไม่ใช่การแบ่งแยกดินแดน โมเดลเก่า เล่าใหม่อีกครั้ง”

โดยกลุ่มนักการเมือง นักวิชาการจาก 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้แสดงความคิดเห็นใน
ประเด็นที่เกี่ยวกับเขตปกครองพิเศษว่า

“ตราบไคที่รัฐบาลใช้นโยบาย 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เหมือนกับจังหวัดอื่นๆ ในประเทศไทย ตราบนั้นก็แก้ปัญหาไม่ได้ รัฐบาลไคก็ตามที่ขึ้นมาต้องใช้นโยบายใน 3 จังหวัดเป็นวิธีพิเศษ ไม่เหมือนกับจังหวัดอื่นจึงจะแก้ปัญหาได้ นี่คือหัวใจของมันวิธีของมันพูดสรุปง่ายๆ การศึกษา วิถีชีวิต ศาสนา ที่นโยบายต้องไม่เหมือนหรือเป็นเขตปกครองพิเศษอะไรทำนองนี้ เพราะนี่ไม่ใช่เป็นการแบ่งแยกดินแดนแต่เพื่อความสงบสุข” นายเค่น โตะมีนา กล่าว

ข้างต้นเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งที่สะท้อนต่อเหตุการณ์ดังกล่าว เนื่องจากเมืองยะลา ก็เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ที่ถูกกล่าวถึงและเป็นพื้นที่หนึ่งที่อยู่ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าวด้วย ในพื้นที่ก็มักจะเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบด้วยเช่นกัน ด้วยสถานการณ์เช่นนี้จึงทำให้สภาพเศรษฐกิจการค้าจึงไม่เป็นผลดีต่อผู้ค้าขายซึ่งขณะเดียวกันผู้ซื้อก็มักจะชะลอการเข้ามาในเขตตัวเมืองเพราะจะปรับพฤติกรรมการเดินทางเข้าเมือง ดังคำกล่าวของคนขับรถคิวรถแท็กซี่ยะลา – เบตง ต่อการปรับตัวต่อเหตุการณ์ความไม่สงบ คนขับรถคนหนึ่งเล่าว่า

“...จะกะเวลาไม่ให้ถึงเบตงในช่วงค่ำ เราขับประมาณสองชั่วโมง
อย่างมากที่สุดก็สักเกือบตี 5 (5 โมงเย็น) ก็ต้องออกแล้ว...”

(คนขับแท็กซี่โดยสาร, 2552: สัมภาษณ์)

ในส่วนของภาครัฐจึงก็มีการตรวจตรา เช่น การตรวจสัมภาระ กระเป๋า และตรวจร่างกายก่อนเข้าในสถานที่ต่างๆ หรือหากมากับรถมอเตอร์ไซค์ก็ต้องเปิดเบาะก่อนที่จะไปจับจ่ายซื้อสินค้า สิ่งเหล่านี้เป็นมาตรการที่เกิดขึ้นเพื่อเฝ้าระวังความไม่ปลอดภัยจากหน่วยงานราชการที่มีต่อประชาชน ซึ่งจะพบเห็นได้ในทั่วไปในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงเขตเมืองยะลาด้วย การเฝ้าระวังจะกระทำตามจุดสำคัญเช่น หน่วยงานราชการ ห้างสรรพสินค้า ร้านค้า และธนาคาร เป็นต้น มีการติดตั้งกล้องวงจรปิดตามถนนทั่วไปในเขตเมือง และตามสถานที่ต่างๆ แต่อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ดังกล่าวก็มักจะเกิดขึ้นแม้ว่าทางราชการจะกวดขันเข้มงวดในการเฝ้าระวังแล้วก็ตาม ด้วยบริบทของพื้นที่เช่นนี้ มาตรการหรือการทำงานเจ้าหน้าที่ของทางราชการก็ส่งผลให้ทุกคนไม่ว่าจะเป็นคนกลุ่มใดก็ต้องให้ความร่วมมือดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่32 แสดงป้ายประกาศ
กรุณาเปิดเบาะเมื่อจอดรถ(จักรยานยนต์)
(ภาพ: ผู้วิจัย)

ภาพประกอบที่33แสดงภาพรถจักรยานยนต์
ที่จอดและเปิดเบาะตามมาตรการของทางราชการ
(ภาพ: ผู้วิจัย)

ขณะเดียวกันทางภาครัฐก็มีเฟ้าระวังตามถนนหนทางและสถานที่ต่างๆ ก็จะมีทั้งทหารและ
ตำรวจคอยเฟ้าระวังเหตุ ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 34 และ 35 แสดงการเฟ้าระวังของทหารและตำรวจในเขตเมืองยะลา

เหตุการณ์ความไม่สงบเป็นส่วนประกอบที่มีขึ้นอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้รวมถึง
พื้นที่เมืองยะลา ซึ่งทำให้ผู้คนต้องอยู่ท่ามกลางความเสี่ยงจากอันตรายที่จะเกิดขึ้นเมื่อใดก็ไม่อาจ
ทราบได้แต่อย่างไรก็ตามผู้คนก็มีการปรับตัวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในเช่นเดียวกันกับผู้คนในพื้นที่เมือง
ยะลา

4. พื้นที่ย่อยในเมืองยะลา

พัฒนาการของความเป็นเมืองยะลาได้ผ่านยุคช่วงสมัยแตกต่างกันไป มีความคาบเกี่ยวต่อเนื่องมาจนถึงยุคสมัยปัจจุบัน โดยนำไปสู่การเล่าเรื่องในพื้นที่ศึกษาที่ตั้งอยู่ภายในเขตเทศบาลนครยะลาจากทั้งในชุมชนตลาดเก่าซึ่งมีพื้นที่ และย่านหลายแห่งในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งจะพบเห็นว่ามีคนมลายุมุสลิมอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น และย่านสายกลางซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการปฏิสัมพันธ์กับคนต่างชาติพันธุ์ และเห็นความเคลื่อนไหวของผู้คนในการใช้ชีวิตประจำวัน ทั้งสองพื้นที่จะแสดงให้เห็นถึงความเป็นพื้นที่ การก่อเกิดปรากฏการณ์ทางสังคม และการสร้างพื้นที่ที่จะนำไปสู่ความเป็นตัวตนคนมลายุมุสลิมในเขตเมืองยะลา

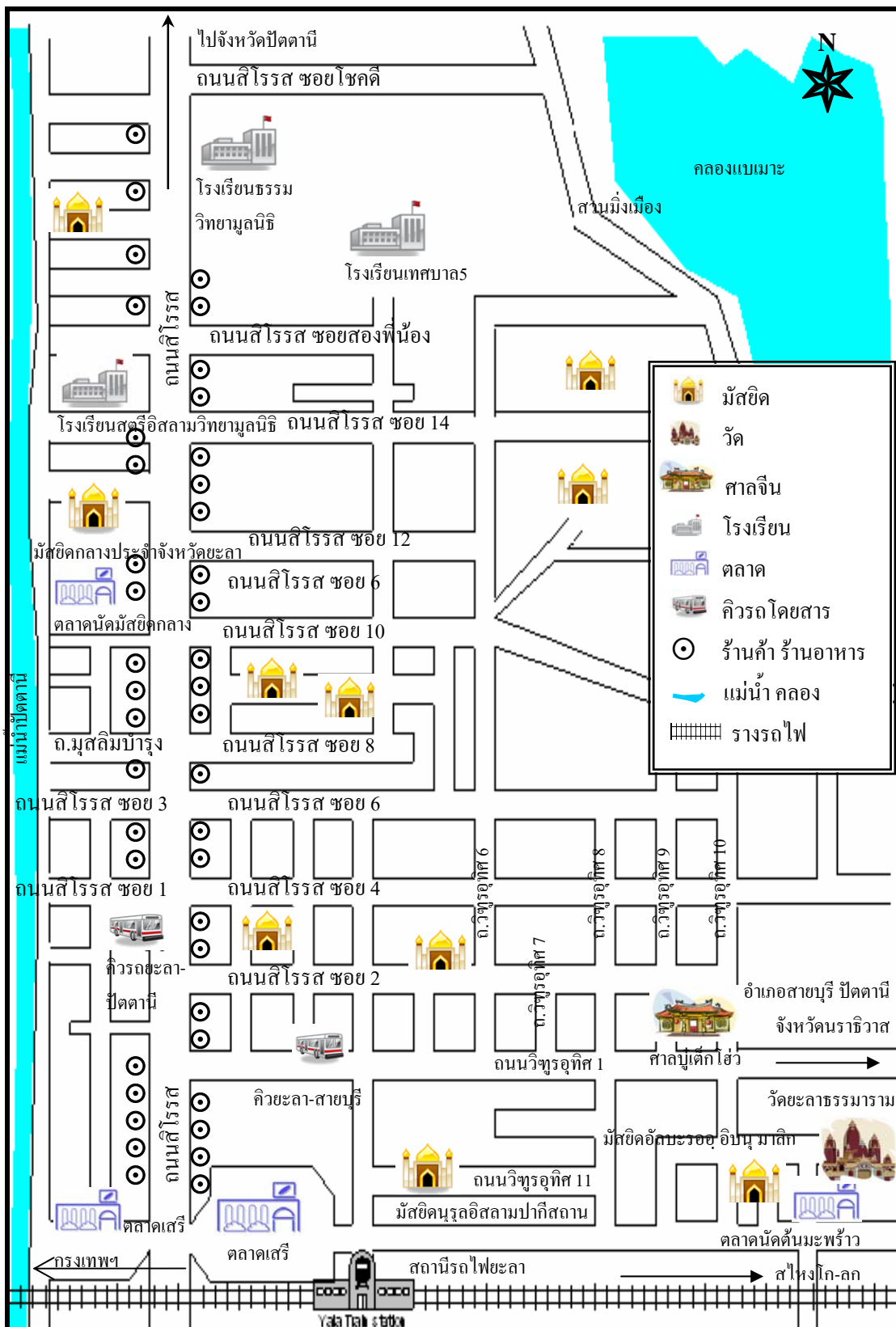
พื้นที่ทั้งสองดังกล่าวประกอบไปด้วยผู้คนที่มีความหลากหลาย เช่น ในด้านชาติพันธุ์ วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของผู้คน เป็นต้น มีการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และการประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน เป็นพื้นที่ที่มีการปะทะประสาน มีการช่วงชิง ต่อรอง นิยามความหมายระหว่างกลุ่มคนกันอย่างเข้มข้น ซับซ้อน และหลากหลาย ในบริบทที่แตกต่างกันและยังเป็นพื้นที่ที่สามารถเห็นการพบปะสังสรรค์ของผู้คนที่มีความหลากหลายในพื้นที่ที่แตกต่างกัน เช่น ที่อยู่อาศัย ตลาดร้านค้า และศาสนสถาน เป็นต้น โดยพื้นที่ศึกษาดังกล่าวตั้งอยู่ทางตอนบนของพื้นที่เขตเทศบาลนครยะลา ซึ่งมีทางรถไฟเป็นตัวแบ่งกั้นพื้นที่ทั้งสอง

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยไม่เพียงได้สัมผัสสภาพพื้นที่ทางกายภาพเท่านั้นแต่ผู้วิจัยยังได้รับรู้เรื่องราวของความสัมพันธ์และการแสดงตัวตนและอัตลักษณ์ของผู้คนในสังคม ภายใต้พื้นที่ที่ได้ดำรงอยู่ ซึ่งผู้วิจัยนำเสนอความเป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยได้สัมผัสเพื่อที่จะได้สามารถรับรู้และเปิดเรื่องราวของพื้นที่ศึกษาได้แก่

1. ชุมชนตลาดเก่า
2. ย่านสายกลาง

1. ชุมชนตลาดเก่า

ชุมชนตลาดเก่าเป็นชุมชนดั้งเดิมตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเขตเทศบาลนครยะลา มีประชากรหนาแน่นและมีความหลากหลาย ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามและมีเชื้อสายมลายู ขณะเดียวกันก็มีคนไทยเชื้อสายไทย คนไทยเชื้อสายจีน คนมุสลิมเชื้อสายปากีสถานและเชื้อสายพม่า อาศัยรวมอยู่ในชุมชนนี้ด้วยแต่ก็มีจำนวนไม่มากนักและมักพบเจอได้ทั่วไปตามสถานที่ต่างๆ ในชุมชนตลาดเก่า และจากการลงพื้นที่ศึกษาผู้วิจัยได้ทำแผนที่ชุมชน ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 36 แสดงภาพแผนที่ชุมชนของชุมชนตลาดเก่า (ที่มา: ออกแบบแผนที่โดยผู้วิจัย)

อาณาเขตของชุมชนตลาดเก่า ทิศเหนือติดกับชุมชนจากรู ทิศตะวันตกติดกับแม่น้ำปิตตานี และทางรถไฟ ทิศตะวันออกติดคลองแบะมาะ ส่วนทิศใต้ติดกับเส้นทางรถไฟ โดยชุมชนตลาดเก่ามีถนนสี่โรสซึ่งเป็นถนนเส้นใหญ่ที่ตัดกับทางรถไฟจนถึงชุมชนจากรู แต่ความเข้าใจของบางคนไม่ว่าจะเป็นคนตลาดเก่าเองหรือคนนอกเขตเมืองยะลาเกี่ยวกับพื้นที่บริเวณของชุมชนตลาดเก่าคือตั้งแต่ทางรถไฟ หรือหลังสถานีรถไฟยะลาไปจนถึงทางออกไปจังหวัดปัตตานี และจะถูกเรียกว่าชุมชนตลาดเก่า ซึ่งสะตอปา อาแวซึ่งเป็นเลขานุการชุมชนมุสลิมสัมพันธ์ เล่าว่า

".. فامن اورغ دلو ار تمغه ، دي فامم كات كو اسن كدادي لام ايت مولا

داري حالن كريتا ايني دبلا كغ ستيشين ميغاك سمفي دكمفو غ چارو جوك .."

“...ความเข้าใจของคนนอกพื้นที่จะเข้าใจว่าเริ่มตั้งแต่ทางรถไฟ หลังสถานีรถไฟ พื้นที่ทั้งหมดคือตลาดเก่า รวมไปถึงชุมชนจากรูด้วย...”

(สะตอปา อาแว, 2552: สัมภาษณ์) (แปลจากภาษามลายูโดยผู้วิจัย)

ชุมชนตลาดเก่ายังถูกหมายรวมไปถึงพื้นที่ในชุมชนจากรูด้วยซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ทางทิศเหนือสุดของเขตเทศบาลนครยะลาด้วยความเข้าใจของผู้คนทั่วไปมักเข้าใจเองว่าพื้นที่ทั้งหมดจากหลังสถานีรถไฟคือชุมชนตลาดเก่าทั้งหมด แต่หากได้พูดคุยกับคนในพื้นที่หรือทำความเข้าใจกับพื้นที่ก็จะทราบว่าในพื้นที่ใกล้เคียงกับชุมชนตลาดเก่ายังมีชุมชนอีกชุมชนหนึ่งคือชุมชนจากรูซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมที่อยู่ในเขตเทศบาลนครยะลาเช่นกัน ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 37 แสดงภาพที่ตั้งชุมชนตลาดเก่าและชุมชนใกล้เคียง
(ที่มา:เว็บไซต์ www.map.google.com)

จากภาพประกอบที่ 37 จะเห็นว่าชุมชนตลาดเก่าจะเป็นชุมชนที่อยู่ท่ามกลางชุมชนอื่นๆ ได้แก่ ชุมชนจากรู ชุมชนบาแคโฆะ ชุมชนบาแคแฉงเงะ และชุมชนบาโด แต่จะเห็นได้ว่าชุมชนตลาดเก่ามีความหนาแน่นและจำนวนถนนมากกว่าซึ่งสะท้อนถึงว่าตลาดเก่าอยู่ในบริบทความเป็นเมืองมากกว่า อย่างไรก็ตามก็ดูชุมชนตลาดเก่าก็ยังเปิดรับวัฒนธรรมและการใช้ชีวิตของผู้คนที่อยู่ในชุมชนรอบข้างจากความชุมชนท้องถิ่นที่มีความเป็นชายขอบของเมืองที่มีความเป็นชนบทด้วยสภาพพื้นที่ที่ยังมีการทำการเกษตร เลี้ยงสัตว์ และความเป็นเมืองยังไม่ถึงไม่มากนัก

สำหรับชุมชนจากรูเป็นชุมชนในเขตเทศบาลนครยะลา มีที่มาของชุมชนคือ คำว่าจากรูเป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งเป็นไม้ยืนต้น ซึ่งจะพบมากในชุมชนจากรู จึงเป็นที่มาของชื่อชุมชนนี้ ปัจจุบันชุมชนจากรูมีการแบ่งออกเป็นสองเขตตามการนิยามของทางเทศบาลนครยะลาเพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการภายในเขตเทศบาล คือฝั่งซ้ายของถนนสิโรตจะจะเป็นชุมชนจากรูพัฒนา ส่วนฝั่งขวาจะเป็นชุมชนจากรูนอก

ส่วนอีกสองชุมชนจะเป็นชุมชนเล็กๆ ที่อยู่ทางทิศตะวันออกของชุมชนตลาดเก่า คือชุมชนบาแคโฆะ ชาวบ้านคนที่อยู่ในบริเวณนี้เล่าว่า

"..دولو كراجان كوروغ فنجاهمة دكوق اين مك فغكيل كمفوغ اين بادي

كوق.."

"...แต่ก่อนทางราชการจะขังนักโทษเข้าคุกไว้ที่นี่ คนก็เลยเรียกชุมชนบาแคโฆะ..."

(แปลจากภาษามลายูโดยผู้วิจัย)

กล่าวคือในอดีตในชุมชนนี้มีบริเวณที่คุมขังนักโทษของทางราชการซึ่งในภาษามลายูหมายถึง โฆะ(goh) อยู่ที่เป็นชุมชนนี้ จึงเป็นที่มาของชื่อชุมชน ส่วนคำว่าบาแคมาจากคำว่าปาดัง (padang) หมายถึงทุ่งหรือที่ราบ ส่วนชุมชนบาแคแซแงะมีที่มาของชื่อตามสภาพพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ลาดเอียง(แซแงะ)เป็นที่ราบเนินเขา ซึ่งในภาษามลายูคำว่า แซแงะแปลว่าเอียงนั่นเอง อีกชุมชนหนึ่งคือชุมชนบาโดที่อยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำปัตตานีสามารถข้ามไปมาได้โดยใช้สะพานรถไฟ(สะพานดำ)

สำหรับชุมชนตลาดเก่าผู้วิจัยมักได้ยินการพูดคุยสนทนาจากคนมลายูมุสลิมเกี่ยวกับชื่อเรียกชื่อพื้นที่ชุมชนตลาดเก่าในความหมายที่แตกต่างกัน ซึ่งคนมลายูมุสลิมจะเรียกชุมชนตลาดเก่าในภาษามลายูว่า “กือดาบูโระ” ซึ่งคำว่า “กือดา” แปลว่า “ตลาด” ส่วนคำว่า “บูโระ” แปลว่า “เก่า” แต่ผู้วิจัยก็มักได้ยินคำว่า “กือดาลามอ” ด้วยเช่นกันซึ่งคำว่า “ลามอ” แปลว่า “นาน” หรือแปลว่า “เก่า” ได้เช่นกันซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกัน คนมลายูมุสลิมและคนอื่นๆ บางคนบางกลุ่มก็เรียกตลาดเก่าว่า “กือดาลามอ” ในความหมายเดียวกัน

ที่มาของชื่อชุมชนตลาดเก่าเริ่มตั้งแต่ชุมชนแห่งนี้ยังไม่ได้มีชื่อชุมชนว่าตลาดเก่า ซึ่งในช่วงเวลานั้นผู้คนจะเรียกพื้นที่นี้ว่าชุมชนนิบง ซึ่งรวมถึงหน้าสถานีรถไฟด้วย ในปัจจุบันจะมีร้านค้าร้านหนึ่งในชุมชนตลาดเก่าที่เป็นร้านถ่ายรูปตั้งชื่อร้านว่า “ร้านนิบงคัลเลอร์แล็ป” ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 38 แสดงภาพร้านนิบงคัลเลอร์แล็ป

หรือวิทยุชุมชนที่มีสถานีตั้งอยู่ที่ชุมชนตลาดเก่าเช่นกันนั้น ก็ตั้งชื่อคลื่นว่า “คลื่นนิบงเรดิโอ 107.5 เม็กกะเฮิรซ์” ต่อมาเมื่อมีตลาดนัดที่หลังสถานีรถไฟจึงมีการเรียกชื่อจากผู้ที่คนที่มายังตลาดนัดแห่งนี้ ในภาษามลายูว่า “กือคาลามอ” (ตลาดนาน) เนื่องจากตลาดแห่งนี้ได้เปิดค้าขายมานาน จนต่อมา มีการเรียกในภาษามลายูอีกคำหนึ่งคือ “กือดาบุโระ” (ตลาดเก่า) ซึ่งเรียกตามสภาพของตลาดที่ดีมีสภาพที่เก่า และชื่อตลาดเก่าจึงเป็นชื่อเรียกชุมชนตลาดเก่ามาจนถึงปัจจุบันนี้ ดังที่ หามะ สาเยะ บ้านอยู่ถนนสิโรรสชอย 10 ซึ่งเป็นคนมลายูมุสลิมที่อยู่ในชุมชนตลาดเก่ามานานตั้งแต่อายุ 10 ขวบ ได้เล่าถึงความเป็นมาของชุมชนตลาดเก่าว่า

.. كدای لام دولو ادا طؤ فایه جوال دبلا كخ ستیشین جالا سكارا غ جادی تمفة كدای
 سیری کواسن این ادا فنه دغن موتن بولوه رومه اورغ کورغ ادا دماس ایت سدیکیت
 طوء فایه لام — لام باقی اورغ جوال دان اورغ بلی مک داری کدای ند جادی کدای
 مارین..”

“...ตลาดเก่า นั้น สมัยก่อนมีพ่อค้าแม่ค้า มาขายของที่หลังสถานีรถไฟยะลา
 ที่เป็นตลาดเสรีอยู่ตอนนี้ แถวนั้นมีป่าต้นไผ่เต็มไปหมดไม่ค่อยมีบ้านคนเท่าไร
 ตอนแรกๆ พ่อค้าแม่ค้ายังมีจำนวนน้อยอยู่ ต่อมาไม่ว่าคนขายและคนซื้อก็เริ่มมี
 มากขึ้น จากตลาดนัด เป็นตลาดที่ขายทุกวัน...”

(หามะ สาเยะ, 2552: สัมภาษณ์) (แปลจากภาษามลายูโดยผู้วิจัย)

ปัจจุบันไม่พบว่าในตลาดที่มีชื่อเรียกว่า “ตลาดนาน” หรือ “ตลาดเก่า” เลย จะมีตลาดให้เห็น ก็จะเป็นตลาดนัดต้นมะพร้าวริมทางรถไฟระหว่างมัศยิบะระออ อิบนู มาลิก กับวัดยะลาธรรมมา รามซึ่งเปิดทุกวันอังคาร วันพฤหัสบดี และวันเสาร์ของทุกสัปดาห์ ตลาดนัดบริเวณมัศยิบะระออที่เปิดทุกวันเสาร์ของทุกสัปดาห์ ตลาดเสรีใหม่ที่อยู่ริมทางรถไฟตรงข้ามตลาดสด และตลาดเสรีที่ สร้างทดแทนตลาดเสรีเดิมที่ถูกรื้อทิ้งเมื่อปีพ.ศ. 2540 บริเวณหลังสถานีรถไฟ อย่างไรก็ตามคำว่า ตลาดเก่าก็มีทางราชการตั้งเพื่อบอกตำแหน่งแห่งที่เช่นการตั้งศูนย์บริการประชาชนของ โรงพยาบาลศูนย์ยะลาที่ชุมชนตลาดเก่าดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 39 แสดงภาพสถานพยาบาลปฐมภูมิตลาดเก่า(เครือข่ายโรงพยาบาลยะลา)
(ภาพ: ผู้วิจัย)

และตั้งเป็นชื่อร้านค้า เช่น ร้านตลาดเก่าสปอร์ต ซึ่งเป็นร้านที่ขายเสื้อผ้าและอุปกรณ์กีฬา แต่สำหรับพื้นที่ที่เคยเป็นที่ตั้งของตลาดนัดที่เรียกว่า “ตลาดนานหรือตลาดเก่า” นั้น ได้มีการเปลี่ยนชื่อใหม่เรียกว่า “ตลาดเสรี”

ชุมชนตลาดเก่าเปรียบเสมือนประตูทางเข้าและทางออกสู่เมืองยะลาอีกพื้นที่หนึ่งของจังหวัดยะลา เนื่องจากมีพื้นที่ที่มีเส้นทางคมนาคมเข้าออกเชื่อมต่อกับพื้นที่อื่นเช่น ทางทิศเหนือก็มีเส้นทางเข้าออกสู่จังหวัดปัตตานี ทางทิศใต้มีเส้นทางออกไปสู่จังหวัดนราธิวาส นอกจากนี้ยังมีเส้นทางรถไฟที่สามารถเดินทางไปกรุงเทพฯ และอำเภอสุโงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส ทำให้ชุมชนตลาดเก่ามีผู้คนจากหลากหลายพื้นที่เข้ามาใช้ชีวิตในพื้นที่นี้เป็นจำนวนมากในแต่ละวัน โดยอีกส่วนหนึ่งใช้บริการจากคิวรถโดยสาร ซึ่งในชุมชนตลาดเก่ามีคิวรถโดยสารประจำทาง เช่น คิวรถเมล์ยะลา-ปัตตานี คิวรถเมล์ยะลา-อำเภอปะนาเระ (ปัตตานี) คิวรถสองแถวยะลา-อำเภอสายบุรี (ปัตตานี) และคิวรถสองแถวยะลา-บ้านต้นไทร (นราธิวาส) เป็นต้น สำหรับในระยะทางสั้นๆ สำหรับผู้เดินทางเข้าออกเมืองหรือในเขตเมือง ก็มีรถจักรยานยนต์รับจ้างบริการอยู่หลังสถานีรถไฟ ซึ่งเป็นคิวที่เปิดบริการมานานกว่า 40 ปีมาแล้ว นับว่าการมาตลาดเก่าสามารถมาได้หลายเส้นทาง

ชุมชนตลาดเก่าถือเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของคนพร้อมๆ กับความหลากหลายของพื้นที่ด้วยเช่นกัน ดังนั้นสภาพการใช้ชีวิตของคนมลายูมุสลิมในชุมชนตลาดเก่า นั้นจึงมีความหลากหลายตามไปด้วย และมีความเกี่ยวข้องอยู่กับการใช้ชีวิตเช่น ในตลาด ร้านค้า ร้านอาหาร ร้านน้ำชา มัสยิด และโรงเรียน ที่ตั้งอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ในชุมชนตลาดเก่า ซึ่งจะเห็นว่าผู้คนใช้ชีวิตประจำวันเช่น การค้าขายและการจับจ่ายสินค้าในตลาดและร้านค้า มีการกินอาหารเครื่องดื่มพร้อมๆ กับการนั่งคุยสนทนาเรื่องราวต่างๆ กับเพื่อนร่วมโต๊ะ หรือการไปทำกิจกรรมทางศาสนาที่

มัสยิด เช่น การละหมาด และการฟังบรรยายธรรม ขณะเดียวกันก็ได้พูดคุยทักทายคนรู้จักที่ได้มา มัสยิดพร้อมกันไปด้วย อีกทั้งยังเห็นกลุ่มนักเรียนจำนวนมากที่ไปเรียนที่โรงเรียนต่างๆ ที่ตั้งอยู่ใน ชุมชนตลาดเก่า โดยเฉพาะกลุ่มนักเรียนของโรงเรียนธรรมวิทยามูลนิธิและโรงเรียนสตรีอิสลาม วิทยามูลนิธิซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนนิยมมาเรียนเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังได้เห็นผู้คนไป พักผ่อนตามสวนสาธารณะในช่วงเย็นบริเวณริมแม่น้ำปัตตานี หรือที่สวนมิ่งเมืองริมคลองแบมมา

ความหลากหลายของผู้คนเหล่านี้ทำให้ชุมชนตลาดเก่ายังเป็นแหล่งที่พักอาศัยของคน หลากหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นข้าราชการ นักเรียน นักศึกษา นักธุรกิจ พ่อค้า แม่ค้า คนรับจ้าง ทัวไป ซึ่งที่พักอาศัยจะเป็นบ้านที่สร้างด้วยไม้ บ้านที่สร้างด้วยซีเมนต์ผสมวัสดุจากไม้ และบ้านที่ สร้างด้วยซีเมนต์อย่างเดียว ซึ่งสะท้อนรูปแบบการสร้าง รูปทรง ลวดลายแบบสถาปัตยกรรมในยุค สมัยก่อน ขณะเดียวกันบ้านเหล่านั้นได้ถูกปรับสร้าง และปะปนอยู่กับบ้านแบบสมัยใหม่ที่เป็นบ้าน เดี่ยวหรือห้องแถวอาคารพาณิชย์ และจะเห็นสลับกันไปได้ตามสองข้างแนวถนน ผู้อาศัยมักจะเปิด เป็นร้านค้าและทำธุรกิจประเภทต่างๆ หลากหลายรูปแบบพร้อมๆ กับการเป็นที่พักอาศัยด้วย เช่น ร้านอาหาร ร้านซ่อมรถ ร้านอินเตอร์เน็ต ร้านขายหนังสือ ร้านขายเสื้อผ้า คลินิก และร้านขายยา

ผู้คนที่มาตั้งบ้านเรือนหรือมาพักอาศัยในชุมชนตลาดเก่ามีทั้งที่เป็นคนดั้งเดิมและคนจาก นอกพื้นที่ แต่ส่วนใหญ่เป็นคนนอกพื้นที่ คนที่เป็นคนในชุมชนตลาดเก่าดั้งเดิมมีจำนวนไม่มาก ดังที่สะอาดปา อาแวเลขานุการชุมชนมุสลิมสัมพันธ์ได้เล่าสภาพความเป็นอยู่ของคนตลาดเก่าว่า

“...คนในตลาดเก่าส่วนมากจะเป็นคนนอกพื้นที่ เหมือนพวกข้าราชการ หากเป็นอิสลามก็จะหาที่พักในตลาดเก่า แล้วก็เห็นขายข้าว ขายน้ำ ริมถนนก็คนนอก ยิ่งพวกนักเรียนนักศึกษาอันนี้แน่นอนส่วนมากก็จะมาพักตลาดเก่า ส่วนคนดั้งเดิม ที่อยู่ในตลาดเก่ามีน้อย...”

(สะอาดปา อาแว, 2552: สัมภาษณ์)

คนนอกพื้นที่ที่มาอาศัยในชุมชนตลาดเก่าเป็นกลุ่มแรกๆ ส่วนมากจะมาจากอำเภอ ต่างๆ ของจังหวัดปัตตานี ดังที่ แบแซ คนสอนหลักการอ่านอัลกุรอานเล่าว่า

.. كدای لام ادا اور غ ملايو أصلي سوفا دكمفو غ لاین دالم جالا ، تيدق ادا یغ
فينده دلاین تنافي ادا اور غ ملايو دري لاین یغ داتغ دسيني كبايقكن اور غ دري
تاينغ ..”

“...ตลาดเก่ามีคนมลายูอยู่ดั้งเดิมแล้วเหมือนกับชุมชนอื่นๆ ในยะลา
ไม่ได้มีการย้ายถิ่นมาจากที่ไหน แต่มีคนมลายูจากที่อื่นมาอยู่ในตลาดเก่า
ส่วนใหญ่จะมาจากปัตตานี...”

(แบแซ, 2552: สัมภาษณ์) (แปลจากภาษามลายูโดยผู้วิจัย)

ปัจจุบันนี้ผู้คนที่มาอยู่ในชุมชนตลาดเก่ามีความหลากหลายและมีจำนวนมากขึ้น และไม่ใช่
เพียงคนที่มาจากจังหวัดปัตตานีเท่านั้น ที่มาจากจังหวัดอื่นๆ ก็มีเช่นเดียวกัน ซึ่งประชากรมุสลิมใน
ชุมชนตลาดเก่าเพิ่มมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นคนมลายูมุสลิมเองหรือคนไทยมุสลิมที่มาจากจังหวัดอื่นๆ

ในอดีตสภาพชุมชนตลาดเก่าไม่เป็นเหมือนปัจจุบันดังที่กล่าวมาข้างต้น โดยเปาะจิ ซึ่งเป็น
ชายชราสูงวัยอายุประมาณ 80 ปี ที่เป็นคนสร้างมัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลา (ที่สร้างด้วยไม้) โดย
ผู้วิจัยเรียกคุณตาท่านนี้ว่าเปาะจิ ได้เล่าถึงสภาพชุมชนตลาดเก่าไว้ว่า

.. " . . . كو اسن مدافن سكوله تم جيروغ دان كو اسن رافت دغن اير سوغي تانيغ
سهيغك سمفي كو اسن مسجد بسر ايت جادي موتن اداڤ فو مون كا يو يغ تيغكي ،
سلفس ايت ادا رومه اورغ تتافي تيدق بايق سفرت سكارغ ، جالن جو ك تيدق لابور
كنه ميتام جالنن سمفيت ، كريتا جو ك لام – لام دانغ سواه .. "

“...บริเวณที่อยู่หน้าโรงเรียนธรรมวิทยามูลนิธิและติดกับแม่น้ำปัตตานีนั้น
จะเป็นป่าที่บมีต้นไม้สูง จนมาถึงมัสยิดกลางจึงจะมีชุมชนและการตั้งบ้านเรือน
แต่ก็ไม่ค่อยหนาแน่นเหมือนปัจจุบันนี้ ถนนหนทางก็ยังไม่เป็นถนนลาดยาง
จะเป็นถนนเล็กๆ นานๆ กว่าจะมีรถผ่านมาสักคัน...”

(เปาะจิ, 2552: สัมภาษณ์) (แปลจากภาษามลายูโดยผู้วิจัย)

ในอดีตชุมชนตลาดเก่ามักจะพบเห็นวัว แพะ และแกะของคนชุมชนตลาดเก่าและชุมชน
ใกล้เคียงเดินตามท้องถนนเห็นจนชินตา เพราะสัตว์เลี้ยงเหล่านี้จะถูกเลี้ยงแบบปล่อยตามธรรมชาติ
มีความอิสระเสรี และมักจะเดินไปตลาดเสรี หรือข้ามไปตลาดศรึมทางรถไฟเพื่อไปหากินเศษผัก
เศษผลไม้ที่พ่อค้าแม่ค้าทิ้งไว้ และมักจะนอนกีดขวางผิวทางจราจร เหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้คนทั่วตลาด
เก่า หรือ ได้มาสัมผัสด้วยตัวเองก็จะทราบดี แต่ปัจจุบันนี้ทางเทศบาลนครยะลาได้วางกฎเกณฑ์
สำหรับผู้เลี้ยงสัตว์เพื่อถนนปลอดภัย ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 40 แสดงภาพป้ายประกาศเรื่องโครงการถนนปลอดสัตว์เลี้ยง
ในเขตเทศบาลนครยะลา (ภาพ : ผู้วิจัย)

ด้วยพื้นที่ชุมชนตลาดเก่าที่มีความทับซ้อนกันนี้เองจึงถูกเรียกขานในหลายลักษณะตามสภาพของพื้นที่นั้นๆ เช่น เรียกตามสภาพของสถานที่ได้แก่ หลังสถานีรถไฟ คิวรดสายบุรี (คิวรดสองแถว) คิวรดเม็ลยะลา-ปัตตานี หน้ามัสยิดกลาง หน้าโรงเรียนธรรมวิทยามูลนิธิ ตลาดนัดต้นมะพร้าว เป็นต้น หรือเรียกตามสภาพภูมิประเทศได้แก่ บาโระ (บาโระเป็นภาษามลายูแปลว่า พื้นที่ลุ่ม แอ่ง หรือพื้นที่ที่น้ำท่วมถึง) และเรียกตามชื่อถนน และซอยของถนนสิโรรส เช่น ถนนมุสลิมบำรุง ซอยมายอ ถนนจะปะเกียอุทิศ ซอยบราโอ ซอยปราณี และถนนสิโรรสตั้งแต่สิโรรส 1 ถึง 14 บางคนก็เรียกตลาดเก่าแทนชื่อถนนสิโรรสแล้วบอกชื่อซอย เช่น “ตลาดเก่า ซอย 6” ส่วนถนนหลังสถานีรถไฟก็จะเป็นถนนวิฑูรอุทิศ 1 ซึ่งเป็นถนนที่มีถนนตัดแยกออกไปอีกกว่า 10 สาย ตั้งแต่ถนนวิฑูรอุทิศ 2 ถึง 12 ซึ่งตัดกับบางซอยของถนนสิโรรสอีกด้วยโดยมีลักษณะคล้ายตาข่าย

กล่าวได้ว่าชุมชนตลาดเก่ามีผู้คนที่หลากหลาย พร้อมๆ กับการก่อเกิดพื้นที่ที่หลากหลายเช่นเดียวกัน แต่ทั้งคนและพื้นที่ก็มีความเชื่อมโยงกันมีการข้ามไปข้ามมาเพื่อใช้ชีวิตประจำวันหากพิจารณาชุมชนตลาดเก่าแล้วยังมีพื้นที่มากมายที่คนได้สร้าง และใช้พื้นที่เหล่านั้นพร้อมๆ กับการสร้างพื้นที่ทางสังคมด้วย ซึ่งพื้นที่ชุมชนตลาดเก่ายังมีพื้นที่ที่ผู้วิจัยได้สัมผัสได้ ได้แก่

- 1.1 พื้นที่หลังสถานีรถไฟ
- 1.2 มัสยิดนุรุลอิสลามปากีสถาน
- 1.3 ตลาดนัดต้นมะพร้าว

- 1.4 มัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลา
- 1.5 วงเวียนหอนาฬิกาตลาดเก่า
- 1.6 โรงเรียนต่างๆ ในชุมชนตลาดเก่า

1.1 หลังสถานีรถไฟ

เมื่อได้รู้จักสภาพทั่วไปของชุมชนตลาดเก่าแล้ว การเข้าสู่พื้นที่ของชุมชนตลาดเก่า นั้นเมื่อถึงตัวเมืองยะลาหากอยู่ที่ฝั่งหน้าสถานีรถไฟ ซึ่งคนมลายูมุสลิมจะในภาษามลายูว่า “กือดานิบง” (นิบง) การจะเข้าสู่ชุมชนตลาดเก่าไปได้ด้วยทางรถยนต์ด้วยกัน 3 เส้นทาง เส้นทางแรกคือผ่านถนนสิโรรสที่ตัดกับทางรถไฟ เส้นทางที่ 2 ต้องลอดใต้สะพานรถไฟระหว่างชุมชนชนวิถีกับตลาดนัดต้นมะพร้าว และเส้นทางสุดท้ายซึ่งเป็นเส้นทางเลียบเมืองคือต้องขึ้นสะพานเฉลิมพระเกียรติฯ ใกล้กับชุมชนเมืองทอง ส่วนทางทิศเหนือของชุมชนตลาดเก่าสำหรับผู้ที่ใช้เส้นทางยะลา-ปัตตานี

เส้นทางที่ตัดถนนสิโรรสกับทางรถไฟซึ่งบริเวณนี้มีตลาดสด(ตลาดเช้า)ตั้งอยู่ทางทิศใต้ ตลาดเสรีใหม่ที่อยู่ทางทิศตะวันตก และตลาดเสรีที่สร้างทดแทนตลาดที่ถูกรื้อเมื่อปีพ.ศ. 2540 จะอยู่ทางทิศตะวันออก ที่บริเวณนี้เป็นตลาดที่มีทั้งอาหารสด อาหารทะเล อาหารแห้ง ขนมพื้นบ้าน เสื้อผ้าพื้นถิ่น เช่น ผ้าโสร่ง ผ้าคลุมผม หมวกกะปิเยาะ (หมวกที่ชาวมุสลิมใช้สวมใส่) เสื้อผ้าสำเร็จรูป เสื้อผ้าเด็ก เป็นต้น โดยเฉพาะที่ตลาดเสรีใหม่นั้นจะเน้นขายสินค้าประเภทเสื้อผ้า ส่วนตลาดเสรีที่สร้างทดแทนตลาดที่ถูกรื้อเมื่อปีพ.ศ. 2540 อยู่ระหว่างก่อสร้างจะเปิดบริการในปีพ.ศ. 2553 คนที่ใช้เส้นทางนี้มักจะไปขึ้นลงรถโดยสารยะลา-ปัตตานี และยะลา-อำเภอปะนาเระ (ปัตตานี) หรือคนที่มาจากจังหวัดปัตตานี

สำหรับอีกเส้นทางหนึ่งคือที่สถานีรถไฟ จะเป็นผู้คนที่โดยสารด้วยรถไฟ เนื่องจากสถานีรถไฟเปรียบเสมือนประตู 2 บานที่อยู่กลางเมืองยะลา ประตูด้านทิศใต้หรือหน้าสถานีรถไฟก็จะมุ่งสู่ย่านตลาดนิบง ที่มีทั้งตลาดสด ย่านการค้า เช่นย่านสายกลาง ตลาดจตุจักรและอาจจะมุ่งไปยังที่อื่นได้อีก ส่วนประตูอีกบานหนึ่งจะอยู่ทางทิศเหนือหรือหลังสถานีรถไฟ ก็จะมุ่งสู่ชุมชนตลาดเก่า ซึ่งผู้คนที่สามารถเดินทางไปมาผ่านประตูหลังของสถานีรถไฟได้จนถึงเวลาที่รถไฟขบวนสุดท้ายถึงสถานียะลาเวลา 17.00-18.00 น. แต่ละวันรถไฟถึงสถานีเวลานี้แล้วประตูทั้งสองด้านก็จะปิดลง

ดังนั้นในช่วงเวลากลางวันก็จะมีคนเข้าออกสู่ชุมชนตลาดเก่าด้านที่มีเส้นทางกันอยู่นี้ได้ทั้ง 3 เส้นทาง ส่วนเวลากลางคืนก็จะเหลือ 2 เส้นทางเพราะทางผ่านที่สถานีรถไฟได้ปิดทำการ

ในบริเวณหลังสถานีรถไฟจะแบ่งย่านที่มีผู้คนใช้พื้นที่เป็นประจำทุกวันและหนาแน่นด้วยกัน 2 ย่าน ย่านแรกคือย่านที่มีตลาด 3 แห่งที่อยู่ใกล้กันที่ถนนสิโรรสตัดผ่านเส้นทางรถไฟ คือตลาดสด ตลาดเสรีใหม่ และตลาดเสรีที่สร้างทดแทนที่ถูกรื้อเมื่อปีพ.ศ. 2540 ซึ่งผู้คนที่มักจะมา

จับจ่ายซื้อสินค้าบริเวณนี้โดยเฉพาะอาหารสด และเสื้อผ้าพื้นถิ่น ส่วนย่านที่ 2 คือบริเวณหลังสถานีรถไฟซึ่งในอดีตเป็นที่ตั้งของตลาดเก่า(ตลาดเสรี)และเป็นที่มาของการเรียกชื่อชุมชนนี้ว่าตลาดเก่า

ในอดีตตลาดเสรีเกิดขึ้นหลังจากการสร้างสถานีรถไฟที่บ้านนิบงเมื่อปีพ.ศ.2464 แต่ในสมัยนั้นยังไม่ได้มีชื่อเรียกตลาด แต่ผู้คนมักเรียกตามสภาพของตลาด โดยจะเรียกในภาษามลายูว่า “กือดาลามอ” แปลว่า ตลาดนานหรือตลาดที่เปิดมานานแล้ว ต่อมาก็เรียกว่า “กือดานูโระ” แปลว่า ตลาดเก่า จนกระทั่งเปลี่ยนมาเรียกเป็นตลาดเสรี ซึ่งคนในพื้นที่ ดังเช่น คุณยะ โกะะ (สัมภาษณ์: 2552) กล่าวถึงชื่อตลาดแห่งนี้ว่า

“...ตลาดเสรี ใครก็ได้จะมาขายของ ไม่ได้ปิดกั้นไม่ให้ขาย เป็นตลาดที่มีความเสรี...”

ตลาดเสรีในอดีตนั้น จากการสอบถามข้อมูลจากคุณปะอิเซีย อาเย ซึ่งเป็นคนที่อาศัยอยู่ในย่านนี้เล่าว่า

.. " . . . كدای سیری دولو ادا بنان 2 تیغكة 2 صف ساتو صف ادا 10 فیتو د بلاكغ ادا تمفة لواس لاغیتش تیغكي انتوق جوال مكانن ادا كدای جوال ناسی ء كولا، كدای جوال ایر باتو ، كدای جوال داكیغ لمبو دان مدافن بنان ایت دیوأة دغن كایو لاغیتش سحین ادا جوال براس ، ساكل ، مبیق ، تمفوغ ، سایوران دان بواهن ، بنان ایت بولیه جوال فكاين ، فرماینن كانق ، آله چو چوق تانم ، باجا ، براس ، كدای مكانن دان كبايقكن اورغ جوال ادا ملايو ، چینا دان تاي ادا جوك اورغ فاكي 1 كدای یغ منجوال فكاين ادا سلوروه اورغ ممبلی، دالم كدای این ادا كریتا تولوق انتوق ممباوا بارغ اورغ لاین كالوادا بایق ، دلوار كدای این ادا جوك موتو تامی .. "

“...ตลาดเสรีในสมัยนั้น มีอาคารตึกแถว 2 ชั้น 2 แถว แถวละ 10 ห้อง ด้านหลังเป็นอาคารโถงหลังคาสูงสำหรับค้าขายเช่นกัน เช่นอาหารทะเล ร้านข้าวแกง ร้านน้ำแข็งไส ร้านขายเนื้อวัว และหน้าตึกแถวก็จะเป็นร้านค้าที่สร้างด้วยไม้ มุงสังกะสีจะขายข้าวสาร น้ำตาล น้ำมัน ขนมหัก ผลไม้ที่เป็นตึกนั้นก็ขายเสื้อผ้า ของเล่นเด็ก อุปกรณ์การเกษตร ปุ๋ย ข้าวสาร ร้านอาหาร คนขายส่วนมากจะเป็นคนมลายู คนจีน และคนไทยด้วย แล้วก็คนมุสลิมปากีสต์ด้วย 1 ร้าน โดยเค้าจะขายเสื้อผ้าพื้นถิ่น ส่วนคนซื้อก็จะเป็นคนทั่วไป ในตลาดมีรถรูน(รถเข็น)ส่งสินค้าของทั้งผู้ซื้อและผู้ขายหากของมีมาก รอบนอกตลาดเสรีจะมีรถจักรยานยนต์รับจ้าง...”

(ปะอิเซีย อาเย, 2552: สัมภาษณ์) (แปลจากภาษามลายูโดยผู้วิจัย)

ตลาดเสรีอยู่บริเวณหลังสถานีรถไฟทางเข้าออกด้านหนึ่งติดกับประตูหลังสถานีรถไฟ และอีกด้านหนึ่งมีทางเข้าออกติดกับถนนสิโรธรซึ่งสามารถไปยังตลาดสดได้ด้วยซึ่งอยู่เอียงกัน จากการเก็บข้อมูล ตลาดเสรีเป็นตลาดที่ใหญ่และเป็นตลาดแห่งแรกๆ ในเขตเมืองยะลา รวมถึงเป็นตลาดแห่งแรกของชุมชนตลาดเก่า คุณยะ โกะเล่าเกี่ยวกับการเกิดขึ้นระหว่างตลาดเสรีกับตลาดสดว่า

“...ตลาดสดเกิดขึ้นหลังจากตลาดเสรี ตลาดเสรีมีอยู่ก่อนนานแล้ว แล้วเมื่อมีการสร้างตลาดสดผู้คนก็มักจะเรียกว่าตลาดใหม่ เพราะสร้างขึ้นมาใหม่...”

(ยะ โกะ, 2552: สัมภาษณ์)

บริเวณหลังสถานีรถไฟออกมาถึง 4 แยกจะเป็นจุดพักของผู้คนและมีวิวสองแถว ซึ่งในอดีตจะมีต้นยางพาราอายุหลายปีอยู่ที่มุมถนนเรียก 4 แยกนี้ในภาษามลายูว่า “จาแบปะพงก็อ เตอะห์” แปลว่า “สี่แยกต้นยาง” ต่อมาต้นยางถูกตัดทิ้งไป ปัจจุบันนี้ 4 แยกดังกล่าวถูกเรียกใหม่ในภาษามลายูว่า “จาแบปะก็อคาแบมะยามู” แปลว่า 4 แยกร้านแบมะยามู

ในปัจจุบันนี้หลังจากที่ตลาดเสรีถูกรื้อทิ้งเมื่อปีพ.ศ. 2540 สิ่งที่ยังคงเดิมคือวิน จักรยานยนต์รับจ้างซึ่งเปิดบริการมากกว่า 40 ปี ซึ่งวินจักรยานยนต์รับจ้างก็จะทำหน้าที่ด้วยการโบกไม้โบกมือเป็นสัญญาณการจับจองผู้โดยสาร และถามความต้องการว่าจะไปไหน ส่วนผู้ค้าส่วนหนึ่งก็ย้ายมาขายในถนนวิฑูรอุทิศ 11 ทำให้เป็นย่านที่มีความจอแจมากพื้นที่หนึ่งในตลาดเก่า เดิมทีเดียวไม่เป็นเช่นนี้ ถนนสายนี้ก็เหมือนถนนอื่นๆ ทั่วไป ที่มีเพียงบ้านคนสองข้างทางและเป็นถนนหรือซอยเล็กๆ ให้รถสวนไปมาเท่านั้น เมื่อผู้ค้าย้ายมาถนนสายนี้ด้วยการมาจับจองเช่าที่ดินหรือเช่าบ้านขายสินค้าและอาหาร ทำให้ถนนสายนี้ดูคล้ายตลาด เมื่อใดที่ผู้คนมาจับจ่ายซื้อของเป็นจำนวนมากรถก็จะติดกันมากเพราะถนนไม่ได้กว้างมากนัก อีกทั้งถนนเส้นนี้ยังเป็นที่ตั้งของมัสยิดนุรุลอิสลามปากีสถาน โกดังวัสดุก่อสร้าง โรงงานประกอบเฟอร์นิเจอร์ โกดังเก็บข้าวสาร จนเป็นที่รู้จักกันในหมู่นักขับรถตุ๊กๆ และคนขับรถตู้โดยสารว่า

“...หากมาส่งคนชื่อนี้ขอส่งแค่ปากทางเข้าก็พอไม่เช่นนั้นอาจจะต้องใช้เวลาานกว่าจะออกมาได้...”

สำหรับพ่อค้าแม่ค้าที่อยู่ในย่านหลังสถานีรถไฟส่วนหนึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งจะพูดภาษามลายูได้ด้วย ส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นอายุประมาณ 50 - 60 ปีขึ้นไป ซึ่งจะมีร้านค้าเป็นของตนเองและเปิดขายมานานแล้ว มีทั้งประเภทขนม อาหารแห้ง ค้าปุ๋ย อุปกรณ์ทางการเกษตร ร้านขายรองเท้า ร้านรับซื้อยางแผ่น และอีกกลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มคนมุสลิมที่มาค้าขายเปิดร้านใหม่หลังจากที่

ตลาดเสรีภูกรือ มีทั้งหาบ้านในซอยนี้เปิดร้านใหม่ บางร้านจะขายสินค้าที่รับจากประเทศมาเลเซีย จำพวก แผ่นรองซักสำหรับเด็กอ่อน ขนม แป้ง น้ำมัน น้ำตาล มักจะขายแบบค้าส่งซึ่งจะมีผู้ค้าจากนอกพื้นที่มารับสินค้าไปขายต่ออีกทอดหนึ่งและบางส่วนก็ขายริมทางเท้าดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 41 แสดงภาพสภาพร้านค้าบริเวณหลังสถานีรถไฟ (ภาพ: ผู้วิจัย)

ในย่านนี้นอกจากจะเป็นตลาดเล็กๆ ที่มีความจอแจด้วยมีผู้คนทั้งผู้ขาย ผู้ซื้อ และยานพาหนะในช่วงกลางวัน และโดยเฉพาะช่วงที่รถไฟมาถึงสถานียะลาซึ่งผู้คนส่วนหนึ่งที่โดยสารด้วยรถไฟจำเป็นต้องผ่านย่านนี้ อีกทั้งผู้คนที่ต้องการไปมาระหว่างยะลากับจังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส ก็ใช้บริการรถสองแถวคิวต่างๆ เช่น คิวยะลา-อำเภอสาขบุรี คิวยะลา-ปาลัส (อำเภอ ปะนาเระ จังหวัดปัตตานี) ยะลา-ตันไทร (อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส) และพื้นที่ใกล้เคียงก็จะมีคิวรถยะลา-ปัตตานี ยะลา-ปะนาเระ (อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี) ซึ่งก็อยู่ย่านตลาดหลังสถานีรถไฟเช่นกัน ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 42 และ 43 ภาพคิวรถโดยสารหลังสถานีรถไฟและบริเวณ ใกล้เคียง(ภาพ:ผู้วิจัย)

ในบริเวณย่านหลังสถานีรถไฟมีผู้คนอาศัยอยู่อย่างหลากหลาย มีทั้งคนมลายูมุสลิม คนไทยเชื้อสายจีน คนไทยเชื้อสายไทย คนมุสลิมเชื้อสายปากีสถาน อยู่ร่วมกันในพื้นที่เดียวกันและประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน บริเวณนี้จึงเป็นพื้นที่ที่มีการเปิดรับผู้คนเสมือนเป็นประตูเข้าออกของผู้คนจากที่ต่างๆ ที่จะมาทำกิจกรรมในพื้นที่ชุมชนตลาดเก่า โดยส่วนหนึ่งจะต้องอาศัยใช้รถไฟ รถสองแถวรับจ้างประจำทาง รถจักรยานยนต์รับจ้าง เพื่อมาทำกิจกรรมของตนเองในเขตเมืองยะลา

1.2 มัสยิดนุรุลอิสลามปากีสถาน

ในบริเวณย่านหลังสถานีรถไฟยังเห็นความแตกต่างหลากหลายที่มักจะไม่ได้พบเจอกันได้ง่าย นั่นคือมีมัสยิดปากีสถานซึ่งเป็นสถานที่รวมตัวของคนมุสลิมจากต่างพื้นที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นคนมุสลิมจากประเทศแถบภูมิภาคเอเชียใต้ ส่วนใหญ่จะเป็นคนมุสลิมเชื้อสายปากีสถานและพม่า ที่มาประกอบอาชีพในประเทศไทย มัสยิดหลังนี้มีชื่อเรียกว่ามัสยิดนุรุลอิสลามปากีสถาน ก่อตั้งมานานเกือบ 30 ปีมาแล้ว ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 44 แสดงภาพมัสยิดนุรุลอิสลามปากีสถาน (ภาพ : ผู้วิจัย)

อิหม่ามจะเป็นคนมุสลิมเชื้อสายปากีสถานและพม่าสลับกันในช่วงเวลา สำหรับผู้ร่วมในการละหมาดหรือที่เรียกว่ามะฆูมก็จะเป็นคนที่อยู่อาศัยใกล้เคียงกับมัสยิดและบริเวณตลาดหลังสถานีรถไฟ และคนมุสลิมเชื้อสายปากีสถานและพม่าที่มาประกอบอาชีพในประเทศไทย โดยเฉพาะในการละหมาดญุมอะฮ์ (ละหมาดวันศุกร์เป็นภาคบังคับที่ชายมุสลิมต้องละหมาด) จะพบกลุ่มคนเหล่านี้เป็นจำนวนมากและหลากหลายเพราะเสมือนเป็นพื้นที่รวมตัวของคนมุสลิมที่มาจากเอเชียใต้

สำหรับคนมลายูมุสลิมที่อยู่ย่านนี้บางคนก็ไปละหมาดมัสยิดหลังอื่น เช่น ที่มีมัสยิดกลางประจำจังหวัด แต่สำหรับคนมลายูมุสลิมที่ไม่ได้อยู่ย่านนี้แต่ผ่านมาในย่านนี้ก็มักจะมาละหมาดที่นี่ เช่น พ่อค้า และคนขับจักรยานยนต์รับจ้างในตลาดหลังสถานีรถไฟ

อย่างไรก็ตามสำหรับผู้หญิง ทางมัสยิดไม่อนุญาตให้ทำการละหมาดที่นี่ เพราะตามแนวทางของมัซฮับฮานาฟี (สำนักคิดท่านอิหม่ามฮานาฟี) ซึ่งคนมุสลิมแถบภูมิภาคเอเชียใต้จะปฏิบัติศาสนกิจตามแนวนี้ ไม่อนุญาตให้ผู้หญิงละหมาดที่มีมัสยิดและต้องละหมาดที่บ้าน จึงไม่พบว่าผู้หญิงมุสลิมที่อยู่ในสำนักคิดนี้จะมาละหมาดที่นี่ ขณะที่ทางมัสยิดก็ไม่ได้จัดวางพื้นที่สำหรับผู้หญิงไว้ให้ด้วย จึงส่งผลให้ผู้หญิงคนมลายูมุสลิมหรือคนไทยมุสลิมที่อยู่ในสำนักคิดอื่นๆ ที่อนุญาตให้ผู้หญิงละหมาดที่มีมัสยิดได้ ไม่สามารถละหมาดที่มีมัสยิดแห่งนี้ได้

ในอดีตก่อนที่จะมีมัสยิดแห่งนี้ กลุ่มคนมุสลิมเชื้อสายปากีสถาน และคนมุสลิมเชื้อสายพม่า จะไปทำการละหมาดหรือจะไปร่วมตัวกันที่มีมัสยิดอัลอะห์มาดีฮ์ (มัสยิดกาโบ) ที่ย่านสายกลาง หลังจากที่มีการสร้างมัสยิดที่เสร็จกลุ่มคนดังกล่าวจึงมารวมตัวกันใหม่ที่มีมัสยิดแห่งนี้จนถึงปัจจุบัน

มัสยิดหลังนี้จะถูกเรียกจากคนมลายูมุสลิมในสำเนียงภาษามลายูว่า “มาซ็ือญะตฺปากีซ็ือแต” (มัสยิดปากีสถาน) แม้ว่าชุมชนของคนในย่านนี้จะมีกลุ่มคนที่หลากหลาย แต่มัสยิดก็ไม่ได้สร้างปัญหาหรือทำให้เกิดความขัดแย้งต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ทั้งที่รอบข้างใกล้เคียงมัสยิดจะมีที่พักอาศัยของคนไทยเชื้อสายจีนและคนไทยเชื้อสายไทยมากกว่าบ้านของคนมลายูมุสลิมก็ตาม

มัสยิดนุรุลอิสลามปากีสถานเป็นสถานที่รวมตัวและพบปะของกลุ่มคนมุสลิมเชื้อสายปากีสถานและพม่าที่มาประกอบอาชีพในประเทศไทย และเป็นพื้นที่ที่ผู้คนมาทำการละหมาดซึ่งจะมีคนมุสลิมเชื้อสายปากีสถานและเชื้อสายพม่าแล้ว แต่ก็มีคนมลายูมุสลิมที่จะมาละหมาดที่นี่เช่นกัน ส่วนใหญ่จะเป็นคนที่พักอาศัยในย่านนี้ และผู้ที่มาทำงานในย่านตลาดหลังสถานีรถไฟ เช่น คนขับจักรยานยนต์รับจ้างและ พ่อค้าที่มาค้าขายในตลาด หรือคนที่มาจากที่อื่นเช่น คนที่มาซื้อสินค้าทั่วไปและที่จะไปขายต่อ รวมถึงความเคลื่อนไหวของผู้คนที่อยู่ในรูปต่างๆ เช่น การทำการค้า แยกของส่งสินค้า รับจ้างขับจักรยานยนต์ รถจักรยานยนต์ แต่ความเคลื่อนไหวเหล่านี้ก็อยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่คนต่างชาติพันธุ์ได้มีการปะทะประสานกันบนพื้นที่แห่งนี้

1.3 ตลาดนัดต้นมะพร้าว

ถัดจากมัสยิดปากีสถานไปยังมีพื้นที่ที่ถูกให้ความหมายว่าชุมชนตลาดเก่าเช่นเดียวกัน แต่ก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นชายขอบของความเป็นชุมชนตลาดเก่าเนื่องจากที่ตั้งของพื้นที่อยู่ห่างจากถนน สิโรรสที่เป็นย่านของชุมชนตลาดเก่า พื้นที่ย่านนี้คือ “ตลาดนัดต้นมะพร้าว” เดิมทีเดียวใน

อดีตนั้น พื้นที่ตลาดนัดต้นมะพร้าวจะเป็นสวนมะพร้าวมาก่อนซึ่งมีอายุมาก และต้นมะพร้าวมีความสูงมาก หลังจากที่เจ้าของสวนได้โค่นต้นมะพร้าวออกไปส่วนหนึ่งของพื้นที่สวนทั้งหมดเพื่อปรับเปลี่ยนพื้นที่มาสร้างบ้านห้องแถวและบ้านจัดสรรก่อนที่จะปรับพื้นที่อีกส่วนหนึ่งเป็นตลาดนัด และถูกเรียกตามสภาพพื้นที่เดิมว่า ตลาดนัดต้นมะพร้าว ส่วนคนมลายูมุสลิมจะเรียกว่า “นะพงญอ” ซึ่งคำว่า “นะ” แปลว่าตลาดนัดส่วนคำว่า “พงญอ” แปลว่าต้นมะพร้าวดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 45 แสดงภาพตลาดนัดต้นมะพร้าว (ภาพ: ผู้วิจัย)

ตลาดนัดต้นมะพร้าวแห่งนี้มีเจ้าของเป็นคนมลายูมุสลิมที่ภูมิลำเนาเดิมเป็นคนปทุมธานีชื่อ “หะยีอะ” ซึ่งท่านได้เสียชีวิตแล้ว ก่อนจะมาเป็นเจ้าของที่ดินผืนนี้พร้อมกับแต่งงานกับคนในท้องถิ่นและได้ปลูกและทำสวนมะพร้าวบริเวณเชิงหลังสถานีรถไฟยะลาและติดกับวัดยะลาธรรมมารามใกล้กับชุมชนวิถีซึ่งอยู่อีกฝั่งตรงข้ามทางรถไฟ ตลาดนัดต้นมะพร้าวในช่วงเริ่มแรกจะเป็นตลาดที่เป็นแหล่งรวมตัวของผู้ค้าเสื้อผ้ามือสองต่อมาก็มีผู้คนมาขายอาหารและเครื่องดื่มและสินค้าอื่นๆ ด้วย โดยเปิดขายทุกวันอังคารและวันเสาร์ของทุกสัปดาห์ พ่อค้าแม่ค้าที่นี่จะมีทั้งคนมลายูมุสลิมและคนไทยเชื้อสายไทย แต่ส่วนใหญ่จะเป็นคนมลายูมุสลิม ส่วนลูกค้าหรือผู้ซื้อจะมีความหลากหลาย ทั้งคนมลายูมุสลิม คนไทยเชื้อสายไทย และคนไทยเชื้อสายจีน และมีทั้งผู้ชายและผู้หญิง นักเรียน นักศึกษา วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่

จากพื้นที่ที่เป็นสวนมะพร้าวซึ่งเป็นพื้นที่ที่ไม่ค่อยมีบ้านคนหรือการตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัย ปัจจุบันนี้ที่ดินที่เคยว่างเปล่าที่อยู่บริเวณโดยรอบตลาดนัดจึงถูกปรับเปลี่ยนเป็นบ้านเรือนที่อยู่อาศัย มีการตัดถนนผ่านสวนมะพร้าวถึง 2 สายด้วยกัน มีผู้คนมาอาศัยซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มนักเรียนและนักศึกษาที่มาเรียนในเมืองยะลา ที่มักจะมาเช่าบ้านและพักอาศัยในพื้นที่นี้ และนอกจากกลุ่มนักเรียนนักศึกษาแล้วคนทั่วไปก็มักจะเปิดร้านทำการค้ากันมากขึ้นด้วย จากการเป็น

แหล่งของเสื้อผ้ามือสองนี้เอง พร้อมๆ กับการให้ความหมายในพื้นที่นี้จากทั้งคนภายในและนอกพื้นที่ที่ได้เยี่ยมชม พื้นที่นี้จึงถูกเรียกขานจนเป็นที่รู้จักของผู้คนทั้งในและนอกเมืองยะลาหากต้องการจะมาซื้อเสื้อผ้ามือสองว่าที่นี่คือ “ตลาดพร้าว” ของเมืองยะลา ด้วยเป็นตลาดที่อยู่ใต้เงาต้นไม้พร้าวนั่นเอง

หากย่านหลังสถานีรถไฟเป็นที่เปิดรับผู้คนการเข้าออกสู่เมืองยะลา ทำกิจกรรมต่างๆ ของตนเอง ตลาดนัดต้นไม้พร้าวก็เช่นกันที่เปิดรับผู้คนแต่อยู่ในลักษณะทางผ่านไปยังพื้นที่อื่นๆ ของตลาดเก่า เพราะมีเส้นทางที่ลอดทางรถไฟที่สามารถไปอีกฝั่งของเมืองยะลาซึ่งอยู่ตรงบริเวณนี้

1.4 มัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลา

ชุมชนตลาดเก่ายังเป็นที่ตั้งของมัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลา ชื่อที่เรียกอย่างเป็นทางการคือมัสยิดเราะฎอตุลญันนะห์ แต่คนตลาดเก่าหรือคนมลายูมุสลิมมักเรียกว่า “มาซื่อญะดบือซา” หมายถึง มัสยิดใหญ่ เพราะดูแล้วก็มีขนาดใหญ่มากเป็นอาคารแบบตึกสูงซึ่งตั้งอยู่ริมถนนสิโรรส และรายรอบด้วยบ้านเรือนของผู้คนอย่างหนาแน่น ในอดีตมัสยิดนี้สร้างด้วยไม้ก่อนจะปรับเปลี่ยนและสร้างใหม่เป็นอาคารแบบตึก ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 46 แสดงภาพมัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลา (ภาพ: ผู้วิจัย)

ช่วงเวลาที่จะได้พบเจอและสัมผัสกับคนมลายูมุสลิมหรือคนไทยมุสลิมได้มากและเห็นความหลากหลายมากที่สุดคือ ช่วงเวลาละหมาดโดยเฉพาะวันศุกร์ซึ่งจะมีคนมุสลิมมาละหมาดในวันนี้มากกว่าวันอื่นๆ เพราะตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามบัญญัติให้ผู้ชายมุสลิมต้องละหมาดวันศุกร์ที่มัสยิด การละหมาดวันศุกร์จะมีการบรรยายธรรมหรือที่เรียกว่าคุตบะห์ เมื่อเสร็จการ

คุตบะห์ก็จะมีการละหมาด เรียกการละหมาดนี้ว่า ละหมาดญุมอะห์ หรือละหมาดวันศุกร์นั่นเอง โดยจะทำการละหมาดวันศุกร์ในช่วงเวลาเที่ยงหรือเวลาที่พระอาทิตย์ตั้งฉากกับโลก จะใช้เวลาประมาณ 30 – 45 นาที และวันนี้เองที่มัสยิดจะเต็มไปด้วยผู้คนจากทุกสารทิศมารวมตัวจนพื้นที่ของมัสยิดกลางฯ ทั้ง 3 ชั้นมีคนมานั่งฟังคุตบะห์และละหมาดจำนวนมาก สำหรับการคุตบะห์ของมัสยิดกลางแห่งนี้จะใช้ภาษามลายูในการบรรยาย ผู้คนที่มาละหมาดที่นี่ยังนอกจากจะเป็นคนที่มีที่อยู่อาศัยอยู่ในบริเวณรอบๆ มัสยิดและคนที่อยู่ในชุมชนตลาดเก่าแล้ว ผู้คนจากพื้นที่อื่นๆ ก็มักจะมาละหมาดที่นี้ เพราะมัสยิดแห่งนี้เป็นมัสยิดที่เป็นศูนย์กลางของคนมุสลิมในเขตเมืองยะลา และเป็นมัสยิดประจำจังหวัดด้วย

อีกวันหนึ่งคือวันเสาร์จะได้พบเจอผู้คนที่นี่นอกจากจะมีความหลากหลายแล้วยังมีจำนวนมากด้วยเนื่องจากวันนี้จะเป็นวันที่มีบรรยายธรรมซึ่งจัดภายในมัสยิด ส่วนบริเวณโดยรอบก็จะเป็นตลาดนัดซึ่งมีพ่อค้าแม่ขายมาขายสินค้าหลากหลายชนิดไม่ว่าจะเป็นอาหารสด อาหารแห้ง ผลไม้ เสื้อผ้า นอกจากนี้ยังมีแผงขายหนังสือ แผ่นซีดี ที่ให้ความรู้อิสลามด้วย เมื่อผู้คนได้ฟังบรรยายธรรม เสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะเลือกที่จะออกมาเดินตามตลาดนัดบ้างคนก็ซื้อ บางคนก็เดินชมสินค้า ผู้คนส่วนใหญ่ที่มาในวันนี้จะเป็นคนมลายูมุสลิมอื่นๆ ที่มาจกต่างพื้นที่หรือคนนอกชุมชนตลาดเก่า

มัสยิดกลางเป็นมัสยิดที่ก่อตั้งมาให้อยู่ท่ามกลางชุมชนคนมลายูมุสลิมมาตั้งแต่อดีตมาแล้ว ซึ่งทั้งชุมชนและมัสยิดก็มีการปรับเปลี่ยนสภาพจากที่สังคมของคนในชุมชนตลาดเก่าที่เป็นแบบชนบท มีการทำการเกษตร มีสภาพบ้านเรือนที่สร้างด้วยไม้ จนปัจจุบันสภาพบ้านเรือนที่อยู่รอบๆ บริเวณมัสยิดก็ถูกปรับเปลี่ยนซึ่งส่วนหนึ่งก็เป็นห้องแถวอาคารพาณิชย์ ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 47 แสดงภาพที่อยู่อาศัยที่อยู่ใกล้กับมัสยิดกลางฯ (ภาพ: ผู้วิจัย)

พื้นที่รอบๆ มัสยิดมีถนนตรอกซอกซอยหลายสายทะลุติดต่อกันพร้อมกับบ้านเรือนของผู้คนที่สร้างติดกันเป็นแถบ หากมองผ่านมัสยิดไปทางทิศเหนือหรือมุ่งหน้าไปทางปัตตานีก็จะเห็นถนนมายอ และถนนจะปะเกีย ส่วนทางทิศใต้หรือมุ่งหน้าเข้าไปทางสถานีรถไฟก็จะเป็นถนนมุสลิมบำรุง ซอยบุคคูล และซอยนายคาบ ส่วนทางทิศเหนือก็จะเป็นกูโบร์ (สุสาน) หากเดินไปตามถนนต่างๆ ที่อยู่รอบมัสยิดจนสุดถนนก็จะพบกับแม่น้ำปัตตานีและถนนเลียบบแม่น้ำปัตตานี ซึ่งในอดีตที่ผ่านมายังไม่มีย่านเลียบบแม่น้ำสายนี้ ซึ่งบริเวณนี้จะมีธรรมชาติที่สวยงาม มีต้นไม้ มีนกชนิดต่างๆ มากมายอาศัยอยู่ แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนไปพร้อมกับการเข้ามาของถนนและการสร้างตึ๊งแม่น้ำ นอกจากนี้แล้ว เทศบาลนครยะลาได้จัดตั้งให้มีชุมชนเมืองในเขตเทศบาลนครยะลาซึ่งในเขตชุมชนตลาดเก่ามีชุมชนมุสลิมสัมพันธ์ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณมัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลาไปทางทิศใต้ ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 48 แสดงภาพป้ายบอกชื่อชุมชนเมืองในพื้นที่ชุมชนตลาดเก่า (ภาพ: ผู้วิจัย)

พื้นที่บริเวณของมัสยิดกลางจึงเป็นแหล่งชุมชนที่ดั้งมานานเนื่องจากมีบ้านเรือนหนาแน่น และถนนหลายสาย เป็นพื้นที่ที่จะเห็นความหลากหลายซับซ้อนของคนได้พื้นที่หนึ่งรวมถึงวิถีชีวิตที่ยึดโยงด้วยความเข้มข้นของการทำกิจวัตรทางศาสนา และพิธีทางศาสนาของศาสนาอิสลาม เช่น การละหมาด การฝึกศฟ และการบรรยายธรรม เป็นความซับซ้อนหลากหลายที่จะนำไปสู่ความเป็นตัวตนของคนมลายูมุสลิม

1.5 วงเวียนหอนาฬิกาตลาดเก่า

ย่านวงเวียนหอนาฬิกาถือเป็นย่านที่อยู่ห่างออกไปจากมัสยิดกลางเล็กน้อยเป็นย่านที่มีความหนาแน่นของผู้คนไม่น้อยกว่าที่อื่นๆ ในชุมชนตลาดเก่าซึ่งคนที่อาศัยในย่านนี้นอกจากคนใน

ชุมชนตลาดเก่าแล้ว ยังพบว่ามึนักเรียนและนักศึกษาโดยเฉพาะนักเรียนของโรงเรียนธรรมวิทยามูลนิธิ และโรงเรียนสตรีอิสลามวิทยามูลนิธิ ซึ่งโรงเรียนจะอยู่ถัดจากวงเวียนหอนาฬิกาไม่กี่ถนน ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนที่สอนศาสนาอิสลามร่วมกับวิชาสามัญ และนักเรียนที่เรียน 2 โรงเรียนนี้ มักจะพักหอพักหรือบ้านเช่าอยู่ตามซอยต่างๆ ของถนนสิโรธร

ส่วนช่วงที่มีคนจอแจก็จะเป็นช่วงเช้าก่อนนักเรียนไปโรงเรียน และช่วงเย็นหลังจากที่นักเรียนเลิกเรียนแล้ว ที่มักจะเห็นผู้คนทั่วไปและกลุ่มนักเรียนเร่งรีบซื้อหาอาหารหรือรับประทานอาหารที่ร้านก่อนจะไปโรงเรียน หากเป็นช่วงเย็นก็จะเห็นว่ากลุ่มนักเรียนมาใช้บริการทั้งร้านขายอาหาร ร้านน้ำชา ร้านบริการอินเทอร์เน็ต ร้านเครื่องเขียน ร้านถ่ายเอกสาร ร้านขายของชำ พร้อมกับคนทั่วไปทั้งในและนอกพื้นที่ รวมถึงหอพักนักศึกษาตามถนนต่างๆ เช่น ในถนนมายอ ถนนจะปะกียา เป็นต้น ย่านนี้จึงเป็นย่านที่มีความเคลื่อนไหวของคนมลายูมุสลิมพื้นที่หนึ่ง ผู้วิจัยมักจะเห็นความหนาแน่น และความจอแจของผู้คนในช่วงเช้าและช่วงเย็นถึงค่ำ หากเป็นช่วงเช้าและช่วงเย็นก็จะได้เห็นกลุ่มนักเรียนจากโรงเรียนธรรมวิทยามูลนิธิและโรงเรียนสตรีอิสลามวิทยามูลนิธิมาซื้อหา รับประทานอาหาร มากพื้นที่หนึ่งในตลาดเก่า เนื่องจากบริเวณย่านนี้จะมีนักศึกษาเช่าหอพักหรือเช่าบ้านอยู่มาก ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 49 แสดงภาพสภาพทั่วไปของบริเวณย่านหอนาฬิกาตลาดเก่า (ภาพ: ผู้วิจัย)

บริเวณนี้จึงเป็นพื้นที่ที่จะพบเห็นผู้คนมาทำกิจกรรมในส่วนของการหาซื้ออาหารทั้งเช้า กลางวัน เย็น จนถึงค่ำ ร้านค้าก็จะสลับสับเปลี่ยนไปพร้อมๆ กับประเภทอาหารที่เปลี่ยนไปด้วย และ จะพบว่าพื้นที่บริเวณนี้ยังเป็นที่พักปะ พุดคุย พักผ่อน พุดคุยในเรื่องราวแตกต่างไม่ว่าเรื่องในชีวิต

ของตนเองต่อเพื่อนร่วมวงสนทนาบนโต๊ะอาหารในร้านอาหาร หรือแม้แต่การเมืองก็มีเช่นกัน พื้นที่นี้จึงมีเรื่องราวที่ถูกบรรจุไว้มากมายอยู่ใน

1.6 สถานศึกษาหรือโรงเรียนในชุมชนตลาดเก่า

ในชุมชนตลาดเก่า มีสถานศึกษาและโรงเรียนจำนวน 3 โรงเรียนด้วยกัน จำนวน 1 แห่งเป็นของรัฐบาลคือโรงเรียนเทศบาล 5 บ้านตลาดเก่า และอีก 2 แห่งคือ โรงเรียนธรรมวิทยามูลนิธิ และโรงเรียนสตรีอิสลามวิทยามูลนิธิ โดยทั้ง 2 แห่งเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มีที่ตั้งอยู่บนถนนสิโรตและอยู่บริเวณใกล้เคียงกันและเป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนมาเรียนเป็นจำนวนมาก

สำหรับช่วงเช้าก่อนเคารพธงชาติหรือก่อนนักเรียนเข้าเรียน และช่วงเย็นที่เป็นช่วงเลิกเรียนแล้วนั้น บนถนนสิโรตจะคลาคล่ำด้วยนักเรียนของทั้งสองโรงเรียนที่ต่างก็เดินทางไปมาหรือเข้าออกระหว่างโรงเรียนกับการเดินทางที่หลากหลายลักษณะของตนเอง แต่ก็ปรากฏการณ์ที่เสมือนเป็นการสะท้อนถึงความเป็นชุมชนตลาดเก่ามานานแล้วที่ใครจะมาในช่วงเวลาดังกล่าวก็จะพบเจอกับความหนาแน่นของจำนวนนักเรียนพร้อมกับรถสองแถวจากอำเภอรอบนอก รถโรงเรียนที่ไปส่งนักเรียนตามที่ตั้งต่างๆ หรือนักเรียนที่มีพาหนะใช้เองก็มีจำนวนไม่น้อย ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 50 แสดงภาพนักเรียนของโรงเรียนธรรมวิทยามูลนิธิ

นักเรียนส่วนหนึ่งก็มักจะมาพักอาศัยอยู่เช่าหอพักและบ้านเช่าอยู่ในตัวเมืองยะลา โดยเฉพาะในเขตชุมชนตลาดเก่าก็จะมีหอพักนักเรียนจำนวนมาก ซึ่งการใช้ชีวิตของนักเรียนเหล่านี้ก็มักจะใช้ชีวิตอยู่ระหว่างสถานศึกษาของตนเองกับชุมชนที่ตนเองมาพักอาศัย จะเห็นได้ในช่วงเช้าและช่วงเย็นถึงค่ำ จะมีนักเรียน และกลุ่มวัยรุ่นจะมีจำนวนมากในช่วงเวลาดังกล่าว สำหรับช่วงเช้าก็

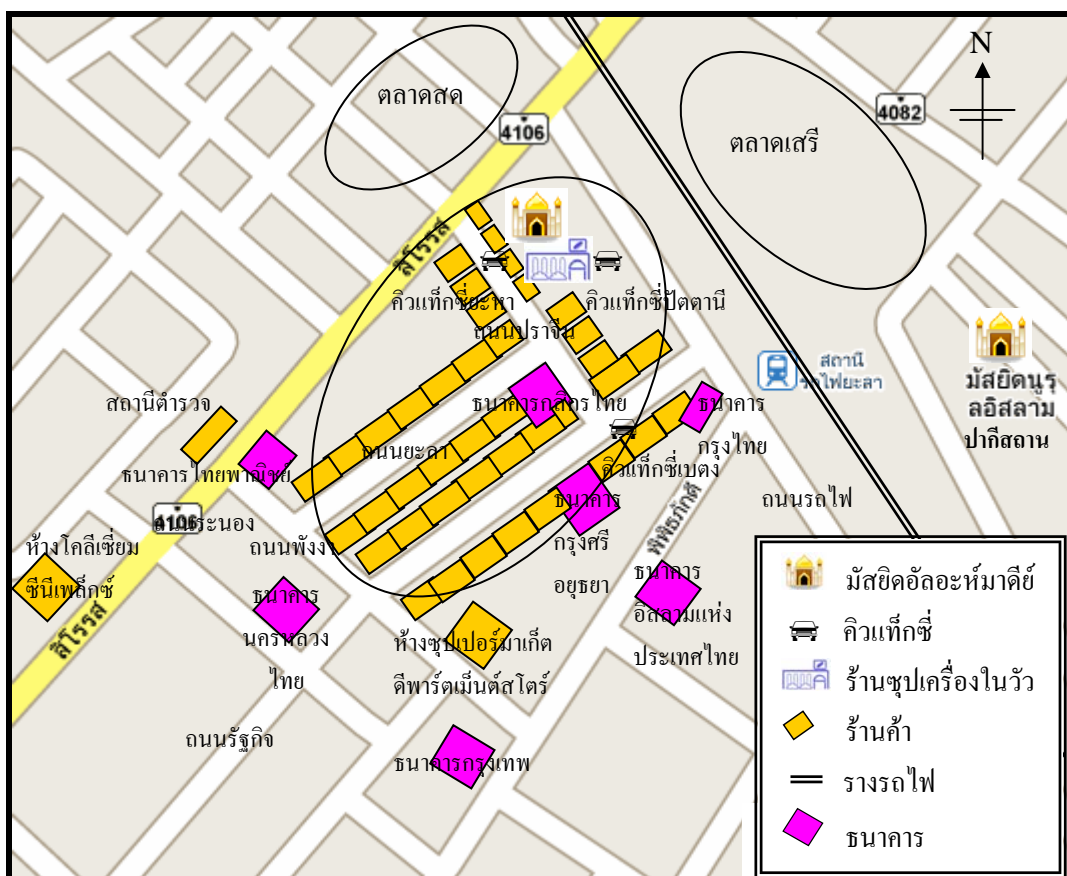
มักจะซื้อข้าวซื้ออาหารกินก่อนไปเรียน ส่วนช่วงเย็นนอกจากจะกินข้าวกินอาหารตามร้านอาหารแล้ว นักเรียนเหล่านี้ก็มักจะไปตามร้านอินเทอร์เน็ต ร้านอุปกรณ์เครื่องเขียน ร้านถ่ายเอกสาร บางกลุ่มบางคนก็จะไปละหมาดที่มัสยิดกลาง โดยเฉพาะช่วงค่ำก็มักจะเห็นว่ามีการจัดกลุ่มพูดคุยอยู่ตามร้านอาหาร ร้านน้ำชา ซึ่งทั้งหมดเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่มักพบเห็นได้ในชุมชนตลาดเก่า

อย่างไรก็ตามที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการศึกษาที่อยู่ในระบบโรงเรียน แต่ก็ยังมีโรงเรียนที่เป็นสถานศึกษาที่อยู่ในมัสยิดต่างๆ ในเขตชุมชนตลาดเก่า เป็นโรงเรียนสอนฟิรคูน หรือสอนความรู้ทางศาสนาอิสลามหรือการสอนปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันให้เด็กเยาวชนให้สามารถปฏิบัติเป็นและถูกต้อง หรือที่เรียกว่า โรงเรียนตาดีกา (Taman Didikan Kanak kanak) แต่จะมีเรียกอีกแบบหนึ่งในภาษามลายูว่า “กอเลาะนายู” และอีกประเภทหนึ่งที่มักพบเจอตามบ้านผู้รู้หรือผู้มีความรู้ด้านการอ่านพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ก็คือจะพบเห็นเด็กๆ ไปเรียนอ่านอัลกุรอาน ซึ่งจะพบได้ในช่วงละหมาดพลบค่ำ (ช่วงหลังละหมาดมัฆริบ) ประมาณ 18.30 น. ถึง 19.30 น. เพื่อให้เด็กเหล่านั้นได้อ่านอัลกุรอานได้และถูกต้องซึ่งต้องหัดอ่านตั้งแต่ยังเล็ก

ดังกล่าวทั้งหมดเป็นเรื่องราวของพื้นที่ชุมชนตลาดเก่าที่ผู้วิจัยได้สะท้อนออกมาเพื่อให้เห็นความเคลื่อนไหวภายใต้พื้นที่ต่างๆ ที่ถูกประกอบสร้างเป็นชุมชนตลาดเก่า โดยเฉพาะความเคลื่อนไหวของผู้คนที่กระทำกับพื้นที่พร้อมกับความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างกันทั้งคนกับคนและคนกับพื้นที่ซึ่งจะนำไปสู่การแสดงตัวตนของคนมลายูมุสลิมที่อยู่ในเขตเมืองยะลา

2 ย่านสายกลาง

ย่านสายกลางเป็นพื้นที่ในเขตเมืองยะลาที่เป็นย่านที่มีการทำธุรกิจการค้าถือเป็นย่านเศรษฐกิจของเมืองยะลาพื้นที่หนึ่ง ซึ่งคนในย่านนี้ที่ทำการค้าส่วนใหญ่จะเป็นคนมลายูมุสลิมและคนไทยเชื้อสายจีน และเป็นย่านที่มีพื้นที่ใกล้กับสถานีรถไฟ ตลาดเสรี และตลาดเช้า(ตลาดสด) ซึ่งจะเปิดบริการในช่วงกลางวัน ประมาณ 07.30-18.00 น. เป็นย่านการค้าที่มีร้านค้าหนาแน่นเป็นลักษณะห้องแถวอาคารพาณิชย์ตลอดสองฝั่งถนนและมีร้านค้าที่หลากหลายที่อยู่เป็นย่านเดียวไม่ว่าจะเป็นร้านเสื้อผ้า ร้านเครื่องเขียน ร้านหนังสือ ร้านของที่ระลึก ร้านเครื่องใช้ไฟฟ้า และร้านอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งตั้งอยู่บนถนนยะลาซึ่งเชื่อมต่อกับถนนรถไฟ ถนนปราชิน ถนนระนอง ถนนพังงา และถนนรัฐกิจ นอกจากจะเป็นย่านธุรกิจการค้าหรือย่านเศรษฐกิจแล้วในย่านนี้ยังมีมัสยิดร้านอาหาร คิวรถโดยสารแท็กซี่อีกด้วย ทำให้ย่านนี้มีผู้คนจากพื้นที่ต่างๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ยะลามาจับจ่ายซื้อสินค้าจำนวนมาก ดังแผนที่ชุมชน ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 51 แสดงภาพแผนที่ชุมชนของย่านสายกลาง (ภาพ: ออกแบบโดยผู้วิจัย)

ในย่านสายกลางมีร้านค้าที่มีจำนวนหลายร้านติดต่อกันตามแนวถนน ในบริเวณใกล้เคียงกันกับร้านค้าออกไปไม่ไกลนักจากถนนยะลา ก็ยังมีมัสยิด ร้านอาหารซูเปอร์เครื่องในวัว และคิวรถโดยสารแท็กซี่ ด้วยย่านสายกลางเป็นย่านการค้าการทำธุรกิจมีการผู้คนมาจับจ่ายซื้อของเป็นประจำทุกวัน ซึ่งในพื้นที่เดียวกันนี้ก็ยังมีย่านหลายย่านหลายพื้นที่ที่อยู่ในย่านสายกลางและนอกย่านสายกลาง

ที่มาของคำว่าสายกลางมีเจ้าของร้านคลังวิทยาซึ่งเป็นคนมลายูมุสลิมในย่านสายกลางเล่าว่า

“...ถนนยะลาเป็นถนนที่อยู่ตรงกลางระหว่างถนนสองสายคือถนนสี่โรธรกับถนนพิพิธภักดี ผู้คนจึงเรียกว่าสายกลาง...”

(คุณฟาตีมา บือราเฮง, 2552: สัมภาษณ์)

คนมลายูมุสลิมมักจะเรียกย่านสายกลางในภาษามลายูว่า “ญาแลตือเงาะฮู” ซึ่งคำว่า “ญาแล” แปลว่า ถนน ส่วนคำว่า “ตือเงาะฮู” แปลว่า กลาง เป็นคำที่เรียกชื่อถนนของถนนยะลาซึ่งสองข้างแนวถนนจะเป็นอาคารพาณิชย์และเปิดเป็นร้านค้า ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 52 แสดงภาพพื้นที่ศึกษาในย่านสายกลาง (ภาพ: ผู้วิจัย)

ผู้ที่มายังย่านสายกลางนี้ก็มักจะมาจากหลากหลายแห่งทั้งคนในเขตเมืองยะลาเองหรือคนที่โดยสารมาจากรถไฟซึ่งมักจะใช้วิธีการเดินเท้าเพื่อเลือกหาสินค้าทั้งร้านที่มีเจ้าของเป็นคนมลายูมุสลิมและคนไทยเชื้อสายจีนดังที่เจ้าของแผงขายถุงเท้าหน้าธนาคารกรุงศรีอยุธยาสาขายะลาเล่าว่า

“...คนทั่วไปก็มักจะเดินเท้าเหมือนคนที่มากับรถไฟก็จะเข้ายังสายกลาง และเดินเรื่อยๆ เพื่อซื้อของ และบางคนก็เดินเรื่อยไปถึงโคลีเซียม...”

(เจ้าของแผงขายถุงเท้า, 2552: สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตามในยามที่บ้านเมืองสงบการค้าก็จะดีแต่ช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในเขตตัวเมืองยะลา ก็ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของยะลาด้วยเช่นเดียวกัน เช่นตอนเกิดเหตุที่ย่านสายกลาง ดังที่คนไทยที่เป็นเจ้าของแผงขายถุงเท้าเล่าว่า

“... ตอนที่เกิดเหตุระเบิดธนาคารกรุงศรีฯ ที่ต้องวิ่งทางจุกตุดไปถึงสามแยกเลย พอหลังจากนั้นคนก็ไม่ค่อยมาหาซื้อของเท่าไรฯ ขายไม่ค่อยดีเลย...”

(เจ้าของแผงขายถุงเท้า, 2552: สัมภาษณ์)

คำพูดของ “เจ้าของแผงขายถุงเท้า” แสดงให้เห็นว่าการค้าขายยังมีความสัมพันธ์กับสภาพเหตุการณ์ของบ้านเมืองด้วย กล่าวได้ว่าความเป็นย่านการค้าของย่านสายกลางทำให้มีผู้คนในหลากหลายลักษณะทั้งในแง่ของผู้ค้าขายกับผู้ซื้อ ในแง่ของลักษณะทางชาติพันธุ์ของคน รวมถึงความสัมพันธ์ของคนที่ได้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันบนพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นร้านค้า ร้านอาหาร มัสยิด และคิวิรดโดยสาร เป็นต้น รวมถึงปรากฏการณ์ในย่านที่ส่งผลต่อการใช้ชีวิตเช่น เหตุการณ์ความไม่สงบ

ย่านสายกลางถือเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นเมืองที่บรรจุไว้ด้วยความเป็นย่านการค้าที่หลากหลาย มีผู้คนมากมายจากหลายพื้นที่มาใช้พื้นที่นี้ เพื่อสนองความต้องการของตนเอง แต่สิ่งที่ได้เห็นคือความสัมพันธ์ของผู้คนในลักษณะที่แตกต่างกัน ตามสถานะของคนและบริบทในช่วงเวลาที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วย ในย่านสายกลางนี้นอกจากจะเป็นย่านการค้าที่ขายสินค้าหลากหลายชนิดแล้ว แต่ในพื้นที่ย่านนี้ยังมีพื้นที่ทางสังคมของผู้คนทั่วไปได้มีปฏิสัมพันธ์กันด้วย ได้แก่

- 2.1 ร้านซูปเครื่องในวัว
- 2.2 มัสยิดอัลอะห์มาดี (มัสยิดคาโบ)
- 2.3 คิวิรดแท็กชียะลา-เบตง ยะลา-ปัตตานี ยะลา-ยะหา

2.1 ร้านอาหารซูปเครื่องในวัว

ร้านซูปเครื่องในวัวเป็นพื้นที่หนึ่งที่เป็นร้านอาหารของคนในเมืองโดยเฉพาะคนในย่านสายกลางและคนที่มาจากที่อื่นๆ ด้วย ตั้งอยู่ท่ามกลางความเจริญของเมืองยะลา ที่แทรกตัวอยู่ท่ามกลางอาคารพาณิชย์ และย่านธุรกิจการค้าของเมืองยะลา มีลักษณะเป็นห้องแถว อาคารไม้ติดกัน มีสภาพเก่าแก่มาก สร้างมาแล้วมากกว่า 60 ปี ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 53 และ 54 แสดงภาพสภาพร้านเครื่องซูปเครื่องในวัวที่แทรกตัวอยู่ท่ามกลางอาคารพาณิชย์ (ภาพ : ผู้วิจัย)

เนื่องจากเป็นบริเวณเดียวที่มีร้านอาหารมุสลิมที่ตั้งอยู่ในเขตย่านการค้าและย่านสายกลาง ซึ่งมีร้านในลักษณะนี้มีทั้งหมด 6 ร้านด้วยกัน ทุกร้านจะขายซุปรื่องในแก้วเป็นหลักเป็นอาหารที่ขาดไม่ได้ ร้านจะเปิดเวลาประมาณ 8.00 – 17.00 น. แต่ลูกค้าจะมีจำนวนมากประมาณช่วงสายเป็นต้นไป

การเดินทางไปร้านซุปรื่องในแก้ว ซึ่งตั้งอยู่ใจกลางย่านการค้าของเมืองยะลา มีทางเข้าด้วยกัน 3 ทางเป็นตรอกเล็กๆ เข้าได้เฉพาะคนเดินและมอเตอร์ไซค์ หากอยู่บริเวณหน้าสถานีรถไฟก็เข้าทางคิวรถแท็กซี่ยะลา-ปัตตานี อีกทางหนึ่งเข้าทางร้านนิบงการแวน และหากเข้าทางตลาดสด (ตลาดเช้า) ก็เข้าทางร้านน้ำแข็งใส โดยจะผ่านมัสยิดอัลอะฮ์มาดีฮ์หรือมัสยิดกาโบ

ส่วนชื่อร้านนั้น แต่ละร้านก็จะตั้งชื่อแตกต่างกันไป เช่น ร้านที่อยู่ใกล้คิวรถแท็กซี่ยะลา-ปัตตานี ก็ตั้งชื่อร้านว่าร้านซุปรื่องหลังคิวแท็กซี่ยะลา-ปัตตานี ร้านที่อยู่หน้ามัสยิดกาโบ ก็ตั้งชื่อร้านว่าร้านซุปรื่อง มัสยิดกาโบ เป็นต้น

ผู้คนที่มารับประทานอาหารที่นี่จะมีหลากหลาย ทั้งคนในพื้นที่และนอกพื้นที่ เป็นที่รู้จักทั่วไป ด้วยความที่เปิดมานาน และเป็นบริเวณแรกที่เปิดขายซุปรื่องในแก้ว คนมลายูมุสลิมจะเรียกร้านซุปรื่องในแก้วว่า “กือดาซุปรื่องโอะลือมู” (“กือดา”แปลว่าร้าน “โอะลือมู” แปลว่าเครื่องใน “ลือมู” แปลว่า “แก้ว”) เนื่องจากเป็นสถานที่ที่เป็นที่รู้จักทั่วไป บางร้านก็ได้รับการเขียนเรื่องราวของร้านลงในคอลัมน์ของหนังสือพิมพ์

กล่าวได้ว่า ร้านซุปรื่องในแก้ว เป็นแหล่งรวมของคนมลายูมุสลิมและคนอื่นๆ ที่อยู่ในเขตเมืองยะลา ได้มาปฏิสัมพันธ์ผ่านการกินอาหาร โดยมีการพูดคุยระหว่างลูกค้ากับเจ้าของร้าน ลูกค้ากับลูกค้า และเจ้าของร้านกับเจ้าของร้าน รวมถึงเจ้าของร้านกับผู้อาศัยในบริเวณโดยรอบ

2.2 มัสยิดอัลอะฮ์มาดีฮ์ (มัสยิดกาโบ)

ในสังคมมุสลิมมีความจำเป็นที่ต้องสร้างมัสยิดไว้สำหรับทำการละหมาดและกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวกับศาสนา โดยมีเงื่อนไขว่าต้องมีคนในชุมชนมากกว่า 40 คนขึ้นไป เช่นเดียวกับย่านสายกลางในช่วงการก่อสร้างพื้นที่ของย่านสายกลางก็มีผู้บริจาคที่ดินให้สร้างมัสยิด

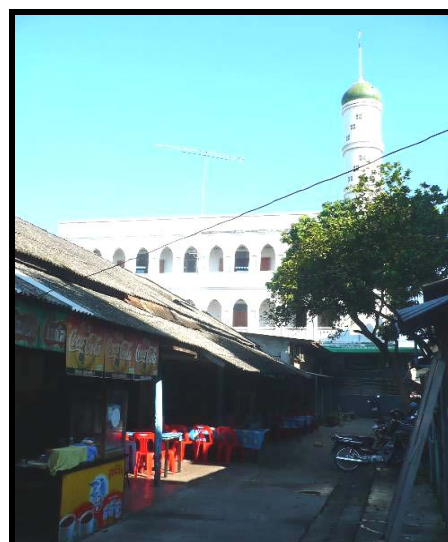
มัสยิดกาโบหรือชื่อที่เป็นทางการคือมัสยิดอัลอะฮ์มาดีฮ์ เป็นมัสยิดที่อยู่คู่กับคนมลายูมุสลิมในย่านตลาดหน้าสถานีรถไฟ รวมถึงคนในย่านสายกลางด้วย ตั้งอยู่ในบริเวณร้านซุปรื่องในแก้ว และอยู่ท่ามกลางบ้านของคนไทยเชื้อสายจีนและคนมลายูมุสลิมสลับกัน ในอดีตเป็นมัสยิดที่สร้างด้วยไม้ชั้นเดียว แต่ปัจจุบันได้สร้างเป็นตึกคอนกรีตใหม่จำนวน 4 ชั้น ทดแทนอาคารไม้

ที่ดินของมัสยิดได้รับบริจาคจากท่านอดุล ฎุมิณรงค์ ซึ่งท่านเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดยะลาในช่วงเวลานั้น เสีะ อุเซ็ง (2552: สัมภาษณ์) ซึ่งเป็นเจ้าของร้านซุบๆ มัสยิดกาโบ เล่าว่า

“ที่ดินที่เป็นมัสยิดนี้เป็นที่ดินวากัฟ(บริจาค)จากแบเลาะผู้แทน”

แบเลาะผู้แทนในที่นี้ เป็นชื่อเรียกสั้นๆ แทนการเรียกชื่อว่าท่านอดุล ฎุมิณรงค์ ซึ่งเป็นคนมลายูมุสลิมที่ได้บริจาคที่ดินเพื่อสร้างมัสยิดหลังนี้ซึ่งสร้างด้วยไม้ชั้นเดียว แม้ว่าผู้บริจาคที่ดินเป็นคนมลายูมุสลิมแต่เมื่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วนั้น คนในชุมชนขณะนั้นก็ให้มีผู้ดูแลมัสยิดซึ่งขณะนั้นเป็นคนกาโบ(คนที่มีเชื้อสายปากีสถาน) ซึ่งจะเรียกคนดูแลมัสยิดในภาษามลายูว่า “โต๊ะซีเยาะ” มีจำนวน 3 คน มีชื่อเรียกว่ากาโบแมเราะ กาโบซิเญา และกาโบกูนิง ทั้ง 3 คนเป็นพี่น้องกัน

ในอดีตมัสยิดหลังนี้ยังไม่มีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการ แต่ผู้คนที่มาละหมาด(ทำกิจทางศาสนา)มักเรียกชื่อมัสยิดหลังนี้ว่ามัสยิดกาโบ เนื่องจากในอดีตนั้นมัสยิดจะมีคนดูแลเป็นคนกาโบ เมื่อมีคนมาละหมาดที่นี่ก็จะพบคนกาโบ จึงเรียกติดปากคนมลายูมุสลิมทั่วไปมาจนถึงปัจจุบันว่า “มัสยิดกาโบ” แต่แท้ที่จริงแล้วมัสยิดถูกสร้างขึ้นโดยคนมลายูมุสลิม ซึ่งในระบอบที่มีการสร้างมัสยิดใหม่เป็นตึกปูนแทนหลังเก่าที่เป็นไม้นั้น ทางกลุ่มคนกาโบมีการพูดคุยเจรจาที่จะขอตั้งชื่อมัสยิดว่ามัสยิดกาโบ แต่ก็ไม่เป็นผล และได้ชื่อมัสยิดว่า “มัสยิดอัสฮมาดียะ” ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 55 และ 56 มัสยิดอัสฮมาดียะ (กาโบ) อยู่ใกล้กับร้านซุบๆเครื่องในวัว (ภาพ : ผู้วิจัย)

ปัจจุบันมัสยิดกาโบหลังนี้เสมือนเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่มีที่มายาวนานพร้อมๆ กับการเกิดขึ้นของเมืองยะลาและเมืองนบิง มีเรื่องราวที่สะท้อนถึงความสัมพันธ์ของผู้คนกลุ่มต่างๆ มีสร้างพื้นที่ทางสังคมที่สะท้อนกรอบแนวคิดทางศาสนาอิสลาม จนมาถึงปัจจุบันมัสยิดหลังนี้เป็นพื้นที่ของกลุ่มคนมลายูมุสลิมต่างๆ มากมายมาใช้ประโยชน์ โดยเฉพาะการทำละหมาด

2.3 คิวแท็กซี่ยะลา-เบตง ยะลา-ปัตตานี ยะลา-ยะหา

การเดินทางมายังเมืองยะลา ผู้คนส่วนหนึ่งก็จะมายังย่านสายกลางด้วยเพื่อมาจับจ่ายซื้อของ ซึ่งผู้คนเหล่านั้นก็จะมีลักษณะการเดินทางและการใช้ยานพาหนะที่แตกต่างกันไป บางคนก็ใช้รถส่วนตัว บางคนก็มาที่รถไฟแล้วก็เดินข้ามถนนรถไฟเข้าสู่ย่านสายกลาง แต่มีเส้นทางอีกประเภทหนึ่งที่อยู่กับย่านนี้มานานพอสมควรและถือเป็นสัญลักษณ์หนึ่งหากใครได้มาย่านนี้หรือแม้แต่ในเขตตัวเมืองยะลา นั่นก็คือ การเดินทางด้วยรถแท็กซี่

ภาพประกอบที่ 57 แสดงภาพรถแท็กซี่โดยสารยี่ห้อเบนซ์ (Benz)

ที่ย่านสายกลางมีรถโดยสารประจำทางประเภทหนึ่งที่เรียกว่าแท็กซี่ สำหรับคนมลายูมุสลิมจะออกเสียงว่า “เทะซี” ซึ่งเป็นรถที่ถูกปรับใช้มาจากรถยนต์ยี่ห้อดังคือ เบนซ์ (Benz) ซึ่งใครจะเห็นได้ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่ปลายทางของรถแท็กซี่ โดยที่จังหวัดอื่นๆ จะไม่มี จึงเป็นที่แปลกตา และสำหรับเมืองยะลาแล้วก็ถือเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ด้วย เป็นรถที่คนในพื้นที่รู้จักและก็มีมักจะใช้โดยสารเนื่องจากเป็นรถที่คนขับขับเร็วถึงที่หมายไว จำนวนผู้โดยสารบรรทุกได้ 6 คน ซึ่งผู้ให้บริการไม่ต้องรอนานมากนัก ซึ่งต่างจากรถโดยสารทั่วไปเช่นรถเมล์ รถสองแถว ซึ่งต้องรอผู้โดยสารจำนวนมากอาจใช้เวลานาน และผู้โดยสารบางคนก็ไม่ชอบความแออัด ส่วนความเร็วก็ช้ากว่ารถแท็กซี่ ซึ่งเหมาะสำหรับผู้ที่เร่งรีบ อีกทั้งยังส่งถึงที่ด้วย

สำหรับในบริเวณย่านสาขากลางมีรถแท็กซี่โดยสารจำนวน 3 คันด้วยกัน คือ คิวยะลา-เบตง ยะลา-ปัตตานี และยะลา-ยะหา สำหรับคิวยะลา-เบตงจะตั้งอยู่หัวมุมสามแยกของถนนยะลาสาขากลางกับถนนรถไฟเยื้องกับสถานีรถไฟ ส่วนคิวยะลา-ปัตตานีตั้งอยู่ใกล้กับย่านซูปเครื่องในวัง อยู่ถัดคิวยะลา-เบตงไม่มากนักและคิวยะลา-ยะหาอยู่ที่ถนนปราจีนใกล้กับย่านซูปเครื่องในวังเช่นกัน

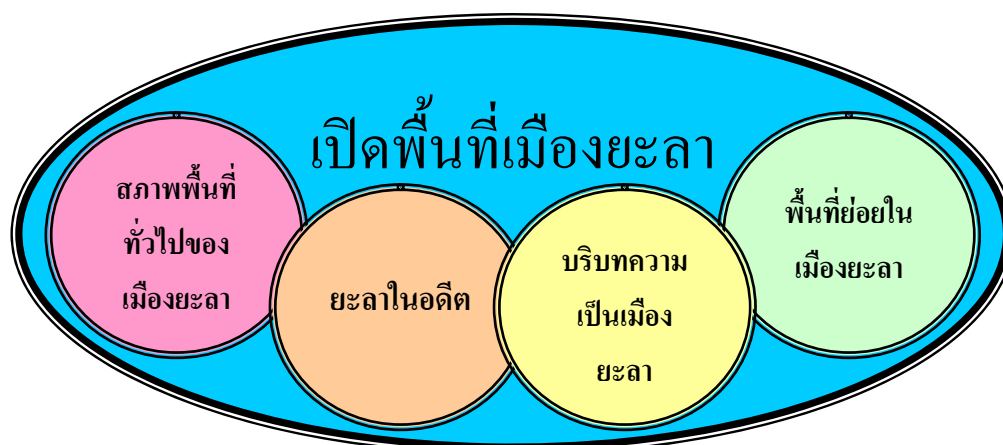
ผู้คนที่มาใช้บริการส่วนหนึ่งก็จะมาจับจ่ายซื้อสินค้าที่ย่านกลาง และอาจจะไปที่อื่นๆ ด้วย ซึ่งคิวทั้งสองจะมีเวลาเปิดปิดคิวในเวลาใกล้เคียงกันคือเริ่มตั้งแต่ 6.00 น. ถึง 16.00 น. ในอดีตที่ผ่านมาก่อนที่จะมีเหตุการณ์ความไม่สงบทางคิวจะปิดคิวช้ากว่านี้เนื่องจากทั้งคนขับและคนโดยสารยังใช้ชีวิตปกติไม่หวั่นเกรงต่อเหตุการณ์ความรุนแรงซึ่งต่างกับปัจจุบันต่างคนก็ต่างปรับตัวในการเดินทางหากช่วงเวลาเย็นใกล้พลบค่ำก็จะไม่เลือกเดินทางเวลาดังกล่าวแล้ว ค่อยเดินทางในวันถัดไป

ที่คิวรถแท็กซี่โดยสารคนขับรถส่วนใหญ่จะเป็นคนมลายูมุสลิมส่วนผู้โดยสารก็จะมี ความแตกต่างหลากหลายมีทุกเพศทุกวัย

นอกจากย่านสาขากลางจะยังเป็นย่านที่เป็นแหล่งการค้าแล้ว การเดินทางของผู้คนที่ จะมายังที่นี้ก็ถือเป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน การมีขึ้นของรถโดยสารจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้ย่านสาขากลางมีความหนาแน่นของผู้คนและได้แสดงออกถึงตัวตนที่แตกต่างหลากหลายลงบนพื้นที่ย่านสาขากลางอีกด้วยในหลายลักษณะ

การกล่าวถึงพื้นที่ศึกษาทั้งหมดชนตลาดเก่าและย่านสาขากลางในงานวิจัยนี้จึงเป็นการ สะท้อนการใช้การสร้างพื้นที่ของคนมลายูมุสลิมที่จะนำเสนอตัวตนผ่านพื้นที่ดั่งนั้นพื้นที่ที่แตกต่าง กันจึงเป็นสิ่งที่ทำให้ปฏิบัติการของคนมลายูมุสลิมแตกต่างๆ กันไปด้วย ความหลากหลายของคนที่จะได้พบเจอจึงเป็นความหลากหลายที่คนมลายูมุสลิมอยู่ท่ามกลางบริบทของพื้นที่ที่แตกต่างกันที่ อยู่ภายใต้บริบทความเป็นเมืองยะลา

กล่าวได้ว่า ผู้คนมีพื้นที่ในแสดงตัวตนอย่างแตกต่างหลากหลายแต่อย่างไรก็ตามทุกพื้นที่ก็ ไม่ได้มีการตัดขาดจากการใช้ชีวิตซึ่งไม่อาจเป็นไปได้ที่ผู้คนจะใช้ชีวิตแบบเดี่ยว ลักษณะของพื้นที่ ที่กล่าวมาทั้งหมดจึงย่อมเป็นสิ่งที่ยึดโยงซึ่งกันและกันรวมถึงยึดโยงคนเข้าไปในพื้นที่ด้วยซึ่งอยู่ ที่ การจะเลือกปฏิบัติและแสดงตัวตนอย่างไร โดยเฉพาะท่ามกลางความเป็นพื้นที่เมืองยะลา ซึ่งผู้วิจัย ได้แสดงผลวัดเมืองยะลาเป็นภาพประกอบดังนี้

ภาพประกอบที่ 58 แสดงภาพเรื่องเปิดเมืองยะลา

การสะท้อนเรื่องพลวัตเมืองยะลานี้เกี่ยวข้องกับเรื่องราวในพื้นที่ในเขตเมืองยะลาและพื้นที่ศึกษา จึงเป็นการมองพื้นที่ที่อยู่ภายใต้การปฏิบัติการของคนมลายูมุสลิมกับคนกลุ่มอื่นๆ และบริบทต่างๆ ของความเป็นเมืองที่เกิดขึ้นพร้อมกันไปด้วย ซึ่งจะแสดงออกถึงความเป็นตัวตนของคนมลายูมุสลิมที่จะทำความเข้าใจว่าคนมลายูมุสลิมมีชีวิตอย่างไร มีการสร้างตัวตนและมีการสร้างพื้นที่อย่างไร ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอในบทต่อไป

บทที่ 5

ความเป็นตัวตนและพื้นที่ทางสังคมของคนมลายูมุสลิม

การศึกษาตัวตนและพื้นที่ทางสังคมของคนมลายูมุสลิมภายใต้บริบทเมืองยะลา ผู้วิจัยได้ศึกษาคนมลายูมุสลิมที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักและคนอื่นๆ โดยศึกษาผ่านการเล่าเรื่องต่างๆ ที่อาจเป็นประสบการณ์ การใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างหลากหลายของคนมลายูมุสลิมในการดำรงอยู่ท่ามกลางกลุ่มตนเองและคนอื่นรวมถึงบริบทเมืองยะลา โดยพยายามศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องราวของผู้ให้ข้อมูลในลักษณะของการสะท้อนภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูลหลัก เสียงในสนามในแง่ของการเล่าถึงชีวิตตนเอง ความสัมพันธ์กับคนอื่นๆ และบริบทรอบตัว ขณะเดียวกันก็ทำความเข้าใจถึงความเป็นตัวตนและพื้นที่ทางสังคมของคนมลายูมุสลิมที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักที่อยู่ท่ามกลางบริบทเมืองยะลา ซึ่งผู้วิจัยได้อธิบายการศึกษานี้ โดยมีประเด็นดังนี้

1. ภูมิหลังของคนมลายูมุสลิมที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก
2. ผู้คน กลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทเมืองยะลา
3. ตัวตนคนมลายูมุสลิมภายใต้บริบทเมืองยะลา
4. พื้นที่ทางสังคมของคนมลายูในเขตเมืองยะลา

1. ภูมิหลังของคนมลายูมุสลิมที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก

ภูมิหลังของคนมลายูมุสลิมที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักที่แตกต่างกันของผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อให้เห็นถึงความหลากหลายในการใช้ชีวิตของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่อยู่ภายใต้ลักษณะส่วนบุคคล ซึ่งเป็นภูมิหลังที่จะนำไปสู่ความเข้าใจประสบการณ์และความสัมพันธ์กับกลุ่มคน ซึ่งในบางโอกาสก็ได้แสดงความเหมือนกันและความต่าง และนำไปสู่การหาความเป็นตัวตนที่หลากหลายต่อไป

สำหรับในงานวิจัยนี้มีผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 9 คน ในทั้ง 2 พื้นที่ศึกษา คือชุมชนตลาดเก่า 6 คน และย่านสายกลาง 3 คน โดยพยายามมองคนมลายูมุสลิมที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วยความหลากหลายในการใช้ชีวิตภายใต้พื้นที่ที่ยึดโยงตัวเองที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยได้แสดงภูมิหลังของคนมลายูมุสลิมที่เป็นผู้ให้ข้อมูลดังตาราง ดังนี้

ชื่อ-สกุล	เพศ	อายุ	สถานภาพ	อาชีพ	พื้นที่
1.คุณสะอาดปา อาแว (แบบปา)	ชาย	50	สมรส	เลขานุการชุมชนมุสลิมสัมพันธ์	ตลาด เก่า
2.คุณหามะ สาเยาะ (แบบมะ)	ชาย	70	สมรส	รับจ้างทั่วไป/ขายของตามหมู่บ้าน	
3.คุณมุสต่อปา อีเฮง (แบบปา)	ชาย	45	สมรส	ช่างทำเฟอร์นิเจอร์	
4.คุณสะปีหลี กาจ (กะหลี)	หญิง	37	สมรส	ขายรถมือสอง/แม่บ้าน	
5.คุณอิสมาแอ อาแว (แบบแอ)	ชาย	37	โสด	ค้าขาย(ขายส่ง)	
6.คุณชามโคเรีย นูร์นชา (ซัม)	ชาย	24	โสด	พนักงานไปรษณีย์(บุรุษไปรษณีย์)	
7.คุณเต๊ะ อุเซ็ง (แบบเต๊ะ)	ชาย	40	สมรส	เจ้าของร้านอาหารซูปเครื่องในวัว	สาย กลาง
8.คุณอิมรอน ยีแสม (อิมรอน)	ชาย	25	สมรส	เจ้าของร้านโทรศัพท์มือถือ	
9.คุณฟาตีเมาะ บือราเฮง (กะเมาะ)	หญิง	50	สมรส	เจ้าของร้านเสื้อผ้ามลายู	

ตารางที่ 4 แสดงตารางภูมิหลังของคนมลายูมุสลิมที่เป็นผู้ให้ข้อมูล

จากตารางที่ 4 ผู้วิจัยได้แสดงภูมิหลังส่วนตัวของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละคนในพื้นที่ศึกษาทั้งในชุมชนตลาดเก่าและย่านสายกลาง เพื่อแสดงถึงความแตกต่างหลากหลายของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในแง่ของเพศ อายุ สถานภาพ อาชีพ และพื้นที่ที่อาศัยที่แสดงถึงการแสดงออกถึงความเป็นตัวตนที่อาจมีได้หลายลักษณะ

การพบเจอผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละคนของผู้วิจัยได้เริ่มต้นผ่านความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างหลากหลาย ดังกรณีของคุณสะอาดปา อาแว ผู้วิจัยได้พบเจอขณะที่ไปเก็บข้อมูลพื้นที่ศึกษาในชุมชนตลาดเก่าบริเวณหลังมัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลา กรณีของคุณหามะ สาเยาะ ผู้วิจัยได้พบเจอและทักทายที่มัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลาหลังจากทำการละหมาดเสร็จ กรณีคุณมุสต่อปา อีเฮง ผู้วิจัยได้พบเจอในขณะที่ร่วมกันรับประทานอาหารที่ร้านข้าวแกงหน้ามัสยิดนุรุลอิสลามปากีสถาน กรณีคุณสะปีหลี กาจ เป็นเพื่อนบ้านของผู้วิจัยซึ่งเป็นคนที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี ชอบทักทายเพื่อนบ้านรวมทั้งผู้วิจัยด้วย กรณีคุณอิสมาแอ อาแว ผู้วิจัยพบเจอและทักทายพูดคุยขณะไปละหมาดที่มัสยิดนุรุลอิสลามปากีสถาน กรณีคุณชามโคเรีย นูร์นชา ผู้วิจัยพบเจอที่ชุมชนบาโร๊ะโดยที่ผู้วิจัยเข้าไปทักทายขณะไปเยี่ยมญาติ กรณีคุณเต๊ะ อุเซ็ง ผู้วิจัยพบเจอขณะที่ผู้วิจัยไปกินข้าวซูปเครื่องในวัวที่ร้านซูปมัสยิดกาโบ กรณีคุณฟาตีเมาะ บือราเฮง ผู้วิจัยตั้งใจเข้าไปหาที่ร้านอูโรที่อยู่ย่านสายกลาง เนื่องจากเห็นว่าเจ้าของร้านเป็นคนมลายูมุสลิม เช่นเดียวกันกับกรณีของคุณอิมรอน ยีแสม

ในการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับตัวตนคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา ผู้วิจัยขอเสนอข้อมูลพื้นฐานของการพบกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนดังนี้

คนที่ 1 คุณสะอาดปา อาแว

คุณสะอาดปา อาแว ผู้วิจัยเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “แบปา” (คำว่าแบแปลว่าพี่ชาย ส่วนคำว่าปา เป็นชื่อที่ถูกเรียกกัน) ซึ่งเป็นที่รู้จักในหมู่สมาชิกกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชน เครือข่ายสหกรณ์บ้าน มั่นคง ตลอดจนญาติๆ ของผู้ตายในกลุ่มชาरिकตมาตีในชุมชนตลาดเก่า (กลุ่มกองทุนเงินสมาชิกเพื่อ สงเคราะห์ครอบครัวผู้เสียชีวิตหรือกองทุนเงินฌาปนกิจสงเคราะห์) เพราะเป็นผู้ที่มีหมวกหลายใบ ที่ใส่ในแต่ละวัน จนได้ฉายาในการทำงานเพื่อสังคมจากเพื่อนร่วมงานว่า “ทำอะไรไม่ได้ใช้แบปา” การศึกษาจบประกาศนียบัตรชั้นต้นวิทยาลัยครูยะลา สถานภาพสมรสแล้ว บ้านอยู่ที่ตลาดเก่า ชุมชนมุสลิมสัมพันธ์ ซอยบุคลล ถนนมุสลิมบำรุง หลังมัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลา

แบปายังเป็นเลขานุการชุมชนมุสลิมสัมพันธ์ที่ทำหน้าที่ในชุมชนตลาดเก่า อีกทั้งยังเป็น พนักงานของเทศบาลนครยะลาด้วย และยังเป็นคนที่รับผิดชอบกลุ่ม OTOP ตลาดเก่าเทศบาลนคร ยะลา มีผลิตภัณฑ์ที่ได้คิดค้น ได้แก่ กรงนกศรียะลาซึ่งเป็นกรงนกกรงหัวจุกที่มีการตกแต่งแกะสลัก เป็นเอกลักษณ์ของศิลปะเมืองยะลา กรงนกจำลองซึ่งเป็นกรงนกขนาดเล็กสำหรับเป็นของที่ระลึก ประดิษฐ์เป็นที่เสียบปากกาตั้งโต๊ะ และผลงานที่ภาคภูมิใจคือรถจำลองซึ่งเป็นรถยนต์โบราณที่ใช้ กันในจังหวัดยะลาในสมัยก่อนดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 59 แสดงภาพ
รถยนต์โบราณจำลองขนาดเล็ก

พร้อมกันนี้แบปายังบอกด้วยว่า

“...แบปาคิด สร้างรถยาลอติมอจีว ที่เสียบปากกากรงนก
กรงหัวจุกจิ๋ว เป็นการสร้างอาชีพกับคนในชุมชน บางคนไม่มีรายได้
รายได้ไม่พอใช้ หากเรามีตรงนี้(การสร้างอาชีพ) ให้เค้าใช้เวลาว่าง
ให้เป็นประโยชน์ เค้าจะได้ไม่ไปติดยา...”

(สะอาดปา อาแว, 2552: สัมภาษณ์)

คำกล่าวข้างต้นเป็นคำพูดสะท้อนถึงแนวคิดที่นำความทรงจำในอดีตมาสร้างความหมายใหม่และสิ่งที่เป็นจุดเด่นของเมืองยะลาในการทำของที่ระลึกเป็นสิ่งสร้างรายได้สร้างอาชีพแก่คนในชุมชน

ในช่วงยุคสมัยหนึ่งเมืองยะลาเคยมีรถยนต์สองแถวไม้ คนมลายูมุสลิมจะเรียกรถลักษณะนี้ว่า “รถยาลอลิมอ” ซึ่งเป็นความทรงจำของคนในจังหวัดยะลาที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไปก็จะจำกันได้ เพราะอยู่ร่วมยุคสมัย มองเห็น และมีประสบการณ์พร้อมกันไปด้วย แต่สำหรับผู้คนที่ไม่มีประสบการณ์นั้นคงไม่ได้สัมผัส แต่หากเคยไปจังหวัดกระบี่ พังงา และภูเก็ต รถยนต์สองแถวไม้ก็ยังมีให้เห็นอยู่

แบปา เป็นผู้ที่มักถูกคลุกคลีอยู่กับชุมชนและประชาชนผู้คนในตลาดเก่าโดยเฉพาะขอบข่ายงานด้านให้ความสงเคราะห์แก่ครอบครัวผู้เสียชีวิตที่อาศัยในชุมชนตลาดเก่า หากมีคนเสียชีวิตในพื้นที่ตลาดเก่า กระบวนการให้ความช่วยเหลือก็จะเกิดขึ้นทันที โดยจะรอให้ญาติผู้ตายมาประสานงานกับแบปาหรือเจ้าหน้าที่ในกลุ่มชาริกัต แบปาได้เล่าถึงที่มาและลักษณะการดำเนินงานของชาริกัตมาตีไว้ว่า

ในส่วนของที่มา แบปาเล่าว่า เดิมทีเดียวชาริกัตมาตียังไม่เคยมีในพื้นที่ตลาดเก่า แต่ในระยะแรกนั้นแบปาได้ทำเฉพาะในซอยที่แบปาอาศัยอยู่เท่านั้นคือซอยบุคคล และยังไม่เป็นระบบเหมือนปัจจุบัน กว่าจะให้เข้าระบบก็ผ่านอะไรมามากมายหลายอย่าง ชาริกัตมาตีเป็นการระดมทุนให้ญาติผู้ตายเมื่อมีการตายเกิดขึ้นในครอบครัวสมาชิก แต่มีเงื่อนไขว่าต้องเป็นสมาชิกของกลุ่มชาริกัตมาตี หลังจากที่เป็นที่รู้จักกันในซอย ก็เริ่มเป็นที่รู้จักทั้งในชุมชนมุสลิมสัมพันธ์และชุมชนอื่นๆ ขณะเดียวกันชุมชนอื่นๆ ก็เริ่มที่จะทำด้วยเพราะถือว่าเป็นสิ่งที่ดีเพราะได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์โดยเฉพาะญาติผู้เสียชีวิต แต่ในปัจจุบันนี้ทุกชุมชนในตลาดเก่าต้องมารวมมือกับกลุ่มที่แบปาจัดตั้งขึ้นและให้แบปาคูแลสมาชิกทั้งหมดในชุมชน เพราะลักษณะการดำเนินงานของทางกลุ่มแบปาจะดีกว่า แต่ก็ทำเฉพาะตลาดเก่าเท่านั้น แบปาบอกว่านอกเขตตลาดเก่าก็มีผู้ที่จะเข้ามาเป็นสมาชิก แต่รับไม่ไหว เพราะเพียงแค่พื้นที่ชุมชนตลาดเก่าก็กว้างมาก อีกทั้งสมาชิกก็มากด้วยเช่นกัน ส่วนลักษณะการดำเนินงานจะมีงานที่สำคัญเช่น งานด้านการเงิน การบัญชี การบันทึกข้อมูลสมาชิก และจะมีเจ้าหน้าที่ภาคสนามที่คอยเก็บเงินสะสมเพื่อนำเข้ากองทุนฯ จากครอบครัวที่เป็นสมาชิก อีกทั้งจะประสานงานกับมัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลาเมื่อมีการเสียชีวิตของสมาชิกกลุ่มฯ เช่น การขุดหลุมฝังศพที่สุสาน(กูโบร์)หลังมัสยิดฯ

แบปายังเป็นผู้ที่ทำงานเพื่อสังคมนอกจากที่เป็นประธานกลุ่ม OTOP ตลาดเก่าแล้ว ยังเป็นประธานชมรมอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐานจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรรมการฝ่ายการเงินและเลขานุการกลุ่มชาริกัตมาตีตลาดเก่า(กลุ่มกองทุนเงินสมาชิกเพื่อสงเคราะห์ครอบครัวผู้เสียชีวิตหรือ

กองทุนเงินฉาบปกิสงเคราะห์) กรรมการเครือข่ายกลุ่มอาชีพ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เหนือญาติ สหกรณ์เคหะสถานบ้านมั่นคงยะลาจำกัด แบบปาจึงนับว่าเป็นชาวตลาดเก่าที่เป็นที่รู้จักมักคุ้นมากคนหนึ่งจากคนตลาดเก่าไม่น้อยไปกว่าโต๊ะอิหม่ามมัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลาเลยทีเดียว

คนที่ 2 คุณหามะ สาเยาะ

คุณหามะ สาเยาะ เป็นชายผู้สูงวัย อายุ 70 ปี มีอาชีพรับจ้างทั่วไป ผู้วิจัยเรียกท่านว่า แบนมะ ได้แต่งงานกับคนปัตตานี มีลูก 2 คน เป็นชาย 1 คน และหญิง 1 คน อยู่บ้านเดียวกันกับแบนมะซึ่งคนเล็กซึ่งเป็นผู้หญิงนั้นแต่งงานมีลูกแล้ว 2 คน ส่วนคนโตยังไม่แต่งงาน

ภาพประกอบที่ 60 แสดงภาพคุณหามะ สาเยาะนั่งอยู่หน้าบ้านของตัวเอง

เดิมทีเดียวแบนมะเป็นคนปัตตานี แต่ได้ย้ายมาอยู่ที่จังหวัดยะลาเมื่ออายุได้ 10 ขวบ โดยย้ายมากับแม่ และอาศัยอยู่ที่ชุมชนตลาดเก่ามาจนถึงปัจจุบัน แบนมะเป็นคนที่ทำงานมาตั้งแต่เด็ก

".. دماس ايت بي ما جادي كلينا دبلا كخ كريتا جالا ليما انتوق
اغكة باراغ اورغ يغ نايك كريتا ايت ، مان كريتا فركي بي ما فون فركي
برسام.."

“...แบมมะ ตอนนั้นเป็นพนักงานอยู่ที่ท่ารถยาลอติมอ คอยขนของที่
คนโดยสารมา รถไปไหนแบมมะก็ไปด้วย...”

(หามะ สาเยาะ, 2552: สัมภาษณ์) (แปลจากภาษามลายูโดยผู้วิจัย)

แบมมะเคยเป็นคนอยู่ที่ท่ารถสองแถว ทำหน้าที่เป็นคนขนของขึ้นลงจากรถ รถสองแถว
ช่วงเวลานั้นจะเป็นรถที่โดยสารระหว่างตัวเมืองยะลาไปกลับอำเภอบันนังสตา (ทางไปอำเภอเบตง)
เป็นรถสองแถวไม้แบบที่ใช้กันที่จังหวัดภูเก็ต ซึ่งที่จังหวัดยะลาไม่มีให้เห็นแล้วในปัจจุบัน คน
มลายู เรียกรถประเภทนี้ในภาษามลายูว่า แกตอชาลอติมอ หรือ แกตอชาลอคาตะ ดังภาพประกอบที่

ภาพประกอบที่ 61 แสดงภาพรถสองแถวตามที่แบมมะเล่า(แกตอชาลอติมอ)

ด้วยการใช้ชีวิตที่ต้องดิ้นรนหางานทำเพื่อหารายได้มาใช้จ่าย ประกอบกับเป็นคนต่างถิ่นจึง
ไม่มีทรัพย์สินอะไรคิดตัวมากนัก ทำให้แบมมะต้องทำงานมาตั้งแต่เด็ก ชีวิตแบมมะจึงคลุกคลีอยู่กับ
การรับจ้างทำทุกอย่างเพื่อให้ได้รายได้ เคยทำงานก่อสร้างบ้าน ต่อเติมหรือซ่อมบ้าน ถางป่า ปอก
มะพร้าวให้เจ้าของสวน ทำขนมขาย เช่น ก๊วยทอด ขายลูกชิ้น และขนมอื่นๆ พุดง่าย ๆ แล้วแต่ใคร
จะมาขอให้ทำอะไรแบมมะทำได้ แบมมะจึงให้ความหมายกับตัวเองและได้บอกกับผู้วิจัยว่า

"..بي ما بواة سموا كرج يغب بوليه دويت بيلا ادا اورغ سوروه.."

“...แบมมะทำทุกอย่างที่ได้เงินแล้วแต่ใครจะสั่งอะไร...”

(หามะ สาเยาะ, 2552: สัมภาษณ์) (แปลจากภาษามลายูโดยผู้วิจัย)

แบบจะมีชีวิตที่คอยให้กำลังใจ และร่วมทำงานไปด้วยกัน จนมาครั้งหนึ่งสักไม่เกิน 10 ปีที่ผ่านมา แบบมาแล้วว่ามีคนใจบุญบริจาครถจักรยานยนต์ ทำให้ทำงานได้ง่ายขึ้น และสามารถไปไหนมาไหนได้สะดวก ซึ่งแต่เดิมต้องเดินหรือใช้จักรยาน

เมื่อมีจักรยานยนต์ใช้แล้ว ทั้งแบบและภรรยา จึงได้คิดที่จะหารายได้อีกแบบ คือ ไปรับสินค้าจากร้านค้า ไม่ว่าจะเป็นสบู่ผงซักฟอก ยาสีฟัน แชมพู กระดาษเช็ดมือ หรือผ้าอนามัย (ตัดเอง) นำไปขายตามหมู่บ้านในชนบท ซึ่งแบบจะไปหลายหมู่บ้านใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ไกลสุดถึงอำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา แบบมาแล้วบางครั้งก็มีอุปสรรค เช่น ล้อยางรถจักรยานยนต์รั่วบ้าง หรือขึ้นทางขึ้นเนินขึ้นเขาที่เกิดอุบัติเหตุล้มลง ครั้งหนึ่งล้มลงใกล้กับฐานปฏิบัติการของทหาร ทหารก็มาช่วย แบบบอกว่าชีวิตก็ลำบากแต่ต้องทน แต่ก็ยังดีที่ได้ทำงาน สุขภาพยังอำนวยอยู่

ชีวิตหลังจากว่างเว้นจากการทำงาน แบบก็มักจะไปทำการละหมาด(ปฏิบัติศาสนกิจตามหลักคำสอนอิสลาม)ที่มีสยิดกลางซึ่งก็ไม่ห่างไกลจากบ้านมากนัก บางครั้งหลังจากเสร็จจากการละหมาดก็จะไปนั่งร้านน้ำชา(แตออ) ที่ร้านน้ำชาตรงปากซอยทางเข้าบ้านพูดคุยสนทนากับเพื่อนร่วมซอย ส่วนช่วงที่ลูกสาวไม่อยู่บ้านหรือออกไปทำงานก็จะช่วยดูแลหลาน

คนที่ 3 คุณมูสตอปา อีเฮง

คุณมูสตอปา อีเฮง ผู้วิจัยเรียกว่า “แบปา” เป็นช่างทำเฟอร์นิเจอร์ที่โรงงานย่านตลาดหลังสถานีรถไฟยะลา อายุ 45 ปี สมรสแล้ว มีลูกด้วยกัน 2 คน เป็นชายทั้งสองคน คนแรกเรียนสถาบันการศึกษาปอเนาะที่จังหวัดปัตตานี ส่วนคนที่สองเรียนอยู่ที่โรงเรียนเทศบาล 5 บ้านตลาดเก่าซึ่งอยู่ใกล้บ้าน ปัจจุบันพักอยู่ที่ชุมชนโรงเรียนเทศบาล 5 ซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งขึ้นโดยเทศบาลนครยะลา แต่ก็ถือว่าอยู่ในชุมชนตลาดเก่า

ภาพประกอบที่ 62 แสดงภาพคุณมูสตอปา อีเฮงกำลังทำงาน

แบปาดิมเป็นคนปัตตานี แต่มาทำงานทำที่เมืองยะลา งานแรกที่ทำคือ เป็นพนักงานที่ร้าน ซุปเครื่องในวัวแถวย่านสายกลาง ซึ่งมาทำงานพร้อมกันเพื่อนซึ่งเป็นคนชักชวน แต่เพื่อนที่ชักชวน ก็ลาออกไปก่อนและกลับบ้านที่จังหวัดปัตตานี ส่วนแบปาดิมทำงานที่นี่ 2 ปีกว่า และก็ลาออกไปเพื่อหางานใหม่ และอยากทำงานที่ได้รายได้ดีกว่านี้ จนมาทำงานเป็นช่างเฟอร์นิเจอร์ ทำตู้ ทำโต๊ะ ที่โรงงานย่านตลาดหลังสถานีรถไฟซึ่งมีเจ้าของคนไทยเชื้อสายจีน ทำงานที่นี้จนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 6 ปีกว่าแล้ว แบปาดิมเล่าถึงชีวิตครอบครัวว่า

".. استري جوال ناسي ء كابو دبوچو لوروغ 12 هدافن مسجد
بسر ، انق فون بلاجر دسكوله طا 5 ابي تتف كرج دغن تيدق توكل سبب
فايه چاري كرج سكارغ عمور فون بايق.."

"...ภรรยาขายข้าวอยู่หัวมุมซอย 12 (ถนนลีโรรส ซอย 12)
หน้ามัสยิด (มัสยิดกลาง)ลูกก็เรียนอยู่ที่นี้โรงเรียนท.5 (เทศบาล 5)..
...แบคงไม่ย้ายงานแล้วล่ะ ..งานหายาก อายุก็เยอะแล้ว..."

(มุสตาฟา อีเฮง, 2552: สัมภาษณ์) (แปลจากภาษามลายูโดยผู้วิจัย)

ชีวิตก่อนและหลังจากทำงานเสร็จ แบปาดิมจะไปช่วยภรรยาจัดเตรียมอุปกรณ์และเครื่องข้าว ยำให้แก่ภรรยาซึ่งขายข้าวอยู่หน้ามัสยิดกลางๆ ซึ่งภรรยาจะขายในช่วงเย็นถึงค่ำ ส่วนแบปาดิมก็จะเก็บลูก ก่อนที่จะไปช่วยเก็บของเมื่อภรรยาขายเสร็จสักประมาณ 3 – 4 ทุ่ม แบปาดิมเล่าว่าลูกค้าส่วนใหญ่จะเป็นนักเรียนจากโรงเรียนธรรมวิทยา และ โรงเรียนสตรีอิสลามวิทยา และนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา โดยจะมาซื้อกันมากในช่วงเวลาหลังละหมาดมัฆริบหรือช่วง 1 ทุ่ม ถึง 2 ทุ่ม ซึ่งแม้ว่าแบปาดิมไม่ได้ช่วยขาย แต่ก็มีเพื่อนของภรรยามาช่วยขาย ซึ่งไม่ได้ถือว่ามีค่าเป็นลูกจ้าง แต่มาช่วยกันทำงาน

คนที่ 4 คุณสะปีห๊ะ กาเจ

คุณสะปีห๊ะ กาเจ อายุ 37 ปี สมรสแล้ว มีบุตร 3 คน ผู้วิจัยเรียกคุณสะปีห๊ะว่า กะห๊ะ (กะหมายถึงพี่สาว ห๊ะคือชื่อ) กะห๊ะเดิมเป็นคนปัตตานี ก่อนที่จะย้ายไปนราธิวาส สมัยเรียนหนังสือเรียนที่โรงเรียนครุศาสตร์วิทยา ที่อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี เมื่อแต่งงานแล้วก็มาอยู่และทำงานที่จังหวัดยะลา มาอยู่ที่ตลาดเก่าบริเวณหลังสถานีรถไฟ กะห๊ะบอกว่า ตัวเองเป็นคน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของแท้ เพราะอยู่มา ทั้ง 3 จังหวัด คือ ปัตตานี นราธิวาส และยะลา

ภาพประกอบที่ 63 แสดงภาพคุณสะปีหลี๊ะ กาเจ(กะหลี่ะ)

กะหลี่ะจะเป็นคนที่มีอัธยาศัยดี มีเพื่อนบ้านที่รู้จักจำนวนมาก ซึ่งกะหลี่ะเล่าถึงตัวเองว่า

“...กะหลี่ะ ไม่มีศัตรูกับใคร กะหลี่ะดีหมด ไม่มีพิชไม่มีภัยกับคนอื่น
ยัง ใจก็ได้ไม่เอาเปรียบคน...”

(สะปีหลี๊ะ กาเจ, 2552: สัมภาษณ์)

กะหลี่ะเป็นคนที่มีความรู้เรื่องธุรกิจ โดยเฉพาะเรื่องราวในวงการรถมือสอง เพราะสามีของกะหลี่ะเป็นนักธุรกิจรถมือสอง หน้าบ้านของกะหลี่ะแม้จะไม่ใช่เต็นท์รถ แต่ก็มีการจอดให้ลูกค้ามาชมดูสภาพรถอยู่บ่อยครั้ง การที่กะหลี่ะเป็นคนที่มิมีมนุษย์สัมพันธ์ดีส่วนหนึ่งมาจากการเป็นคนช่างพูดจาปราศรัยกับลูกค้าที่มาดูรถมือสองอยู่เป็นประจำ

คนที่ 5 คุณอิสมาแอ อาแว

คุณอิสมาแอ อาแว หรือแบแอ อายุ 37 ปี มีสถานภาพโสด บ้านอยู่ย่านตลาดหลังสถานีรถไฟยะลา ชาวชอยที่เป็นเพื่อนบ้านและรู้จักมักคุ้นจะเรียกในภาษามลายูว่า “โต๊ะมือเน” หรือ ท่านกำนัน เพราะแบแอมีสไตล์ชีวิตคล้ายคนเป็นกำนันเป็นคนที่ชอบท้าทายผู้อื่น และอารมณ์ดี แม้เป็นคนใหม่ที่เพิ่งมาอยู่ใหม่ในชอยย่านตลาดหลังสถานีรถไฟยะลา จึงทำให้บรรยากาศการค้ารงชีวิตของคนในเมืองหรือคนชอยต่างก็อยู่ในรอยยิ้ม

แบแอมีอาชีพค้าขายลักษณะขายส่งโดยรับสินค้าจากกรุงเทพฯ ที่ได้ทำการติดต่อไว้แล้ว ไปส่งตามให้ลูกค้าที่อยู่ตามตลาดนัด หรือร้านค้าต่างๆ ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งร้านค้าใน

เมืองยะลาด้วย สินค้าจะเป็นประเภทเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น สบู่ ซึ่งเป็นสบู่นมแพะ แชมพู ยาสระผม ผงซักฟอก เป็นต้น แบนเอเล่าเกี่ยวกับการทำงานของแบนเอว่า

“...งานแบนเอไม่ใช่งานอยู่กับที่ต้องไปติดต่อลูกค้าตามร้านขายของชำ ตลาดนัด แต่ถ้าได้ก็ได้เลย(ถ้าลูกค้าตอบรับสินค้า) แล้วก็ต้องดูเรื่องราคาด้วย เพราะจะมีการตัดราคากัน”

(อิสมาแอ อาแว, 2552: สัมภาษณ์)

ในอีกบุคลิกหนึ่งแบนเอ เป็นคนที่อยู่กับตัวเอง ไม่ค่อยจะพูดคุยกับใครเป็นเวลานาน กลับจากทำงานก็จะเข้าบ้านพักผ่อน แบนเอบอกว่า เพราะเหนื่อยจากการทำงานมาทั้งวันแล้ว และไม่ชอบการไปนั่งร้านน้ำชา ดูหนังแผ่น หรือดูฟุตบอลยูบีซี ชีวิตแบนเอตัวคนเดียวยังไม่มีภรรยา แบนเอจึงเลือกที่จะไปกินอาหารนอกบ้านบ้างแต่ก็ไม่บ่อยเพราะอาหารนอกบ้านหรือตามร้านอาหารจะมีราคาแพง จึงเลือกที่จะซื้อกับข้าวมาทำเองที่บ้าน

คนที่ 6 คุณชามโคเรีย นูร์นชา

คุณชามโคเรีย นูร์นชา อายุ 24 ปี มีสถานภาพโสด ถนัดใช้ทั้งภาษาไทย และภาษามลายู ผู้วิจัยเรียกคุณชามโคเรีย ว่าซัม เป็นพนักงานไปรษณีย์ที่บริษัทไปรษณีย์ไทย จำกัด สาขายะลา (เดิมเรียกว่าที่ทำการไปรษณีย์และโทรเลขยะลา) ทำงานที่นี่เป็นเวลา 2 ปีแล้ว ทำหน้าที่จ่ายไปรษณีย์หรือนูรุษไปรษณีย์ ซัมเป็นคนง่ายๆ กับทุกคน แต่สำหรับในครอบครัวก็มักจะเข้มงวดกับน้องๆ ในเรื่องการปฏิบัติศาสนกิจ เช่น การละหมาด การถือศีลอด หรือการฝึกอ่านอัลกุรอาน

ซัมจะมีกลุ่มเพื่อนๆ ที่อยู่ในตลาดเก่าทั้งที่คบกันตั้งแต่เด็กที่โรงเรียนตาดีกา โรงเรียนประถม และมีมัธยม น้องซัมเล่าถึงชีวิตก่อนที่จะทำงานไปรษณีย์ว่า

“...เพื่อนชอบมาหา บางครั้งก็จะไปนั่งกินน้ำชา บางครั้งก็ไปดูบอลอังกฤษ เด็กลิเวอร์พูล เด็กลิเวอร์พูล(ทีมลิเวอร์พูล อังกฤษ...)”

“...ช่วงรายอ(วันอีดิลฟิตรีวันสำคัญทางศาสนาอิสลาม) จะขึ้นโซเลย์ห์(จักรยานยนต์สามล้อพ่วง) ไปกินบ้านเพื่อนคนนู้นคนนี้...สนุกเฮฮา...”

(ชาม โคเรีย นูร์นชา, 2552: สัมภาษณ์)

ด้วยบรรยากาศของเหตุการณ์ความไม่สงบที่มีอยู่ในพื้นที่ การผ่อนคลายพบปะเพื่อนๆ คุณ
หนังแผ่นกินน้ำชา ก็มีปรับเปลี่ยนไปนั่งชมเล่าถึงเรื่องนี้ว่า

“แต่ก่อนไปดูหนังแผ่น(วีซีดี)แถวร้าน โกเจ็ง เดียวนี้โกเจ็งไม่
เปิดแล้ว พอมีเหตุการณ์(สถานการณ์ความไม่สงบฯ) เค้า(โกเจ็ง)กลัว
หนังเปิดทีหนึ่ง สองสามชั่วโมง คนดูก็เยอะ...”

(ชาม โครเรีย นูร์นชา, 2552: สัมภาษณ์)

เช่นเดียวกับการทำงานของน้องซิมจึงไม่เหมือนคนทำงานทั่วไปที่ทำงานในสำนักงาน และได้เล่าถึง
การทำงานว่า

“...พื้นที่ของซิมอยู่แถวเบอเส็ง(ชานเมือง) ซิมอไชต์คนเดียว
นี่ๆ บางทีก็เสียวหลังเหมือนกัน กลัวเดี๋ยวนี้มันมั่วไปหมด..ติดนิสัย
เป็นคนที่ชอบดูกระจก...”

(ชาม โครเรีย นูร์นชา, 2552: สัมภาษณ์)

ด้วยสถานการณ์เหตุการณ์ความไม่สงบฯ ทำให้การทำงานโดยเฉพาะการทำงานนอก
สถานที่ต้องอยู่ในภาวะที่ต้องระมัดระวังตัวเอง

ชีวิตประจำวันของน้องซิม นอกจากทำงานแล้ว หลังเลิกงานก็จะเป็นครูสอนพระมหา
คัมภีร์อัลกุรอานแก่เด็กๆ ในตลาดเก่าที่โรงเรียนอัลกุรอานกิรออาตี ซึ่งตั้งอยู่ที่ถนนสิโรต ซอย 6
และยังรับสอนอ่านอัลกุรอานสำหรับผู้สนใจอยากฝึกอ่านอย่างถูกต้องโดยน้องซิมรับที่จะไปสอน
ถึงบ้านด้วย บางวันหากมีเวลาจะไปออกกำลังกายที่สนามฟุตบอลในโรงเรียนเทศบาล 5 บ้าน
ตลาดเก่า หรือบางครั้งก็ไปเล่นฟุตบอลที่สนามโรงเรียนธรรมวิทยากับเพื่อน

คนที่ 7 คุณเส๊ะ อุเซ็ง

คุณเส๊ะ อุเซ็ง วัย 40 ปี สมรสแล้ว ผู้วิจัยเรียกว่า แบนเส๊ะ เป็นชื่อจริงพยางค์เดียว เป็นเจ้าของ
ร้านอาหารซุปรื่องในวัดที่ย่านสายกลาง โดยทำร่วมกับพี่น้อง ร้านของแบนเส๊ะตั้งอยู่ใกล้กับมัสยิด
อัลอะห์มาดีห์ หรือที่คนมลายูมุสลิมทั่วไปจะเรียกว่า “มัสยิดกาโบ” (แต่ก่อนมีคนปากีสถานที่
เรียกว่าคนกาโบคูแลมัสยิด จึงเรียกว่ามัสยิดกาโบ) ชื่อร้านของแบนเส๊ะจึงได้ตั้งชื่อร้านว่า “ร้านซุปร
มัสยิดกาโบ” เพราะอยู่ใกล้มัสยิดและลูกค้าจะได้จำง่าย

ภาพประกอบที่ 64 แสดงภาพคุณเสี๊ยะ อุซึ่ง(แบเสี๊ยะ)เจ้าของร้านซูปฯ มัจฉาภิรมย์ (ภาพ:ผู้วิจัย)

แบเสี๊ยะและพี่น้องรับหน้าที่ช่วงต่อจากพ่อและแม่ที่เปิดร้านซูปมาก่อนกว่า 60 ปี ซึ่งก่อนที่พ่อและแม่ของแบเสี๊ยะจะเปิดเป็นร้านภายในห้องแถวไม้ที่เป็นร้านในปัจจุบันนี้ ได้เปิดร้านแบบรถเข็นมาก่อน ลักษณะที่มีที่วางถ้วยชามสามารถนั่งกินที่ร้านรถเข็นได้เลย โดยเริ่มต้นด้วยการขายข้าวกับซูปเครื่องในวัวตั้งแต่เริ่มกิจการ และตั้งใจจะไม่เน้นขายอาหารชนิดอื่น สำหรับลูกค้าที่มารับประทานที่ร้านก็จะรับประทานซูปฯ คนละถ้วยของใครของมัน รับประทานเสร็จก็วางถ้วยชามลงใต้รถเข็นโดยเตรียมพานะไว้แล้ว แบเสี๊ยะได้กล่าวถึงวิธีการขายของพ่อแม่ว่า

“...ออแรตวอ (พ่อแม่) แบเสี๊ยะ ไม้รู้คิดได้ใจตอนนั้นนะ ที่คิดขายซูปเครื่องในวัวเลยไม่ขายข้าวอย่างอื่น แล้วกินคนละถ้วย กินเสร็จไม่ต้องล้างถ้วยล้างที่เดียวเลย...”

(เสี๊ยะ อุซึ่ง, 2552: สัมภาษณ์)

และวิธีการขายของพ่อแม่แบเสี๊ยะจึงเป็นข้อสังเกตถึงพฤติกรรมของลูกค้าและรู้สึกประทับใจโดยเล่าว่า

“...ดูเดี๋ยวนี๊ แบเสี๊ยะสังเกตนะ ร้านอื่น ลูกค้าสั่งอาหารตามสั่งมันก็ซั้แล้ว ต้องรอ แล้วหากมาหลายคน มากับเพื่อน มากับญาติ ไม้ตั้งรอให้ตายแล้ว ไซ้มี๊ ยิ่งคนที่ทำงานในเมืองต่างคนต่างทำงาน เร่งรีบกัน

แบบนี้แหละเร็ว ของใครของมัน จะชคน้ำซุปรักไม่ต้องเกรงใจไม่ต้อง
กลัวน้ำลายใคร...”

(เส๊ะ อุซิ่ง, 2552: สัมภาษณ์)

ด้วยวิธีการขายหรือการจัดการร้านตั้งแต่รุ่นพ่อแม่รวมทั้งสูตรซุปรื่องในว้าวของพ่อแม่
แม่ของแบเส๊ะที่อร่อยทำให้ลูกค้าติดใจในรสชาติ จึงเริ่มมีลูกค้าประจำและบอกต่อๆ กันมาจนถึงรุ่น
ลูก ซึ่งขณะนั้นยังไม่มีชื่อร้าน แต่ลูกค้าก็จะเรียกชื่อเจ้าของร้านแทนและคิดปากว่า “ร้านเง๊ะคะห้”
(ซึ่งเป็นชื่อของแม่ของแบเส๊ะ) ถือเป็นเจ้าแรกที่เปิดร้านอาหารซุปรื่องในว้าวในเขตเมืองยะลา เมื่อ
เป็นที่นิยมจึงได้ย้ายจากรถเข็นมาเปิดร้านห้องแถวไม้ที่อยู่ในปัจจุบัน ใกล้เคียงกับที่เปิดอยู่ใน
ปัจจุบัน ขณะเดียวกันร้านอื่นๆ ปรับเปลี่ยนมาขายซุปรื่องว้าวด้วย ทำให้ย่านนี้มีร้านอาหารที่เน้น
ซุปรื่องในว้าวเป็นหลัก

สำหรับแบเส๊ะและพี่ชายจะเป็นคนทำซุปรื่อง ซึ่งถ้าไม่ใช่สองคนนี้แล้ว คงจะไม่เข้าถึงรสชาติ
ที่อร่อยที่ทำให้ร้านซุปรื่อง มัสยิดกาโบมีลูกค้าจำนวนมากได้แน่ แต่ส่วนใหญ่หน้าที่คนทำซุปรื่องจะเป็น
พี่ชายของแบเส๊ะ ขณะที่แบเส๊ะก็จะเป็นคนทักทายและชักชวนลูกค้าให้เข้าร้าน จนถึงลูกค้านั่งกิน
และออกไปจากร้าน จะเป็นคนที่ส่งเสียงรับสั่งออเดอร์ส่งต่อให้พี่ชายว่าต้องทำซุปรื่อง กี่ถ้วย และให้
พนักงานทราบว่าจะต้องเตรียมสำหรับทันที แบเส๊ะจะเป็นคนที่คิดค่าอาหารอย่างรวดเร็วโดยไม่ต้องใช้
เครื่องคิดเลข และจะส่งท้ายก่อนลูกค้าลุกจากเก้าอี้ด้วยการกล่าว “ขอบคุณ” “โอกาสหน้ามาใหม่ นะ
ครับ” ทั้งภาษาไทยและมลายู

ส่วนลูกจ้างหรือพนักงานส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงมีหน้าที่หลากหลายเช่น เสิร์ฟ ล้างถ้วยชาม
ชงน้ำ ทำกับข้าวบางอย่างที่ลูกค้าสั่งนอกเหนือไปจากซุปรื่อง เช่น ไข่เจียว

ด้วยลูกค้าที่มีมากและเป็นที่นิยม พี่ชายแบเส๊ะอีกคนหนึ่งจึงตัดสินใจเปิดร้านใหม่โดยไปตั้ง
ที่ถนนรวมมิตรซึ่งเป็นถนนที่มีคนคึกคักมากในปัจจุบันถือเป็นถนนย่านสายเศรษฐกิจสายใหม่ของ
เมืองยะลา ซึ่งลูกค้าก็มีไม่น้อย ซึ่งสำหรับที่นั่น การคมนาคมและที่จอดรถสะดวกกว่า จึงทำให้มี
ผู้ดูแลกิจการที่ตกทอดมาจากพ่อแม่เพียงแบเส๊ะและพี่ชายอีกคนหนึ่ง

คนที่ 8 คุณอิมรอน ยีแสม

คุณอิมรอน ยีแสม นักธุรกิจวัยหนุ่มเจ้าของร้านคลังโทรศัพท์ (มือถือ) วัย 25 ปี สมรสแล้ว
ในย่านสายกลาง ผู้วิจัยเรียกชื่อเต็มว่าอิมรอน เป็นคนดั้งเดิมเกิดในย่านสายกลางแต่ญาติพี่น้องส่วน
ใหญ่จะอยู่ที่ฝั่งตลาดเก่า และในสายกลางเองก็มีญาติพี่น้องและก็เปิดร้านทำธุรกิจเช่นกัน

ภาพประกอบที่ 65 ภาพคุณอิมรอน ยีแสม นักธุรกิจหนุ่มเจ้าของร้านคลังโทรศัพท์ (ภาพ: ผู้วิจัย)

อิมรอน เปิดร้านนี้มา 6 เดือนแล้วนับตั้งแต่ต้นปีที่ผ่านมา ก่อนหน้านี้น้าแม่ของอิมรอนเปิดร้านเครื่องสำอาง ซึ่งสายตระกูลของอิมรอนจะเป็นคนที่ถนัดทำธุรกิจการค้ามาตั้งแต่รุ่นปู่แล้ว จนถึงรุ่นตัวเอง ก็เป็นรุ่นที่ 3 แล้ว ร้านของพ่ออิมรอนก็อยู่ตรงกันข้ามกับร้านของอิมรอนขายโทรศัพท์มือถือเช่นเดียวกัน ซึ่งอิมรอนเล่าถึงในเรื่องนี้ว่า

“...ร้านนี้เท่านี้เท่าที่รู้จากอาเยาะ(พ่อ)เป็นของโต๊ะ(ปู่)พ่อของอาเยาะ ขายพวกของชำ ตอนเรายังเล็กอยู่อาเยาะ(พ่อ)เค้าเปิดร้านขายเสื้อผ้า แล้วมา(แม่)ก็เปิดร้านเครื่องสำอางแล้วก็มาถึงเรา เปิดร้านโทรศัพท์มือถือ...”

“...เรา(อิมรอน)เปิดร้านมา 6 เดือนแล้ว ตั้งแต่ต้นปี (ปี2552) แต่ก่อนมา(แม่)จะเปิดเป็นร้านเครื่องสำอาง แล้วก็อาเยาะ(พ่อ)ได้ร้านนู่น(ร้านตรงกันข้าม)เปิดขายมือถือ มา(แม่)เลิกทำร้านเดิม(ร้านเครื่องสำอาง)เราก็เลยเปิดร้านนี้...”

(อิมรอน ยีแสม, 2552: สัมภาษณ์)

อิมรอนมีลูกจ้างสำหรับดูแลต้อนรับลูกค้าจำนวน 1 คน เป็นผู้หญิงมุสลิม อิมรอนบอกว่าจะตัวเองเป็นคนสไลด์ง่าย ๆ ไม่จุกจิก บริหารงานแบบครอบครัว ให้ความสำคัญกันเป็นหลัก การใช้ภาษาส่วนใหญ่จะใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวัน แต่เมื่อมีลูกค้าคนมลายูก็จะพูดมลายู แต่สิ่งหนึ่งที่

ทำให้อิมรอน กังวลคือช่วงที่มีเหตุการณ์ความไม่สงบ โดยเฉพาะตอนที่เกิดในเมือง ทำให้ขายมือถือน้อย แต่ก็ยังพออยู่ได้ เพราะลูกค้าเก่าของพ่อแม่ก็ยังคิดร้านของอิมรอนอยู่

คนที่ 9 คุณฟาตีเมะ บือราเฮง

คุณฟาตีเมะ บือราเฮง เจ้าของร้านเสื้อฝ้ายมลายู ชื่อร้านอุไร อยู่ในย่านสายกลาง เดิมเป็นคนปัตตานี แต่งงานกับสามีคนไทยมุสลิมคนจังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยเรียกคุณฟาตีเมะว่า “ก๊ะ” ก๊ะเมะเป็นคนอักษาศาสตร์ พูดได้ทั้งสองภาษาทั้งภาษาไทยและมลายู ก๊ะเมะเป็นเจ้าของร้านนี้มาโดยการเช่าเป็นร้านขายเสื้อฝ้ายมลายูมากกว่า 20 ปีแล้ว สินค้าในร้านจะเป็นเสื้อลายอินโดนีเซีย ผ้าโสร่ง ผ้าบาติก ผ้าคลุมผม ผ้าสำหรับละหมาด(สีขาว)ของผู้หญิงมุสลิม เป็นต้น

ภาพประกอบที่ 66 แสดงภาพร้านอุไรของคุณฟาตีเมะ บือราเฮง(ภาพ: ผู้วิจัย)

ปัจจุบันเริ่มมีคู่แข่งมากขึ้น ก๊ะเมะเล่าว่า

“...แต่ก่อนไม่ค่อยมีคู่แข่งมากเท่าตอนนี้(ปัจจุบัน) โดยเฉพาะที่ตลาดเก่าจะมีร้านแบบก๊ะจำนวนมาก ก๊ะถือว่าเป็นคู่แข่งทางการค้า แต่ก็ยอมรับว่าเพราะเมืองมีคนมากขึ้น และเสื้อผ้าก็เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องใส่ แต่ก๊ะก็ยังเห็นว่าร้านของก๊ะอยู่ในทำเลที่เหมาะสม ยังมีลูกค้าประจำ แล้วก็สายกลางคนก็ยังเยอะทุกวัน...”

(ฟาตีเมะ บือราเฮง, 2552: สัมภาษณ์)

ร้านขายเสื้อฝ้ายมลายู มีลูกค้าหลากหลายแบบเข้ามาซื้อหาเสื้อผ้า และก๊ะเมะได้เล่าว่า

“ร้านกะชายเสื้อผ้าแบบมลายู ผ้าโสร่งผู้ชายผู้หญิง กายกุง
(ผ้าคลุมผม, ฮีญาบ) บาจู (เสื้อ) ลายอินโดนีเซีย ชุด โต๊ะ (ชุดขาวยาว) กาน
นอมาแย (ผ้าสำหรับคลุมร่างกายเวลาละหมาดของผู้หญิง) อย่างนี้กว่ามี
แต่นายู (คนมลายูมุสลิม) นะมาซื่อ ออแรซีแย (คน ไทย) ก็ซื่อนะ เก้าจะ
ซื่อพวกผ้าโสร่ง ของอินโด ลายมันจะชัดกว่าของไทย”

(ฟาตีมาะ บือราเฮง, 2552: สัมภาษณ์)

และในช่วงนี้ที่มีสถานการณ์ความไม่สงบจะมีทหารเข้ามาดูแลสถานการณ์ใน
พื้นที่จังหวัดยะลา กะเมาะก็บอกว่า ลูกค้าที่เป็นทหารก็มี และได้เล่าว่า

“ทหารบอกว่าจะปลดประจำการแล้ว ก็เลยซื้อเสื้อผ้าเป็นของ
ฝากหน่อย เพราะแบบนี้(ลายมลายู)สวยดี บ้านเค้าไม่มี...”

(ฟาตีมาะ บือราเฮง, 2552: สัมภาษณ์)

ความสัมพันธ์ของกะกับเพื่อนบ้านหรือคนในสายกลาง จะอยู่ในลักษณะของการทักทาย
ขณะที่เปิดร้านและปิดร้าน หรือแลกเปลี่ยนอาหารแก่กันในช่วงเดือนรอมฎอน ซึ่งถือเป็นช่วงการ
ให้ที่ ได้รับผลบุญจากพระเจ้า หรือไปละหมาดที่มัสยิดอัลอะห์มาดีฮ์ (มัสยิดคาโบ)

จะเห็นได้ว่าคุณฟาตีมาะ บือราเฮงซึ่งเป็นเจ้าของร้านเสื้อผ้าที่เป็นร้านแรกๆ ในเมืองยะลา
มีลูกค้าประจำมากมาย ยังมีความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านด้วย

จากภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูล พบว่าการแสดงออกถึงตัวตนที่อยู่บนพื้นที่ได้สะท้อนเรื่องราว
ได้อย่างหลากหลาย แม้ว่าการกล่าวถึงข้างต้นเป็นเพียงภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูลในขณะที่ลงสนามวิจัย
แต่ก็เป็นเรื่องราวที่ได้เกิดขึ้นบนพื้นที่แบบเมืองที่ผู้ให้ข้อมูลที่แสดงออกภายใต้ประสบการณ์ที่ถูก
สร้างเป็นตัวตนของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล และขณะเดียวกันก็ต้องปรับเปลี่ยนตัวตนกับผู้คนในสังคมที่มี
ลักษณะที่เป็นพหุลักษณะของกลุ่มคนในชาติพันธุ์ต่างๆ ในกิจกรรมการใช้ชีวิตที่แตกต่างกัน รวมถึง
การใช้พื้นที่ต่างๆ ก็อาจพบเจอกับบริบททางสังคมและปรากฏการณ์ต่างๆ ทำให้ชีวิตของคนมลายู
มุสลิมได้มีตัวตนภายใต้พื้นที่แบบเมืองยะลาอย่างหลากหลาย สิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลหลักได้เสนอออกมา
ทำให้รู้ถึงประสบการณ์ที่ผ่านมา ซึ่งผู้วิจัยได้นำเรื่องราวประสบการณ์ดังกล่าวสรุปเป็นตารางดังนี้

ผู้ให้ข้อมูล	เรื่องเล่า	แก่นเรื่อง	ลักษณะส่วนตัว
1.คุณสะอาดปา อาแว (แบปา)	การสร้างอาชีพ กลุ่มอาชีพอิสระ	ความสัมพันธ์กับคน และกลุ่มองค์กร	นักพัฒนาชุมชน
2.คุณหามะ สายยะ (แบมะ)	ความทรงจำในอดีต การทำงาน	รับทำงานทุกอย่าง เห็นพื้นที่เปลี่ยนไป	อดทน ขยัน ใจสู้ รักครอบครัว
3.คุณมุสต่อปา อีเฮง (แบปา)	การใช้ชีวิตประจำวัน	ความรับผิดชอบต่อตนเอง และครอบครัว	เป็นคนเรียบง่าย พอใจในสิ่งที่เป็นอย่างอยู่
4.คุณสะปีหลีสะ กาจ (กะหลีสะ)	ความสัมพันธ์กับผู้คน	การทักทาย พูดคุยกับเพื่อนบ้าน	มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
5.คุณอิสมาแอ อาแว (แบแอ)	การทำงาน	การขายส่งสินค้าที่ตนเอง ขายอยู่	เป็นคนเรียบง่าย ชอบทักทาย
6.คุณซามโดเรีย นูร์ริซา (ซิม)	ความสัมพันธ์กับชุมชน	ชีวิตของตนเองในการ อยู่ในชุมชน	มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ช่างพูด ชอบทักทาย
7. คุณเต๊ะ อูเซ็ง (แบเต๊ะ)	พื้นที่ย่านร้านอาหารชูป เครื่องในวัว	ที่มาของร้าน/ ความสัมพันธ์กับผู้คน	พูดคุยชักชวนลูกค้าเข้า ร้าน
8.คุณอิรอน ยีแสม (อิรอน)	เปิดร้านทำธุรกิจ เป็นเจ้าของร้านมือถือ	การทำธุรกิจของ ตัวเอง	เป็นนักธุรกิจใหม่ เรียนรู้การทำธุรกิจ
9.คุณฟาตีเมาะ บือราเฮง (กะเมาะ)	เปิดร้านขายเสื้อผ้ามลายู	ที่มาของร้าน/ ความสัมพันธ์กับผู้คน	เป็นผู้หญิงทำงาน รักการทำการค้า

ตารางที่ 5 แสดงเรื่องเล่า แก่นเรื่อง และลักษณะส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคน

จากตารางที่ 5 ดังกล่าวได้แสดงถึงการสรุปเรื่องราวภูมิหลังของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนที่ได้เล่าเรื่องและให้ความสนใจที่จะเปิดข้อมูลให้ผู้วิจัยได้รับรู้ ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีความหลากหลาย แต่ไม่ได้หมายความว่าผู้ให้ข้อมูลได้นำเสนอข้อมูลหรือเล่าเรื่องดังกล่าวอย่างเฉยๆเพียงแต่เป็นการให้ความสำคัญกับเรื่องราวที่เป็นประสบการณ์ที่ตนเองได้ผ่านมาในชีวิต ผู้วิจัยพบว่าเรื่องราวที่ได้แนะนำเสนอนั้นจะนำไปสู่การสะท้อนเรื่องราวความเป็นตัวตนที่ผูกติดอยู่กับพื้นที่และผู้คนขณะเดียวกันก็ผูกติดอยู่กับบริบททางสังคมด้วยซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอต่อไป

2. ผู้คน กลุ่มชาติพันธุ์ในบริบทเมืองยะลา

เมืองยะลาเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีความแตกต่างหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มด้วยกัน ซึ่งภายใต้ความหลากหลายนี้ ได้เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ได้สะท้อนภาพความหลากหลายของคนในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ได้อยู่ร่วมกันในพื้นที่เดียวกัน

พื้นที่ในเขตเมืองยะลาหรือในเขตเทศบาลนครยะลาซึ่งเป็นพื้นที่หนึ่งที่เป็นพื้นที่ที่สามารถพบเห็นกลุ่มคนต่างๆ มากมาย ซึ่งคนแต่ละกลุ่มก็ได้อาศัยใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในพื้นที่เดียวกัน มีการปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มของตนเอง ขณะเดียวกันก็ได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครยะลาหรือในเขตเมืองซึ่งสามารถพบเห็นได้ทั่วไป ได้แก่ คนมลายูมุสลิม คนไทยมุสลิม คนไทยเชื้อสายไทย คนไทยเชื้อสายจีน คนมุสลิมเชื้อสายปาเกีสถาน คนมุสลิมเชื้อสายพม่า คนอินเดียนับถือศาสนาซิกข์ และคนต่างชาติเป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียดของแต่ละกลุ่มดังนี้

1. คนมลายูมุสลิมและไทยมุสลิม

ในเขตเทศบาลนครยะลา คนมุสลิมส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในชุมชนตลาดเก่า ชุมชนजारู และชุมชนสะเตง และอีกส่วนหนึ่งก็จะอยู่หน้าสถานีรถไฟ ย่านสายกลาง และตลาดสด ส่วนตามย่านอื่นๆ นั้น จะเป็นการพักอาศัยในลักษณะของการประกอบอาชีพ การค้าขาย การเช่าบ้าน หอพัก ของนักศึกษา หรือกลุ่มที่เป็นข้าราชการ อาจจะไม่มิลักษณะของความเป็นชุมชนมุสลิม

คนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามในบริบทของจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือคนที่มีเชื้อสายมลายูจะเรียกว่าคนมลายูมุสลิม และจะเรียกตัวเองหรือกลุ่มของตนเองในภาษามลายูว่า “ออแรมือลายู” “ออแรมายู” (คนมลายู) หรือ “ออแรมือสแล” (คนอิสลามหรือคนมุสลิม) ซึ่งเป็นกลุ่มคนดั้งเดิมที่อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้รวมถึงจังหวัดยะลาด้วย และในบริบทเดียวกันหากเป็นคนมุสลิมต่างพื้นที่นั้น จะไม่ใช่คนเชื้อสายมลายูถือเป็นคนไทยมุสลิม หรือคนมุสลิมเชื้อสายไทย

สำหรับการให้ความหมายต่อคนมลายูมีอย่างหลากหลาย ดังเช่นอาแด ซึ่งเป็นคนขับรถจักรยานยนต์รับจ้างบอกว่า

“...คนมลายู ก็คนที่พูดมลายู ส่วนมากก็เป็นคนอิสลาม(คนมุสลิม) ถ้าไม่ละหมาด ไม่ถือศีลอด(ไม่ปฏิบัติตามหลักคำสอนทางศาสนา) นั่นเป็นแค่คนมลายูเท่านั้น ไม่ใช่คนอิสลาม(คนมุสลิม)...”

(อาแด, 2552: สัมภาษณ์)

อาแดมองคนมลายูซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนมุสลิมในเชิงอุดมการณ์จากการพูดภาษามลายูได้ และต้องปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลามด้วย หากคนมลายูไม่ปฏิบัติตามศาสนาอิสลาม ยกตัวอย่าง การละหมาด การถือศีลอดก็เป็นได้เพียงคนมลายูเท่านั้น ไม่ใช่คนมุสลิม แม้ว่าคนมลายูส่วนใหญ่จะเป็นคนที่นับถือศาสนาอิสลามก็ตาม

ส่วนในทัศนคติมุมมองของสะปีหฺลิ๊ะ กาเจ มองความเป็นมลายูมุสลิมผ่านการแต่งกาย บุคลิก และรูปร่างหน้าตา ดังคำพูดที่ว่า

“...ผู้หญิง ใช้ผ้าคลุม ผ้าฮิญาบ ใส่เสื้อแขนยาว นุ่งยาว ถ้าคนต่างศาสนา(ไม่ใช่อิสลาม)นั้นเค้าจะไม่แต่งแบบเรา...”

“..ผู้ชาย บางคนไม่ใส่หมวกกะปิเยาะ เราดูออกนะ บุคลิกของแต่ละคน แต่ละศาสนา เรามองออกดูบุคลิก ดูหน้าตา การแต่งตัวของเค้าก็เหมือนกัน คนอิสลามเรา (ออเรฮิสแลก็ตอ, คนมุสลิม) ไม่มีที่ใส่เท้านี้ (ชี้ที่รองเท้า) ใส่ยาว หน้าตาก็จะบ่งบอก...”

(สะปีหฺลิ๊ะ กาเจ, 2552: สัมภาษณ์)

ขณะเดียวกันมุมมองของสะปีหฺลิ๊ะ กาเจ ก็สะท้อนถึงลักษณะใดที่เป็นคนที่ไม่ใช่คนมุสลิมไปด้วยในคำพูดดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติก็ยังมีคนที่มองลักษณะต่างๆ ที่มีต่อคนมลายูมุสลิม ซึ่งไม่ใช่อัตลักษณ์ทางศาสนา เช่น การละหมาด การแต่งกายปกปิดในส่วนที่ศาสนาสั่งไว้ แต่ก็ไม่ได้กล่าวบอกว่าคนดังกล่าวไม่ใช่คนมุสลิม ดังเช่น คำพูดของ อาแด คนขับรถจักรยานยนต์รับจ้าง ที่ว่า

“...ต้องปกปิดเอวรัด(เอวรัดคืออวัยวะที่ศาสนาไม่อนุญาตให้เปิดเผย) แต่บางคน(ผู้หญิง)ไม่คลุมผม ใส่แขนสั้น (ผู้ชาย) ใส่หมวกกาบาว การกาง ”เกงขาสั้น อันนี้เราก็ 50 50 เก็บไว้ในใจ จะว่าเค้าไม่ใช่มุสลิมไม่ได้นะ บาบ...”

(อาแด, 2552: สัมภาษณ์)

สำหรับความเห็นของอาแดจะเห็นได้ว่าการให้ความหมายต่อความเป็นมุสลิมให้แก่ใครนั้น ไม่ได้ดีตรา แต่ถ้าแสดงตัวตนออกมาชัดเจนตามอัตลักษณ์ทางศาสนาอิสลาม ก็สามารถรับรู้ได้ว่า

เป็นใครในความแตกต่างในสังคม แต่ในทางกลับการตีตราว่าไม่ใช่มุสลิม ถือว่ากระทำการผิดหลักศาสนาอิสลาม และเป็นบาปด้วย

ความเป็นคนมลายูมุสลิมและความเป็นคนไทยมุสลิม ก็จะแยกไม่ออกอย่างชัดเจน หากไม่ได้เข้าไปพูดคุย ทักทาย และทำความรู้จัก เพราะทั้งสองจะมีการแสดงตัวตนที่มีอัตลักษณ์ทางศาสนาให้เห็น เช่น การสวมหมวกกะปิเยาะ การคลุมผม การไปละหมาด เป็นต้น

2. คนไทยเชื้อสายไทย

คนไทยเชื้อสายไทย ในงานวิจัยนี้ส่วนใหญ่คือคนที่ถูกเรียกว่าคนไทยพุทธ (คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ) ช่วงที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลที่บริเวณตลาดนัดต้นมะพร้าว ผู้วิจัยได้พูดคุยกับแบ้โก๊ะ ซึ่งเปิดร้านซ่อมจักรยานยนต์ ได้กล่าวถึงคนไทยพุทธว่า

“แต่ก่อนที่ดินแถวนี้มีเจ้าของเป็นที่น้อง เป็นญาติๆ กัน เจ้าของที่ดินบางคนก็ขายที่ให้คนไทยพุทธก็มี คนไทยพุทธมาขอซื้อก็มี จะมาจากพัทลุง นคร(นครศรีธรรมราช) ตรงชอยถัดไป แถวนั้นจะมีคนไทยพุทธอยู่เยอะ สองสามชอยตรงนั้น แต่แถวนี้ยังเป็นส่วนมะพร้าวอยู่ เพิ่งปรับที่เป็นตลาดนัด 10 ปีที่แล้วนี่เอง แถวนั้นก็สร้างบ้านเช่า(ซี)”

“...แต่ถ้าทางนู้น(ซี) แถววัดยะลาธรรมาราม แถวนั้นคนไทยพุทธทั้งนั้น แต่ก่อนตอนที่ยังไม่มีถนนนู้น(สายยะลา-โต๊ะปาเกะ) ไม้ว่าใครที่อยู่หมู่บ้านทางนู้นก็ต้องผ่านชุมชนนี้(ชุมชนวัดยะลาธรรมาราม)...”

(ยะโก๊ะ, 2552: สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่า จากเสียงของยะโก๊ะ นั้นได้รับรู้ว่าชุมชนคนไทยพุทธอยู่ในละแวกใกล้เคียงกับบ้านของตนเอง มีวัดอยู่ใกล้บ้าน ในอดีตไม่ว่าจะเป็นใครหากต้องการเดินทางไปอีกฝั่งหนึ่งของวัดซึ่งมีชุมชนถัดไปนั้น ก็ต้องผ่านวัดแห่งนี้ และชุมชนคนไทยพุทธแห่งนี้ แต่หลังจากที่มีการสร้างถนนสายยะลา-โต๊ะปาเกะ เส้นทางเดิมก็ลดบทบาทลง

3. คนไทยเชื้อสายจีน

ช่วงที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลที่ย่านหอนาฬิกาตลาดเก่า พบว่ามีร้านน้ำชากาแฟโดยที่หน้าร้านขายข้าวขาหมูของคนมลายูมุสลิม ซึ่งเจ้าของร้านเป็นคนไทยเชื้อสายจีนและจะมีคนมลายูมุสลิมมาสั่งข้าวขาหมูและสั่งน้ำจากร้านของคนไทยเชื้อสายจีนอยู่ในร้านนี้ ซึ่งเป็นที่รู้จักของคนตลาดเก่าในนามว่าร้านโกเจ็ง จากการสัมภาษณ์ บุตรชายเจ้าของร้านได้เล่าว่า

“...ร้านนี้คนตลาดเก่าเค้าเรียกร้านโกเจ็ง ไม่ใช่ชื่อผม เป็นชื่อป้าผม ชื่อเจ็ง มีพี่น้องสองคน หนีสงครามมาขึ้นฝั่งที่ตากใบ(นราธิวาส) พี่ชายป้า มีครอบครัวไปอยู่จันทบุรี ส่วนป้ามาอยู่ยะลาเปิดร้านน้ำชากาแฟอยู่ตรงนี้ ตั้งแต่ผมยังไม่เกิดเลย ไม่มีชื่อร้าน แต่คนเค้าติดชื่อป้าจึงเรียกร้านโกเจ็ง พอป้าเสียชีวิตก็ยังเรียกร้านโกเจ็งเหมือนเดิม...”

“...เราอยู่ด้วยกันแบบนี้มานาน ฟังพาอาศัยกัน เราขายน้ำ ข้าวขาหมู ผมเก็บค่าไฟวันละสิบบาท ภูเก็ตๆ ลูกค้าเข้าออกได้นะในร้าน กันเอง...”

(โกไข่, สัมภาษณ์: 2552)

ภาพประกอบที่ 67 -68 ภาพร้านโกเจ็งร้านน้ำชากาแฟของคนไทยเชื้อสายจีนในชุมชนตลาดเก่า

สิ่งนี้เป็นตัวอย่างหนึ่งของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ แม้เป็นร้านน้ำชาที่ไม่ได้ตกแต่งร้านมากมาย มีเพียงโต๊ะ และเก้าอี้ แต่ด้วยร้านที่เปิดมาเป็นเวลานานกว่า 60 ปี เชื่อว่าเป็นร้านที่ใครก็จะรู้จักกันในนามร้านโกเจ็งที่อยู่ท่ามกลางชุมชนคนมลายูมุสลิม ในชุมชนตลาดเก่า

4. คนมุสลิมเชื้อสายปาเกีสถานและพม่า

ในเมืองยะลา นอกจากจะมีคนมุสลิมเชื้อสายมลายู หรือคนมลายูมุสลิมแล้ว ผู้วิจัยพบว่า ในเมืองยะลา มีคนมุสลิมเชื้อสายปาเกีสถานและพม่าด้วย

ขณะที่ผู้วิจัยไปละหมาดที่มัสยิดนุรุลอิสลามปาเกีสถาน ย่านหลังสถานีรถไฟ ตลาดเก่า ยะลา มีโอกาสพูดคุยกับคุณอับดุลมานาฟ อาลี ซึ่งเป็นคนมุสลิมเชื้อสายพม่า มาจากรัฐอาระกัน ซึ่งผู้วิจัยเรียกคุณอับดุลมานาฟว่า “แบ” ที่แปลว่าพี่ในภาษามลายู เพราะตอนทักทายคุณอับดุลมานาฟ อาลี ขณะพบเจอครั้งแรก ผู้วิจัยทักทายด้วยภาษามลายู และแบนาฟก็สามารถพูดภาษามลายูได้ จากการสอบถามเนื่องจากแต่งงานกับคนมลายู ที่อยู่ตำบลโกตาบารู อำเภอรามัน จังหวัดยะลา แต่มาทำงานขายผ้าที่ตลาดสดยะลา ปัจจุบันมีลูกแล้ว 3 คน แต่สำเนียงก็ยังไม่ค่อยชัดมากนัก แต่ภาษาไทยแบนาฟก็พูดได้เช่นกัน แต่สำเนียงก็ไม่ค่อยชัดเช่นกัน การสนทนาก็เลยสลับกันทั้งภาษามลายูและภาษาไทย และได้เล่าว่า

“แบเป็นคนพม่า มาจากรัฐอาระกัน รู้จักมัย อยู่ติดกับบังคลาเทศ แต่มาทำงานอยู่ที่นี้ 20 กว่าปีแล้ว แล้วก็แต่งงานกับคนที่นี้ คนโกตาบารู มีลูกสามคนแล้ว”

(อับดุลมานาฟ อาลี, 2552: สัมภาษณ์)

ด้วยบริบททางสังคมเกี่ยวกับการนับถือศาสนาอิสลามของคนมลายูมุสลิมจะอยู่ในสำนักคิด(มัซฮับ)ของท่านอิหม่ามชาฟีอี ดังนั้นการเรียนการสอนในโรงเรียนสอนหลักศาสนาอิสลามก็จะอิงกับสำนักคิดนี้ สำหรับแบนาฟแล้วจะอยู่ในอีกสำนักคิดหนึ่งคือสำนักคิด(มัซฮับ)ตามแนวอิหม่าม(ผู้นำ)ที่ชื่อท่านฮานาฟีเช่นเดียวกับแนวปฏิบัติของคนมุสลิมเชื้อสายปาเกีสถาน อัฟกานีสถาน อินเดีย บังคลาเทศ ทำให้ลูกที่เกิดมาทั้งสามคนของแบนาฟก็เลยต้องปรับเปลี่ยนไปทางฝ่ายแม่ซึ่งเป็นมลายู และได้เล่าเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

“...แต่ลูกก็เรียนรู้อิสลามตามมัซฮับ(สำนักคิด)อิหม่ามชาฟีอี แบบฮานาฟีไม่มีโรงเรียนสอน... อิสลามหลักการ ไม่ได้ต่าง แต่จะต่างแค่ปลีกย่อย เหมือนตอนอ่าน(คำว่า)อาหมินเวลาละหมาด ชาฟีอีอ่านตั้ง ฮานาฟี อ่านเบา ไม่เป็นไร แต่ที่แน่ๆ อย่าขาดละหมาด...”

(อับดุลมานาฟ อาลี, 2552: สัมภาษณ์)

จากการพูดคุยสนทนากับเบนนาฟซึ่งได้เล่าเกี่ยวกับที่มาที่ไปของคนมุสลิมทั้งเชื้อสาย ปากีสถานและพม่าที่อยู่ในยะลา เบนนาฟเริ่มเล่าถึงคนพม่าก่อนว่า

“...ใช้หนังสือต่างคำต่อปี บางคนทำวิชา... ในยะลามีพม่าพุทธ พม่ามุสลิม พม่าพุทธเค้าจะไปเป็นลูกจ้างคนจีน ส่วนพม่ามุสลิม เหมือน แบน จะทำงานเอง ขายผ้า บางคนขายโรตี...”

“...มัชยิดปากี(ปากีสถาน)มีอยู่ทั่วไป ทั่วประเทศ แถวภาคใต้ก็มี ที่หาดใหญ่ หลังสถานีรถไฟ รือเสาะ(นราธิวาส) โก-ลก(นราธิวาส)... พวกเค้า(คนมุสลิมเชื้อสายปากีสถาน)เข้ามาก็จะสร้างมัชยิด...เรา(คน มุสลิมเชื้อสายพม่า)ทำ(สร้างมัชยิด)ไม่ได้หรอก เรายากจน ไม่มีเงิน พวกปากีรวย พวกเค้ามา(เข้ามาในประเทศไทย)ตั้งนานแล้ว คนปากี แรกๆ เค้าจะขายของสินค้าเค้าจะไปตามชนบท คนชนบท คนนาย (คน มลายู)ไม่ค่อยเข้าเมือง ก็จะมีเชื้อของของคนปากี พอตั้งเค้ยะอะก็ซื้อที่ (ที่ดิน) คล้ายกับคนจีนเลย ที่ดินสมัยก่อนราคาถูก”

(อับลูมานาฟ อาลี, 2552: สัมภาษณ์)

เบนนาฟได้เล่าเกี่ยวกับความเหมือนระหว่างคนมุสลิมเชื้อสายพม่ากับคนมุสลิมเชื้อสาย ปากีสถานในเมืองยะลา ว่า

“...เหมือนแบบบ้านอยู่ตลาดสด ถ้าจะละหมาดวันศุกร์(ถือเป็นการ ละหมาดภาคบังคับ)ที่ใกล้สุดก็มีมัชยิดคาโบ(ย่านสายกลาง) แต่ที่มาที่นี้ (มัชยิดนุรุลอิสลามปากีสถาน) เพราะได้เจอฟื้นองเราคนพม่าด้วยกัน...”

(อับลูมานาฟ อาลี, 2552: สัมภาษณ์)

สำหรับคนมุสลิมเชื้อสายพม่าแล้วการมีแนวปฏิบัติหลักคำสอนอิสลามในสำนักคิด (มัซฮับ) ตามแนวท่านอิหม่ามฮานาฟี เช่นเดียวกับแนวปฏิบัติของคนมุสลิมเชื้อสายปากีสถาน ดังนั้นจึงพบคนมุสลิมเชื้อสายพม่าและปากีสถานในมัชยิดนุรุลอิสลามปากีสถานของคนปากีสถาน อยู่จำนวนมาก โดยเฉพาะวันศุกร์

5. คนอินเดียนับถือศาสนาซิกข์

ในตัวเมืองยะลาจะมีคนอินเดียนับถือศาสนาซิกข์ด้วย จากการสัมภาษณ์กับคนซิกข์ที่เป็นเจ้าของร้านครีมเฮาส์ ซึ่งเป็นร้านขายอุปกรณ์เครื่องนอนย่านถนนคชเสนี เล่าว่า

“...พี่เป็นซิกข์รุ่นที่สองที่เกิดที่ยะลาที่นี่แหละ พ่อแม่พี่มาจากอินเดีย...”

“...คนซิกข์ในยะลามาจากแคว้นปัญจาบ ประเทศอินเดีย คนซิกข์กลุ่มแรกๆ ที่มาอยู่ยะลามากับฝรั่งทำการค้าในไทยกับมาเลย์ และบางคนก็สร้างบ้านที่ยะลา ค้าขาย ...”

“...แต่ก่อนมีอยู่หลายครอบครัว แต่เดี๋ยวนี้เหลือ 5 ครอบครัวเค้าจะกลับไปปัญจาบ (ประเทศอินเดีย)บางคนไปอยู่มาเลย์ ไปอยู่หาดใหญ่ (สงขลา) กรุงเทพฯ ...”

(เจ้าของร้านครีมเฮาส์, 2552: สัมภาษณ์)

เจ้าของร้านครีมเฮาส์ได้เล่าเกี่ยวกับศาสนสถาน และความเชื่อว่า

“...ถ้าศาสนาอิสลามก็จะเป็นมัสยิดไข่ม้อยของเราเรียกว่า กุรุควารา... คนซิกข์ผู้ชายจะโทกผ้าที่ศรีษะ...ผู้หญิงมีผ้าคลุมผม แต่ถ้าเข้าไปในกุรุควาราต้องคลุมผมด้วย”

(เจ้าของร้านครีมเฮาส์, 2552: สัมภาษณ์)

คนที่นับถือซิกข์มีการตั้งถิ่นฐานในยะลามากว่า 80 ปีแล้ว จะมีการรวมตัวพบปะกันทางศาสนาที่ศาสนสถานของศาสนาซิกข์เรียกว่า กุรุควารา หรือวัดสิริคุรุสิงห์สภา ตั้งอยู่ที่ถนนรวมมิตรในวันอาทิตย์ของทุกสัปดาห์

6. กลุ่มคนต่างชาติ

นอกจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยยังพบว่า ความเป็นเมืองยะลาในแง่ของการข้ามแดนของคนจากรัฐชาติอื่นก็มีปรากฏในพื้นที่เมืองยะลาเช่นกัน ในขณะที่ผู้วิจัยลงสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทักทายกับจิอะซึ่งเป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง ได้เล่าว่า

“...ต้องพาคนงานไปโรงพยาบาลหน่อย คนกะเหรี่ยง คนพม่า
ยอ(เค้า)พูดไทยไม่เป็น...”

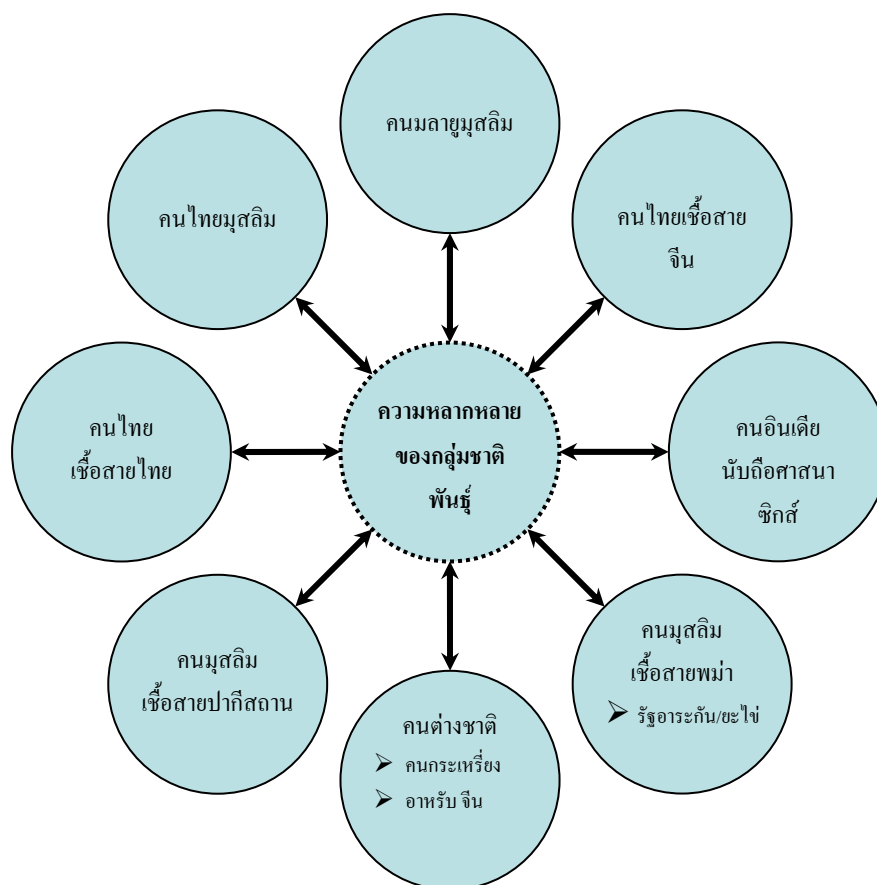
และขณะที่ผู้วิจัยไปหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตที่ร้านอินเทอร์เน็ตย่านหอนาฬิกาตลาดเก่า ก็ได้ถามเจ้าของเกี่ยวกับคนที่มาใช้บริการในร้านซึ่งผู้วิจัยคาดว่าจะเป็นคนต่างชาติ ซึ่งเจ้าของร้านอินเทอร์เน็ตได้บอกว่า

“...เครื่องนั้นคนอาหรับไม่รู้ประเทศไทย แต่น่าจะทำงานที่กุลี
ยะห์(มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา)บางวันเด็กจีนก็มีนะพวกนักศึกษากุลี
ยะห์เหมือนกัน...”

(เจ้าของร้านอินเทอร์เน็ต, 2552:สัมภาษณ์)

กลุ่มคนต่างชาติเหล่านี้เป็นคนที่มาอยู่ในพื้นที่เพียงชั่วคราว เพื่อทำงานหรือมา
ศึกษาต่อ โดยเฉพาะคนอาหรับ และนักศึกษาจีน ที่อยู่ที่มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

กล่าวได้ว่าในเขตเมืองยะลาไม่ได้มีกลุ่มคนเพียงกลุ่มเดียว แต่มีความหลากหลายของกลุ่ม
คนมากมายที่มาใช้พื้นที่เมืองในภาคปฏิบัติการของตนเอง ซึ่งผู้วิจัยได้สรุป ความหลากหลายของ
คนในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆในเขตเมืองยะลาดังนี้

ภาพประกอบที่ 69 แสดงภาพความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในเมืองยะลา

ผู้คนดังกล่าวจะพบเห็นได้ในพื้นที่ต่างๆ ทั่วไปในเมือง บ้างก็อยู่กันเป็นชุมชน บ้างก็อยู่ปะปนกันตามย่านตลาด ร้านค้า ร้านอาหาร มัสยิด สถานที่ทางราชการ แต่กลุ่มใหญ่ในตัวเมืองยะลาจะมีกลุ่มคนมลายูมุสลิม คนไทยเชื้อสายไทย คนไทยเชื้อสายจีน แต่อย่างไรก็ตามด้วยบริบทของความเป็นเมืองที่ต่างคนต่างก็มาแสวงหาปัจจัยต่างๆ ในเขตเมือง เพื่อการประกอบอาชีพ การทำการค้า หารายได้ การมาศึกษาต่อ และอื่นๆ นั้น ก็อาจจะมีกลุ่มคนอื่นๆ ในลักษณะของกลุ่มคนต่างชาติ เช่น คนกระเหรี่ยง ในประเทศพม่าที่มาเป็นแรงงานก่อสร้าง หรือคนต่างชาติที่มาทำงานหรือมาศึกษาที่มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา เช่น คนอาหรับ นักศึกษาจีน ดังนั้นการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับชีวิตของคนมลายูมุสลิมที่จะแสดงความเป็นตัวตนจึงมีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มของตนเองและบางโอกาสบางเวลาก็จะต้องพบเจอสัมผัสกับคนอื่นด้วยเช่นกันในพื้นที่ที่แตกต่างกัน

จากการสังเกตในการลงภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่าในชุมชนตลาดเก่าแม้จะเป็นพื้นที่ที่มีคนมลายูมุสลิมอาศัยเป็นส่วนใหญ่ มีมัสยิดตั้งอยู่ในชุมชนนี้หลายมัสยิด แต่ก็พบว่า

ตามถนนต่างๆ ก็มีคนอื่นๆ เช่นคนไทยเชื้อสายไทยอยู่อาศัยตั้งบ้านเรือนใกล้เคียงกับคนมลายูมุสลิม และเป็นเพื่อนบ้านระหว่างกัน บางแห่งเช่นที่บริเวณตลาดนัดต้นมะพร้าวก็พบว่ายังมีอาศัยอยู่หน้าวัด ความหลากหลายเหล่านี้เป็นส่วนผสมของกลุ่มคนในเมืองยะลาที่ลงตัวเป็นความสวยงามในพื้นที่แบบเมืองยะลา

3. ตัวตนคนมลายูมุสลิมภายใต้บริบทเมืองยะลา

ในพื้นที่เมืองเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มคนหลากหลาย เนื่องจากพื้นที่เมืองเป็นพื้นที่ที่ผู้คนมักจะมาทำกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นการจับจ่ายซื้อของ การท่องเที่ยว การเดินทาง การศึกษาต่อ เป็นต้น ด้วยเป็นพื้นที่ที่รวมไว้ซึ่งสิ่งอำนวยความสะดวกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นส่วนราชการ บริษัท ห้างร้านต่างๆ มากมาย ทำให้ผู้คนที่มาในเมืองหรืออยู่ในเมืองต้องพบเจอกัน มีความสัมพันธ์ต่อกัน เช่นเดียวกันคนมลายูมุสลิมที่จะต้องพบเจอกับคนอื่นๆ มากมายในบริบทความเป็นเมือง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำเสนอประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ดังมีรายละเอียดดังนี้

3.1 การสร้างความหมายต่อตนเองของคนมลายูมุสลิม

3.2 ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับกลุ่มคน

3.1 การสร้างความหมายต่อตนเองของคนมลายูมุสลิม

การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมทำให้คนได้รู้ว่าเป็นตัวเองเป็นใคร และมองคนอื่นๆ อย่างไร เช่นเดียวกับคนมลายูมุสลิมก็มีการนิยามตัวเองและกลุ่มตัวเองซึ่งมีหลายลักษณะขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่างๆ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นคนในครอบครัว เพื่อนบ้าน และคนอื่นๆ ทั่วไป อีกทั้งบริบทที่แวดล้อมตัวคนมลายูมุสลิมด้วยเช่นกัน

ด้วยการอยู่ในบริบทของรัฐของคนมลายูมุสลิม ขณะเดียวกันก็อยู่ในบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์มลายูซึ่งอยู่ร่วมกันกับกลุ่มคนที่ใช้ภาษามลายู ประเด็นการใช้ภาษาจึงเป็นสิ่งที่พบเห็นได้ในความสัมพันธ์ระหว่างคนมลายูมุสลิมกับบริบทแวดล้อม ดังการเล่าของ มุสต่อปา อีเฮง ที่ว่า

".. کواسن تفي رومه ادا اورغ ملايو ساج ، کيت دغن استري چاکف ملايو

تتافي اتق چاکف تاي سبب لکت دسکوله.."

“...แถวบ้าน(ชุมชนโรงเรียนเทศบาล 5) จะมีแต่คนมลายู...เรากับภรรยา
เราพูดมลายู แต่ลูกจะพูดไทยกับเรา ดิดจากโรงเรียน...”

(มุสตอป่า อีเฮง, 2552: สัมภาษณ์) (แปลจากภาษามลายูโดยผู้วิจัย)

จะเห็นได้ว่าครอบครัวของ มุสตอป่า อีเฮง โดยเฉพาะลูกต้องใช้ภาษาไทยสื่อสารกับพ่อแม่
ขณะที่ระหว่างพ่อกับแม่ใช้ภาษามลายูในสื่อสาร ปรากฏการณ์เช่นนี้ทำให้ความเป็นมลายูถูก
ลดทอนลงในแง่ของการใช้ภาษามลายูซึ่งเป็นภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์

แต่อย่างไรก็ตามสำหรับ อิมรอน ยีแสม(อิมรอน) เจ้าของร้านคลังโทรศัพท์ ซึ่งเปิดร้านอยู่ที่
ย่านสาขกลางที่เป็นพื้นที่เศรษฐกิจมีผู้คนที่แตกต่างกันหลากหลาย มาหาซื้อสินค้า และเล่าถึงตัวเองและ
ความจำเป็นของใช้หรือรู้ภาษามากกว่า 1 ภาษาว่า

“...เรามีเชื้อสายมลายู..ที่บ้านจะพูดไทยกัน...เราจะพูดมลายูกับลูกค้า ถ้าเค้าพูด
มลายูนะ...ประมาณ 70 30 ไทย 70 มลายู 30...”

“...เราพูดได้ 2 ภาษา จะได้เข้าถึงคน 2 ศาสนา จะได้สื่อสารได้เข้าใจง่าย...”

(อิมรอน ยีแสม, 2552: สัมภาษณ์)

มุมมองความเห็นของอิมรอน ยีแสม ดังกล่าวนี้นสะท้อนให้เห็นว่า ในย่านการค้า หรือการ
เปิดร้านค้าทำธุรกิจโดยเฉพาะพื้นที่จังหวัดยะลาที่มีความหลากหลายของการใช้ภาษาซึ่งส่วนมากจะ
ใช้ภาษามลายูและภาษาไทยนั้นมีความจำเป็นอย่างมาก เพราะถ้ารู้และเข้าใจได้หลายภาษาก็ยิ่ง
ได้เปรียบในการสื่อสารกับลูกค้า นั่นก็หมายความว่าถึงรายได้ที่จะเข้ามาในร้านนั่นเอง

อนึ่งมุมมองของอิมรอน ยีแสม มองว่า “จะได้เข้ากับคน 2 ศาสนา” นั้น ในแง่ของการใช้
ภาษาคือ คนมลายูมุสลิมนับถือศาสนาอิสลาม มักใช้ภาษามลายูในการสื่อสาร และคนไทยที่นับถือ
ศาสนาพุทธมักใช้ภาษาไทยกลาง

สำหรับความเห็นที่แตกต่างของ อิสมาแอ อาแว (แบแอ) ถึงการแสดงออกทางภาษาทั้ง
ภาษาไทยและภาษามลายูของคนมลายูมุสลิมได้เล่าถึงคนสมัยก่อน(รุ่นพ่อ รุ่นแม่ ขึ้นไป) กับคน
สมัยนี้ว่า

“.. اورغ توا كيت مالو چاكف تاي دق براني چاكف لاكي ، تافي بودق

سكارغ مالو چاكف ملايو تيدق براني چاكف لاكي ، سؤلہ بنجي بهاس سنديري..”

"..اورغ دالم كدای سكارغ دیدیق انق ماچم مان؟ بولیبه چاكف ملايو تتافی

تیدق چاكف ایتوله مالون.."

“...บรรพบุรุษเราพูดไทยจะอายุ จะไม่กล้าพูด แต่เด็กเดี๋ยวนี้พูดมลายูจะอายุ
ไม่กล้าพูด เหมือนกับรังเกียจภาษาตัวเอง...”

“...คนในเมืองเดี๋ยวนี้อายุยิ่งไง พูดภาษามลายูได้แต่ไม่พูด เป็นเรื่องน่าอาย...”

(อิสมาแอ อาแว, 2552: สัมภาษณ์) (แปลจากภาษามลายูโดยผู้วิจัย)

มุมมองของอิสมาแอ อาแว สะท้อนถึงบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป เนื่องจากความเจริญที่เข้าสู่เมือง ไม่ว่าจะสื่อโทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต การเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา ประกอบกับสภาพความเป็นอยู่ของคนในสังคมที่ไม่ได้มีเพียงคนเพียงกลุ่มเดียวหรือชาติพันธุ์เดียว ขณะที่ความเป็นเมืองได้นำความเจริญ เช่น การหารายได้ การประกอบอาชีพ การติดต่อสื่อสาร เป็นต้น ปัจจัยหนึ่งคือในสังคมชุมชนคนมลายูมุสลิมบางโอกาสก็ไม่สามารถใช้ภาษามลายูได้ เช่น ในโรงเรียน แต่บางครั้งก็เป็นความเคยชินเพราะใช้ภาษาไทยอยู่บ่อยครั้งในชีวิตประจำวัน จึงมีบ้างบางคนบางกลุ่มที่ไม่ชินที่จะใช้ภาษามลายูในการสื่อสารระหว่างกันแม้จะฟังกันเข้าใจ

แม้ว่าการใช้ภาษาจะเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นคนมลายูมุสลิมได้ แต่เมื่อบางโอกาสคนมลายูมุสลิมไม่ได้ใช้สิ่งนี้แสดงถึงความเป็นคนมลายูมุสลิม แต่จากประสบการณ์ของอิสมาแอ อาแว สามารถสัมผัสได้ว่าใครเป็นคนมลายูมุสลิมแม้จะไม่รู้จักกันก็ตาม ดังที่ อิสมาแอ อาแว ได้บอกว่า

"..دغر سوارا طاغ دیغ این کنال له.."

"..بولیه کنال سیاف اورغ ملايو کنال دفکاینش.."

"..موکاڠ فون کنال کنال!.."

“...ฟังจากสำเนียง ทองแดง(พูดไทยสำเนียงมลายู)นี้ใช้เลย...”

“...ดูออกใครเป็นคนมลายู ดูจากการแต่งกาย...”

“...หน้าตาก็ดูออก ดูออก(เน้นเสียง)...”

(อิสมาแอ อาแว, 2552: สัมภาษณ์) (แปลจากภาษามลายูโดยผู้วิจัย)

มุมมองของ อิสมาแอ อาแวจึงเป็นสิ่งที่รับรู้ได้ว่า แม้จะใช้ภาษาไทยแต่สำเนียงก็ยังเป็น มลายูอยู่ หากแม้ว่าไม่ได้พูดจาปราศรัยก็ยังสามารถรู้ได้จากหน้าตา และการแต่งกาย

แม้จะอย่างไรก็ตามภาษาพูด และการแต่งกาย เป็นส่วนหนึ่งที่สามารถสะท้อนว่าใครเป็น คนมลายูมุสลิมได้ง่ายที่สุดในการสังเกตหรือการมีความสัมพันธ์ต่อกัน แต่สำหรับลักษณะที่ สะท้อนออกมาของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในแง่ของการนิยามตัวเองของคนมลายูมุสลิมในความเป็นเมือง ยะลาที่มีได้อย่างหลากหลายขึ้นอยู่กับการแสดงตัวในสถานที่พื้นที่ใดในเขตเมืองยะลา ดังเช่น ฟาตี เมาะ บือราเฮง ได้บอกถึงลักษณะของตัวเองในการใช้ชีวิตในเมือง

“...เป็นคนง่ายๆ กินง่าย เข้าเปิดร้าน เย็นก็ปิดร้าน...”

(ฟาตีเมาะ บือราเฮง, 2552: สัมภาษณ์)

มุมมองการใช้ชีวิตของฟาตีเมาะ บือราเฮง สะท้อนการใช้พื้นที่ในชีวิตประจำวันได้แบบ หนึ่งซึ่งระยะเวลาการใช้ชีวิตจะถูกผูกติดอยู่กับการทำการค้าขายทุกวัน ทำให้เห็นว่าการสะท้อน มุมมองว่าลักษณะดังกล่าวเป็นวิถีของคนในเมืองที่จะเลือกให้ความสำคัญกับเรื่องราวของการทำมา หาเลี้ยงชีพ และผลกำไรขาดทุนในการทำการค้า ก่อนเรื่องอื่นๆ การทำทุกอย่างให้ง่ายจะเป็นผลดี และสอดคล้องกับภารกิจในชีวิตประจำวัน

ในขณะที่ อิสมาแอ อาแว มีมุมมองในการใช้ชีวิตของตนเองที่อยู่ท่ามกลางการเดินทาง ขน สิ้นค้าอีกทั้งยังต้องช่วงชิงต่อรองในเรื่องการราคา เช่น การตัดราคา การแย่งลูกค้า โดยกล่าวไว้ว่า

“..سوك دودوق سورغ تيدق سوك دغن رامى سبب سوسه ، هان هندق ماكن

سنغ، تيدور سنغ سبب كرج سوده فون لتيه..”

“...ชอบอยู่แบบง่ายๆ ไม่ชอบอยู่ในสังคมคนเยอะๆ ความวุ่นวาย กินง่ายๆ นอนง่ายๆ ทำงานมาทั้งวันแล้ว....”

(อิสมาแอ อาแว, 2552: สัมภาษณ์) (แปลจากภาษามลายูโดยผู้วิจัย)

เป็นมุมมองที่ไม่ตอบรับกับสิ่งรอบข้างที่ไม่เกี่ยวกับตนเอง มีการกำหนดพื้นที่การใช้ชีวิตส่วนตัวของตนเองและพยายามใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่นั้น หากมองจากคนนอก อาจจะรู้สึกว่าเป็นการกั้นพรมแดนให้กับชีวิตให้แคบลง แต่ทว่าหากมองจากคนในอาจเป็นไปได้ว่าพรมแดนที่ถูกกีดกันนั้นกว้างกว่า เพราะการใช้ชีวิตส่วนตัวไม่ได้หมายความว่าจะเป็นคนที่ไม่ได้สังคมกับใครเพราะเราไม่อาจตีความพื้นที่ส่วนตัวนั้นว่าจะกว้างหรือแคบตามพื้นที่ทางกายภาพนั้นได้

การนิยามตัวเองของคนมลายูมุสลิมดังกล่าวมาทั้งหมดทำให้เห็นว่ามีหลายสิ่งที่คุณมลายูมุสลิมมองตัวเองและมองคนอื่น ๆ อย่างไร ภายใต้พื้นที่ที่จะทำให้เข้าใจได้ว่าคนมลายูมุสลิมไม่ได้มีลักษณะแบบเดียวเท่านั้น แต่มีความหลากหลาย บางครั้งการนิยามก็จะต้องผูกติดอยู่กับพื้นที่ บางครั้งก็ผูกติดอยู่บริบทที่แวดล้อมคนมลายูมุสลิม อีกทั้งความสัมพันธ์กับคนรอบข้างก็เป็นตัวกำหนดตัวตนได้เหมือนกัน

3.2 ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับกลุ่มคน

ในพื้นที่เมืองมีผู้คนที่หลากหลายในรูปแบบลักษณะที่แตกต่างกัน สิ่งหนึ่งที่เป็นสิ่งที่ติดตัวและทำให้ผู้คนมีความแตกต่างคือความเป็นชาติพันธุ์ของคน พร้อมกับการนำเสนอวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ร่วมไปด้วย นอกจากความเป็นชาติพันธุ์แล้ว กลุ่มคนต่างๆ ก็มีความเป็นตัวตนที่หลากหลาย ผู้คนจึงมีโอกาที่จะพบเจอและมีความสัมพันธ์ในกิจกรรมที่แตกต่างกันในพื้นที่เมืองดังนี้

3.2.1 ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับคนต่างชาติพันธุ์

3.2.2 ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับเพื่อนบ้าน

3.2.3 ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับการทำงาน

3.2.4 ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับพื้นที่เมือง

3.2.1 ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับคนต่างชาติพันธุ์

ในพื้นที่เมืองยะลา มีผู้คนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งคนมลายูมุสลิม คนไทยเชื้อสายจีน คนไทยเชื้อสายไทย และคนมุสลิมเชื้อสายปากีสถาน

สำหรับในชุมชนตลาดเก่ามีคนไทยเชื้อสายจีนอยู่ไม่น้อย ซึ่งซามโคเรีย นูร์นชา (ซัม) ได้กล่าวถึงการพบเจอเจ้าของร้านขายของชำซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายจีน เปิดร้านอยู่หัวมุมซอย 6 ของถนนสีโรรส ชื่อร้านสวัสดิ์ ซึ่งได้พูดไว้ว่า

“...ซัมนั้น เวลาจะไปซื้ออะไร ก็จะไปร้านสวัสดิ์ ตอนนั้นยังไม่มีเซเว่นร้านของยอ(เค้า)จะเป็นร้านที่ขายทุกอย่าง มีทุกอย่างที่จำเป็นต้องใช้ ต้องกินภายในบ้าน คล้ายกับเซเว่นเดี๋ยวนี้อ...”

“.....น้องของยอ(เค้า)(น้องเจ้าของร้านสวัสดิ์)ซัมนี่รู้จักมาตั้งแต่เด็ก ยอ(เค้า)เปิดร้านรับซื้อเศษเหล็ก ขวด กระดาษ ยอ(เค้า)จะผ่านหน้าบ้านซัมนทุกวัน บางทียอ(เค้า)ก็ทักซัมน บางทีซัมนก็ทักยอ(เค้า) บางทีซัมนก็เอาของเหลือในบ้านไปขายที่ร้านยอ(เค้า)ก็มี แต่เค้าถูกยิงเสียชีวิตแล้ว...”

(ชาม โคะเรีย นูร์นชา, 2552: สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่า ชาม โคะเรีย นูร์นชา ได้มีความสัมพันธ์คนไทยเชื้อสายจีนผ่านการเป็นลูกค้า ขณะเดียวกันก็มีความสัมพันธ์กันผ่านความเป็นเพื่อนบ้านด้วยการทักทาย ซึ่งคนไทยเชื้อสายจีนคนดังกล่าวอยู่ในซอยเดียวกันกับชาม โคะเรีย

ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยเชื้อสายจีนกับคนมลายูมุสลิมมักพบได้ทั่วไปเช่นที่ ย่านสาขกลางขณะที่ผู้วิจัยไปเก็บข้อมูลที่ย่านสาขกลางแถวร้านซุปรองโน้วใกล้กับมัสยิดอัลอะห์มาดี(มัสยิดคาโบ) โดยนั่งคุยอยู่กับแบเส๊ะเจ้าของร้านซุปรอง มัสยิดคาโบ ก็ได้เห็นคนไทยเชื้อสายจีนถือน้ำผลไม้กระป๋องหลายกระป๋องออกทางหลังบ้านแล้วก็เรียกทักทายแบเส๊ะให้มารับน้ำผลไม้กระป๋อง ขณะเดียวกันผู้วิจัยก็ได้ยิน แบเส๊ะพูดว่า

“...เฮง เฮง เฮง นะ ขอให้รวย ขอให้รวย ขอให้รวย...”

และคนไทยเชื้อสายจีนก็พูดตอบว่า

“...คะ คะ ขอขอบคุณคะ ขอขอบคุณคะ...”

หลังจากที่ทั้งสองทักทายกันเสร็จ แบเส๊ะจึงได้มาเล่าให้ฟังว่า

“...คนจีนแถวนี้(ที่อยู่หน้าร้านแบเส๊ะ)พอถึงวันตรุษจีนก็จะมาให้ของที่ระลึกกับแบเส๊ะทุกปีเลย แต่พอถึงวันฮารีรายอ(วันตรุษอิสลาม: วันอีดิลฟิตรี) แบเส๊ะก็จะให้กะตุปะ(ข้าวเหนียวมัดโบลานเป็นรูปทรงสามเหลี่ยม) ให้กับยอ(เค้า: คนจีนที่อยู่หน้าร้าน) ทุกปีเหมือนกัน...”

(เส๊ะ อุเซ็ง, 2552: สัมภาษณ์)

ในพื้นที่ขนาดเล็กแต่หัวใจคนไม่ได้เล็กตามไปด้วย ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับคนไทยเชื้อสายจีนที่ย่านชูปเครื่องในวัว ที่มีบ้านเรือนของทั้งคนไทยเชื้อสายจีน และคนมลายูมุสลิมก็เป็นไปด้วยแม้วัฒนธรรมต่างกัน แต่ก็สามารถผูกมิตรไมตรีกันได้ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างกันจะเป็นไปวาระวันสำคัญของปีของความเชื่อทางศาสนาของตนเอง โดยที่คนไทยเชื้อสายจีนถือโอกาสวันตรุษจีนในการสร้างความสัมพันธ์ ขณะที่คนมลายูมุสลิมก็จะใช้โอกาสของวันรายออิดิลฟิตรี (วันเฉลิมฉลองการสิ้นสุดการถือศีลอดในเดือนรอมฎอน)

ในขณะที่ผู้กล่าวอาซานมัศยิดกำลังอาซาน(เสียงกล่าวเชิญชวนให้มาละหมาด) ในช่วงที่ผู้วิจัยกำลังเก็บข้อมูลที่ย่านร้านชูปเครื่องในวัว จึงเป็นประเด็นสอบถามว่าเสียงอาซานมีผลต่อความสัมพันธ์หรือไม่อย่างไร แบบชะเงาว่า

“...เราอยู่ด้วยกันมานานและเข้าใจวัฒนธรรมกันและกัน เรื่องนี้ไม่เป็นปัญหาใครจะทำอะไรก็ทำไปในเรื่องศาสนา ในเรื่องความเชื่อของตนเอง... เหมือนในช่วงซูโบฮฺ(ช่วงเวลาละหมาดเช้าก่อนพระอาทิตย์จะขึ้น) เสียงอาซานเหมือนเสียงปลุกให้พวกยอ(เค้า)ต้องตื่นมาทำงานแต่เช้า และโดยอุปนิสัยของชาวจีนจะขยันและมักตื่นแต่เช้าเพื่อทำงานอยู่แล้ว...”

(เส๊ะ อุเซ็ง, 2552: สัมภาษณ์)

คนไทยเชื้อสายจีนกับคนมลายูมุสลิมในย่านนี้มีความสัมพันธ์ที่ดีและเข้าใจวัฒนธรรมของกันและกัน ซึ่งสะท้อนถึงการอยู่ร่วมในสังคมเดียวกันที่อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจ เคารพให้เกียรติต่อกัน ขณะที่คนไทยเชื้อสายจีนก็ใช้วัฒนธรรมอิสลามมาสู่ชีวิต ด้วยการตื่นนอนด้วยการฟังเสียงอาซานที่เสมือนนาฬิกาปลุก ในขณะที่ความสัมพันธ์ของคนมลายูกับคนไทยเชื้อสายไทย สะปะปีหะ กาเจ ได้เล่าว่า

“...ตอนน้ำท่วม เหมือนพี่บ่าวก็ไปอยู่บ้านจิอะ(เพื่อนบ้านกะล๊ะ)...”

(สะปะปีหะ กาเจ, 2552: สัมภาษณ์)

เมื่อตอนเกิดน้ำท่วมยะลาเมื่อหลายปีก่อนนั้น พี่บ่าวซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายไทยนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นเพื่อนบ้านในซอยของสะปะปีหะ กาเจ ซึ่งบ้านของพี่บ่าวเป็นบ้านชั้นเดียว ทำให้ต้องไปอาศัยบ้านของจิอะซึ่งเป็นคนมลายูมุสลิมซึ่งเป็นเพื่อนบ้านที่มีบ้านติดกัน ซึ่งความสัมพันธ์ลักษณะไม่ได้เกิดบ่อยครั้งแต่ก็เป็นความสัมพันธ์ที่ผ่านความเป็นเพื่อนบ้าน

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนมลายูมุสลิมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ สามารถเกิดขึ้นได้ทุกแห่ง และทุกเวลา ผ่านพื้นที่ที่แตกต่างกันไป ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันนั้น ก็จะใช้โอกาสในการพบเจอเพื่อสร้างความสัมพันธ์ เช่น ผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ผ่านการเป็นเพื่อนบ้าน ผ่านการใช้โอกาสวันสำคัญประจำปีทางความเชื่อและวัฒนธรรม หรือแม้แต่โอกาสที่จะเกิดเหตุการณ์ที่ไม่บ่อยนัก เช่น น้ำท่วม ซึ่งทั้งหมดเป็นสิ่งที่เกิดจากการที่กลุ่มคนไม่ได้ปิดกั้นพื้นที่การใช้ชีวิตอยู่เพียงเพื่อตนเองเท่านั้น แต่เพื่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

3.2.2 ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับเพื่อนบ้าน

ความสัมพันธ์ของคนที่มีอยู่ในพื้นที่เมืองจะเป็นไปในหลากหลายลักษณะ ด้วยสภาพพื้นที่และการตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยความเป็นเพื่อนบ้านกันจึงเป็นอีกความสัมพันธ์หนึ่งที่มีขึ้นในพื้นที่เมือง ดังเช่นความสัมพันธ์ของฟาตีมา บือราเฮง ซึ่งเป็นเจ้าของร้านขายเสื้อผ้ามลายูในย่านสายกลาง ที่พูดถึงความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน และได้เล่าว่า

“...ก๊ะ(พี่สาว)ก็จะทักทาย พูดคุย กับเพื่อนบ้าน ร้านข้างๆ แต่ก็ไม่มีเวลามากนัก เพราะต้องทำงาน ฝักร้าน จะคุยได้ก็ช่วงเปิดร้านตอนเช้า กับปิดร้านในตอนเย็น...”

(ฟาตีมา บือราเฮง, 2552: สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ของ ฟาตีมา บือราเฮง ไม่ได้ใช้เวลามากมายในการจะมีความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านหรือร้านค้าข้างเคียงแต่ไม่ได้ทิ้งโอกาสที่จะสร้างความสัมพันธ์ต่อกัน เพราะเวลาส่วนใหญ่ต้องทำงาน

ส่วนพื้นที่ในทางความเชื่อของคนมุสลิมทั่วโลกที่ต้องละศีลอดเป็นเวลาหนึ่งเดือนซึ่งตามวัฒนธรรมของอิสลามคนมุสลิมจะเชิญชวนเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง หรือคนใกล้ชิดมารับประทานอาหารละศีลอดที่บ้าน ซึ่ง ฟาตีมา บือราเฮง ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

“...ช่วงรอมฎอน(เดือนถือศีลอดของชาวมุสลิมทั่วโลก)ก็จะให้แกลงให้ขนมกับข้างบ้าน แต่ก็ไม่เชิญใครมาเปิดปอซอ(ละศีลอด)ที่บ้าน ไม่ทัน เพราะเดือนนี้เราก็กินก็เปิดร้านปกติ กลางคืนก็ต้องไปละหมาดตะราเวาะห์ที่มีสยิดอีก (การละหมาดในเวลากลางคืนที่ต้องละหมาดที่มีสยิดหลังจากการละศีลอด)...”

(ฟาตีมา บือราเฮง, 2552: สัมภาษณ์)

ด้วยข้อจำกัดของการเปิดร้านในช่วงกลางวันจึงไม่ทันที่จะจัดเตรียมเลี้ยงอาหาร และต้องรีบไปละหมาดตะเราะเวียะห์ที่มีสยิดด้วย ฟาตีเมาะ ปือราเสง เลือกที่จะมีโอกาสนในการสร้างความสัมพันธ์ต่อกันด้วยการให้อาหารและขนมแก่เพื่อนบ้าน แต่ไม่เลือกที่จะเชิญเพื่อนบ้านหรือคนอื่นๆ มารับประทานอาหารละศีลอดที่บ้าน

3.2.3 ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับการทำงาน

ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมในพื้นที่การใช้ชีวิตประจำวันในส่วนการทำงานนั้นก็มักต้องทำความเข้าใจบริบทของพื้นที่อาจเป็นเจ้าของร้านค้า สถานประกอบ เพื่อนร่วมงานที่มักจะผูกติดอยู่กับข้อกำหนดกฎเกณฑ์ของสถานประกอบหรือร้านค้าที่ตนเองได้ไปทำงาน หรือแม้แต่การช่วงชิงและต่อรองกับผู้อื่นในอาชีพเดียวกัน

มุสตอปา อีเฮง ซึ่งเป็นคนที่อยู่ในตลาดเก่า ชุมชนโรงเรียนเทศบาล 5 แต่ไปทำงานที่โรงงานเฟอร์นิเจอร์ที่อยู่ย่านตลาดหลังสถานีรถไฟ ได้เล่าว่า

“...ที่ต้องมาทำงานก่อน 8 โมงเช้า หากมาช้าก็ต้องไปคุยกับเจ้าแม่เจ้าของโรงงาน เพราะที่นี่มีกฎว่า “มาหลัง 8 โมงกลับบ้านไปเลย” และจะเลิกงานช่วง 5 โมงเย็น...”

“...ตอนเที่ยงเจ้าแม่จะให้พัก 1 ชั่วโมง แต่ก็จะไปละหมาดซุฮ์รี(ละหมาดเที่ยง) ที่มีสยิดปากี แล้วกินข้าวที่ร้านกะแย แล้วก็ไปทำงานต่อ...”

(มุสตอปา อีเฮง, 2552: สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่าการทำงานของมุสตอปา อีเฮง ถูกข้อกำหนดกฎเกณฑ์ที่ทางโรงงานเฟอร์นิเจอร์กำหนดไว้ และต้องปฏิบัติตามด้วย

ส่วน อิสมาแอ อาแว ก็ผูกติดกับการสถานการณ์การช่วงชิงต่อรองในการใช้พื้นที่ในชีวิตประจำวันในการทำงานค้าขายซึ่งเป็นลักษณะการขายสินค้าที่ต้องช่วงชิงลูกค้า ใครให้ราคาดีลูกค้าก็จะซื้อ ดังที่ อิสมาแอ อาแว ได้กล่าวไว้ว่า

“...คู่แข่งตัดราคา คนอื่นตั้งหกสิบห้าบาท เราตั้งเจ็ดสิบบาท เรื่องราคาต่างคนต่างแย่งลูกค้า ก็ต้องคู่แข่ง คุณคนซื้อ...”

“...เรื่องตัดราคา ไม่โกธ ต้องเหมือนคนส่วนใหญ่ เราตั้งน้อยกว่าเราก็ไม่มีรายได้ ค่าใช้จ่ายไม่ทัน กำไรน้อย...”

(อิสมาแอ อาแว, 2552: สัมภาษณ์)

ลักษณะงานของ อิสมาแอ อาแว ที่ต้องช่วงชิงลูกค้ากับผู้ค้าคนอื่นๆ นั้นทำให้บางโอกาสก็ต้องเลือกที่จะยอมปรับเปลี่ยนราคาให้เหมือนกับคนอื่นที่เสนอราคาต่ำกว่า จึงเป็นการสร้างพื้นที่ให้กับตนเองให้สามารถมีพื้นที่ต่อไปในการทำงาน

จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ของคนมุสลิมกับการทำงานถือเป็นพื้นที่ในการใช้ชีวิตประจำวันที่ต้องมีการแสดงตัวตนในลักษณะที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพของพื้นที่ สภาพของการทำงาน และผู้ร่วมอาชีพ

3.2.4 ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับพื้นที่เมือง

คนมลายูมุสลิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองในบางโอกาสก็มักจะต้องมีการข้ามพื้นที่เพื่อเลือกที่จะมีพื้นที่ที่แตกต่างตามความต้องการของตนเอง

ในย่านสายกลางในส่วนของร้านอาหารมีไม่กี่ร้านและอาหารก็ไม่หลากหลาย จะมีก็ที่ร้านซุปรเครื่องในวัว แม้แต่อิมรอน ยีแสม เจ้าของร้านคลังโทรศัพท์ ในย่านสายกลาง ก็ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

“...กลางวันเราจะไปซื้อข้าวที่ตลาดเก่า สายกลางไม่ค่อยมีใครขายอาหาร กลางวันร้านอาหารอิสลามหากินยาก กลางคืนสายกลางไม่มี ก็ต้องไปซื้อที่ตลาดเก่า...”

“...ไปที่นั่นก็กินซุปรอย่างเดียว ถ้าวันไหนจะไปกินซุปร ก็ต้องไปที่นั่น...”

(อิมรอน ยีแสม, 2552: สัมภาษณ์)

แม้ว่าย่านสายกลางจะเป็นย่านธุรกิจการค้า มีร้านค้าที่หลากหลาย แต่ร้านอาหารสำหรับคนมุสลิมนั้นจะมีก็จะอยู่ในย่านร้านซุปรเครื่องในวัว ซึ่งอาหารไม่หลากหลาย สำหรับคนมุสลิมในย่านสายกลางจึงต้องออกจากพื้นที่ย่านตนเองไปยังชุมชนตลาดเก่าเพื่อเลือกซื้ออาหารมารับประทาน

จะเห็นได้ว่ามุมมองดังกล่าวเป็นการสะท้อนว่าคนในย่านสายกลางมีการข้ามไปยังชุมชนตลาดเก่าเพื่อซื้ออาหารซึ่งมีความหลากหลายกว่าหรือไม่ก็ซื้อข้าวมาทำเอง

ผู้วิจัยได้นำเสนอสรุปมุมมองของคนมลายูมุสลิมต่อเรื่องดังกล่าวดังตาราง

ความเป็นตัวตนของคนมลายูมุสลิมใน เขตเมืองยะลา	มุมมองของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล
การสร้างความหมายต่อตนเองของคน มลายูมุสลิม	-ภาษาพูด -การแต่งกาย -ชีวิตส่วนตัว -ชีวิตที่ผูกติดกับการทำงาน
ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับ กลุ่มคน	-ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับคนต่างชาติพันธุ์ -ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับเพื่อนบ้าน -ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับการทำงาน -ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับพื้นที่เมือง

ตารางที่ 6 แสดงมุมมองของคนมลายูมุสลิมต่อความเป็นตัวตนในเขตเมืองยะลา

ความเป็นตัวตนในความหลากหลายของคนในพื้นที่เมืองนี้ ได้ชี้ให้เห็นปฏิบัติการที่คนมลายูมุสลิมได้กระทำต่อกันกับคนอื่น ๆ และพื้นที่ อีกทั้งได้สะท้อนออกมาเป็นแง่มุมต่างๆ ที่หลากหลายตามการนิยามความหมายของคนมลายูมุสลิมที่มีประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ

4. พื้นที่ทางสังคมของคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา

พื้นที่เมืองยะลาเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีเรื่องราวในแง่มุมต่างๆ ที่เกิดจากการกระทำของผู้คนที่มีต่อพื้นที่อย่างหลากหลาย ซึ่งพื้นที่แต่ละแห่งก็มีเรื่องราวแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของคนกับสถานที่ที่ได้มีการกระทำต่อกัน ซึ่งจากการเก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษาพบว่าคนมลายูมุสลิมมีการพูดประสบการณ์ในพื้นที่เมืองจากมุมมองที่หลากหลายดังนี้

- 4.1 ความทรงจำในพื้นที่
- 4.2 การเข้าสู่พื้นที่เมืองยะลา
- 4.3 การเป็นคนมลายูมุสลิมในฐานะที่เป็นคนของเมืองยะลา
- 4.4 พื้นที่ทางสังคมของมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลาที่ผูกโยงกับเมืองอื่นๆ

4.1 ความทรงจำในพื้นที่

การได้รับฟังเรื่องราวเกี่ยวกับพื้นที่ในช่วงเวลาในอดีตที่ผ่านมาทำให้เห็นว่าคนมลายูมุสลิมมีความทรงจำซึ่งเป็นสิ่งที่ประทับอยู่ในวิถีชีวิตในช่วงเวลาที่ตนเองได้เคยสัมผัส ผู้วิจัยได้รับมุมมองที่มีต่อพื้นที่จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน แม้จะเป็นพื้นที่เดียวกันแต่ก็มีความหลากหลายในการให้ความหมาย และมุมมองที่คนได้ให้กับพื้นที่ซึ่งปรับเปลี่ยนได้ตามช่วงอายุและประสบการณ์ของคนแต่ละคน

พื้นที่ความทรงจำเปรียบเสมือนพื้นที่ของชีวิตที่ถูกใช้ผ่านเวลามาในอดีตมาแล้ว ดังเช่นประสบการณ์ของหามะ สาเยาะ ผู้สูงอายุวัย 70 ปี ได้กล่าวถึงพื้นที่ชุมชนตลาดเก่าที่ตนเองอาศัยเกือบทั้งชีวิตไว้ว่า

".. كدای لام تا سوفا سکارغ ، دولو جالن سیرورو سمنیت ، کواسن جالن درومه بی
 مأ بایق باتو – باتو ، کبابقکن اورغ سوکا دکواسن مسجد بسر کتیک ایت مسجد دنبا
 دغن کایو . کواسنن بایق رومه – رومه ، تمغه لاین لاکي رومه سیکیت بایقش هوتن
 بولوھ ، دتفی ایر سوغی ادا کبون کته بایق فوهون دورین ، کریتا فی فون مسی دکونا
 دغن کایو فی فرکنی دان بالیق ها 1 کالی سهار ی سبب اورغ تیدق بایق سفرت
 سکارغ ، ددالم کدای ها ادا کریتا جالا لیما سو ده فون تیدق سکارغ .."

"...ตลาดเก่าไม่เป็นอย่างที่เห็นตอนนี้ สมัยก่อนถนนลิโรรสก็เล็ก แกวบ้าน
 แบบมะถนนเป็นถนนดินลูกรัง คนมักจะไปอยู่ที่แควมัสยิดกลาง ตอนนั้นมัสยิดก็ยัง
 เป็นไม้อยู่ ที่นั้นจะมีบ้านคนเยอะ ที่อื่นนั้นจะเป็นป่าต้นไม้บ้านคนมีน้อย แกวริม
 แม่น้ำจะมีสวนยาง ต้นทุเรียนเต็มไปหมด รถไฟก็ยังเป็นรถจักรไอน้ำ เดินวันละ
 เทียวเพราะคนไม่เยอะเหมือนสมัยนี้ ส่วนในเมืองจะมีรถขนส่งยาลอสิมอเดี่ยวนี่
 ไม่มีแล้ว..."

(หามะ สาเยาะ, 2552: สัมภาษณ์) (แปลจากภาษามลายูโดยผู้วิจัย)

จากคำกล่าวของ หามะ สาเยาะ ได้กล่าวถึงสภาพชุมชนตลาดเก่าในอดีตโดยสะท้อนให้เห็นว่ามีระบบการคมนาคมเช่น ถนนลิโรรสซึ่งในปัจจุบันถือว่าเป็นถนนที่ตัดผ่านตัวเมืองยะลา มีการเดินรถไฟซึ่งขณะนั้นยังเป็นรถจักรไอน้ำอยู่ และมีรถยาลอสิมอซึ่งเป็นรถสองแถวลักษณะเดียวกับรถสองแถวไม้แบบที่ใช้ในจังหวัดกระบี่ ภูเก็ต พังงา ในปัจจุบันนี้ บางคนเรียกว่ารถตรง มีที่ตั้ง

ของคุณร่วมทางความเชื่อของผู้คนในชุมชนซึ่งเป็นชุมชนคนมุสลิมที่ได้อาศัยอยู่คือ มัสยิดต่อมาได้เป็นมัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลาซึ่งในอดีตเป็นอาคารไม้ชั้นเดียวก่อนจะปรับเปลี่ยนเป็นอาคารคอนกรีต ซึ่งการให้ความหมายของ หามะ สาเยาะ แสดงถึงความป็นเมืองได้เกิดขึ้นแล้ว แต่ขณะเดียวกันในชุมชนก็ยังมีการทำสวนยาง และยังมีพื้นที่ว่างเปล่ามีป่าไผ่ขึ้นมากมาย การตั้งบ้านเรือนของคนส่วนใหญ่จะอยู่ใกล้กับมัสยิดกลางเช่นเดียวกับบ้านของ หามะ สาเยาะ

ส่วนพื้นที่ตลาดเก่าในความดูแลของทางราชการในอดีต หามะ สาเยาะ ได้เล่าอีกว่า

.. "دولو كو اسن كمفوغ كداي لام يغب بلوم ماسوق سام تيسان ايت

جادي هاڠ كو اسن تمبون ساتيغ نوق ، اداڠ توء نيبي نام " ما " يغب جدمة دسي تو .. "

“...พื้นที่ของชุมชนตลาดเก่า แต่ก่อนยังไม่ได้รวมอยู่ในเขตเทศบาล
ยังอยู่ในเขตตำบลสะเตงนอก มีผู้ใหญ่บ้านชื่อ “มะ” ดูแลอยู่...”

(หามะ สาเยาะ, 2552: สัมภาษณ์) (แปลจากภาษามลายูโดยผู้วิจัย)

แม้ในปัจจุบันนี้พื้นที่ชุมชนตลาดเก่าถูกให้ความหมายเชิงอาณาบริเวณคือหลังสถานีรถไฟไปจนถึงทางออกไปปัตตานี แต่ก็มีชุมชนดั้งเดิมที่ถูกนับรวมเข้าไปในความหมายนี้ด้วย คือ ชุมชนจากรู ชุมชนบาโร๊ะ ชุมชนปาแดโมะ และชุมชนปาแดแซงะ ซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีการตั้งถิ่นฐานของผู้คนมานานแล้ว แต่สำหรับชุมชนปาแดโมะ และชุมชนปาแดแซงะเป็นที่คาบเกี่ยวกับพื้นที่ของจังหวัดปัตตานีและยังมีความเป็นชนบทอยู่มาก แต่สำหรับชุมชนบาโร๊ะนั้นซึ่งตั้งอยู่ถัดเข้ามาจากชุมชนทั้งสองถูกปรับเปลี่ยนพื้นที่เป็นบ้านของผู้คน แต่ในอดีตชุมชนบาโร๊ะไม่ได้เป็นเช่นนั้น

คำว่าบาโร๊ะแปลว่าแอ่งน้ำ ที่ลุ่มมีน้ำขัง ซึ่งบ้านเรือนผู้คนที่ตั้งอยู่บริเวณนี้จึงเรียกชุมชนตนเองว่าชุมชนบาโร๊ะ สำหรับความทรงจำเกี่ยวกับพื้นที่นี้ หามะ สาเยาะ เล่าว่า

.. "دولو كمفوغ باروه جادي تمفة لمبه بسر ادا بواة بني ، تانه ايت باكي

اورغ كداي لام ، اورغ دكمفوغ چارو ، باكي واق لي ، باكي فاق هوغ دان ادا

بوروغ سو كا ماكن فادين سهيغك دي مستي جاك ستيف كالي .. "

“...ชุมชนบาโร๊ะแต่ก่อนเป็นแอ่งน้ำขนาดใหญ่ และมีการทำนาด้วย ที่นา
ของคนตลาดเก่าก็มี ของคนจากรูก็มี ของเวาะแล ของเปาะสง นกกระจอกชอบมา
กินข้าวเปลือก เค้าต้องมาไล่ประจำ...”

(หามะ สาเยาะ, 2552: สัมภาษณ์) (แปลจากภาษามลายูโดยผู้วิจัย)

คำบอกเล่าของ หามะ สาเยาะได้เล่าถึงสภาพชุมชนบาโร๊ะซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ชุมชนตลาดเก่าในปัจจุบันนั้น ในอดีตมีสภาพเป็นแอ่งน้ำธรรมชาติที่มาจากคลองแบเมาะ มีการทำนา และยังมีอีกกว่ามีคนที่ทำนาต้องมาไล่คนกระจอกที่มากินข้าวเปลือกอยู่เป็นประจำ

คลองแบเมาะเป็นคลองที่ไหลมาจากภูเขาในเขตตำบลสะเตงนอก อำเภอเมืองยะลา ไหลลงแม่น้ำปัตตานีที่หมู่บ้านจารุกับแบเมาะและยังเป็นคลองที่เป็นเส้นเขตระหว่างยะลากับปัตตานี

สภาพของตลาดเก่าในอดีตส่วนหนึ่งก็มีความเป็นเมืองบ้างแล้วในบริเวณถนนสิโรรส และหลังสถานีรถไฟ แต่ก็ยังมีพื้นที่บางส่วนรอบนอกที่ผู้คนมีวิถีชีวิตอยู่กับการทำการเกษตร แต่ในปัจจุบันนี้สภาพของชุมชนบาโร๊ะเหลือเพียงพื้นที่ที่ยังคงเห็นเป็นแอ่งมีน้ำขังและมีพืชน้ำขึ้นอยู่บ่อยมาก พื้นที่ที่เคยเรียกว่าบาโร๊ะเป็นเพียงความทรงจำของคนสูงอายุ คนเฒ่าคนแก่เท่านั้น ซึ่งคนเฒ่าคนแก่ที่มีชีวิตก็เหลือน้อยมาก จนคนรุ่นใหม่ หรือรุ่นหลังรู้ว่าพื้นที่นี้มีชื่อชุมชนว่าบาโร๊ะที่แปลว่าแอ่งน้ำเท่านั้น แต่ไม่เห็นสภาพอันแท้จริงของมันอีกต่อไป เพราะผู้คนถมดินสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยมากขึ้น และทางเทศบาลก็ได้สร้างถนนเชื่อมกับถนนสายหลักอย่างถนนสิโรรสด้วย อีกทั้งยังสร้างสวนสาธารณะมีสนามเด็กเล่นไว้ให้คนตลาดเก่าอีกด้วยซึ่งความเป็นเมืองได้ทำพื้นที่ธรรมชาติได้กลายเป็นพื้นที่เมืองไป

ด้วยสภาพที่เคยเป็นพื้นที่เป็นชุมชนชนบทมีการทำเกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์มาก่อน ซึ่งเป็นอาชีพที่ปัจจุบันนี้ก็ยังมีคนทำอยู่คือการเลี้ยงแพะ แกะ และวัว โดยเลี้ยงอยู่รอบนอกของชุมชนตลาดเก่าอาจจะไม่มากเหมือนในอดีต แต่ด้วยความเป็นเมืองมาเบียดขับไป ก็ทำให้สัตว์เหล่านั้นมักจะไปออกมาเดินเล่นและสามารถเห็นจนชินตาในตลาดเก่า โดยจะไปกินเศษอาหารที่ตลาดเสรี และมันก็จะกีดขวางการจราจร ซึ่งความทรงจำของ อิสมาแอ อาแว มองว่าพื้นที่ตลาดเก่าเป็นพื้นที่มีแพะ แกะ และวัวเต็มถนน แม้ว่าปัจจุบันนี้จะไม่มีแล้วก็ตาม ดังคำพูดที่ว่า

“...ตลาดเก่าไม่มีอะไรเด่น มีแต่แพะ แกะ วัว เดินตามท้องถนน...”

(อิสมาแอ อาแว, 2552: สัมภาษณ์)

แม้ในปัจจุบันจะไม่มีแพะ แกะ วัวมาเดินตามท้องถนนแล้วก็ตามเนื่องจากทางเทศบาลฯ ได้ตั้งกฎเกณฑ์ห้ามเลี้ยงแบบปล่อย

สำหรับสะปีห๊ะ กาเจ(กะห๊ะ) ซึ่งอยู่ชุมชนตลาดเก่าบริเวณย่านตลาดหลังสถานีรถไฟยะลาได้พูดถึงความทรงจำในอดีตเกี่ยวกับย่านที่ตัวเองได้อาศัยอยู่ซึ่งเป็นที่ตั้งของตลาดเสรีไว้ว่า

“...ตอนมีตลาดเสรีตอนนั้นนะ ที่นี้มีคนขายเยอะ อาหารก็เยอะ เคี้ยวนี้ต้องไปซื้อที่ตลาดเมืองใหม่หรือไม่กี่ตลาดสด...”

(สะปีหลี๊ะ กาเจ, 2552: สัมภาษณ์)

ในอดีตในพื้นที่ชุมชนตลาดเก่ามีตลาดแห่งหนึ่งที่รู้จักในนามว่าตลาดเสรี เป็นตลาดที่เก่าแก่มากในยะลา มีสินค้า และอาหารที่หลากหลาย ตลาดเสรีจะมีคนมากมายมาค้าขายและจับจ่ายซื้อของก่อนที่จะถูกรื้อเพื่อสร้างใหม่ แต่ผู้ค้าเดิมส่วนหนึ่งก็ยังค้าขายโดยเช่าบ้านในซอยหลังสถานีรถไฟ หรือขายริมทางเท้า แต่สินค้า อาหารก็ไม่หลากหลาย ผู้คนส่วนใหญ่จึงเลือกที่จะไปจับจ่ายซื้ออาหารที่ตลาดอื่นเช่น ตลาดสดที่อยู่ฝั่งตรงข้าม หรือตลาดเมืองใหม่

ขณะเดียวกันที่เขตย่านหน้าสถานีรถไฟที่มีความหนาแน่นของผู้คนทั้งผู้ซื้อ ผู้ขาย ร้านค้า และขนส่งมวลชน โดยเฉพาะในพื้นที่ศึกษา ผู้ให้ข้อมูลอย่าง ฟาตีเมาะ บือราเฮง ซึ่งเป็นเจ้าของร้านขายผ้ายังเล่าถึงความทรงจำของตนเองในพื้นที่ย่านสายกลางว่า

“...ฟังจากคนแก่เล่า ตรงนี้เป็นป่า สมัยก่อนยังไม่ได้พัฒนา เป็นที่ดินจับจองของคนมีการทำการค้า เรามาอยู่ปี 2527 ก็มาอยู่ที่นี้ ไม่ใช่คนในพื้นที่ ฟังเค้าเล่า เป็นตึกไม้ หลังจากนั้นก็เกิดไฟไหม้ สักปี 20 ต้นๆ(ต้นปีพ.ศ.2520) ก็มาก็คือเป็นตึกแล้วแม่แฟนเค้าเซ้ง ไฟไหม้ทั้งซอยแฟนเค้า เหลือแค่บ้านอิมรอนกับบ้านดาโตะทั้งสองฝากก็ไหม้หมด แต่ก่อนจะมีพวกกาโบอยู่ด้วย...”

(ฟาตีเมาะ บือราเฮง, 2552: สัมภาษณ์)

จากคำบอกเล่าของ ฟาตีเมาะ บือราเฮง ได้สะท้อนเรื่องราวในย่านนี้ได้หลายประเด็น ไม่ว่าจะเป็นที่มาของพื้นที่ซึ่งเคยเป็นที่ว่างเปล่าเป็นป่ามาก่อน ต่อมาก็ถูกจับจองจากคน อาคารบ้านเรือนทำจากไม้ และถูกไฟไหม้เกือบทั้งซอยในช่วงต้นปีพ.ศ. 2520 ในอดีตเคยมีคนกาโบ(คนมุสลิมเชื้อสายปากีสถาน) อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ด้วย สำหรับในย่านนี้คนมลายูมุสลิมมีพื้นที่ทางความเชื่อคือ มัสยิดกาโบ ซึ่ง ฟาตีเมาะ บือราเฮงก็ได้มีความทรงจำเกี่ยวกับมัสยิดหลังนี้ว่า

“...กาโบมันเฝ้า กาโบแมเราะ เคราแดงๆ เค้าเรียกแมเราะ แต่ก่อนยอ(เค้า) เป็นคนเฝ้า แต่ก่อนก็จะอยู่ตรงนั้น ยอ(เค้า)มาเก็บค่าไฟประจำ แต่ก่อนจะช่วยค่าไฟ มัสยิดทุกเดือน ตอนอยู่ที่ถนนปราจีนตอนนั้นอยู่แถวร้านทองมุสลิมะฮ์ เพราะอะไรพอจะรู้ทำไมเค้าเรียกมัสยิดกาโบ...”

(ฟาตีเมาะ บือราเฮง, 2552: สัมภาษณ์)

บางโอกาสก็ต้องเดินทางไปกรุงเทพฯ เพื่อไปสั่งของเองด้วย ดังนั้นการมาอาศัยอยู่หลังสถานีรถไฟของอิสมาแอ อาแว จึงเป็นทำเลที่สะดวกกว่าการที่จะเลือกไปอาศัยอยู่ที่อื่น

ส่วน สะปี่หล๊ะห์ กาเจ(กะหล๊ะ) ได้กล่าวถึงการเข้าสู่เมืองยะลาในเชิงของการเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่นๆ ในเขตเมืองยะลาด้วยกันไว้ว่า

“...ตลาดเก่านี้มีสิ่งอำนวยความสะดวกส่วนมากจะอยู่ทางฝั่งนี้ มีสถานีรถไฟ รถเมล์ รถอื่นๆ เวลาเราจะไปไหนมาไหน เดินทางสะดวก ไม่เหมือนกับถ้าเราเลือกไปอยู่(ชุมชน)มลายูบางกอกฝั่งนู้นจะลำบาก ถ้าไม่มีรถส่วนตัวลำบากจะไปไหนมาไหน...”

(สะปี่หล๊ะห์ กาเจ, 2552: สัมภาษณ์)

คำพูดของ สะปี่หล๊ะห์ กาเจ ได้สะท้อนความคิดของตัวเองในแง่ของความความสะดวกสบายในการอยู่ในเมืองจึงได้มีการเลือกพื้นที่ที่จะมาอยู่อาศัย แม้ว่าสะปี่หล๊ะห์ กาเจ จะเป็นคนจากนอกพื้นที่เดิมไม่ใช่คนในเมือง แต่ก็มาอยู่ในเมืองตั้งแต่เรียนจบเพื่อมาหางานทำ อีกทั้งได้พบคู่รักที่มาทำงานในเมืองเช่นกันทำให้ทั้งสองได้คิดที่จะตั้งรกรากในเมืองยะลา และเลือกอยู่หลังสถานีรถไฟ ปัจจุบันมีลูก 3 คนแล้ว

ส่วนฟาตีเมาะ บือราเฮง ซึ่งปัจจุบันนี้เป็นเจ้าของร้านเสื้อผ้ามลายูที่อยู่ในย่านสายกลางดั้งเดิมก็ไม่ใช่คนยะลา ได้เล่าถึงการเข้ามาสู่เมือง ไว้ว่า

“...คนนอกก็คือกะนี้แหละ แม่ของแฟน ยอ(เค้า)ดั้งเดิมไม่ใช่คนที่นี่ อยู่ตลาดเก่า ดั้งเดิมเป็นคนนครฯ(นครศรีธรรมราช) พ่อเป็นคนปัตตานี ย้ายมาอยู่ที่นี้(สายกลาง)กะมาก็คือเป็นตึก แม่แฟนเค้าเช่า...”

(ฟาตีเมาะ บือราเฮง, 2552: สัมภาษณ์)

สำหรับ ฟาตีเมาะ บือราเฮง การเข้าสู่เมืองนั้นเป็นการเข้ามาเพราะได้แต่งงานกับสามี ซึ่งแม่ของสามีได้เป็นคนบุกเบิกสร้างหลักปักฐานอยู่ในย่านสายกลางด้วยการเช่าร้านของเจ้าของเดิมเป็นร้านขายเสื้อผ้ามลายู ก่อนหน้านี้ครอบครัวของฟาตีเมาะ บือราเฮงได้อาศัยอยู่ใกล้กับมัสยิดคาโบมาก่อน

ส่วนการเข้าสู่พื้นที่เมือง มุสต่อฟา อีเฮง ช่วงทำเฟอร์นิเจอร์ อาศัยอยู่ที่ในชุมชนตลาดเก่าในชุมชนโรงเรียนเทศบาล 5 เล่าว่า

"..أبي بوكن أصل اورغ جالا ، أبي اورغ تانيغ دودوق دسيبي 8 تاهون ، مولا — مولا
كاوان هاجق كرج دكداي سوب لمبو د بلاكغ كيو كريتا كيغ تانيغ مك 2 تاهون أبي
فون توكل كرج بواة ماري .."

"...เดิมไม่ใช่คนยะลา แบบคนปัตตานี แต่มาอยู่ที่นี้ 8 ปีแล้ว มาแรกๆ
เพื่อนชวนไปทำงานที่ร้านซูปเครื่องในวัว แถวหลังควมแท็กซีปัตตานี อยู่ตรง 2 ปี
แบบออก(ลาออก) มาทำงานที่โรงงานทำตู้..."

(มุสตอปา อีเฮง, 2552: สัมภาษณ์) (แปลจากภาษามลายูโดยผู้วิจัย)

สำหรับ มุสตอปา อีเฮง การเข้าสู่เมืองนั้น เป็นการเข้ามาเพื่อมาหางานทำโดยการชักชวน
ของเพื่อน ก่อนที่จะมาตั้งรกรากที่นี่ ซึ่ง มุสตอปา อีเฮง กล่าวถึงเรื่องการมาอยู่ที่เมืองยะลาไว้ว่า

"..استري جوال ناسيء كابو دبوچو لوروغ 12 هدافن مسجد
بسر ، انق فون بلاجر دسكوله طا 5 أبي تتف كرج دغن تيدق توكل سبب
فايه چاري كرج سكارغ عمور فون بايق.."

"...ภรรยาขายข้าวอยู่หัวมุมซอย 12 (ถนนสี่โรรส ซอย 12) หน้ามัสยิด
(มัสยิดกลาง)ลูกก็เรียนอยู่ที่นี้โรงเรียนท.5 (เทศบาล 5) ...แบบคงไม่ย้ายงาน
แล้วหละ งานหายาก อายุก็เยอะแล้ว..."

(มุสตอปา อีเฮง, 2552: สัมภาษณ์) (แปลจากภาษามลายูโดยผู้วิจัย)

จะเห็นได้ว่าเหตุผลของ มุสตอปา อีเฮง ในการเข้าสู่เมืองนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายส่วน ไม่
ว่าจะเป็นหารายได้ซึ่งทั้งสองคนต้องเลี้ยงลูกและภาระการเช่าบ้าน การเลี้ยงลูกและให้การศึกษา
แก่ลูก และเรื่องอายุของมุสตอปา อีเฮง ที่อายุมากแล้ว ถ้าลาออกคงหาที่ทำงานยากขึ้น

การเข้าสู่เมืองของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคน แม้แต่เดิมจะเป็นคนที่ไม่ได้เกิดที่จังหวัดยะลา แต่ก็
เลือกจังหวัดเป็นที่ทำมาหากิน ประกอบอาชีพ พบคู่รักแล้วแต่งงานลงหลักปักฐานที่เมืองยะลา ซึ่ง
แต่ละคนก็ให้เหตุผลที่แตกต่างกันไป

4.3 การเป็นคนมลายูมุสลิมในฐานะที่เป็นคนของเมืองยะลา

การสะท้อนมุมมองหรือการนิยามความหมายต่อพื้นที่เมืองของคนมลายูมุสลิม บางโอกาส ผู้ให้ข้อมูลก็แสดงมุมมองด้วยการเปรียบเทียบความเป็นเมืองกับความเป็นชนบทไปพร้อมกัน เพื่อจะแสดงถึงความหมาย หรือประสบการณ์ที่คนมลายูมุสลิมเคยสัมผัสให้มีความชัดเจน และมีความแตกต่างอย่างไร แต่สำหรับผู้วิจัยแล้วการที่ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนในลักษณะดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยได้รับรู้มุมมองของคนมลายูมุสลิมได้อย่างหลากหลายมากขึ้น

สำหรับ อิสมาแอ อาแว ได้ให้นิยามความแตกต่างของคนในเมืองและคนชนบทไว้สั้นๆ และกระชับดังนี้ว่า

.. اورغ بندر كورغ جماعة ، بايق فجه بله ، جيران دتفي تيدق كنال تنافي
اورغ كمفوغ برساتو فادو سفرت تولوغ دهاري نيكاج تا داؤفه دي تولوغ دغن
سو كا هاتي بولييه تان انتارا كيت .."

“..คนในเมืองขาดความสามัคคี ต่างคนต่างอยู่ บ้านใกล้กันก็ไม่รู้จักกัน
คนชนบทความสามัคคีมาที่หนึ่ง งานเลี้ยง งานแต่ง ไม่ต้องใช้เงิน ไปมาหาสู่
เอื้อเพื่อเพื่อแผ่ พุคคุยมีอะไรก็ปรึกษา...”

(อิสมาแอ อาแว, 2552: สัมภาษณ์) (แปลจากภาษามลายูโดยผู้วิจัย)

ตามมุมมองของ อิสมาแอ อาแว มองว่าคนในเมืองเป็นคนที่มีลักษณะความเป็นปัจเจกหรือ
ความเป็นส่วนตัวมาก ส่วนคนชนบทนั้นจะมีความเป็นส่วนรวม มีความเป็นชุมชน

การมีตัวตนในพื้นที่เมืองดังกล่าวได้สะท้อนถึงชีวิตของคนมลายูมุสลิมที่มีความแตกต่าง
อย่างหลากหลายขึ้นอยู่กับการให้ความหมายของสิ่งที่คนได้พบเจอและมีประสบการณ์ด้วย ทำให้
สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องราวที่คนมลายูมุสลิมได้สะท้อนออกมาบนพื้นที่เมือง

การอยู่อาศัยในเมืองยะลา คนมลายูมุสลิมก็ได้มีการให้ความหมายต่อพื้นที่แต่ละแห่งของ
เมืองยะลาแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิด หรือความหมายที่ถูกสร้างไว้แล้ว
ตามสภาพพื้นที่ หรือการนิยามใหม่ของรัฐ

สำหรับ หามะ สาเยาะ ได้มองเมืองยะลาในตลาดเก่าและหน้าสถานีรถไฟในทางกายภาพว่า

.. ايت كمفوغ چارو دان ايت كمفوغ باوره ، دولو اورغ تيدق رامى
سفرت سكارغ تمفتش دسينى جادي لمبه ، ادا بواة بني دان ايت كمفوغ فاديكوق دان

کمفوغ فاديسيغيغ دکت دغن تانيغ ، کيت سکارغ اداد کمفوغ کدای لام
تتافي دسان کمفوغ نيبوغ دکواسن هداغن ستيشين.."

“...ทางนูน(ซี) ชุมชนจารู ทางนูน(ซี) บาโร๊ะ แต่ก่อนยังไม่มีย่านคนมากเท่านี้ จะ
เป็นบึง มีการทำนา ทางนูน(ซี)ชุมชนปาแคโอะ ใกล้เคียง ปาแคแซงเงใกล้เคียง
ปัตตานีแล้วนะ แล้วที่เราอยู่นี้ตลาดเก่า (คือดาบูโร๊ะ) ฝั่งนูน(ซี)แถวหน้าสถานี แถว
นั้น นิบง...”

(หามะ สายาะ, 2552: สัมภาษณ์) (แปลจากภาษามลายู โดยผู้วิจัย)

มุมมองของหามะ สายาะ เป็นการเล่าถึงพื้นที่ชุมชนต่างๆ ว่าตั้งอยู่ที่ไหนบริเวณใด
แต่สำหรับ สะตอปา อาแวน ผู้ที่อยู่ในวงการงานเทศบาลนครยะลา และเป็นเลขานุการชุมชนมุสลิม
สัมพันธ์ด้วย มองพื้นที่ที่ถูกแบ่งตามการนิยามของรัฐ ดังนี้

“...ปี 2540 เทศบาลตั้งชุมชนเมืองขึ้นมา ในตลาดเก่า แบ่งออกเป็น 11
ชุมชน มีชุมชนร่วมใจพัฒนา, มุสลิมสัมพันธ์, คารุสลาม, จารูนอก, จารูพัฒนา,
โรงเรียนเทศบาล 5, สิโรรสชอย 8, สันติสุข, สามัคคี, วิฑูรอุทิศ 10, วัดยะลาธรรม
มาราม, ส่วนบริเวณบ้านคนแถวตลาดนัดต้นมะพร้าว แล้วก็ถนนวิฑูรอุทิศ 12, 13,
11, ยังไม่มีชุมชน แต่มีคนกำลังขอเทศบาลอยู่...”

(สะตอปา อาแวน, 2552: สัมภาษณ์)

สำหรับ สะตอปา อาแวน ได้มองสภาพพื้นที่ใหม่ที่จัดตั้งของทางเทศบาลนครยะลา เพื่อให้
ง่ายในการบริหารจัดการ ซึ่งแต่ละชุมชนก็จะมีประธานชุมชน และกรรมการชุมชนคอยบริหารและ
ประสานงานกับทางเทศบาลฯ

สะตอปา อาแวน ยังได้เพิ่มเติมข้อมูลเกี่ยวกับที่มาของยะลาตามการเรียกชื่อพื้นที่ โดยได้
จำแนกแยกการนิยามออกเป็น 3 ชื่อ ไว้ว่า

“...นิบง จะอยู่ฝั่งนูน หน้าสถานีรถไฟ ครอบคลุมถึงตลาดเก่าด้วย แต่พื้นที่
ตรงนี้คนเค้าจะเรียกว่าตลาดเก่า ส่วนยาลอกก็ตรงนูนที่เจ้าเมืองยะลาอยู่แต่ก่อน ใช้
เป็นชื่อจังหวัดยะลา...”

(สะตอปา อาแวน, 2552: สัมภาษณ์)

จากการบอกเล่าของ มุสต่อปา อาแว มองว่าคนในสังคมจะรู้จักเมืองยะลาโดยการนิยามความหมายของชื่อเรียกพื้นที่ใน 3 คำ คือ นิบง ตลาดเก่า ยาลอ และยะลา สำหรับผู้ที่รู้จักพื้นที่ก็จะเจาะจงบ่งบอกไปเลยว่าตัวเองอยู่ในพื้นที่ไหน จะไปที่ไหน หรือมาจากไหน แต่หากผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ก็จะบอกเพียงว่า ตัวเองอยู่ยะลาหรือยาลา แต่คำว่ายาลอนั้นเป็นชื่อหัวเมืองหนึ่งของมณฑลปัตตานี ปัจจุบันอยู่ในเขตบ้านยะลา ตำบลยะลา อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา

ขณะเดียวกัน มุสต่อปา อาแว ก็มองการให้ความหมายพื้นที่ตามสภาพของภูมิประเทศด้วย โดยได้เล่าถึงพื้นที่หน้าสถานีรถไฟซึ่งปัจจุบันได้เป็นย่านธุรกิจการค้าและการคมนาคม ไว้ว่า

“...ทางนูนแถวหน้าสถานีรถไฟเค้าจะเรียกนิบง(ชื่อหมู่บ้าน)
เพราะมีต้นนิบง ขึ้นมากคนไทยเรียกต้นหลาวชะโอน เค้าจะทำเสาบ้าน แต่เดี๋ยวนี้
ไม่มีแล้ว ต้องไปหาดตามกำแพง(ชนบท)...”

(สะต่อปา อาแว, 2552: สัมภาษณ์)

ในอดีตบริเวณหน้าสถานีรถไฟจะมีต้นนิบงหรือต้นหลาวชะโอนเป็นจำนวนมากจึงเป็นที่มาของหมู่บ้านนิบง และในปัจจุบันนี้ผู้คนทั่วไปก็ยังเรียกว่า นิบง ซึ่งความหมายนี้บางคนก็เรียกครอบคลุมไปถึงชุมชนตลาดเก่าด้วย

ส่วน สะปี่หล๊ะ กาเจ เป็นคนมะรือโบ อำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส ก่อนที่จะมาแต่งงานและตั้งหลักปักฐานอยู่ในเมืองยะลาในชุมชนตลาดเก่า ย่านตลาดหลังสถานีรถไฟ ได้ให้มุมมองเกี่ยวกับเรื่องความเมืองของชุมชนตลาดเก่าไว้อย่างน่าสนใจว่า

“...ตลาดเก่านี้ความแตกต่างกับชนบทไม่ค่อยแตกต่างเท่าไร เพราะเรา
อยู่แบบพึ่งพากัน ไม่เหมือนกับแถวนู้น หน้าสถานี ในเมือง ของเราก็เมือง แบบกิ่ง
เมือง กิ่งชนบท มีอะไรก็ช่วยเหลือกัน...”

(สะปี่หล๊ะ กาเจ, 2552: สัมภาษณ์)

สะปี่หล๊ะ กาเจ มองสภาพผู้คนในตลาดเก่าไม่ต่างกับคนในชนบทมากนัก มีการพึ่งพากัน และยังคงว่าแตกต่างกับสภาพผู้คนในตัวเมือง เช่น ย่านหน้าสถานีรถไฟ อีกทั้งมองว่าสภาพความเป็นเมืองของชุมชนตลาดเก่ายังเป็นแบบกิ่งเมือง กิ่งชนบท

อย่างไรก็ตามจากการให้ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลที่เป็นเสียงของคนในฝั่งในตัวเมือง(ย่านสายกลาง) มองตัวเองในส่วนของการทำงานในชีวิตประจำวันกับความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน ดังคำบอกเล่าของ ฟาตีมาะ บือราเฮง ไว้ว่า

“...ต่างคนก็ต่างทำงาน จะมีเวลาพูดคุยก็ช่วงเปิดร้านกับปิดร้านเท่านั้น ที่จะ
ได้พบหน้าแล้วก็ทักทายกัน...”

(ฟาตีมาะ บือราเฮง, 2552: สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่ามุมมองของแต่ละคนในการให้ความหมายพื้นที่การใช้ชีวิตมีความแตกต่างกัน ทั้งจากมุมมองของสะปีหล๊ะ กาเจ ที่จะมองว่าคนในตลาดเก่ามีสภาพความเป็นอยู่ที่คล้ายกับคนชนบท กิ่งชนบท กิ่งเมือง แม้ไม่ได้กล่าวชัดเจนว่าคนฝั่งในตัวเมืองอยู่แบบไม่พึ่งพากัน ไม่มีการให้ความช่วยเหลือกัน แต่มุมมองที่สะท้อนให้เห็นคนในฝั่งตัวเมืองมีลักษณะตรงกันข้ามกับพื้นที่ที่ตนเองอาศัยอยู่ ขณะที่ฟาตีมาะ บือราเฮง เจ้าของร้านขายผ้ามลายู สะท้อนมุมมองต่อสภาพความอยู่ของคนในพื้นที่เมือง โดยเฉพาะย่านการค้าว่าไม่มีเวลามากนักที่จะพูดคุยทักทาย เพราะต้องทำงานเฝ้าร้าน ดูแลลูกค้า ขายสินค้า เป็นต้น

สำหรับพื้นที่เมืองยะลาในตลาดเก่า และบริเวณสถานีรถไฟ การให้นิยามความหมายของชาม โดเรีย นูร์นชา ได้ให้ความหมายของพื้นที่ยะลาในเขตชุมชนตลาดเก่าว่า

“...แต่ก่อนตลาดเก่าเจริญ โดยเฉพาะตอนที่ยังมีตลาดเสรี(ของเดิม) มีคน
เยอะ ร้านค้าเต็มไปหมด...”

(ชาม โดเรีย นูร์นชา, 2552: สัมภาษณ์)

ซึ่งเป็นการมองในแง่ของสภาพของผู้คนในอดีตที่ผ่านมาโดยเฉพาะในช่วงที่มีตลาดเสรี(ของเดิม)

ขณะเดียวกัน ชาม โดเรีย นูร์นชา ผู้ซึ่งเกิดและโตมาอยู่ในพื้นที่ตลาดเก่า ตั้งแต่เลิกงานโตก็เรียนในตลาดเก่า ก็ได้จำแนกแยกช่วงเวลาในการให้ความหมายไว้ว่า

“...ช่วงก่อนเหตุการณ์(เหตุการณ์ความไม่สงบ)ตลาดเก่ามีคนเยอะนะ
ร้านค้าก็จะปิดช้ากว่านี้ แต่ช่วงนี้(ช่วงเหตุการณ์ความไม่สงบ) ร้านค้า คนขาย
อาหารก็น้อย...”

(ชาม โดเรีย นูร์นชา, 2552: สัมภาษณ์)

ความหมายของซามโคเรีย นูรันซาได้กล่าวถึงผลกระทบของคนไม่ว่าจะเป็นผู้ซื้อหรือผู้ค้าก็ตามมีจำนวนลดน้อยถอยลงจากภาวะเหตุการณ์ความไม่สงบโดยมีมุมมองแยกเหตุการณ์ความไม่สงบออกเป็นสองช่วงเวลาคือก่อนเกิดเหตุการณ์ฯและช่วงเวลาที่ปัจจุบันซึ่งเหตุการณ์ฯก็ยังไม่จบ

4.4 พื้นที่ทางสังคมของมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลาที่ผูกโยงกับเมืองอื่นๆ

การสะท้อนมุมมองหรือการนิยามความหมายต่อพื้นที่เมืองของคนมลายูมุสลิม บางโอกาสผู้ให้ข้อมูลก็แสดงมุมมองด้วยการเปรียบเทียบความเป็นเมืองกับความเป็นชนบทไปพร้อมกันเพื่อจะแสดงถึงความหมาย หรือประสบการณ์ที่คนมลายูมุสลิมเคยสัมผัสให้มีความชัดเจน และมีความแตกต่างอย่างไร แต่สำหรับผู้วิจัยแล้ว การที่ผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนในลักษณะดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยได้รับรู้มุมมองของคนมลายูมุสลิมได้อย่างหลากหลายมากขึ้น

สำหรับ อิสมาแอ อาแว ได้ให้นิยามความแตกต่างของคนในเมืองและคนชนบทไว้สั้นๆ และกระชับดังนี้ว่า

..اورغ بندر كورغ جماعة ، بايق فجه بله ، حيران دتفي تيدق كنال تتايفي
اورغ كمفوغ برساتو فادو سفرت تولوغ دهاري نيكاج تا داوفه دي تولوغ دغن
سو كا هاتي بولييه تان انتارا كيت.."

“..คนในเมืองขาดความสามัคคี ต่างคนต่างอยู่ บ้านใกล้กันก็ไม่รู้จักกัน
คนชนบทความสามัคคีมาที่หนึ่ง งานเลี้ยง งานแต่ง ไม่ต้องใช้เงิน ไปมาหาสู่
เอื้อเพื่อเอื้อแก่ พวกคุณมีอะไรก็ปรึกษา...”

(อิสมาแอ อาแว, 2552: สัมภาษณ์) (แปลจากภาษามลายูโดยผู้วิจัย)

ตามมุมมองของ อิสมาแอ อาแว มองว่าคนในเมืองเป็นคนที่มีลักษณะความเป็นปัจเจกหรือ
ความเป็นส่วนตัวมาก ส่วนคนชนบทนั้นจะมีความเป็นส่วนรวม มีความเป็นชุมชน

ผู้วิจัยจึงได้สรุปในประเด็นตามตาราง

การสร้างพื้นที่ทางสังคม ของคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา	มุมมองจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล
ความทรงจำในพื้นที่	<ul style="list-style-type: none"> -สภาพสังคมในอดีต -ประสบการณ์ทำงาน -พื้นที่ขอบเขตของรัฐ -การข้ามพื้นที่ -การปรับเปลี่ยนทางกายภาพ -การนิยามความทรงจำต่อพื้นที่ -ความสัมพันธ์ของกลุ่มคน
การเข้าสู่พื้นที่เมือง	<ul style="list-style-type: none"> -ผ่านการชักชวนจากเพื่อน -มองความสบายและสิ่งอำนวยความสะดวก -มองทำเลที่ตั้งในการทำการค้า -การหารายได้และการประกอบอาชีพ
การให้ความหมายต่อพื้นที่เมืองยะลา	<ul style="list-style-type: none"> -ความหมายทางกายภาพ/ภูมิประเทศ -ความหมายที่รัฐกำหนด -ความหมายตามที่มาและประวัติศาสตร์ -ความหมายเชิงความสัมพันธ์ของคน -ความหมายพื้นที่ทางการค้า
มุมมองของคนมลายูมุสลิมต่อพื้นที่เมืองยะลา	<ul style="list-style-type: none"> -มุมมองเชิงเปรียบเทียบเมืองกับชนบท

ตารางที่ 7 แสดงมุมมองของคนมลายูมุสลิมที่มีต่อการสร้างพื้นที่ทางสังคม

การมีตัวตนในพื้นที่เมืองดังกล่าวได้สะท้อนถึงชีวิตของคนมลายูมุสลิมที่มีความแตกต่างอย่างหลากหลายขึ้นอยู่กับการให้ความหมายของสิ่งที่คนได้พบเจอและมีประสบการณ์ด้วย ทำให้สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องราวที่คนมลายูมุสลิมได้สะท้อนออกมาบนพื้นที่เมือง

กล่าวได้ว่าเรื่องราวของคนมลายูมุสลิมในพื้นที่เมืองยะลา มีความเป็นตัวตนที่มีความหลากหลายและแตกต่างกัน ขณะที่บางบริบทและบางช่วงเวลาก็มีการแสดงออกที่เหมือนกันภายใต้พื้นที่เมืองที่มีผู้คนที่มีความหลากหลายและมีความแตกต่าง เข้ามาอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ทำให้คนมลายูมุสลิมได้แสดงตัวตนในลักษณะที่เลื่อนไหลไปตามสภาพของพื้นที่และคนอื่น โดยเลือกที่จะมีภาคปฏิบัติการตามที่ถูกสร้างไว้

ความเป็นตัวตนของคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลาดังกล่าว เป็นการแสดงตัวตนที่อยู่บนพื้นที่แบบเมือง ที่ผู้คนได้มีการมองเห็นที่ มองกลุ่มคน และบริบททางสังคม ถูกสะท้อนออกมาเป็นภาคปฏิบัติการของคนมลายูมุสลิมที่อาศัยในเขตเมืองยะลา แม้ว่าลักษณะทั้งหมดที่กล่าวมาจะเป็นช่วงเวลาหนึ่งที่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลแต่ก็เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในขณะลงสนามวิจัย ที่ไม่อาจปฏิเสธการสะท้อนภาพเหล่านั้นจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้ เนื่องจากการกระทำของคนและความเป็นพื้นที่ที่มีอยู่นั้นมีเรื่องราวเกิดขึ้นมากมายภายใต้ลักษณะที่แตกต่างกันอย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการแสดงตัวตน และการสร้างพื้นที่ทางสังคมแก่ตนเอง ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอภาพประกอบเพื่อให้เห็นความตัวตนโดยภาพรวม ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบที่ 70 แสดงภาพการใช้ชีวิตและความเป็นตัวตนของคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา

จากภาพประกอบที่ 70 แสดงถึงคนมลายูมุสลิมมีการใช้ชีวิตและแสดงออกความเป็นตัวตนในเขตเมืองยะลาอย่างหลากหลายและแตกต่างกัน ซึ่งเป็นการสร้างตัวตนและพื้นที่ทางสังคมในลักษณะที่มีความแตกต่างกันภายใต้สภาพพื้นที่ที่แตกต่างกัน ทำให้มีความทรงจำที่อยู่ในพื้นที่ของคนมลายู การเลือกเมืองยะลาเป็นหนทางการเข้าสู่เมืองเพื่อโอกาสในการใช้ พร้อมทั้งได้สร้างและพบเจอห้วงความหมาย การนิยามต่างๆในพื้นที่

ขณะเดียวกันก็ได้สะท้อนเรื่องราวมุมมองที่มีต่อเมืองด้วย เมื่อได้พบเจอผู้คนที่หลากหลายพร้อมกันกับอยู่การใช้ชีวิตในพื้นที่เมืองด้วยนั้นคนมลายูมุสลิมก็มีการแสดงออกความเป็นตัวตนเพื่อสร้างความเหมือนในกลุ่มตนเอง และความต่างในกลุ่มคนอื่นภายใต้ความสัมพันธ์ที่มีต่อกันอย่างราบรื่นหรือต้องช่วงชิง ต่อรองกัน และบางโอกาสก็มีสร้างความหมายต่อกลุ่มตนเอง และบริบทแวดล้อม อย่างไรก็ตามคนมลายูมุสลิมก็ไม่ได้ตัดขาดหรือพยายามแยกตัวเองออกจากบริบทได้อย่างสิ้นเชิง พื้นที่เมืองยะลามีสิ่งต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ไม่ว่าจะเป็น เหตุการณ์ความไม่สงบ กระแสความทันสมัย และบริบทการพัฒนา ทำให้คนมลายูมุสลิมมีการสร้างตัวตนและพื้นที่ทางสังคมที่หลากหลาย

บทที่ 6

อภิปราย สรุปผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องตัวตนคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา นี้ ได้ตอบคำถามการวิจัยใน 2 คำถาม โดยคำถามแรกคือ คนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา มีการสร้างตัวตนอย่างไร และคำถามที่สองคือ คนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา มีการสร้างพื้นที่ทางสังคมอย่างไร ซึ่งสามารถอภิปรายรายละเอียด ดังนี้

6.1 ประเด็นคำถามแรก ศึกษาเรื่องการสร้างตัวตนของคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา

คนมลายูมุสลิมมีการสร้างตัวตนที่หลากหลายและแตกต่างกัน ภายใต้พื้นที่เมืองยะลาที่มีความเป็นเมือง และความหลากหลายของผู้คน ทำให้ความเป็นตัวตนถูกสร้างจากการที่คนมลายูมุสลิมมองตัวเองอย่างไรภายใต้ความสัมพันธ์กับกลุ่มตนเองและคนอื่น ๆ

ดังนั้นการสร้างตัวตนของคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา นี้ พบว่า การสร้างตัวตนผ่านการสร้างความหมายต่อตนเอง และผ่านความสัมพันธ์กับกลุ่มคน

ประเด็นแรกพบว่าการสร้างความหมายต่อตนเองของคนมลายูมุสลิมสะท้อนในประเด็น เช่น ภาษาพูด การแต่งกาย ชีวิตส่วนตัว และชีวิตที่ผูกติดกับการทำงาน และประเด็นที่สองได้แก่ ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับกลุ่มคน เช่น ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับคนต่างชาติพันธุ์ ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับเพื่อนบ้าน ความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับการทำงาน และความสัมพันธ์ของคนมลายูมุสลิมกับพื้นที่เมือง

6.2 ประเด็นคำถามที่สอง ศึกษาเรื่องการสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา

คนมลายูมุสลิมก็อาจจะมีการเลือกรับและไม่รับกับการปะทะประสานกับบริบทของผู้คน และสภาพพื้นที่ด้วย ซึ่งบางสถานการณ์ก็ต้องการช่วงชิง ต่อรอง อีกทั้งการอยู่ร่วมกับคนมลายูมุสลิมเองและคนอื่นในพื้นที่การแสดงความเป็นตัวตนก็มีลักษณะที่ต้องสร้างและยอมรับความหมาย การนิยามใสรหัสพื้นที่ต่อสิ่งที่ได้พบเห็นและมีความสัมพันธ์ด้วยอาจเป็นสิ่งที่หยุดนิ่งและบางอย่างก็เป็นสิ่งที่มีการปรับเปลี่ยนตามช่วงเวลา ซึ่งรหัสของพื้นที่บางโอกาสก็เป็นสิ่งที่กำหนดการกระทำของคนมลายูมุสลิม

การสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนมลายูมุสลิมในเขตเมืองยะลา พบว่า ประเด็นแรกคือความทรงจำในพื้นที่ในอดีต ผ่านการสะท้อนสภาพสังคมในอดีต ประสบการณ์การทำงาน พื้นที่ขอบเขตของรัฐ การข้ามพื้นที่ไปมาการปรับเปลี่ยนทางกายภาพ การนิยามความทรงจำต่อพื้นที่ และความสัมพันธ์ของกลุ่มคน ประเด็นที่สองการเข้าสู่เมือง โดยผ่านการชักชวนจากเพื่อน มองความสบายและสิ่งอำนวยความสะดวก มองทำเลที่ตั้งในการทำการค้า และการหารายได้และการประกอบอาชีพ ประเด็นที่สามการให้ความหมายต่อพื้นที่เมืองยะลา โดยผ่านความหมายทางกายภาพ ภูมิประเทศ ความหมายที่รัฐกำหนด ความหมายตามที่มาและประวัติศาสตร์ ความหมายเชิงความสัมพันธ์ของคน และความหมายพื้นที่ทางการค้า และประเด็นสุดท้ายประเด็นมุมมองของคนมลายูมุสลิมต่อพื้นที่เมืองและชนบท ผ่านมุมมองเชิงเปรียบเทียบ

การใช้ชีวิตของคนมลายูมุสลิมในพื้นที่เมืองยะลา มีภาคปฏิบัติที่หลากหลาย ตามช่วงเวลาที่แตกต่างกัน เป็นกลุ่มคนหนึ่งในสังคมอันหลากหลายที่มีความเคลื่อนไหว ความซับซ้อน เช่นเดียวกับคนกลุ่มอื่นในสังคมเช่นกัน การนำเรื่องราว ประสบการณ์ การใช้ชีวิตในแง่ต่างๆ ออกมานี้ จึงเป็นการทำความเข้าใจคนมลายูมุสลิมในฐานะมนุษย์ที่มีการนึกคิด สำนึก คำพูด การดำเนินชีวิต หรือความเป็นชีวิตที่อาจสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมบริบทได้แตกต่างกันไปในแต่ละคน เพื่อสร้างและแสดงความเป็นตัวตนพร้อมกันไปด้วย

6.3 ปัญหา อุปสรรค และ ข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้อาจสำเร็จลงไม่ได้หากขาดความร่วมมือจากผู้คนในพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยก็ยังมีข้อจำกัดอยู่ค่อนข้างมากในการที่จะเข้าถึงข้อมูลในทุกๆส่วน เนื่องจากช่วงเวลาที่ผู้วิจัยทำการศึกษาคือช่วงปี 2550- ต้นปี 2552 นั้นนับเป็นช่วงเวลาที่เหตุการณ์ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง และทวีความรุนแรงขึ้นทุกวัน แต่กระนั้นก็ตามผู้วิจัยได้ใช้ความระมัดระวังอย่างสูงสุดในการเข้าถึงข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นช่วงเวลาที่สัมภาษณ์ พูดคุยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล การถ่ายภาพสถานที่และบรรยากาศต่างๆ และในบางครั้งผู้วิจัยมีความจำเป็นที่จะต้องลงพื้นที่ในยามค่ำคืน ซึ่งในปัจจุบันวิถีชีวิตของคนในเขตเมืองยะลานั้นเปลี่ยนไปจากเดิมมากคือ หลังเวลา ประมาณ 19.00น มักไม่มีใครเลือกที่จะใช้ชีวิตอยู่นอกบ้านเนื่องจากเกรงในเรื่องความไม่ปลอดภัย

อย่างไรก็ตามในอีกมุมมองหนึ่งเหตุการณ์ความไม่สงบก็ไม่ได้นับว่าเป็นอุปสรรคเสียทีเดียว เรื่องราวทั้งหมดเป็นเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนอะไรบางอย่างของความเป็นไปในสังคม ผู้วิจัยยังรู้สึกภูมิใจที่งานชิ้นนี้สำเร็จลุล่วง ทั้งที่ในบางคราวที่ผู้วิจัยลงไปในพื้นที่จะถูกตรวจสอบ

จากผู้คนบางส่วนในพื้นที่โดยการขอคู่มือหรือนักศึกษาก็ตาม ในประเด็นนี้ผู้วิจัยทำความเข้าใจได้ว่าท่ามกลางเหตุการณ์ที่รุนแรงดังกล่าวเรื่องราวเหล่านี้เป็นเพียงละอองฝอยเล็กๆแห่งความหวาดระแวงซึ่งกันและกันอันเกิดจากความรู้สึกไม่มั่นคงภายในจิตใจของผู้คนนั่นเอง

ต่อเนื่งจากงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยอยากเห็นงานวิจัยในชื่อ “มองมลายูมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ อย่างที่เห็นและเป็นอยู่” ด้วยความหวังว่าจะเป็นความช่วยเหลือผลักดันให้เกิดการพยายามทำความเข้าใจพื้นฐาน ความเป็นอยู่ของผู้คนในพื้นที่ดังกล่าว

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาไทย

- 212 ปี เมืองยะลา (หนังสือที่ระลึกในโอกาสเฉลิมฉลองเมืองยะลาครบรอบ 212 ปี). ม.ป.ป.,ม.ป.ท.
กาญจนา แก้วเทพ. 2549. *สตรีนิยมกับวัฒนธรรมศึกษา*. ใน อานันท์ กาญจนพันธ์, บรรณาธิการ.
อยู่ชายขอบมองลอคความรู้. 99-138. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- กฤษดาวรรณ หงส์คารมภ์และโสรัจจ์ หงส์คารมภ์. 2549. วาทกรรมเกี่ยวกับภาคใต้และความ
รุนแรงในสังคมไทย. ใน *มองสังคมผ่านวาทกรรม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- กฤษ เพิ่มทันจิตต์. 2536. *ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับกระบวนการเกิดเป็นเมือง*. พิมพ์ครั้งที่ 3
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เสมาธรรม.
- ครองชัย หัตถา. 2541. *ปัตตานี การค้าและการเมืองการปกครองในอดีต*. ปัตตานี : โรงพิมพ์
มิตรภาพ.
- จรัล มะลูลีม, กิติมา อมรทัต และพรพิมล ศรีโชติ. 2538. *ไทยกับโลกมุสลิม ศึกษาเฉพาะกรณีชาว
ไทยมุสลิม*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาย โพธิ์สีดา. 2550. *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ณัฐพงศ์ จิตรนิรัตน์. 2548. *รหัสชุมชน : พื้นที่ อัตลักษณ์ ภาพแทนความจริง และหลังสมัยใหม่*.
สงขลา : ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2550. *สังเขปประวัติศาสตร์มลายูปัตตานี*. ใน นิธิ เอียวศรีวงศ์, บรรณาธิการ.
มลายูศึกษาความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประชาชนมุสลิมในภาคใต้. 16-55. กรุงเทพฯ : สายธุรกิจ
โรงพิมพ์.
- นุริยัน สาระและ. 2549. ลักษณะ “ความเป็นมลายู” ที่ปรากฏในเรื่องสั้นไทยฝีมือชาวใต้. ใน *วารสาร
มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ*. 1, 1 (เมษายน – กันยายน 2549).
- เทศบาลนครยะลา. 2548. *เมืองยะลา (หนังสือประกอบการเรียนตามหลักสูตรท้องถิ่น เมืองยะลา
สำนักการศึกษา เทศบาลนครยะลา)*. ม.ป.ท..
- เทศบาลนครยะลา. 2550. *สรุปผลการดำเนินงานตามนโยบายของผู้บริหาร 2550*. ม.ป.ป.,ม.ป.ท..

บรรณานุกรม(ต่อ)

- ประสิทธิ์ ธีปรีชา. 2547. “การสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง” ใน ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), บรรณาธิการ. *วาทกรรมอัตลักษณ์*. 31-72. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- รัตติยา สาและ. 2544. *การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- วิจิตร ศรีสุวิธานนท์, ปองทิพย์ หนูหอม. 2539. *แหล่งศิลปกรรม จังหวัดยะลา*. นครปฐม: อินเทอร์เน็ตออนไลน์.
- สมหมาย ชินนาค. 2547. “ “มุน” ไม่ใช่ “มุล” : วาทกรรมต่อต้านรัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนปากมูล” ใน ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), บรรณาธิการ. *วาทกรรมอัตลักษณ์*. 117-168. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สุเทพ สุนทรเกตุช. 2548. *ชาติพันธุ์สัมพันธ์ : แนวคิดพื้นฐานทางมานุษยวิทยาในการศึกษาอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ ประชาชาติ และการจัดองค์กรความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์*. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- สุพล บุญมาเลิศ. 2547. *อัลกุรอานพร้อมความหมายภาษาไทย*. กรุงเทพฯ : ประสานมิตร.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2548. *ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม การทะลุกรอบและกับดักของความคิดแบบคู่ตรงกันข้าม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- อภิัญญา เฟื่องฟูสกุล. 2546. *อัตลักษณ์ identity การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- อรรถ นันทจักร์. 2546. “ความรู้และมายาคติเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ "ลาวพวน ผู้ไท ลาวโซ่ง"” ใน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, บรรณาธิการ. *ชาติพันธุ์และมายาคติ*. 57-74. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

เอกสารจากเว็บไซต์

- กรมทางหลวง. 2552. [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://map-server.doh.go.th/> (20 เมษายน 2552).
- จังหวัดยะลา. 2552. [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.onlinemoneyusd.ws/>(1 พฤษภาคม 2552).
- จังหวัดยะลา. 2552. [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.yala.go.th> (25 พฤษภาคม 2552).

บรรณานุกรม(ต่อ)

นิธิ เอียวศรีวงศ์. ชาตินิยมมลายู. 2548. [ออนไลน์] แหล่งที่มา <http://www.nidambe11.net>
(3 ตุลาคม 2550).

ภัทรমন กาเหรัมย์. เชื้อชาติและชาติพันธุ์ สัมพันธ์อย่างไรกับรัฐชาติ. 2550. [ออนไลน์] แหล่งที่มา
<http://www.statelessperson.com> (9 ตุลาคม 2550).

บทความในวารสาร

เรื่องจากปก. 2552. 5 ปี 3 พันศกับังบดดับไฟได้ 1 แสนล้าน. *เนชั่นสุดสัปดาห์*. 17(889):9.
รายงานพิเศษ. 2552. เขตปกครองพิเศษที่ไม่ใช่การแบ่งแยกดินแดน โมเดลเก่าเล่าใหม่อีกครั้ง. *เนชั่น
สุดสัปดาห์*. 17(890):8.

งานวิจัย

ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. 2548. *อ่าวในท่าบ่อ การค้าและความเป็นชาติพันธุ์*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สุริย์ บุญญานุพงศ์; อากร บัวคล้าย และ อัยฎงค์ โปราณานนท์. 2547. *สมรรถนะขององค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่นในการปฏิบัติการกิจการผังเมือง (The capability of local government in
land use planning)*. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (สำเนา).

วิทยานิพนธ์

เกศสิรินทร์ แพทอง. 2546. “การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์และวิธีการดำรงรักษาอัตลักษณ์สำคัญของ
ชาวมอญ อำเภอพระประแดง” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะ
พัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (สำเนา)

นิลาวดี พรหมพักพิง. 2547. “การสร้างอัตลักษณ์ของชาวมุสลิมแออัดในจังหวัดขอนแก่น”
วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาการ พัฒนา บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (สำเนา)

บรรณานุกรม(ต่อ)

- แพร สิริศักดิ์คำแกิง. 2546. “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวมลายูมุสลิมและชาวจีนในย่านสายกลาง
จังหวัดยะลา”. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ภูริทัต ไชยเศรษฐ์. 2547. “ชุมชนป้อมมหากาฬ : การสร้าง และต่อรองความหมาย ในพื้นที่ทาง
สังคม” วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชน มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (สำเนา)
- ยงยุทธ บูรณเจริญกิจ. 2545. “กระบวนการสร้าง ต่อรองความหมายของวัดในฐานะที่เป็นพื้นที่ทาง
สังคม : กรณีศึกษาวัดปทุมคงคาและวัดไตรมิตรวิทยาราม” วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา มหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
(สำเนา)
- วาสนา ละอองปลิว. 2546. “ความเป็นชายขอบและการสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนพลัดถิ่น :
กรณีศึกษาชาวคาระอิ่งในอำเภอเชียงดาว” วิทยานิพนธ์พัฒนาสังคมมหาบัณฑิต คณะ
พัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (สำเนา)
- สุรพงษ์ ยิ้มละมัย. 2550. “ชีวิตและอัตลักษณ์ของผู้หญิงขายบริการบริเวณชายแดนใต้”. วิทยานิพนธ์
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาโทศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.(สำเนา).
- อุมารินทร์ ตูลารักษ์. 2550. “แม่หญิงในวรรณกรรมลาวร่วมสมัยหลังการปฏิวัติชาติประชาธิปไตย
ค.ศ. 1975”. วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาสารคาม : มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม. (สำเนา)
- อรัญญา ศิริผล. 2544. “ฝันกับคนมั่ง : พลวัตความหลากหลาย และความซับซ้อนแห่งอัตลักษณ์
ของคนชายขอบ” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (สำเนา)

หนังสือภาษาอังกฤษ

Woodward, Kathryn. 1997. “Identity and difference”. London : Sage.

บรรณานุกรม(ต่อ)

การสัมภาษณ์

- โกไข่. 2552. ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2552.
- คนขับแท็กซี่. 2552. ผู้ให้สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2552.
- เจ้าของแผงถุงเท้า. 2552. ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2552.
- เจ้าของร้านครีมเฮาส์. 2552. ผู้ให้สัมภาษณ์, 9 กรกฎาคม 2552.
- เจ้าของร้านอินเทอร์เน็ต. 2552. ผู้ให้สัมภาษณ์, 9 กรกฎาคม 2552.
- ซามโคเรีย นูร์นชา. 2552. ผู้ให้สัมภาษณ์, เมษายน-พฤษภาคม 2552.
- แบแซ. 2552. ผู้ให้สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2552.
- ปะอิเซีย อาเย. 2552. ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2552.
- เปาะจิ. 2552. ผู้ให้สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2552.
- เปาะจิแม. 2552. ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2552
- ฟาตีเมาะ บือราเฮง. 2552. ผู้ให้สัมภาษณ์, เมษายน-พฤษภาคม 2552.
- มุตตอปา อีเฮง. 2552. ผู้ให้สัมภาษณ์, เมษายน-พฤษภาคม 2552.
- ยะโก๊ะ. 2552. ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 พฤษภาคม 2552.
- ร้านบังรัน. 2552. ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2552.
- สะตอปา อาแเว.2552. ผู้ให้สัมภาษณ์, เมษายน-พฤษภาคม 2552.
- สะปีห๊ะ กาเจ.2552. ผู้ให้สัมภาษณ์, เมษายน-พฤษภาคม 2552.
- เส๊ะ อุซัง.2552. ผู้ให้สัมภาษณ์, เมษายน-พฤษภาคม 2552.
- หามะ สายะ.2552. ผู้ให้สัมภาษณ์, เมษายน-พฤษภาคม 2552.
- อับดุลมานาฟ อาลี. 2552. ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 มิถุนายน 2552.
- อาแด. 2552. ผู้ให้สัมภาษณ์, 9 มิถุนายน 2552.
- อิมรอน ซีแสม. 2552. ผู้ให้สัมภาษณ์, เมษายน-พฤษภาคม 2552.
- อิสมาแอ อาแเว. 2552. ผู้ให้สัมภาษณ์, เมษายน-พฤษภาคม 2552.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล

นายนิยามล อาแย

รหัสประจำตัวนักศึกษา

4911121018

วุฒิการศึกษา

วุฒิ

ชื่อสถาบัน

ปีที่สำเร็จการศึกษา

ศิลปศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

2546

(อิสลามศึกษา)